

SORULAR VE CEVAPLARIYLA İSLAM FIKHI

Fatih Kalender
Emin Ali Yüksel
Hüsamettin VANLIOĞLU
Abdullah Hiçdönmez

● SUALLİ - CEVAPLI
İSLAM
F I K H I

1

Takriz

Ahmet Mahmut ÜNLÜ
(Cübbeli Ahmet Hoca)

SUALLİ CEVAPLI İSLAM FIKHI

1

Bütün hamdler “Allâh'ın sınırlarını koruyan müminleri müjdele” buyuran Allâh-u Te’âlâ'ya mahsustur. Sonsuz salât-ü selamlar “Elbette fıkıh bilen bir kişi şeytana bin âbiddeden daha zor gelir” buyuran Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in ve fıkha çalışıp ona göre amel eden Ehl-i Beyt’inin ve ashâbının üzerine olsun.

Elinizdeki bu kıymetli eser sekiz cilt olacak değerli bir fıkıh mecmûasının ciltlerinden olup ilimlerine, amellerine, takvâlarına ve fetvâlarına çok güvendiğim fıkıh âlimlerinden Hüsâmettin Hoca Efendi, Fatih Hoca Efendi, Abdullah Hoca Efendi ve Emin Ali Hoca Efendi tarafından kaleme alınmıştır.

Sohbetlerimizi takip eden siz okurlarımızın mâlumu olduğu vechile; din fıkıhtan ibarettir. Fakat her hocanın fetvâsıyla amel edilemeyeceği de bir gerçektir. İşte bu hoca efendiler fetvâlarıyla amel edilebilecek vasıflara sahiptirler. Dolayısıyla bu eseri gönül rahatlığıyla okuyabilir ve içindekilerle hiç şüphe etmeden amel edebilirsiniz. Dinin hükümlerini tebliğ bakımından da herkese tavsiye edebilirsiniz.

Gerçekten bu eserdeki ilimler yüzlerce cilt kitaplardan derlenmiş ve bu şekliyle diğer Türkçe eserlerde bulunamayacak önemdedir. Bir insan yatmadan evvel bu fikhî meselelerden bir miktar okuyup da yatsa o geceyi sabaha kadar ibadetle geçirmiş sevabı alacağı rivayet edilmiştir. Yine böylece hadis-i şeriflerde: “Amel olunsun olunmasın ilimden bir mesele öğrenmek yüz rekat namazdan üstündür” buyrulmaktadır.

Allâh-u Te’âlâ bu eserin tamamen ermesini ve cümlemizin içindekileri okuyup amel etmesini nasip eylesin. Cümlemize bu dinin hükümlerini okuyup anlamayı ve tatbik etmeyi kolay eylesin. Gerçekten tevfik ve teysirin Velîsi ancak O’dur!

Ahmet Mahmut ÜNLÜ
(Cübbeli Ahmet Hoca)

Kitap İsmi	Sualli Cevaplı İslam Fıkhı -1-
Yazar	Hüsamettin VANLIOĞLU Fatih KALENDER Abdullah HİÇDÖNMEZ Emin Ali YÜKSEL
Kapak Tasarım	Beyzade Prodüksiyon
Mizanpaj	Barbaros Parisa
Baskı	4. Baskı / Ekim 2017
ISBN	978-605-5319-33-5
Baskı ve Cilt	Tunçel Ofset
Yayınlayan	Beyzade Prodüksiyon
Yayıncı Sertifika	23074
İletişim	444 18 10 www.arifankitapevi.com bilgi@arifandergisi.com Nişanca Mah. Davutağa Cad. No: 18/2 Eyüp / İSTANBUL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Allah'a (Celle Celâluhû) hamd, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e ehl-i beyti ve ashabına selam ederiz.

ÖNSÖZ

Dinimizin ilk emri nedir diye sorulduğunda hepinizin “oku” emridir, dediğini duyar gibiyiz. Evet, dinimizin ilk emri oku emridir. Bu da Müslüman'ın en önemli vasfının okumak, çok okumak olduğunu ifade eder. Hiç şüphe yok ki bir müminde öne çıkan en belirgin vasıf okumak olmalıdır. Fakat okunacak o kadar çok şey var ki; neyi ne kadar okumalıyız. Öncelik hangi sahaya verilmeli...

Su götürmez bir gerçek var: Her Müslüman öncelikle dinini öğrenmeli yaratanını tanımalı, gerçek kul olmasını sağlayan vazifesini öğreten kitaplara öncelik vermelidir. Aksi halde Müslüman, fani dünyanın kendine ve toplumuna hiçbir faide sağlamayan meselelerine çekilmiş olur. Romanlardan tutunda modasına kadar birçok boş şeyle meşgul olur. Hem dünya hem de ahretini zayi eder.

Yazıklar olsun o kişiye ki Rabbi'nin ona ihsan ettiği bunca nimet karşısında onu tanımaya ve dinini anlamaya yönelmedi. Dinini en güvenilir kaynaklardan öğrenmek Müslüman'ın hakkıdır. Bu hakkı sağlamak ise ilim sahiplerinin vazifesidir. Bu vazifeyi yerine getirecek ilim sahibi kişilerin birinci derecede görevi; İslam kaynaklarını hakkıyla anlamaya çalışıp onları Müslümanlara sunmaktır. Bu kaynakları anlama yerine çağdaş olma sevdasıyla kendi heva ve hevesine kapılıp şeytanın borazanhğını yapmak, ilmi çalışma adı altında insanları hak yoldan saptırmaktan başka bir şey değildir.

Dikkatli olunuz! Yenilik adı altında size altın kâsede sunulan zehri asla içmeyiniz. Aslınızı koruyunuz. Geçmişinizi asla unutmayınız. Dinimizin ana kaynaklarını tahrip etmeye çalışanlara prim vermemeniz. Bu düşüncülerden hareketle itikadi meselelerde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebini en sahih kaynaklarından size aktardık. Ameli konularda Hanefi mezhebinin temel eserlerinden istifade ettik. Ve bu bilgileri sizlere olduğu gibi aktardık. Meseleler kolay anlaşılсын ve zihinde kalıcı olsun diye de sual-cevap tarzını tercih ettik.

Asr-ı saadetten uzaklaşılan her dönem, Müslümanların İslam anlayışında bir takım problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim Enes b. Malik *(Allah onlardan razı olsun)*'in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)* şöyle buyuruyor:

***Hiçbir sene yoktur ki, ondan sonra gelen daha kötü olmasın.*¹**

Yine her dönem engin ilim sahibi İslam âlimleri bu problemleri çözmüş, İslam düşüncesinin aslını muhafaza etmeyi başarmışlardır. Hiç şüphesiz bu hal kıyamete dek devam edecektir.

Modern bilimle İslamî ilimleri barıştırmaya adına atılan adımlar, zamanla İslam'ın orijinal anlayışından uzaklaşıp felsefi izahlar içerisinde farklı yöntemlerle meselelerin çözülmesine alt yapı hazırlamıştır.

Sonraları daha da genişletilen bu anlayış, günümüzde çok farklı boyutlar almıştır. Bunların en önde geleni şüphesiz birilerinin “ara dönem fıkıhı” dediği, diğerlerinin “aktif fıkıh” dediği, bizim “çözüm-den yana fıkıh anlayışı” dediğimiz bir fıkıh metodudur.

Daha açığı şu: Günümüzde iki ayrı fıkıh anlayışı vardır. Onların ifadesiyle “aktif fıkıh” ve “donuk fıkıh” dedikleri, bizim de “çözüm-den yana fıkıh” ve “sonuca razı fıkıh” dediğimiz iki ayrı anlayış. Çözüm-den yana fıkıh; ne olursa olsun meselenin çözülmesini ve caiz olmasını sağlayan bir fıkıh anlayışı olarak bir takım genel prensipleri ilke edinerek kendini savunur. Mesela, “dinde harac/zorluk yoktur”, “kolaylaştıran zorlaştırmayın” ve emsali nübüvvet kaynaklı sözlerle, akıllarına yatmayan yerlerde deliller aksini gösterse de şu mezhep bu

1) Sünenü't-Tirmizi

mezhep demeden istedikleri yerden istedikleri fetvayı almayı çözüm zanneden anlayış (!).

Yani “çözümünden yana fıkıh anlayışı” ne olursa olsun çözüm olsun derken bizler, ne olursa olsun sonuca rıza olsun diyoruz. Buradan şu akla gelmesin; biz insanların zaruret ve sıkıntılarını dikkate almıyoruz. Şedit bir fıkıh anlayışı içerisinde insanlara her önümüze geleni haram kılıyoruz. Hâşâ sümme hâşâ! Biz biliriz ki haram kılmak insanların yetkisinde değildir. Helal ve caiz kılmak insanların yetkisinde olmadığı gibi. Bu dediğimiz elinizdeki kitap okunduğunda daha iyi anlaşılacaktır. Bazen zaruret ve sıkıntılar dikkate alınacaksa onu biz aklımıza göre değil, fıkıhın belirlediği ölçülere göre dikkate almalıyız.

“Çözümünden yana fıkıh anlayışı”na göre fıkıh: “Uyularak kurtuluşa erilen” bir değerler bütünü değil, “bize fayda temin etmesi ve ıhtiyaçlarımızı karşılaması gereken” bir alan olmak zorundadır. Yani alışlagelen yaşam modelini zora sokacak engellere çözüm bulan, ticari kârları lehe çeviren bir araç haline getirilmiştir.

Oysaki fıkıh gerçek anlamıyla; insanların dünya hayatlarını yaratanın rızasına uygun biçimde düzenleyerek Ahirette kurtuluşa ermelerini sağlayan bir ilim, bir nizamnamedir.

Ne yazık ki, günümüzde yaygınlaşan fıkıh; insanların hayat tarzlarında akıl veya maksatlarına uygun düşmeyen veya yaşadığı hayat modelini caiz görmeyen ilmi değerleri tevil eden ve karma mezhep fıkıhına bakarak caizliğin arandığı bir ilim alanı haline gelmiştir.

Buna karşı olan fıkıhı “donuk fıkıh” diye nitelendirilmiş, tâ müçtehit imamlardan günümüze kadar nakledile gelen metinlere “ölü metinler” diyerek pasifleştirilmeye çalışılmış ve çalışılmaktadır. Esasen “Akaid-Kelam” konusunda Mutezile yaklaşımı gibi, akıl ve çağdaş maslahatın muktezasınca fıkıh kurmaya yeltenen bir ekolden başka bir şey değildir. Gerçek şu ki; İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’in metinlerine “ölü metinler” diyen bu zihniyet, hicretten önceki anlayışa sahip çağdaş kişilerdir(!)

Hâlbuki onlar da bilir ki; İmamlarımızın ve 1400 yıldan beri hocadan-talebeye aktarıla gelen İslam fıkıh anlayışı eskimez ve pörsümez bir kaynağa sahiptir. Evet, 1400 yıldan beri süre gelen fıkıh vahiy kaynaklıdır. Ara sıra bazı yanılmalar olduysa da uyulması gereken doğru, ancak İslam âlimlerinin kalemlerinde neşv-u nema bulmuştur. İleride zikredeceğimiz fıkıh tarihçesinde bu husus daha iyi anlaşılacaktır.

Vakıa; İslam fikhını anlatan birçok kitap mevcuttur. Bunlara rağmen yenisini yazmanın ne anlamı vardır denebilir, anlamsız görülebilir. Fakat anlattığımız esbap ve daha birçok esbabın tesiriyle fikhımızın erozyona uğratılmasına merhem olacak çareyi, böyle bir kitap yazmaktan başka bir şeyde bulamadık, diyecek olursak haklılık payımızın olduğu insaf ehli tarafından kabul görecektir.

İşte biz ne olursa olsun çözüm, demedik. İslam âlimleri ve deliller ışığında ne sonuç çıkarsa o, dedik.

Böylesi düşüncelerimizi hayata geçirebilmek için kendi gücümüzün yeterli olamayacağının bilincindeyiz. Bu yüzden her şeye gücü yeten Rabbimize sığındık ve bu hususta muvaffakiyet talep ettik. Her ne kadar müçtehit imamların fikhı güneş, bizimkisi mum ışığı olsa da paçaları sıvamaktan başka seçeneğimiz yoktu. Zira saha “çözüm-den yana fikhıçılara” kalacak, ümmetin hali Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)’in buyurduğu gibi olacak:

Muhakkak ki Allah, ilmi kullarının (hafızalarından) soyup almaz. Aksine ilim adamlarını birer birer çekip alarak ilmi alır. Nihayet hiçbir âlim kalmayınca insanlar cahil kişileri önder edinirler. Bunlara sualler sorulur. Onlar da ilimsizce fetva verirler. Kendileri saptıkları gibi soranları da saptırırlar.¹

İstesek de istemesek de ümmetin bir kısmı bu hali yaşayacak. Çabamız diğer kısmın sağlam kalmasına katkıda bulunmaktan öte değildir.

Not: Hanefî İslam fikhı olarak hazırladığımız bu kitabı ekseriyetle Hanefî mezhebinde uzun yıllar kaynak olarak kullanılan kitaplardan

hazırladık. Bir de kitabı dört kişi hazırladığımız için aramızda bazı meselelerde ihtilaflar olmuştur. Bu tür meselelerde çoğunluğun görüşünü esas aldık. Kitapta mutlaka hatalarımız olmuştur. Böylesi büyük ve zor bir işte hatanın kaçınılmaz olduğu malumdur. Okurlarımızın bizi mazur görecekları ümidindeyiz.

Allah Teâlâ hakkı hak bilip hakka uyanlardan, batılı batıl bilip ondan uzaklaşanlardan eylesin. Hakkı batıla karıştırap, batılı hak sananlardan uzak eylesin. Rabbim cümlemizin yâr ve yardımcısı olsun. Âmin.

FIKİH TARİHİ VE HANEFİ MEZHEBİ

Fıkıh: Sözlükte, söz ve fiillerin amaçlarını kavrayacak şekilde keskin ve derin kavrayış, iyi ve tam anlamak, bir şeyi derinlemesine bilmek demektir.

“**Fıkıh**” kelimesi, bilmek, anlamak gibi anlamlara gelen ‘ilm ve ‘fehm’ gibi kelimelerden biraz daha özel bir anlam taşır.

“**Fıkıh**” kelimesi Kur’an’da yaklaşık yirmi yerde fiil kalıbıyla bir şeyi tam ve iyi anlamak, kavramak, bir şeyin hakikatini bilmek ve akletmek manasında kullanılmaktadır.

Bir Âyet-i Kerime’de ise “fıkh fi’d-dîn” / “dinde anlayış sahibi” şeklinde geçmektedir.

Ne var ki, mü’minlerin hepsi toptan seferber olacak değildir. Öyleyse onların her kesiminden bir grup da, din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmak ve döndükleri zaman kavimlerini uyarmak için geri kalsa ya! Umulur ki sakınırlar.¹

Dinde derin kavrayış sahibi olmak biraz özel bir anlamdır. Dinî, hükümlerini, hedeflerini, hükümlerin inceliklerini, fayda ve hikmetlerini, hükümlerin dayandığı temelleri elbette derin anlayış ve geniş kavrayışı olanlar daha iyi bilirler.

Hadislerde de ‘fıkıh’ kelimesinin sözlük anlamıyla ve ‘fi’d din’ şeklinde biraz daha özel anlamda, İslâmî konularda derin anlayış sahibi olma anlamında kullanıldığını görüyoruz.

Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) buyuruyor ki:

“Allah (celle celâluhû), kimin için hayr dilerse, onu dinde fıkh sahibi (dini hükümlerin inceliğini kavrayan) kılar.”²

1) Tevbe Sûresi: 122

2) Ed-Darimi, Mukaddime: 24, Hadis no: 231, 1/65; Buhari, İlim: 10, 1/26; Camiu Beyani’l İlim: 1/19.

Kur'an, kalpleri var olduğu halde Allah'ın ayetlerini anlamayanların (fıkıh etmeyenlerin) Cehennemlik olduklarını söylüyor. Bu sıfat inkârcıların sıfatıdır.

“Onlar, Allah'ın insanlara gönderdiklerini anlayıp iman etmezler.”¹

Bir âyette ise inkârcılara ve münafıklara hitaben:

“...Fakat, ne oluyor ki, bu topluluğa, hiç bir sözü anlamaya yanaşmıyorlar?”² deniyor.

Yine Kur'an, Allah'ı tesbih eden (O'nu noksan sıfatlardan uzak tutarak zikreden) yerlerin ve göklerin tesbihini insanların anlayamayacaklarını (fıkıh edemeyeceklerini) söylüyor.³

'Fıkıh' kelimesi diğer âyetlerde de bu anlamlara yakın manada kullanılmaktadır.

Lûgatta bilmek, anlamak veya ince anlayış sahibi olmak mânâlarına gelir. M. Ebû Zehra fıkıhı, **“söz ve fiillerin amaçlarını kavrayacak şekilde keskin ve derin anlayış”** olarak târif etmektedir.

İstılahta Fıkıh: müctehidlerin, tafsili şer'i delillerden istinbat ettiği şer'i ameli hükümlerdir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) fıkıhı şu şekilde tarif ediyor: “Fıkıh ilmi, kişinin leh ve aleyhindeki hükümleri bilmesidir. İlim ancak amel etmek içindir. İlim ile amel etmek, âhiret saadeti için dünya meşguliyetlerini terkedip gönülden çıkarmaktır.”

Daha güzel anlamamıza yardımcı olması için ilk devirlerinden itibaren Fıkıh tarihine kısa bir gözetmek iyi olacaktır.

1. DEVİR

PEYGAMBER EFENDİMİZ (SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM) DEVRİ

Bu devirde fıkıh, “vahiy” merkezlidir. Çünkü fıkhi hükümler ya hem lafız ve anlam itibarıyla (Kur'an) ya da sadece anlam itibarıyla vahiy kaynaklıdır (Sünnet). Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)

1) Araf Sûresi: 179

2) Nisa Sûresi: 78

3) İsra Sûresi: 44

ve Sahabe-i Kirâm efendilerimizin (Allah onlardan razı olsun) içtihatlarının vahiy tarafından tasvib edilenleri de ‘vahiy fıkhi’ özelliğini taşımaktadır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) bir taraftan ashabın fıkhi sorularını cevaplandırırken diğer taraftan da Mescid-i Nebevi’ye bitişik halde inşa ettiği ve İslam’ın ilk Medresesi kabul edilen Suffe’de onların bir bölümünü fıkhi meseleleri cevaplandırabilecek derecede yetiştirdi. Yüksek fıkhi melekeye sahip olanları fetva verebilecek seviyeye getirdi.

Henüz Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) hayatta iken sahabelerden bazıları fetva vermektedir. Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali, Muaz b. Cebel, Ubey b. Ka’b (Allah onlardan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)’in sağlığında fetva veren bazı sahabelerdir.

Efendimiz yetiştirdiği bu müçtehit sahabileri, İslami bilgileri, temel inanç esaslarını bilmekten öteye geçmeyen- Müslümanların yaşadıkları diyarlara gönderirdi. Oralardaki halk müçtehit sahabenin; amel, ibadet, muamelat ve genel olarak da helal-haram konularında verdiği fetvayı taklit eder ve o istikamette hareket ederdi.

Fıkıh Tarihi kitaplarında da anlatıldığı gibi müçtehit sahabe delilini, Kuran ve Sünnet’te bulamadığı bir problemle karşılaştığında, Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)’in tavsiyesini dikkate alarak içtihat eder ve içtihadı doğrultusunda fetva verirdi. İnsanlar da onların verdiği bu fetvaları taklit ederdi. Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken O’na, neyle hükmedecek-sin diye sorduğunda, Muaz: sırasıyla Kuranla bulamazsam Sünnetle bulamazsam içtihadımla diye cevap verir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) bu cevabıyla muaz’ı övmüştür.

2. DEVİR RAŞİD HALİFELER DEVRİ

Raşid Halifeler Devri, ‘vahiy fıkhi’ sona erdikten yani ‘vahiy fıkhi’nın esasını teşkil eden Kuran ve Sünnet tamamlandıktan sonra başlamıştır. Raşid Halifeler devrinde sahabe, fıkhi bir meselenin

çözümünü araştırırken öncelikle Kuran ve Sünnet'e müracaat ederdi. Şayet onlarda meseleye dair açık bir hüküm bulamazlarsa içtihat yaparlardı.

Mutlak manada içtihat edenler olduğu gibi hususi konularda da içtihat edenler vardı. Hazreti Ömer Şam'ın Cabiye bölgesinde halka yaptığı bir konuşmada "Kim Kur'an hakkında soru sormak istiyorsa Ubeyy b. Ka'b'a sorsun. Feraiz/miras hakkında soru sormak isteyenler, Zeyd b. Sabit'e, fıkhi meseleleri öğrenmek isteyenler, Muaz b. Cebel'e, iktisadi konularda soru sormak isteyenler bana gelsin" demiştir. Hazreti Ömer'in avamı, müçtehit sahabilere sormaya davet etmesi taklidin, Raşid Halifeler döneminde de avam-müçtehit düzeyinde devam ettiğini göstermektedir.

İkinci devirde en meşhur fakih müçtehitler:

1. Hazreti Ebu Bekr es-Sıddık (ö.13)
2. Hazreti Ömer (ö.23)
3. Hazreti Osman (ö.35)
4. Hazreti Ali (ö.40)
5. Abdullah b. Mes'ud (ö.32)
6. Ebu Musa el-Eşarî (ö.45)
7. Muaz b. Cebel
8. Ubeyy b. Ka'b (ö.30)
9. Zeyd b. Sâbit (ö.54)

(Allah cümlesinden razı olsun)

3. DEVİR SAHABELER VE TABİİN DEVRİ:

Raşid Halifeler devrinin bitmesiyle başlayan sahabeler ve Tabiin Devri Emevi Devletinin son yıllarına kadar devam eder. Bu devirde fıkhi anlayış, ashabın içtihat anlayışına uygundur.

Bu devirde "İslam tarihi" kitaplarında anlatıldığı gibi birçok siyasi olay vuku bulmuştur. Bu arada bazı iç savaşların meydana geldiği de

bilinmektedir. Bu olaylar neticesinde Müslümanlar üç ana fırkaya bölünmüşlerdir.

1. HARİCİLER (Havaric): Bunlar Hazreti Osman, Hazreti Ali ve Hazreti Muaviye (Allah onlardan razı olsun)'ye karşı gelmiş hepsini kötülemişlerdir. Bunları bu hareketlere sürükleyenler sonraları bir takım sapık görüşlere kapılmalarına sebep olmuşlardır. Neticede hak yoldan uzaklaşmış ve Ehl-i Sünnet dışı kalmışlardır. Bunların batıl görüşleri Şehristanî'nin "el-Milel ve'n-Nihal" ve benzeri kitaplardan bakılabilir.

2. ŞİÂ: Bunlar Hazreti Ali'yi (güya) sevmekte, Hazreti Muaviye ve Hulefa-i Raşidin'e bugzetmektedirler. Esasen siyasi bir takım olaylar neticesinde Abdullah b. Sebe tarafından kasıtlı olarak yönlendirilmiş bir mezheptir. Hazreti Ali'yi (güya) sevmekte aşırıya giden bu mezhep kendi içinde birçok kısımlara bölünmüştür.

3. EHL-İ SÜNNET: İlk iki devirde ashabin izlediği yolu devam ettiren ve Müslümanların ekserini oluşturan hak mezheptir. Diğer iki mezhebin yanlış olduğunu beyan etmiş ve sahabenin cümlesini kabul etmiştir.

ÜÇÜNCÜ DEVRİN ÖZELLİKLERİ

1. Yukarıda işaret edildiği gibi siyasi olaylar neticesinde zuhur eden bölünmeler meydana gelmiştir.

2. İslam âlimlerinin muhtelif bölgelere dağılmaları. Ashabin bir kısmı gittikleri yerlerde özel ve genel dersler vermişlerdir. Özel derslerinde yetişen tabiinler bu şehirlerde ilmin yerleşmesinde önemli rol oynamışlardır.

3. Hadis rivayetleri yaygınlaşmıştır. Bazı uydurma hadisler zuhur etmiştir.

4. Arap olmayan Türk, İranlı, Mısırlı birçok âlim yetişmiştir.

5. Muhaddis ve fakihler farklı metot itibarından ihtilafa düşmüşlerdir.

Üçüncü devirde en meşhur fakih müçtehitler:

- MEDİNE EHLİNDEN -

1. Hazreti Aişe (ö.57)
 2. Ebu Hüreyre (ö.58)
 3. Abdullah b. Ömer (ö.73)
 4. Cabir b. Abdillâh (ö.78)
 5. Urve b. ez-Zubeyr (ö.94)
 6. Sa'd b. el-Müseyyeb el-Mahzûmî (ö.94;?)
 7. Ebu bekr b.Ubeyd b. el-Haris (ö.94)
 8. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebi Tâlib (ö.94)
 9. Ubaydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ud (ö.98)
 10. Hârîce b. Zeyd b. Sabit (ö.99)
 11. Süleyman b. Yesâr (mevlâ Meymune) (ö.100)
 12. Salim b. Ubeydillâh b. Ömer (ö.106)
 13. El-Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir (ö.106)
 14. Ebu Cafer b.Muhammed b.Ali b. el-Hüseyn (ö.114)
 15. Nâfi (Mevla Abdillâh b. Ömer) (ö.117)
 16. Muhammed b. Müslim ibn Şihâb ez-Zührî (ö.)
 17. Ebu'z-Zinad Abdullah b. Zekvân (ö.131)
 18. Rabia b. Ebî Abdirrahman el-Ferruh (ö.136)
 19. Yahya b. Said el-Ensârî (ö.146)
- (Allah hepsinden razı olsun)

- MEKKE EHLİNDEN -

1. Abdullah b. Abbas (ö.68)
2. Mücahid b. Cebr (Mevlâ Benimahzum) (ö.103)
3. İkrime (Mevlâ İbn Abbas) (ö.107)
4. Ata b.Ebî Rebâh (Mevlâ Kureyş) (ö.114)
5. Ebu Zübeyr Muhammed b. Müslim (Mevla Hâkim) (ö.127)

- KÛFE EHLİNDEN -

1. Alkame b. Kays en-Nehât (ö.62)
2. Mesruk b. el-Ecdâ* el-Hemedânî (ö.63)
3. Şureyh b. el-Hâris el-Kindî (ö.78)
4. Ubeyde b. Amr el-Selmânî el-Murâdî (ö.92)
5. İbrahim b. Yezîd en-Nehât (ö.95)
6. El-Esved b. Yezîd en-Nehât (ö.95)
7. Said b. el-Cübeyr (Mevla Valibe) (ö.95)
8. Amr b. Şurahbîl eş-Şabî (ö.104)

- BASRA EHLİNDEN -

1. Ebu'l-Aliye Rafî b. Mihran er-Riyâhî (ö.90)
2. Enes b. Malik el-Ensârî (ö.93)
3. Ebu's-Şâşâ Câbir b. Zeyd (ö.93)
4. El-Hasen b. Ebi'l-Hasen (Mevla Zeyd b. Sabit) (ö.110)
5. Muhammed b. Sîrîn (Mevla Enes b. Malik) (ö.110)
6. Katâde b. Diame ed-Devsî (ö.118)

- ŞAM EHLİNDEN -

1. Abdurrahman b. Ğanim el-Eş'arî (ö.78)
2. Ebu İdris el-Hulânî (ö.80)
3. Kubeyse b. Zueyb (ö.86)
4. Ömer b. Abdilaziz b. Mervân (ö.101)
5. Mekhul b. Ebi Müslim (ö.113)
6. Recâ b. Hayat el-Kindî (ö.112)

- MISIR EHLİNDEN -

1. Abdullah b. Amr b. el-Ass (ö.65)
2. Ebu'l-Hayr Mersed b. Abdillâh el-Yezenî (ö.90)
3. Yezid b. Ebi Habib (Mevla el-Ezd) (ö.128)

- YEMEN EHLİNDEN -

1. Tavus b. Keysan el-Cündî (ö.106)
2. Vehb b. Münebbih es-Sanânî (ö.114)
3. Yahya b. Ebi Kesir (Mevla Tayy) (ö.129)

4. DEVİR

MÜÇTEHİT İMAMLAR DEVRİ

Müçtehit imamlar devri hicri ikinci asrın ilk yıllarında başlar ve dördüncü asrın ortalarına kadar devam eder. Fıkıhın en hızlı gelişme gösterdiği bu dönemde Ebû Hanife, Malik b. Enes, Evzai, Süfyan-i Sevri, Şafii, Ahmed b. Hanbel gibi büyük müçtehitler yetişmiştir.

Müçtehit imamlar, gerek İslam toplumunun yaşadığı problemlere karşı, gerekse güncel hayatta Müslümanların karşılaştığı sorunlara yönelik çok kapsamlı içtihat faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Onların içtihatları, sonraki fakihler tarafından tedvin edilerek fıkıhın temel ilkeleri oldular. Dağınık konular toparlandı ve günümüze kadar ulaşan usul ve furu kitaplarının ilk örnekleri kaleme alındı. Bu çerçevede Ebû Hanife'nin talebesi Muhammed b. Hasan eş-Şeybani (ö.189/805) "Zâhiru'r-Rivâye" denilen meşhur altı kitabını telif etti.

Bütün bu gelişmelerden dolayı fıkıh tarihçileri, bu dönemi "**fıkıhın altın devri**" olarak tanımlamaktadırlar.

Şüphesiz dört mezhebin hepsi övgüye layık mezheplerdir. Biz konunun daha fazla uzamaması için Hanefi mezhebine dair kısa bir malumat vererek bu bahsi sonlandıracağız.

HANEFİ MEZHEBİ

Fıkıh ve itikadi mezheblerin çoğu, kurucusu sayılan kişilerin isimlerine nispet edilmiş ve öylece meşhur olmuşlardır. Hicri ilk iki yüzyılda Kufe merkezli olarak Irak bölgesinde başlayan ve daha sonraki yüzyıllarda giderek gelişip yaygınlaşan Irak fıkıhı; usul, furu

ve sistematığının oluşmasında en büyük paya sahip bulunan İmam-ı Âzam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye nispetle Hanefi mezhebi olarak adlandırılmıştır. Bu mezhebe mensub olan fakihlere ve bu mezheb görüşüyle amel eden kişilere de Hanefî denilmiştir.

Kurucusu: Numan b. Sabit İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin ataları, Horasan'dan Kufe'ye göçmüştür. Kendisi Hicri 80 yılında Kufe'de doğmuştur. Âlimlerin çoğunluğu bu tarih üzerinde birleşmektedirler.

İyi bir tahsil gördü. Birçok ulemadan ders aldı. 16 yaşında Hacca gitti. Kâbe'nin etrafındaki ders halkalarını görmesi ondaki ilim aşkını tetikledi ve böylece Kufe'ye döndüğünde oradaki ders halkalarına katıldı. Başlangıçta Kelam münakaşaları onu cezbettiyse de sonunda fıkhıya yöneldi ve 40 yaşına kadar 18 sene hocası Hammad b. Ebi Süleyman'ın derslerine devam etti. Fıkıh silsilesi; hocası Hammad, daha sonra İbrahim Nehai, Alkame ve Esved aracılığıyla Abdullah b. Mesud'a uzanır.

Bu konuyla ilgili olarak Ebu Hanife şunları söylemektedir:

“Bir gün müminlerin emiri Ebu Cafer'in huzuruna girdim. Bana: Ey Ebu Hanife, ilmi kimlerden aldın? dedi. Dedim ki: Hammad aracılığıyla İbrahim'den o da Ömer b.Hattab, Ali b.Ebu Talib ve Abdullah b.Mesud'dan almıştır. Bu cevap karşılığında Ebu Cafer “yeter yeter” dedi.

Kendilerinden hadis rivayet ettiği ve ders aldığı kişilerin arasında Zeyd b. Ali Zeynelabidin ve Cafer Sadık gibi imamlar da vardır.

Hammad'ın ölümünden sonra müstakil tedris halkasını kurmuş ve otuz yıl boyunca derslerine devam ederek pek çok talebe yetiştirmiştir. Derslerinde, hocanın meseleyi sonuca götürdüğü metot yerine meseleyi ortaya koyarak münazara edilmesi metodunu benimsemiş ve ortak aklı kullanmaya, meselelerin değişik yönleriyle de incelenerek araştırılmasına çaba göstermiştir.

Bu yegâne üslûbun bir sonucu olarak da Ebu Hanife'nin mezhebi:

a) Bir cemaat mezhebidir. Çünkü onun mezhebinde hüküm/sonuç ilim ehlerinden oluşan elit bir grubun çabasının sonucudur.

b) Ebu Hanife ashabına şeri' delillerden hüküm çıkarma eğitimi vermiş, akla gelebilecek bütün ihtimalleri ortaya koyarak, onların en uygun çözüme ulaşmalarını sağlamıştır.

c) Onun talebeleri bu ders halkasında teslimiyetçi bir dinleyici konumunda değildir. Bilakis mezhep görüşünün oluşumunda katılımcı ve yapıcı bir konumdadır.

d) Meseleler uzun münakaşalar sonucunda çözülmüş ve yazılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak İbni Ebî'l-Avvâm şöyle demektedir: "Ebu Hanife'nin kendisiyle birlikte fıkıh kitaplarını tedvin eden seçkin kırk talebesi vardı."

e) Yeni olayların hükümlerini açıklamakta ard arda gelen âlimler sürekli çaba harcamışlardır.¹

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)*'nin hicrî 150. yılında öldüğüne dair çoğunluğun ittifakı vardır. Ancak vefat ettiği ayın hangi ay olduğunda ihtilaf edilmiştir. Şevval Recep veya Şaban ayında öldüğüne dair rivayetler vardır. Bağdat'ta zindanda iken zehir içirilerek şehit edilmiştir.²

Ebu Hanife hakkında onun muasırlarından zühd ve takvasıyla meşhur Fudayl b. İyaz şunları söylemektedir; "Ebu Hanife fakih ve muttaki bir zattı. Fıkıh ilminde meşhurdu. Çok servet sahibi idi. Etrafındakilere iyilik yapmakla tanınmıştı. Gece gündüz ilim öğrenmekle meşguldü. Kendisine müracât edenler ilminden ve malından istifade ederdi. Geceleri ibadetle geçirirdi. Az konuşur çok sükût ederdi. Hakka delalet hususunda en güzel tavrı takınırdı. Saltanat malından kaçır sultanların hediyesini almazdı".

Yine Cafer b. Rabi diyor ki; "Beş sene Ebu Hanife'nin yanında bulundum. Onun kadar uzun uzun sükût eden birini görmedim. Fıkıhtan bir şey sorulunca açılır coşkun ırmak gibi akar, çağlar

1) Muhammed Zahid el-Kevseri

2) Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Osman ez-Zehebî, *Menakibu'l-İmam Ebu Hanife ve Sahibeyhi*

yüksek sesi etrafı tutardı.” Bir defa İmam Malik’e Osman b. Betti’yi sordular, “orta bir adamdır” dedi. İbni Şübrüme’yi sordular, “orta bir zattır” dedi. Ebu Hanife’yi sordular, “O size şu direkler ağaçken onların altın olduğunu kıyas yoluyla ispat etmeye kalksa sizi ikna edilecek dirayette bir zattır” cevabını verdi.

İmam Şafii de Ebu Hanife hakkında şu meşhur sözü söylemiştir; “İnsanlar fıkhta Ebu Hanife’nin çocukları konumundadır.”¹

HANEFİ MEZHEBİNİN KURULUŞU VE YAYILMASI

Hanefi mezhebinin doğuşu Ebu Hanife’den önceye dayanır. Kufe şehrinin Hazreti Ömer devrinden itibaren giderek artan bir hızla ilim ve kültür merkezi hüviyeti kazanmasında şüphesiz en büyük pay, başta Abdullah b. Mesud ve Hazreti Ali olmak üzere buraya yerleşen 1500 civarındaki sahabeye aittir. Bölgede sahabenin öğretimini başlattığı Kur’an ve hadis bilgisi, hoca talebe münasebetine dayanan ve giderek genişleyen ilmi halkalarla sonraki nesillere aktarılmış, yeni nesiller tarafından farklı üsluplarla da olsa rey ve içtihatla zenginleştirilerek devam ettirilmiştir.

Bölgede oluşan fıkhi gelenek ve anlayış, tabiin dönemi fakihlerinden İbrahim Nehai’den (ö.96) (Allah ona rahmet etsin) itibaren Irak fıkhi olarak anılmıştır.

Ebu Hanife’nin etrafında oluşan ictihad şurası, önceki nesillerden kendilerine intikal eden Kur’an ve hadis bilgisini, rey ve yorumları dikkatlice inceleyip özümseyerek hayatın bütün alanını kapsayacak şekilde geliştirip genişletmişlerdir. Gerek fert gerekse toplum ve yönetim açısından ihtiyaca cevap verebilir bir bütünlük ve zenginliğe kavuşturmuşlardır. Ebu Hanife, İbrahim Nehai’den kalan mirası zenginleştirmiş ve sistemleştirmiştir. Ebu Hanife Osman el-Betti, İbni Şübrüme, İbni Ebi Leyla gibi akranları içinde öne çıkmış büyük bir şahsiyettir.

1) İbn Abidin,

Fıkıh mezheplerinin ve İslami ilimlerin diğer alanlardaki mezhep ve ekollerin, adına nisbet edildikleri müctehid ve önderlerden bazen bir kaç yüz yıl sonra belirli âmillerin etkisiyle ve tabii bir seyir içinde teşekkül ettiği bilinmektedir. Hanefi mezhebi de gerek Ebu Hanife'nin gerekse ilk nesil talebelerinin vefatlarından çok sonra bu adla anılmaya ve mezhep olarak belirginleşmeye başlamıştır. Bu sebeple Ebu Hanife ve talebelerine mezhep kurma niyet ve girişiminin izafe edilemeyeceği açıktır.

Ebu Hanife merkezli ikinci yy. Irak fıkının ekolleşip sonraki dönemlerde hem müslüman halk hem de âlim ve yöneticiler tarafından mezhep olarak algılanması ve giderek İslam coğrafyası üzerinde yayılmasının bir takım sebeplerinin bulunulması kaçınılmazdır.

Bu sebepleri de şu alt başlıklar altında incelemek mümkündür.

1) Talebelerin faaliyetleri:

Ebu Hanife'nin bir bakıma ictihad şurası da sayılabilecek ders halkasında ve ilmi muhitinde bulunan arkadaş ve talebelerinin faaliyetleri, Hanefi mezhebinin oluşmasının ve yayılmasının temel sebeplerinden biridir.

İmam Ebu Hanife'nin talebeleri pek çoktu. Bunlar, onun görüşlerini yaymak, fıkının dayandığı esasları açıklamak hususunda çok gayret göstermişlerdir. Pek az meselede hocalarına muhalefet etmişlerse de umumî olarak onun görüşlerine uymuşlardır. İster hocalarına uysunlar isterse muhalefet etsinler, onun dayandığı delilleri açıklamayı ihmal etmemişlerdir. Aynı zamanda Ebu Hanife'nin görüşlerine dayanarak birçok fer'î meseleleri ele alıp incelemişler ve bu meselelerin dayandığı kıyasları açıklamışlardır.

Ebu Hanife'nin hocası Hammâd'dan sonra yaklaşık otuz yıl ders okuttuğu, ilim meclisinin başında bulunduğu düşünülürse, onun ders halkasına iştirak ederek ilmi müzakerelerde bulunan ve kendisinden fıkıh öğrenen talebelerinin sayısının bir kaç bine ulaştığı yönündeki rivayetler mübalağalı sayılmaz. Gerek Ebu Hanife'nin gerekse mezhebin ilk neslini oluşturan, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Züfer,

Hasan b. Ziyad *(Allah onlara rahmet etsin)* gibi müctehidlerin yetiştirdiği talebeler özellikle Harezmi, Batı Türkistan, Horasan ve Mâveraünnehir gibi halkı yeni müslüman olmuş bölgelere giderek hocalarının görüşlerinin taşınmasında ve benimsenmesinde etkin rol oynamışlardır.

2) Tedvin faaliyetleri:

Hanefi mezhebinin kurulup yayılmasının başta gelen bir diğer sebebi de, Ebu Hanife ve talebelerinin *(Allah onlara rahmet etsin)* ortaya koyduğu fıkhi birikimin kendi dönemlerinden itibaren tedvin edilmeye başlaması ve bu faaliyetin ilerki dönemlerde artarak devam etmesidir.

İmam Ebu Hanife'nin talebelerinden sonra gelen ve bu mezhebe bağlı olan fakihler, hükümlerin illetlerini ortaya koymaya ve bunları gelecek asırlarda meydana çıkacak olan meselelere tatbik etmeye çok önem vermişlerdir. Bunlar, mezhebin fer'î meselelerde dayandığı hükümlerin illetlerini tespit edip ortaya çıkardıktan sonra birbirine benzeyen bütün meseleleri genel kaideler altında toplamışlardır. Böylece, çeşitli furû' meselelerini içine alan külli kaide ve nazariyeler koyarak, mezhebi sistemleştirmişlerdir.

3) Kadılık ve resmi mezheb uygulaması:

Abbasi halifesi Harun er-Reşid'in Ebu Yusuf'u kadı'l-kudat olarak tayin etmesi ve bütün kadı tayinlerinde onu yetkili kılması esasen ülke genelinde hukuki istikrar ve güven ortamının kurulması yönünde atılmış ciddi bir adım olması yanında, Hanefi mezhebinin tanınmasına ve yayılmasına da hizmet etmiştir.

Ancak İslam toplumunda dördüncü asrına kadar fıkıh alanında bugünkü anlamda bir mezheb ve mezhebe intisab kavramı bulunmadığı düşünülürse Ebu Yusuf'un, aralarında bazı usul ve görüş ayrılığı olsa da Ebu Hanife'nin müşavere ve ilim meclisinde bulunan, Irak fıkına vâkıf kimseleri kadı olarak tayin ettiği sabittir. Bu da İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)*'un ilk planda birlik ve istikrarı gerçekleştirmeyi amaçladığını gösterir. Yoksa Hanefi mezhebinin yayılmasını ve böyle bir taassubu kastetmemiştir. Bu yüce insanlara bu emsal sözler delilsiz olacağından iftiradan başka bir şey olmazlar.

Bununla birlikte Abbasi hilafetinin Ebu Yusuf ile başlattığı kadı'l-kudatlık uygulaması amaç itibariyle olmasa da sonuç itibariyle, özellikle de yeni fethedilen ve halkı yeni müslüman olan bölgelerde Hanefi mezhebinin tanınıp benimsenmesini kolaylaştırmıştır.

Hanefiliğin teşekkülü ve yayılışında kadıların oynadığı rolü, bu kişilerin mezheplerini görev bölgelerine dayattıkları ve bölge halkını Hanefileştirdikleri şeklinde değil, Irak fıkhnın özünü ve usulünü iyi kavramış, rey ve ictihadda dirayet kazanmış ve gittikleri yerlerde bu çizgide bir fıkhi düşüncüyü başlatmış veya güçlendirmiş olmaları ile açıklamak gerekir.

Öte yandan özellikle ileri dönemlerde kadıların bölgelere gönderilirken o bölge halkının mezhebinin göz önünde bulundurulduğu, bilhassa nikâh ve muâmelat hukuku alanında mezhepler açısından çoğulcu bir hukuk sisteminin uygulandığı düşünülürse, kadı tayinlerinin her zaman bir mezhebin yayılmasının sonucu olmadığı, bazen de bu yayılışın sonucu olduğu görülür. Bundan dolayı devlet başkanının belli bir mezhebe mensub olmasını bir fıkıh mezhebinin yayılmasının temel sebebi olarak göstermek yerine bu etkiyi sınırlı ölçüde kabul etmek daha isabetlidir.

HANEFÎ MEZHEBİ'NİN YAYILDIĞI ÜLKELER

Hanefi mezhebi, Abbasi Devletinin hâkim olduğu bütün ülkelerde yayılmıştır. Mezhebin otoritesi devletin otoritesiyle orantılı idi. Devletin otoritesi zayıfladığı zaman mezhebin otoritesi de zayıflıyordu. Ancak, bazı ülkelerde tamamen halka mal olurken, diğer bir kısım ülkelerde de sadece resmî mezhepti. Halk ise Hanefi olduğu gibi diğer mezheplerden de olabiliyordu.

Irak, Mâverâünnehr ve fethedilen doğu İslâm ülkelerinde hem resmî, hem de halkça benimsenen mezheb, Hanefi mezhebi idi. Irak ve doğu İslâm ülkelerine bir göz atarsak görürüz ki, Hanefî mezhebi Şam'da hem halkın hem de hükümetin mezhebi olmuştur.

Mısır'a doğru gelirsek, Mâlikî ve Şafiî mezhebinin Mısır halkı üzerinde galip olduğunu görürüz. Çünkü Mısır'da bir yandan İmam Mâlik'in birçok talebeleri bulunuyordu, öte yandan da İmam Şafii hayatının son kısmını Mısır'da geçirerek ölmüş ve oraya defnedilmişti. Dolayısıyla, Mısır'da her iki mezhebe mensup seçkin ilim adamları bulunuyordu.

Daha sonra Hanefi mezhebi, resmî bir mezheb olarak, Mısır'a gelmiş, fakat halk tamamen Hanefi olmamıştır.

Mısır'ı Fatimî Devleti işgal edince, Hanefî mezhebinin buradaki resmi otoritesini kaldırmış ve yerine Şiî İmamî mezhebini hâkim kılmıştır. Fatimîlerin yerine geçen Eyyûbîler, Şafiî mezhebini desteklemişler, yalnız Nuruddin eş-Şehid (ö.569), Hanefî mezhebi eğitimi veren medreseler yaptırmıştır. Bu da doğal olarak orada Hanefilerin yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Kölemenler devrinde Mısır'da her dört mezhebe göre kazâî hükümler verilmiştir.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa (ö.1849) Mısır'a hâkim olunca tek başına Hanefi mezhebini resmi mezheb olarak ilân etmiştir.

Hanefî Mezhebi Mısır'dan Batıya (Mağrîbe) geçememiştir. Ancak Esed b. el-Furat b. Sinan (ö.213) devrinde Mağrib'e geçen Hanefî mezhebi yaygınlaşamamıştır. Çünkü Ağlebiler devletinin mensupları Mâliki mezhebini dilerler. Bu yüzden Mağrib ve Endülüs'te tek başına Mâliki mezhebi yayılma imkânını bulmuştur.

MEZHEBİN USLÛBU

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) düşüncesinde rastgele taklitten sakınırdı. Üstadı Hammad b. Süleyman bunun farkındaydı. Zira Ebu Hanife her meseleyi onunla münakaşa eder, inceden inceye sorar kendi aklı yatmadan hiç bir fikri kabul etmezdi. İşte bu anlayışı sebebiyledir ki o, Kitap ve Sünnetin naslarıyla, ashab-ı kiramın fetvalarının dışında kendini serbest görüyor, tabii'nin kavline bakıp incelemeye kendini selahiyetli buluyor hata ve doğrusunu araştırıp ona göre kabul ediyordu. İbni Abdulber *el-İntika* isimli eserinde konuyla ilgili olarak şu rivayeti aktarmaktadır.

Said b. Arube diyor ki;

Kufeye geldim ve Ebu Hanife'nin meclisine katıldım. Birgün Osman b.Affan'ı andı ve ona acıyarak bol bol rahmet okudu. Ben de "Buralarda senden başka, Osman *(Allah ona rahmet etsin)*'a rahmet okuyan kimseye rastlamadım" dedim. Görüldüğü gibi o ne halka uymakta ne de yöneticiler ve avam arasında eriyip yok olmakta, ne sevgi ne de nefretin tesiri altında kalmaktadır. Kendi bildiği doğru yolda yürümektedir.

O kendi metodunu ve uygulamasını şu şekilde anlatmaktadır; "Peygamber *(Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)*'den gelen başımın üstündedir. Sahabeden geleni seçeriz. Bunun dışındakilere gelince, onlar da ehil biz de ehiliz."

Yine Yahya b. Main'den gelen bir rivayette, Sevri ile bir başka kişi arasında geçen konuşmada Ebu Hanife'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir. "(Önce) Allah'ın kitabına bakarım. Orada bulamazsam Resulullah *(Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)*'in sünneti ile (amel ederim) orada da bulamazsam Peygamber *(Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)*'in ashabının sözlerine bakar ve dilediğimi alırım. Ancak mesele İbrahim'e, Şabi'ye, Hasan'a, Atâ'ya varırsa ben de onlar gibi ictihad ederim.¹ Bu, Ebu Hanife'nin kendisinin de beyan ettiği gibi mezhebini üzerine bina ettiği usûldür. Tabii ki bu tamamen tabiinin kavlini almazdı demek değildir. Bilakis o tabiin kavilleri arasından seçerdi. Ekseriyette ırak havzası olarak İbrahim en-Nehaî'nin görüşlerini benimsemiştir.

Hatta şöyle de denebilir: bazen iki kavi arasında tereddüt ettiğinde kendi görüşünü belirleyemediğinde İbrahim en-Nehaî'yi taklit etmiştir. Bazıları müçtehit taklit etmez deseler de doğrusu bu emsal yerlerde tüm müçtehitlerin taklit ettiği meseleler olduğudur. Daha sonra gelen Hanefi fıkıh usulcülerini bu çizgileri daha belirgin hale getirmiştir.

Buna göre Hanefi fıkıh usulünün delilleri tertip usûlü şöyledir:

1) Zehebi, *Menakibü'l-İmam Ebu Hanife*

1. Kitap
2. Mütevatir, Meşhur ve Âhad sünnet
3. İcma
4. Bütünüyle kıyasa zıt değilse sahabe görüşü.
5. Kıyas, örf ve istihsan vd.

Zahid el-Kevseri bu meseleyi farklı bir şekilde değerlendirmektedir. Kevseri'ye göre Irak hadis açısından fakir bir bölge değildir. Ancak Ebu Hanife'nin hadisleri kabul şartları diğerlerinden farklıdır. O sadece, hadisle, hadis ricaliyle, hadis ezberi ve rivayetiyle ilgilenen muhaddis taifesinden değildir. Yine Kevseri *Te'nibü'l-Hatip* adlı eserinde (s. 152-154) bu konuyla ilgili olarak şöyle der:

“Ebu Hanife'nin az hadis bildiğini ve hadislere muhalefet ettiğini, ya da zayıf hadisleri aldığını zanneden kimseler, imamların hadisleri kabul için ileri sürdükleri şartları bilmemekte ve müctehid imamların ilimlerini ayarı bozuk bir teraziyle ölçmektedirler. İmam Ebu Hanife'nin hükümleri istinbat konusunda gelişmiş bir kısım prensipleri vardır. Onu suçlayanlar, onun prensiplerini bilmeyenlerdir. Bu prensiplerin en önemlileri şunlardır”:

1. İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) Kendisinden daha kuvvetli bir delil ile çatışmadığı takdirde güvenilir kimselerin mürsel haberlerinin kabûlü.

2. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberleri İslam hukukunun kaynaklarını tek tek inceledikten sonra elde etmiş olduğu müşterek esaslara göre değerlendirir. Eğer âhad haberler bu esaslara çatışırsa, Ebu Hanife iki delilden daha kuvvetlisini alır. Muhalif haberi terk ederek söz konusu esaslara dayanması böyle bir haberi şaz saymasındandır. Tahavi'nin *Meani'l-Asar* isimli eserinde bu konuyla ilgili birçok örnek vardır. Burada sahih habere muhalefet yoktur. Aksine müctehide göre illetli/zayıf olan bir habere muhalefet söz konusudur.

3. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberleri Kur'an'ın genel ifadelerine ve lafızlarına (zâhirlerine) göre değerlendirir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Şöyle ki; İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*); Mesela “beyti tavaf namazdır” Hadîs-i Şerifine göre tavaf abdestsiz yapılamaz. Fakat “**tavaf etsinler**” ayetinde “tavaf” lafzı hass ve özel bir manadadır. Sadece tavaf etmeyi farz kılar. İlave olarak abdest almayı da farz veya vacip kılmaz. Öyleyse ayetle amel edilir, hadisle değil derken kast edilen şudur;

Ayet kat’iyet bildirir. Hadis zanniyet bildirir. Bu ayet tavafta abdestin farz olmadığını bildirmiştir. Ayetin karşısındaki hadis zan bildirdiğinden farziyet noktasında ayete muaraza edemez. Fakat hadis külliyen atılmaz. Belki zanniyet bildirdiğinden tavaf esnasında abdest almak sünnet olur. Farz değil.

Yani ayetle farziyet, hadisle sünnet sabit olur.

4. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberleri kabul ederken onların kavli veya fiili olsun, meşhur sünnete muhalif olmamasına dikkat eder.

5. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberi alırken onun, kendine denk bir habere zıt olmamasını şart koşar. İki haber çatıştığı zaman birini diğerine bazı sebeplerle tercih eder. Bu gibi durumlarda ravilerden birinin diğerine nazaran fakih veya daha bilgili olması gibi benimsenen farklı bir takım tercih sebepleri vardır.

6. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberleri alırken, ravinin kendi rivayet ettiği habere zıt davranmamasını şart koşar.

7. Ebu Hanife, İbni Receb’in (*Allah onlara rahmet etsin*) de belirttiğine göre, iki haberden birinde senet yahut metin yönünden bir farklılık bulunursa, ihtiyat bakımından bu fazlalığı başka bir gerektirici neden olmadan kabul etmez.

8. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) âhad haberle, kaçınılması imkânsız olan “umumu belva” yani herkesin duyup, görüp rivayet edebileceği her gün veya çokça tekrar eden farz veya haram bildiren hadiselerde haber-i vahidle amel etmez. Bu gibi durumlarda haberin meşhur veya mütevatir olması gerekir.

9. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin âhad haberler konusunda bir diğer prensibi de, seleften hiç kimsenin onları tenkit ve ta'n etmiş olmamasıdır.

10. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) ceza ve hadler konusunda değişik rivayetler bulunduğu zaman hafif olanını tercih eder.

11. Ebu Hanife'ye (Allah ona rahmet etsin) göre ravinin, haberi işittiği andan rivayet ettiği âna kadar unutmaksızın ezberinde tutması şarttır.

12. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin), ravinin haberi kimden aldığını hatırlamaması halinde yazısına itimat edilemeyeceğini esas alır.

13. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) diğer haberlerle desteklenen âhad haberleri böyle olmayanlara tercih eder.

14. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin esaslarından biri de haberin, bulundukları memleket veya şehir neresi olursa olsun sahabe ve tabiin katında tatbik edile gelen şeylere aykırı olmamasıdır. Leys b. Sad da, İmam Malik'e yazdığı risalede şunu söylemektedir:

“Ebu Hanife'nin kabul ettiği bir kısım hadisleri sonraki bazı âlimlerin sözlerine dayanarak, senetleri yönünden zayıf saymak doğru değildir. Çünkü Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) hadis rivayet ettiği şeyhlerinin durumlarını yakından biliyordu. Genellikle kendisiyle Sahabi arasında iki ravi bulunuyordu.

Ebu Hanife'nin çok hadis bildiği fıkıh bablarında dayandığı delillerden anlaşılmaktadır. Bu hadisler seçkin talebeleri ve diğer hadisçiler tarafından tedvin edilmiş olan on yedi müsnedde mevcuttur. Ayrıca Hatib el-Bağdadi Şam'a geldiğinde yanında ed-Darakutni ile İbni Şahin'in *Müsned-ü Ebi Hanife* adlı eserlerini getirmiştir ki bu iki müsned sözü edilen on yedi müsnedden ayırır.

Muvaffak el-Mekki *Menakıp* adlı eserinde (1/96) şöyle der: “Hasan b. Ziyad, Ebu Hanife'nin (Allah onlara rahmet etsin) dört bin hadis rivayet ettiğini, bunun iki bininin Hammad'dan diğer iki binini de diğer hadis bilginlerinden naklettiğini söylemiştir.”¹

1) Kevseri a.g.e, s. 89-91

HANEFİ MEZHEBİNDE MEŞHUR BAZI ALİMLER

1. Züfer b. Hüzeyl (ö.158).
2. Hasan b. Ziyâd el-Lü'î (ö.204).
3. İsa b. Ebân (ö.220).
4. Muhammed b. Semâa (ö.233).
5. Hilâl b. Yahya er-Rey (ö.245).
6. Hassâf (ö.261).
7. Ebû Cafer et-Tahavî (ö.321).
8. İbrahim b. Rüstem (ö.211).
9. Ebû Hafs el-Kebîr.
10. Bişr b. Veîid (ö.237)
11. Ebû Süleyman e-Cüzcânî.

HANEFİ MEZHEBİNİN TEMEL KİTAPLARI

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin akaide ait *Fıkh-ı Ekber* adlı bir eseri mevcuttur. Fıkıha dair yazılı bir eseri yoktur. Onun hükümlerini talebesi Muhammed b. Hasan eş-Şeybani (Allah ona rahmet etsin) toplamıştır.

Bilinen eserleri:

1. *Fıkh-ı Ekber*
2. *Fıkh-ı Ebsat*
3. *El-Alim ve'l-Müteallim*
4. *Er-Risâle*
5. *Vasiyyet* (oğlu Hammad'a ve Ebu Yusuf'a)
6. *Kaside-i Nûmaniye*
7. *Marifetu'l- Mezahib*
8. *El- Müsned*

Ebu Yusuf, Yakup b. İbrahim Ensari;

Kufede Hicri 113 yılında doğmuştur. Başlangıçta İbni Ebi Leyla'nın derslerine katılmıştır. Daha sonra Ebu Hanife'nin derslerine katıldı ve Ebu Hanife vefat edinceye kadar onun derslerinden ayrılmadı. Rey ve kıyas taraftarı olmakla beraber hadis ilmini de iyi bilirdi. Hadis ilmini Medine'de İmam Malik'ten almıştır. Böylece görüşlerini hadislerle takviye etmiştir. Üç halife, Mehdi, Hâdi ve Harun Reşit zamanında kadılık yapmıştır. Ebu Yusuf'un bir devlet adamı olması bu mezhebi tatbiki sahada geliştirmiştir.

Ebu Yusuf hakkında Ebu Hanife, onu hastalığında ziyaret ettiğinde şöyle demiştir: "Yazık, bu genç ölürse, o dünya üzerindeki en âlim kişidir." Yine Yahya b. Main onunla ilgili olarak: "Rey ehli içinde rivayet itibariyle Ebu Yusuf'tan daha bilginini görmedim." demiştir. Ebu Yusuf hicri 182 de vefat etmiştir. *(Allah rahmet etsin)*

1- Kitab'ul-Âsâr: Bu eseri, Ebu Yusuf'un oğlu Yusuf babasından, o da Ebu Hanîfe'den rivayet etmiştir.

2- İhtilâfu Ebî Hanîfe ve İbni Ebi Leylâ: Bu eserde Ebu Yusuf, 148 H. tarihinde ölen Kadı İbni Ebî Leylâ ile İmam Ebu Hanîfe arasındaki ihtilâfları toplamıştır. Burada, Ebu Hanîfe'nin görüşlerinin bir müdafaası yapılmaktadır. Ebu Yusuf'un bu eserini rivayet eden Muhammed b. el-Hasen eş-Seybânî'dir. Kitap İmam Şafiî'nin *el-Umm* adlı eserinin sonlarında mezkûrdur.

3- Er-Reddü Alâ Siyeri'l-Evzâi: Bu değerli eserde, savaş halinde müslümanlarla gayri müslimler arasındaki alâka ve münasebetler ve cihatla ilgili hususlarda el-Evza'i ile diğerleri arasındaki ihtilâflar yer almaktadır. Burada Ebu Yusuf, Iraklıların görüşünü desteklemekte ve el-Evzaî'nin fikirlerini reddetmektedir.

4- Kitab'ul-Harâc: Ebu Yusuf, bu eşsiz eserinde İslâm devletinin maliyesi için değişmez ve sağlam bir nizam ortaya koymaktadır. Burada o, hocası Ebu Hanîfe'ye muhalefet ettiği meseleleri de ele alıp hem kendi görüşünü hem de hocasının görüş ve içtihadını büyük bir samimiyet, ciddiyet ve ilim adamından beklenen bir dürüstlikle anlatır. Burada

ihtilaflı olduklarını anlatmadığı hususlarda onun hocasıyla fikir birliğine sahip olduğu düşünülebilir.

Kaynaklarda Ebu Yusuf'a nisbet edilen eserler de şunlardır:

1- *Edebü'l-Kadı*, Katip çelebi ile diğer bazı müellifler tarafından zikredilmiştir.

2- *El-Meharic*, M. Zahid el-Kevserinin dediğine göre, müsteşrik J. Schacht tarafından Muhammed b. Hasan'a nisbet edilerek basılan kitabın Ebu yusufa ait olduğunu söylemektedir.

Bunlardan başka *Mebsut*, *Kitabü'l-Cevami*, *Kitabü'r-Red ala Malik b. Enes*, *Kitabü İhtilafl-l-Emsar*, *Kitabü'l-Emali*, *Kitabü'n-Nevadir*, *Müs-nedü-l İmam Ebi Yusuf*, adlı eserler de ona nisbet edilmektedir.

İmam Muhammed b. Hasan b. Ferkad eş-Şeybani:

Hicri 132 yılında Vâsıt'ta doğmuş, Kufe'de yetişmiştir. Kısa bir müddet Ebu Hanife'den ilim almıştır. Ebu Hanife'den sonra Ebu Yusuf'un ilim gurubuna katılmış ve fıkıhta elle gösterilir hale gelmiştir. Ebu Yusuf'a ek olarak Misar b. Kidam, Mâlik b. Muğavvel, Ömer b. Zer el-Hemedâni, Süfyan es-Sevri, Evzai, gibi âlimlerden ders almış üç yıl kadar da İmam Mâlik'den ders alarak ondan, *Muvatta'yı* rivayet edenlerin en meşhurlarından biri olmuştur. Ayrıca kendisinin lügat ve edebiyatta da geniş bilgisi vardır.

Ebu Yusuf vefat ettikten sonra Irak'ta fıkıh riyaseti ona tevdi edilmiştir. Yanında pek çok âlim yetişmiş ve kendisi de pek çok kitaplar yazmıştır. Irak fikhını sonra gelen nesillere nakleden odur. Şafii, Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam, Hişam b. Ubeydullah Râzi, Ali b. Müslim Tusi, Yahya b. Main, Muhammed b. Semaa ve daha pek çok tanınmış âlim kendisinden rivayette bulunmuştur.

Ebu Ubeyd, İmam Muhammed hakkında şöyle demektedir: "Allah'ın kitabını Muhammed b. Hasan'dan daha iyi bileni görmedim." Şafii ise şöyle demektedir: "İmam Muhammed'in fesahatından dolayı, şayet Kur'an onun lûgatı ile inmiştir demem gerekseydi, derdim." Hicri 189'da Rey'de vefat etmiştir. (Allah rahmet etsin)

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin), ilk dönem fakihleri arasında çok eser tasnif edenlerin ve eserlerinin önemli bir kısmı bize kadar ulaşanların başında gelmektedir. Kaynaklarda İmam Muhammed'e atfedilen eserlerin birçoğu maalesef bize kadar ulaşmamıştır.

İmam Muhammed'in (Allah ona rahmet etsin) eserlerinin hiçbirisinin yazıldığı tarih malum değildir. Bilinen sadece hangi kitabını önce hangisini en son yazdığıdır.

1- *El-Asl/el-Mebsut*:

Bu eser, *el-Mebsut* olarak da bilinir. İmam Muhammed'in bizzat kendisi de ona, *el-Mebsut* diye atıfta bulunmuştur. İmam Muhammed bu eseri Bağdat'a taşınmadan önce Kufe'de iken talebelerine imla ettirmiştir. Bu onun en hacimli ve en önemli eseridir. Bir anlamda diğer eserlerinin, özellikle de Zahiru'r-Rivaye olanların temelini oluşturur.

Elimizdeki matbu nüsha içerisinde yer alan *Ktlabu'l-Menasik*, (*Hac kitabı*) eserin yazmalarında bulunmadığı için Ebu'l-Vefa el-Efgânî tarafından Hâkim-i Şehid'in (ö.334) *Muhtasar*'ından alınarak kitaba eklenmiştir.

Bu eser, İmam Muhammed'in birçok talebesi tarafından rivayet edilmiştir. En meşhurları *el-Cüzecani*'nin rivayetidir. Ve şu anda elimizde bulunan *el-Asl* nüshasının ekserisi onun rivayetine, bir kısmı ise *Ebu Hafs el-Kebir*'in rivayetine dayanmaktadır.

İmam Muhammed'in *el-Asl* önce, *Kitabu 's-Salat*, *Kitabu'l -buyu'* gibi, kitap-kitap yazdığını, sonra bu kitapların bir araya getirilmesiy-le bu eserin meydana geldiği belirtilmektedir. Kimi yazarların onun, *Kitabu's-Salât*, *Kitabu 'z-Zekât*, *Kitabu'n-*

Nikâh ve sair kitapları olduğundan söz etmeleri bununla ilgili olmalıdır. Yani bunlardan kasıt, İmam Muhammed'in sonradan *el-Asl* içerisinde topladığı *Kitap* başlıkları altındaki bölümlerdir.

El-Asl'ın ilk dört cildinde konular esasen sualli-cevaplı diyalog şeklinde ele alınmaktadır. Eser bu haliyle bir fetva kitabı gibidir. Soruyu

soran ve cevabı verenle ilgili farklı yorumlar vardır. Muhtemelen *el-Asl*, İmam Muhammed'e talebeleri tarafından sorulan suallere onun verdiği cevaplardan meydana gelmiştir. İmam Muhammed'in cevabından sonra çoğu zaman talebesi "Niçin böyle hüküm verdin?" diye sormakta, o da verdiği hükmün gerekçesini açıklamaktadır.

El-Asl'ın dili, *Camîu's-Sağîr*'e, özellikle de *Camîu'l-Kebîr*'e göre daha sade, anlaşılması daha kolaydır.

Es-Serahsi (ö.483) bu eserin yazılış amacı ile ilgili olarak şöyle der:

İmam Muhammed'in *El-Asl*'ı orijinal bir metot üzere yazdığı, bu nedenle fıkıh kitaplarının yazımına emsal olduğu inkâr edilemez bir vaki'dir. Bu metodun kendinden sonra da büyük ölçüde benimsenerek devam ettirilmesi sonucu fıkıhın alışık tarzının meydana gelmesine sebep olmuştur. *El-Mebsut* olarak isimlendirilmesinin de delalet ettiği gibi fıkıhın bütün bahislerini ayrıntılı olarak ihtiva ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca İmam Muhammed'den sonra Hanefi fıkıhı hakkında telifte bulunan âlimlerin bu esere muhtaç olduğu ve mutekaddimin Hanefilere göre bu eseri iyice kavramayan bir âlimin içtihat derecesine ulaşamayacağı söylenmektedir.

2- El-Camîu's-Sağîr:

Kitabın başında İmam Muhammed'in bu eserini, *el-Câmiu's-Sağîr* olarak isimlendirdiği belirtilmektedir. *El-Leknevi* eserin bu şekilde isimlendirilmesinin, hacminin küçük olmasından kaynaklandığını söylemektedir.

İmam Muhammed'in *el-Câmiu's-Sağîr*'i *El-Asl*'dan sora tasnif ettiği ifade edilmektedir.

Rivayetlere göre İmam Muhammed *El-Asl*'ı yazdıktan sonra, Ebu Yusuf ondan, Ebu Hanife'den rivayet ettiklerinden ezberlediklerini ihtiva eden bir eser telif etmesini istemiş, İmam Muhammed de bu eserini telif etmiştir. Kitaptaki babların "*Muhammed, an. Yakup, an Ebi Hanife*" (*Muhammed, Yakub kanahyla Ebu Hanife'den naklederek*) şeklinde başlaması bu rivayetleri doğrulamaktadır. Ancak İmam Muhammed, Ebu

Hanife'nin görüşünü aktardıktan sonra, çoğu zaman kendisinin ve Ebu Yusuf'un görüşünü de belirtmektedir.

Bu eseri İmam Muhammed'den talebesi İsa b. Eban ve İbn Semaa rivayet etmişlerdir. Onun bu eserinde fıkıh bablarından kırk kitabı cem ettiği söylenmektedir. Ancak elimizdeki matbu nüshada otuz dokuz *kitap* bulunmaktadır.

İmam Muhammed'in Asl'daki *kitapları* bablara ayırdığı gibi, *el-Câmiu's-Sağîr*'i bablara ayırmadığı, daha sonra Kerhî'nin (ö.340) muasırı Ebu Tahir ed-Debbas'ın talebeler kolayca öğrenip ezberlesinler için onu bablara ayırdığı ve düzenlediği söylenmektedir.

Ebu Yusuf'un *el-Câmiu's-Sağîr*'i hizada ve seferde yanından ayırmadığı, pek çok âlimin ondan övgüyle söz ettiği, özellikle Hanefi bilginlerin ona çok önem verdikleri belirtilmektedir.

3- El-Camiu'l-Kebir:

İmam Muhammed, *el-Câmiu'l-Kebîr* adlı eserini *el-Câmiu's-Sağîr*'den sonra bizzat kendisi telif etmiştir. Yani talebelerine imla ettirmemiştir. *El-Câmiu's-Sağîr*'in hacmi, isminden de anlaşıldığı gibi küçüktür. Bunun için İmam Muhammed, bu eserinden sonra konuları daha geniş olarak ele aldığı *el-Câmiu'l-Kebîr*'i telif etmiştir.

İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* *Siyeru'l-Kebîr*'de, bu eseri ne atıfta bulunmakta ve ondan *Şerhu'l-Cami* olarak söz etmektedir. İmam Muhammed her ne kadar onun için *Şerhu 'l-Cami*' demiş olsa da, bu eser *el-Câmiu's-Sağîr*'in bilinen anlamda bir şerhi değildir. O, *el-Câmiu'l-Kebîr*'de meseleleri biraz daha ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Bu eseri İmam Muhammed'den aktaran talebeleri arasında Ebu Hafs, el-Cüzcani, Hişam ve İbn Semaa bulunmaktadır.

İmam Muhammed *el-Câmiu's-Sağîr*'deki meseleleri esas olarak Ebu Hanife'den aktarıyordu. Burada ise, doğrudan meselelere girmektedir.

İmam Muhammed kendi zamanda nahvin iki imamı olan el-Kisai ve onun talebesi el-Ferra - ki o, *imam Muhammed'in teyzesinin oğludur* - ile

sıkı ilişki kurmuş, fıkıh alanında olduğu gibi, dil alanında da kendisini yetiştirmiş ve otorite olmuş bir fakihtir. Onun dilde hüccet olduğunu açıkça ifade etmişlerdir.

Muhammed b. Abbad Hılati'nin *Camiulkebir* ihtisarının bir kısmı, Mevkufati Muhammed Efendi tarafından Türkçeye çevrilerek şerh edilmiştir.

4- Ziyadâtü'z-Ziyadât:

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) *el-Câmiu'l-Kebîr* adlı eserini yazdıktan sonra *ez-Ziyadat* adlı küçük bir eseri, ondan sonra da *Ziyadâtü'z-Ziyadât* adlı başka bir küçük eseri telif etmiştir.

İmam Muhammed'in *Ziyadâtü'z-Ziyadât*'ı telif nedenini bazıları, *Ziyadat*'ta zikretmediği kimi meseleleri telafi etmek, diğer bazıları ise, *el-Câmiu'l-Kebîr*'de değinmediği kimi meseleleri telafi etmek şeklinde izah ederler.

Ziyadâtü'z-Ziyadât, yedi babı içeren küçük hacimli bir kitap olup, muamelatla ilgili bazı meseleleri içermektedir.

5- Es-Siyeru's-Sağîr:

Ebu Hanife'nin talebelerine *Kitabu's-Siyer* diye bir eser yazdığ1, talebelerinin de bu eseri gözden geçirip yeniden düzenleyerek ve kendilerinden ilavede bulunarak ondan rivayet ettikleri ve bunu yapanlardan birisinin de İmam Muhammed olduğu söylenmektedir. Bu eser adından da anlaşılacağı üzere, devletler hukuku ile ilgilidir.

Es-Serahsi, *Mebsut* adlı eserinde *Kitabu 's-Siyer* başlığı altında doğrudan konuya girmiş, ancak bölümün sonunda burasının, İmam Muhammed'in *es-Siyeru's-Sağîr*'inin şerhi olduğunu ifade etmiştir.

6- Es-Siyeru'l-Kebîr:

Es-Siyeru'l-Kebîr, İmam Muhammed'in tamamlayabildiği en son telifidir. Ancak bu eserin aslı bize kadar ulaşmamıştır. Bize ulaşan, Serahsi'nin *Siyeru'l-Kebîr Şerhi* içinde yer alan metindir.

İmam Muhammed, bu eserini, talebesi Ebu Hafs Bağdat'tan ayrılıp Buhara'ya gittikten sonra telif etmiştir. Bunun için onu, el-Cüzcani ve Kazvini gibi sadece Bağdatlı talebeleri rivayet etmişlerdir.

7- El-Kesb:

İmam Muhammed en son olarak, el-Kesb adında bir eserin tasnifine başlamış fakat onu bitirmeye ömrü vefa etmemiştir. O, bu eserinde, kitabın isminden de anlaşılacağı üzere, esas olarak kazanç konusunu ele almıştır.

Es-Serahsi *Kitabu'l-Kesb*'in başında, eserle ilgili kısa açıklamada bulunur ve bu açıklamasında; bu eserin İmam Muhammed'in tasniflerinden olduğunu, ancak ondan Ebu Hafs ve el-Cüzcani işitmediği ve sadece İbn Semaa rivayet ettiği için meşhur olmadığını, bundan dolayı da Hâkim-i Şehid'in Muhtasarında, bunu zikretmediğini söyler.

Serahsi, İmam Muhammed'in bu kitabı tasnif etme sebebiyle ilgili olarak şöyle der: "Hikaye edildiğine göre, kitapların tasnifini bitirdiğinde İmam Muhammed'e, züht ve vera hakkında bir şey tasnif etmedin mi? denildi. O da *Kitabu'l-buyu* 'u tasnif ettim dedi. Sonra bu kitabın tasnifine başladı.

Fakihler, kazanç konusu insan hayatında çok önemli bir yer tuttuğu için hükümlerini açıklamaya çok önem vermişlerdir.

8- El-Emâli/el-Keysaniyyat:

Bu esere el-Emâli dendiği gibi *el-Keysaniyyat* da denir. Bunun ancak bir parçası bize kadar ulaşmıştır.

Emali'yi İmam Muhammed'den talebesi Şuayb b. Süleyman el-Keysani, ondan oğlu Süleyman (ö.273), ondan da et-Tahavî (ö.321) rivayet etmiştir. *Emali*'de günlük hayatta insanlar arasında karşılaşılabilecek muamelelerle ilgili bazı müşküller ele alınmıştır.

9- El-Âsâr:

İmam Muhammed, Ebu Hanife'nin (Allah onlara rahmet etsin) diğer talebeleri gibi ondan işittiği hadis ve eserlere önem vermiş ve onları

Asar isimli kitabında kendinden eklediği rivayet ve yorumlarla birlikte tasnif etmiştir. Ancak İmam Muhammed *Asar*'da sadece Ebu Hanife'den aldıklarını rivayet etmekle yetinmeyip az da olsa Ebu Hanife'nin dışındaki kişilerden aldığı rivayetleri ve kendi yorumunu da eklediği için bu kitap haklı olarak ona nispet edilmiştir.

Bu kitabında Irak fukahasıncı bilinen ve Ebu Hanife'nin rivayet ettiği hadisleri ve eserleri toplamıştır. Bu eserde rivayet olunanların çoğu Ebu Yusuf'un *Kitabü'l-Âsâr*'ında olanlarla birleşir. Ve her ikisi de Ebu Hanife'nin müsnedi sayılır. Ebu Hanife'nin hadislere, sahabe ve tabiin eserlerine vukufuyetini göstermesi bakımından her iki eserin de önemi büyüktür. Ebu Hanife'nin hadis ve eserle istidlale itimadının derecesini, rivayette aradığı şartları, Hanefi mezhebinin neye dayandığını gösterir.

İmam Muhammed'in el-*Asar*'da Ebu Hanife'den aktardığı rivayetlerin çoğunluğu Hammad b. Süleyman kanalıyla Nehai'den (*Allah onlara rahmet etsin*) aktarılmaktadır ve bu şekilde olan rivayetlerin ekserisi en-Nehai'nin görüşünün, bir kısmı Hazreti Peygamberin hadisinin, bir kısmı sahabenin görüşünün, az bir kısmı da Nehai dışındaki tabiinin görüşünün aktarılması şeklindedir. Böylece *Asar*'ın ekseriyetle Nehai'nin kavlini ihtiva ettiği ortaya çıkmaktadır.

Kitaptaki toplam rivayet adedi 916'dır.

İbn Hacer el-Askalani (ö.852), İbn Kutluboga'nın (ö.879) isteği üzerine, bu eserde geçen rical tercemeleriyle ilgili olarak ***el-İsar bi Marifeti Ruvati'l-Asar*** adlı küçük bir eser telif etmiştir. Daha sonra İbn Kutluboga kendisi de aynı konuda bir eser telif etmiştir.

10- El-Muvattâ:

Malik'in *Muvatta* adlı eseri", sünnetle ilgili olarak bize ulaşan ve ekseriyetle bablar üzerine tertip edilmiş olan ilk eser olduğu gibi, aynı zamanda hadis ve fıkıhın birlikte ele alındığı ilk eserdir". İmam Malik onda Hicazlıların hadislerinden sağlam olanlar ile Medineli sahabe ve tabiinin kavillerini toplamıştır.

Mehdi'nin hilafetinin ilk yıllarında Muvatta'nın şöhreti etrafa yayılınca içlerinde İmam Muhammed'in de bulunduğu kişiler çeşitli yörelerden Medine'ye gelip Malik'ten onu dinlemişlerdir. Sonra kendi beldelerine dönerek Muvatta'yı rivayet etmişlerdir. Bu rivayetler, ravilerinin ismi ile beraber anılmıştır. İmam Muhammed Malik'in yanında üç küsur yıl kalmıştır.

Bu eseri İmam Muhammed'den talebesi Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Mihran en-Nesevi rivayet etmiştir.

İmam Muhammed, *Muvatta Rivayeti'nde* diğer Muvatta rivayetlerinin aksine- sadece Malik'ten aldığı rivayetleri aktarmakla yetinmeyip, bunlara ilave olarak başkalarından duyduğu rivayetleri, özellikle Hicazlıların ve Iraklıların rivayetlerini ve çoğu zaman da kendi görüşünü eklediği için, onun rivayeti, diğer

Muvatta rivayetleri arasında önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

El-Leknevi (ö.1304) *Muvatta Rivayetini*, *et-Ta 'lîku'l-Mümeccid ala Muvattai Malik* adıyla şerh etmiştir ve bu şerh üç cilt halinde matbudur.

11- El-Hucce Alâ Ehli'l-Medine:

İmam Muhammed'in bu eserinin adı kaynaklarda "**Kitabu'r-Red ala Ehli'I- Medine**", "el-İhticac ala Malik" "el-Hucec fı'l-lhticac ala Ehli'I-Medine" olarak ifade edilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Medine'ye Malik'in yanına gidip orada üç küsur yıl kalmış olan İmam Muhammed, bu esnada Malik'ten ve Medineli başka âlimlerden hadis dinlemesinin yanı sıra, onlarla ilmi tartışmalarda da bulunmuş ve bu tartışmalarını el-Hucce'de toplamıştır. O, Medine'den Kufe'ye geri döndükten sonra, öğrencileri bu eseri ondan almışlar ve rivayet etmişlerdir. Bu eseri rivayet edenler arasında İsa b. Eban'ın rivayeti meşhurdur. Şu an elimizde bulunan matbu nüshanın ravisi de odur.

12- El-Meharic Fi'l-Hiyel:

Meharic'in îmam Muhammed'in tasnifi olup-olmadığı tartışmalıdır. Es-Serahsî *Meharic*'in Hâkim-i Şehid tarafından yapılan muhtasarını şerh etmiştir. Ancak bu eserin İmam Muhammed'e aidiyetinin tartışmalı olduğuna dikkat çekmiştir. Onun açıklamasına göre, imam Muhammed'in talebelerinden Ebu Hafs bu eserin ona aidiyetini kabul etmiş, diğer talebesi el-Cüzcânî ise bunu reddetmiştir. Es-Serahsî birinci görüşün doğruluğunu savunmuştur.

13- Er-Radâ':

Er-Radâ' küçük bir risaledir ve aslı bize kadar ulaşmamıştır. Bize ulaşan es-Serahsî'nin *el-Mebсут*'u içerisinde bunun üzerine yazdığı şerhtir.

Es-Serahsî *Kitabu'r-Radâ*'ın başında, kitapla ilgili olarak bazı açıklamalarda bulur. Kitap İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)*e ait midir yoksa talebelerine mi aittir diye. Kendi tercihinin imam Muhammed'in tasnifinden olduğu yönünde olduğunu belirtir.

14- İhtilafu Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla:

İmam Muhammed'in Ebu Yusuf'tan rivayet ettiği bu eser de Ebu Yusuf ilk hocası İbn Ebu Leyla ile sonraki hocası Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin) arasındaki görüş ayrılıklarını "**İhtilafu Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla**" adlı eserinde toplamıştır. O bu eserinde, her iki hocasının görüşünü aktardıktan sonra ekseriyetle kendi görüşünü verir ve çoğunlukla Ebu Hanife'nin görüşünü, bazen de İbn Ebu Leyla'nın görüşünü tercih eder. Ebu Yusuf bazı meselelerde ikisine muhalif olarak kendi görüşünü belirtir.

Şafii *el-Ümm*'de, kendi kavli ve aktardığı nakiller ile birlikte buna yer vermiştir.

Es-Serahsî, *el-Mebсут*'taki "**Kitabu ihtilafı Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla**"nın, başında şöyle der: Ebu Yusuf bu eseri, İbn Ebu Leyla'nın meclisinden ayrılıp, Ebu Hanife'nin meclisine geçtikten sonra yazmıştır. İmam Muhammed de onu, içerisine Ebu Yusuf'un dışındaki kişilerden duymuş olduğu bazı bilgileri ilave ederek rivayet etmiştir.

ZÂHİRÜ'R- RİVAYE- NADİRÜ'R-RİVÂYE

Zâhiru'r- Rivaye diye meşhur olan eserleri şu altı kitabıdır:

1. el-Asl (el-Mebsût)
2. ez-Ziyâdât
3. el-Câmiu's-Sağîr
4. el-Câmiu'l-Kebir
5. es-Siyeru's-Sagîr
6. es-Siyeru'l-Kebir

İmam Muhammed bu kitaplarının bir kısmını hocası Ebu Yusuf'la müzakere etmiş, bir kısmını da ona arz etmiştir. “Kebir” diye vasıflandırdığı kitapları tek başına rivayet ettiği, “Sagîr” diye vasıflandırdığı kitapları da Ebu Yusuf'a arz ettiği söylenmektedir.

Bu altı kitaba, İmam Muhammed'den meşhur yolla rivayet edildiği için “Zâhiru'r- Rivaye” adı verilir. Bunlar Hanefi Mezhebinde kaynak vazifesini görür. Özel bir tercih sebebi bulunmadıkça bu kitaplardaki görüşler terk edilmez. İmam Muhammed'in aynı derecede iki kitabı daha vardır:

1. el-Hucce Ala Ehli'l-Medine
2. Kitabu'l-Âsâr

Zahiru'r-Rivaye sayılması gereken bir diğer kitabı da imam Malik'ten yaptığı *el-Muvatta* rivayetidir. Bu kitap birçok fıkhi içtihat içerse de ekserisi Hadîs-i Şerif olduğu için fıkıh kitapları arasında zikredilmemiştir. “*İhtilafı Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla*” ve “*er-Radâ*” kitaplarını bu taksime hiç koymayanlar olduğu gibi Nadiru'r-Rivâye olduğunu söyleyenler de olmuştur. İmam Muhammed'e nisbet edilen başka eserler de vardır. Bunlara Nadiru'r-Rivâye denir. Neden böyle denildiğine dair kesin bir bilgi olmamakla beraber ibn Abidin, Ebu Zehra ve diğerleri nadir/vahid yolla rivayet edilen kitaplar olduğunu söylemişlerdir. Bizim diğer bir kanaatimiz ise; bunlar Zâhiru'r- Rivaye kitapları gibi toplu dersler ve rivayetler sonucu oluşan kitaplar değil,

bilakis özel şahısların özel derslerle İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den dinleyip rivayet ettikleri kitaplardır.

Bu kitaplar şunlardır:

1. el-Keysâniyyât
2. el-Hârûniyyât
3. el-Cürcâniyyât
4. er-Rakkıyyât
5. Ziyâdâtü'z-Ziyâdât
6. el-Meharic Fı'l-Hiyel

Muhammed Zahid el-Kevseri, *Buluğu'l-Emâni* isimli eserinde şunları söylemektedir:

“İmam Muhammed'in kitapları diğer mezheb ehline tedvin edilmiş olan kitapların da dayanağıdır. Diğer mezheplerle ilgili yazılmış olan kitapların İmam Muhammed'in kitaplarını kaynak ve örnek alma dereceleri gözden kaçmayacak derecede açıktır. Mâliki mezhebinde yazılmış olan *Müdevvene*'nin ash olan *Esedıyye*, *Esed b. El-Furat*'ın, İmam Muhammed'in (Allah onlara rahmet etsin) derslerinden ve kitaplarından istifade etmesiyle vücuda gelmiştir. Ahmed b. Hanbel kendisine sorulan meselelere imam Muhammed'in (Allah onlara rahmet etsin) kitaplarından cevaplar vermektedir.”

İmam Muhammed'in (Allah ona rahmet etsin) bunların yanı sıra daha pek çok kitabı vardır. Hiç şüphe yok ki İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) Hanefi mezhebinin gerçek anlamda ikinci müessisi sayılır. Hanefiler her bakımdan onun kitaplarına itimat etmişlerdir. Onun kitapları Hanefi mezhebinin sözcüsüdürler.

El-Kevseri Hanefi mezhebinde fetva verecek olan kişilerin kitapları ve âlimleri güzel tanımlarının gerekli olduğunu birçok yerde beyan etmiştir. Bu yüzden bu konuya dair makalelerinden birini tercüme edip buraya koymayı uygun gördük.¹

1) Aydın TAŞ, “Muhammed b. El-hasan eş-şeybani'nin hukuk anlayışı” (doktora tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü , 2003. Bu tezden istifade edilmiştir.

Muhammed Zâhid El-Kevserî Rahimehullah der ki:

İmam Süfyân b.Saîd es-Sevrî rahmetullahi aleyh'e, zamanındaki muhaddislerin çokluğundan bahsedilince şöyle dedi:

Denizciler haddinden fazla çoğalırsa gemi batır. Sen bu sözü günümüz müftülerinin çok olmasına misal olarak da söyleyebilirsin.

Kur'ân'ın inişine şahid olan ve dinî ilimleri doğrudan Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem'den alan Sahâbe, fetva vermekten çekinirlerdi. Bazısı, yanlış yaparım endişesiyle kendisine sorulan bir meselenin cevabını diğerine havale ederdi. **Sahihu Müslim**'de rivayet edilmiştir ki, Ebu'l-Minhal, Zeyd İbnü Erkam (Radiyellâhu Anhu)'ya sarfla/para bozmakla alakalı bir mes'ele hakkında sormuş, Zeyd de şöyle cevap vermiştir: Bu meseleyi el-Berâ b. Âzib'e sor. (Ebu'l-Minhâl suâli) el-Berâ'ya sorunca, O da Zeyd'e sor" demişti...¹

El-Muhaddis'ul-Fasıl isimli eserin müellifi Ebu Muhammed er-Râmehurmuzî de Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben bu mescitte yüz yirmi kadar ensâr tanıdım. Hiçbiri hadis rivâyet etmeyi istemezdi. Diğer kardeşinin bu işi daha güzel yapacağını düşünürdü. Yine kendisine sorulan fetvalara arkadaşının daha güzel cevap vereceğini umardı.

Yine el-Râmehurmuzî, eş-Şa'bî'den şöyle rivayet eder: Eş-Şa'bî'ye size bir sual sorulduğunda nasıl yapardınız? diye sorulunca, eş-Şa'bî şöyle dedi: Tam bilene düştün; birisine bir suâl sorulduğunda arkadaşına onlara sen fetva ver derdi. O da diğerine havale ederdi, bu o kadar uzardı ki suâl dönüp dolaşıp ilk sorula na gelirdi.²

Büyük imamlardan birisi şöyle demiştir:

İlim kaybolacak diye Allah'tan korkum olmasa, asla kimseye fetva vermezdim. Fetvayı alan ihtiyacını giderip rahatlık içindeyken, mes'ûliyyet benim sırtımda kalıyor.

1) Müslim, *Kitabu'l-Musakat*, "Babu'n-Nehy an Bey'l-Varak bi'z-Zeheb", Hadis no: 4156.

2) Allame Kevserî'nin "**El-Muhaddisu'l-Fasıl**" isimli eserin müellifi Ebu Muhammed er-Râmehürmüzî'den yaptığı bu nakli bizzat Râmehürmüzî'nin ismi geçen kitabında bulamadık. Muhtemelen başka bir eserindedir veya nakilde bir tesâmuhtuh vardır. Ancak bu rivayetlerin benzeri **Sünenü'd-Dârimî**'de vardır. (No:135 ve 136)

Şayet Selef ilmi gizlemenin günahından korkmasaydı bir kere dahi fetva vermeye kalkışmazdı. Bu mevzuda ilk devir ashabının, fetva vermenin sorumluluğundan ne derece sakındıklarına dair birçok rivayet vardır. Fakat tam aksine, bugünkü insanları fetva vermek ve sorumluluğu yüklenmekte izdiham içerisinde yarışırken görüyoruz. Ülkede neşredilen hiçbir gazete ve mecmua yok ki birçok mesele hakkında (sorumsuzca) fetva içermesin. Aynı şekilde bu mezhepsizlerin hiçbir vaaz ve nasihat meclisleri olmuyor ki, orada itikadî ve amelî mevzularda uydurulmuş fetvalar verilmesin. O kadar ki basit bir yazar dahi çok tafsilatlı ve zor bir meselede fetva vermekte bir beis görmez, elinde *Ferecullah el-Kürdistanî* ve *eş-Şeyhu'l-Harranî*'nin¹ fetva kitapları varsa, başka bir şey araştırmaz, bu kitaplarla iktifa eder.

Mesela bu fetva kitaplarından **talik-i talak**la alakalı iki sahife dolusu naklediyor ve bu eserlerdeki fetvaları gazete ve mecmualarda yayımlıyor. Üstelik eserleri basanın güvenilirliğinden, bastığı kitabın ifadeleri üzerinde ekleme çıkarma veya -basanın kendi görüşüne göre- düzeltme gibi bir tasarrufta bulunmadığından ya da hevaya kapılarak hareket etmediğinden emin olmak ihtiyacı hissetmeden; kitaptaki görüşlerin gerçeğe uygunluğunu, müellifin ne kadar doğru söylediğini ve şaz görüşüyle hak cemaatten ne derece saptığını düşünüp tahkik etmeden neşrediyor!

Dini meseleler öyle büyük işlerdir ki, büyük âlimler dahi bunları tahkik ederken bazen hata etmişlerdir. Yeni yetme yazarlar tabîî ki hata edeceklerdir. Üstelik aynı meselede değişik kaynaklardan gelen tashih, iptal, helal ve haram kılma gibi çelişkili fetvalar, güven ve birlik içerisinde olan milletin değerlerinin parçalanmasına sebep olacaktır. Hatta ümmetin kalbinden fetva vermenin heybeti, Şer-i Şerif'in yüceliği ve âlimlere hürmetin yok olmasına varıncaya dek dinde gevşemeleri meydana getirecektir.

Doğu ve batıdaki Müslümanlar böylesi bir anarşinin devam ettiğini gördükleri zaman, gönüllerinde Mısır ulemâsına karşı taşıdıkları saygı, tazim, güven ve itimad kalplerinden sökölüp gidecektir.

1) İbn Teymiyye

İlim ehli hakkında ötede beride söylenen şu sözleri duymak ağırımıza gidiyor: Şunlar, birbirlerini seven, yardımlaşan, dayanışma içinde olan kardeşler olmaları gerekirken, birbirlerine saldırmak ve birbirlerini eleştirmekten başka yaptıkları hiçbir şey yok.

Müslümanların gruplar halinde bölük pörçük olmalarını engelleyen birlik yolunda çalışacakları yerde bu zevâtın, maaş alıp oturmak-tan veya her önlerine gelenin dümen suyuna girmekten başka bir şey yaptıklarını görmüyoruz.

Allah biliyor ki, asrındaki fakihlerin önderi **Şeyh Muhammed Bahîr** (Rahmetullahi Aleyh) vefat ettikten sonra Mısır memleketi, hariçteki ilmî hürmet ve itibarından çok şey kaybetti. O, kadıların ve ulemânın müşküllerini halletme hususunda yeryüzünde başvurulmuş bir kaynaktı. Hangi kâdı ve fakih müşkil bir meselede ona müracaat etse, müşkilini kendi mezhebi üzere halleden cevabını hazır ve kendisine ulaşmış olarak bulurdu. Neticede kâdı onun verdiği hükümle hükmeder, müsteftâ de ondan gelen fetvayla amel ederdi. Zira o, mezheplerin fıkhı alanındaki geniş araştırması, ders verme, kazâ ve iftâ ile olan uzun mümâresesinden dolayı bir şeyi nakzettiği zaman tam nakzeder, (delillerini tam getirir) bir hüküm verdiği zamanda da tam ikna ederdi. Bu cihan âliminin kadı ve müftîler nazarındaki mevkii çok büyüktü.

Ben, Şeyh'e başvuran büyük kadılardan birini tanıyorum. Fıkhî derinliği olmasına rağmen, müşkil gördüğü mevzularda fıkıh kitaplarındaki kimi ifadelerin nasıl anlaşılacağı mevzusunda, kendi görüşünü te'yid etmek için ona müracaat ediyordu. Neticede sormuş olduğu meselenin cevabı kısa bir zamanda kendisine ulaşırdı. Ama **Şeyh Bahîr** (Rahmetullahi Aleyh)'e vefat ettikten sonra aynı kâdı, onun döneminde aldığı gibi Mısır dışında vereceği bir hüküm hakkında yine Mısır'a müracaat ettiğinde, vereceği hükmü oradan gelecek olan cevaba kadar erteledi. Ne yazık ki bir ay, iki ay, üç ay, derken hiç cevap alamadan aylarca bekleye durdu. İslam Aleminin liderliği böyle mi muhafaza edilir?!

Hatta geçenlerde öyle bir fetva gördük ki, fetvayı veren makama layık olan, meseleyle alakalı ihtilâf vecihlerini, cumhûrun delillerini

toplamak ve bu mevzudaki şaz görüş beyan edenlerin görüşlerinin nazar-ı itibardan sâkit olma gerekçelerini ortaya koymak iken, o makamlar, yukarıda zikri geçen fetva kitaplarına kanıp nakilde gevşeklik yaparak cumhûrun ittifak ettiği görüşe aykırı verilen bu fetvayı, birçok Sahâbe, Tabiin ve selef fakihlerine nispet ediyorlar. Hâlbuki Sahâbe, Tabiin ve selefin birçoğundan sâbit olması şöyle dursun, böyle bir söz tek bir sahabiden, tek bir tâbiinden veya tek bir selef fukahâsından sabit değildir. Hatta bu mes'ele, seleften halefe, üzerinde icmâ oluşmuş bir meseledir.

Aslında bütün mesele şudur: **İbn Hazm** hicri 5. asırda gerekli titizliği göstermeden, Hazreti Alî kerremellâhu veche'nin zulüm ve zorlama sebebiyle meydana gelmiş bir olay hakkında vermiş olduğu hükmünü, "ikrah olmadan yeminini bozma"ya tahvil etmiştir.¹ Nitekim bunun benzerini **Tâvûs**'tan yaptığı rivayette, nakilde hıyânet ederek yapmıştır. Aynı şekilde **Şureyh**'in verdiği hükümde de kelimeleri tahrif etmiştir.

Üstelik rivayetteki "onu bid'at olarak görmedi"² ibaresi gösteriyor ki, **Şureyh**, talakı şarta bağlayan kimsenin yaptığı işi bidat olarak görseydi talakın gerçekleştiğine hükmedecekti.

Sahâbe'nin hiçbirinden, hilâfına görüş sahih olmadığı halde, İbn Ömer'in fetvası, "**Adama zulmettiniz**" diyen Hazreti Ali'nin hükmü, İbn Mes'ud'un kavli ve Ebu Zer ile ez-Zübeyr'in (Allah celle celâlihû

1) Hazreti Ali (radiyellâhu anhu) Bırakın sefere çıkayım; hanımım, nafakasını bir ay içinde göndermezsem boş olsun şeklinde yemine zorlanan ve yeminini bozduğu ve dolayısıyla karısıyla aralarının ayrılması (boşamaları) talebiyle huzuruna getirilen bir adamın hâli hakkında biraz düşünmüş ve meselede ikrah unsuru bulunduğu için eşini adama iade ettikten sonra, adamı kendisine şikâyet edenlere hitaben yukarıdaki ifadeyi kullanmıştır.. Buradan ikrah / zorlama olmasaydı boşadığına hükmedeceği çok zâhir olarak anlaşılırken ve 5. asra kadar böyle anlaşılmışken İbn Hazm, Hazreti Ali'den gelen bu hükmü, zorlama olsun olmasın her halde talaka dair yapılan taliklerin yemin hükmünde olduğunu ve bozulduğunda yemin keffareti gerektiğini söyleyerek hata etmiştir. Bu mevzuda geniş malumat sahibi olmak için Allâme Kevserî'nin el-İşfâk alâ Ahkâmî't-Talak'ının 54-59 sayfaları arasına bakılabilir.

(Tabiidir ki bu, zorlama ile boşamanın geçerli olmayacağı görüşüne dayanmaktadır. Âlimlerin cumhûru bu görüşte ise de Hanefî Mezhebi bu görüşte değildir. Onlara göre zorlama neticesi olan boşama da geçerlidir.

2) **Abdürrezzâk**'ın el-Musannef'inde İbnü Şîrin'den şöyle nakledildi: Kadı Şureyh'in huzûruna mahkeme olunmak üzere bir adam çıkarıldı. (Kendisinin) **İslâmda bir bid'at işlemesi halinde eşini boşadığını** söylemiş, sonra da **Hammâm A'yen** denilen yere kadar gitmek üzere bir katır kiralamış, akabinde orayı aşmış, katırı İsbahan'a götürmüş, sonra da onu satarak parasıyla şarap alıp içmişti. (Bu adamın karısının boş olup olmadığı Şureyh'e sorulmuştu) **Şureyh**, **Dilerseniz onun, karısını boşadığına şahitlik edin** cevabını verdi. Soru sahipleri şahitlikten çekinip kendisine tekrar tekrar sordularsa da, **Şureyh** hep aynı cevabı verdi. (Yani söz konusu kişinin yaptığı şeyi bid'at olarak görmedi.) (6/388)

hepsinden razı olsun) amelleri, Abdurrezzak, Veki' ve İbn Ebi Şeybe'nin **el-Musannef**'lerinde, Sa'id İbnü Mansur ve el-Beyhaki'nin **es-Sünen**lerinde ve İbn Abdilberr'in **et-Temhid** ve **el-İstizkâr**'ı ve diğer kitaplarda bulunan fetvalara nazaran Tâbiûn ve Tebeu't-Tâbiin fukahâsından nakledilen icmâ, evet bütün bunlar, Zâhirî'lerden ve bu meselede onlara kuyruk olanlardan sadır olan şaz kavillerin aleyhine/yanlış olduğuna hükmeder. Herhangi bir âlimin yukarıda zikrettiğimiz kitapları ve emsalini okumadan bu mevzularda konuşması doğru değildir.

(İbn Ebî Şeybe'nin **el-Musannef**'i 8 cilt halinde İstanbul'daki Murad Molla Kütüphanesi'nde, yine **Abdürrezzâk**'ın **El-Musannef**'i keza aynı yerde mevcuttur. **Et-Temhid**'in ise 8 cildi yine İstanbul'daki Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye'deki nüsha, bu nüsha ile tamam olmaktadır.)

Ebu'l-Hasan et-Takiyyu's-Süb-kî, **ed-Dürretü'l-Mudiyye** sinde, mezkûr **el-Fetâvâ** sahibinin şu zikrettiğimiz kitaplardan yaptığı nakillerinde işlemiş olduğu hıyaneti ortaya çıkarmıştır. **Ed-Dürretü'l-Mudiyye** nin mütalaa edilmesinde büyük faydalar vardır.

Sahâbe ve tâbiin kavillerinin yer aldığı kaynaklar, ancak bu ve emsâli kitaplardır. Dolayısıyla kim bu kitaplara muttali olmadan Sahâbe ve tâbiine bir kavil isnâd ederse, kendisini ilim ehli nazarında utanılacak bir duruma sokmuş ve onların gözünden düşmüştür. Bundan ortaya çıkacak rezâlet ve fesat izahtan varestedir.

İlim ehlinden birisi, bu durumda olan yazara meydan okusa ve “Burada sorulan, ümmet tarafından imamlıkları itiraf edilen müçtehid imamların mes'ele hakkındaki şer'î hükmüdür, şu rakamlı kanun veya bu tarihli yasa değil!.

Eğer mes'elede sahâbe ve tâbiun'un zikri zorunlu ise şu halde en az bir sahâbe veya bir tâbiî'den, bu meseledeki şaz görüşe uygun düşen sahih ve sarîh bir rivayetin Sünnet kitaplarından birinde var olduğunu ispat et! Çünkü Allah celle celâluhu seni, meselede Sahâbe, Tâbiun veya onlardan sonraki fakihler topluluğundan gelen bir rivayet ortaya koymakla sorumlu tutmamıştır. Böyle yap ki belki, bu

sayede **İbnu'l-Münzir** ve başkalarının kitaplarında nakledilen icmâa muhalif olan görüşü teyid etmekte -Allah celle celâlühû indinde olmasa da- insanlar indinde bir parça mazur görülebilesin” dese, sen-ce, o, bu soruya ne cevap verebilir! Ya hakkı itiraf edecek ve fetvasından dönecek ya da yanlışına devam ederek daha da batacaktır. başka ne yapabilir ki!.

Müsteftî (fetva soran kimse) için iki hal bahis mevzudur.

Ya Ehl-i Sünnet katında makbul olan imamlardan birine tabi olacak veya mezhepsizler takımından olacaktır.

Müsteftî, şayet Ehl-i Sünnet katında makbul olan imamlardan birine tabi olup, mesela, Şâfi veya Mâlikî ise; ona, ihtilaf zikredilmeksizin mezhepte müfta bih olan tek bir sahih kavil ile fetva verilir. Zira âşikâr olan şeylerdendir ki, sorulan fetvanın cevabında ihtilafı beyan, tereddütten başka bir şey ifade etmez. Hâlbuki fetva vermek, kişinin tereddüdünü artırmak için değil, belki içinde bulunduğu tereddütten kurtarmak içindir. Mezhep imamları bu mevzua **Resmu'l-Müftî** ve **Edebu'l-Kadâ** kitaplarında temas etmişlerdir.

Delayısıyla Müftünün, kendisine fetva soran kişiye, “İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin)’dan burada iki kavil vardır: Kavil-i kadimine göre şöyle, kavil-i cedidine göre şöyledir.” Veya “İmam Mâlik rahimehullah’dan bu mevzuda, mesela, İbnu'l-Kasım, Eşheb, İbnu'l-Macişûn, el-Leysî, Abdulmelik b. Habib ve el-Utbî yoluyla gelen altı rivayet vardır.” Ya da “Hanefi mezhebinde bu mevzuda, Zahiru'r-Rivâye, Nadiru'r-Rivâye, Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer rahimehumullah’dan gelen beş görüş vardır.” veyahut da “Bu meselede **er-Rîâyetu'l-Kübrâ** adlı kitapta Ahmed b. Hanbel rahimehullah’dan gelen on rivayet vardır” şeklinde cevap vermesi caiz değildir. Zira bu imamların ashabı asırlar boyunca, mezheplerindeki sahih olan görüşleri ayırdılar ve her mezhepte fetva verilmek üzere bir görüşü tayin ettiler. Mukallid olan müftî, ancak mezhebinin mutemet olan kitaplarına müracaat eder ve o meseledeki sahih olan görüş ile fetva verebilir.

Bulundukları tabaka itibarıyla görüşleri mezhebin görüşü olarak kabul edilmeyen Ebu's-Suud el-İmâdî ve ona tabi olan müteahhir

âlimlerin sözlerine aldanarak, “Eğer şöyle yaparsam üzerime talak olsun” diyen kişi hakkında, Hanefi mezhebinde bu mevzuda iki kavil vardır demek -üstelik bu sözün sarîh olarak anlaşılmasına dair örf oluşmuşken- araştırmacı bir fakihin yapmaması gereken bir hatadır.

Şeyh Bahît rahimehullah, bir risale telif edip mezheple alakası olmayan bu kavli te’yid ederek yanılmış olsa da, bu mevzudaki görüşü, fotoğraf mevzusundaki görüşü gibi, birçok doğru görüşleri arasında üzerine durulmaması gereken meselelerindendir. Rabbim onu bağışlasın.

Hangi Arap “aleyye’t-talak” (üzerime talak olsun) denildiğinde, bundan konuşanın/kendinin hanımını boşamak için sarf ettiği bilinen (talak)’i anlamaz ve nahivdeki izafete ihtiyaç bırakmayan, muzâfun ileyh’in yerine geçen elif lââm’a itibar etmez.¹

Böyle bir hata Arap lisanı zevkinden uzak olduğu gibi mezheb ve nakilden de uzaktır. Böyle bir hüküm, Zâhiru’r-Rivâye, Nâdiru’r-Rivâye ve de mezheb meşâyihinin fetvalarının bulunduğu nevâzil (denilen yeni meselelere verilen fetvaları toplayan) kitaplarının neresinde var? (Aksine hiçbir alakası yoktur.) Şu bir gerçektir ki, kendisiyle kadın boşanan ve örf haline gelen her lafız sarîh/açık (boşama lafzı) hükmündedir.

Şu an bu risalede, Ebu’s-Suud Efendi’nin *el-Ma’ruzât*’ında bulunan zafiyet çeşitlerini ve bir dönem reisliğini yaptığı birçok fakihin bulunduğu *Daru’l-İftâ* (müftülük makamı)’nın asırlarca zayıf görülen fetvalarını beyan etme ihtiyacı görmüyorum. Üstelik Ebu’s-Suud Efendi’nin gerekçesi vardı. Şöyle ki; yaşadığı Türk diyarında bu lafızla talakın vâki olmasına dair örf oluşmamıştır. Arap diyarında ise tam aksine örf oluşmuştur.

Eğer fetva isteyen kişi mezhepsizler tâifesinden ise ki mezhepsizlerin değişik ülkelerde çok çeşit sınıfları mevcuttur. Kimi tasavvuf adı altında her şeyin mubah olduğunu (İbahiye mezhebini) yayar. Kimi

1) Yani, “el-talak”/“boşamak”daki “el”/ “lâm”, “talaku imreeti”/“karımın talakı” terkindeki muzâfun ileyh olan imreeti lafzının, “karım”ın yerini tutar. Bu erbâbın bilinen bir nahiv kaidesidir. Elif-lâm bazen muzâfun ileyh’den ivaz olabilir.

selef adı altında tecsîmi (Allah'a el, ayak gibi cisim izafe eden müces-sime mezhebini) yayar. Kimi hadis adı altında, tarihe gömülmüş olan İsmailiyye mezhebini mezarından kaldırmaya kalkışır. Kimisi de sün-net adı altında Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)'e vahiy mevzuunda karşı koymaya cür'et edecek kadar küstahlaşır. Mezhep imamlarına savaş açmak ve mezhep anlayışını ortadan kaldırmak bunların ortak noktasıdır. Bunun dışında hiçbir ortak tarafları yoktur.

Onların bâtil görüşlerini muteber bir mezhep saymayı düşünemi-yorum ki onlara, (henüz mezhepsiz oldukları için, dört mezhepten) muayyen bir mezheple fetva vermek şart olsun.

Aksine İşin ehli olan âlimler, damlaları sel halini almadan bun-ların kökünü kazımazlarsa ve şerleri iyice artıp çoğalana dek kendi hallerine bırakırlarsa, kuşkusuz emniyet içinde olan bu memleket -Allah göstermesin- sonu razı olunamayacak gelişmelerin hedefi ola-caktır.

Ancak salahiyyetli âlimler kendilerine düşen vazifeleri erteleme-den yerine getirir, fetva hususunda çocuk gibi davrananların fetvala-rına mâni olur, firasetleriyle bu sonradan ortaya çıkmış modern işe yaramaz batıl inanç cereyanlarını hak yola çevirir ve "fetva vermek-teki bu anarşi de nedir, niçin İslam'da modern inancın çıkmasına göz yumuluyor?" diyenlerin sesini keserlerse, bu hallere düşülmez.

Not: Anlattıklarımız bu ümmete hak ettiği şekilde hizmet eden ihlâs sahibi âlimler için bahis mevzuu değildir.¹

Hanefi mezhebinde meşhur metin olan el-Kudurî üzerine "**et-Tashih ve't-Tercih**" adında eser yazan Kâsım b. Kutluboğa eserinde fetva ve tercih noktasında nelere dikkat edilmesi gerektiğini beyan eder. Biz bu konuda müfit olacağını düşünerek aynen tercüme ettik.

Hamd âlemlerin rabbine mahsustur. Allah (Celle Celalühü) Efendimiz Hazreti Muhammed (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)'e, âline ve ashabının tamamı-na salât-u selâm etsin.

1) Makalât-i Kevserî'den 24. Makale

Hiçbir şeye muhtaç olmayan Rabbinin, rahmetine muhtaç Kâsım el-Hanefî¹ der ki;

İmamlarımızın mezhebinde (Allah onlardan razı olsun) teşehhi/istek, heva ile amel edenleri bizzat gördüm. Hatta kâdıların “görüşlerden hoşuna gidenle amel etmekte bir mani var mıdır?” şeklindeki sözlerini işittim ve cevaben “Evet var, kişinin hevasına/arzusuna tabi olması haramdır. Racih varken mukabilindeki mecruh, yok konumundadır. Farklı hükümlerin bulunduğu meselede tercihi gerektirici bir şey olmadan birini seçmek şer’an yasaktır” dedim.

İmam Ya’merî (ö.799) “*Tabsiretu’l-Hükkâm fî Usulî’l-Ekdiye ve Menahici’l-Ahkâm*” isimli eserinde şöyle der:

İki kavil veya rivayetten meşhur (kuvvetli) olanı bilmeyen kişi, tercih kurallarını gözetmeden dilediğini seçip hükmedemez.

İmam Ebu Amr İbn-us Salah (ö.643) “*Edebu’l-Müftî ve’l-Müsteftî*” isimli eserinde şöyle der: Bil ki, şer’i bir meselede fetva ya da amelinin, bir kavle veya bir görüşe muvafık olmasını yeterli gören ve tercih kurallarını gözetmeden fetva ve görüşlerden dilediğiyle amel eden kişi cehalete düşmüş ve İcma’ı yıkmıştır.

El-Bâcî (ö.474) şöyle anlattı: Bir zaman kendisi ile ilgili bir hadise vuku buldu, Ulemeden bazıları bu meselede el-Bâcî’ye zarar verecek bir kaville fetva verdiler. El-Bâcî onlara “neden böyle fetva verdiniz”

1) Allame Fakih Muhaddis Hafız Müfti Ebu’l-Adl Zeynuddin Kasım b. Kutluboğa b. Abdullah es-Sudunî el-Cemâlî el-Hanefî (802/1399) yılında Kahire’de doğdu, çocukken babasını kaybederek yetim kaldı. Hayat şartları onu hafızlık yaparken terzilikle uğraşmak zorunda bıraktı. Sonra kendisinde beliren üstün zeka ve anlayışla ilimle iştigale başlamış ve kısa zamanda ekranı arasında ulemanın dikkatini çekmiştir.

İbnu’l-Hümam (861), İbn-i Hacer (852), Ebu’l-Abbâs el-Mukrizî (845), Kariu’l-Hidaye (829) el-İz b. Abdisselam (859) Tacuddin el-Ferğânî (834)el-İz b.Cema’a ve daha birçok alimden ilim almıştır. Genç yaşta tedrisle başlamış Şemuddin el-Mağribî, Ebu İshak el-Hacendi, İbn-u İsmail el-Cevherî, İbn’ul-Aynî ve daha birçok talebe ye ilim okutarak icazet vermiştir.

Zühd takva ve vazevu’uyla iştihar eden kutluboğanın ilminin ve fekahatinin üstünlüğüne dair Abdulhay el-Leknevî fevaidü’l-Behiyye’de, Kevseri, kutluboğanın Nasbu r-Ra’ye kitabına istidrak olarak yazdığı “Minyetu’l-Elma’i bima fate ez-Zeyla’i” isimli eserinin mukaddimesinde ilminin ve fekahatinin üstünlüğünden bahsederek onu överler. Burada Allame Keşmirî’ye ait Feyzu’l-Bari’ isimli eserden bir nakille kutluboğanın ilmi derecesini anlamaya çalışalım. İbnu’l-Hümam’ın ölümü yaklaşınca insanlar ondan kendi yerine bir halife bırakmasını istemişler. Oda, Allame Kasım b. Kutluboğa demiştir. Kuduri’ye yazdığı et-Tashih ve’t-Tercih (Tashiu’l-Kuduri) kendisinden sonra gelen ulemaya tashih hususunda kaynak olmuştur.

Geride Tesir, Hadis, Fıkıh, Usul-i Fıkıh, Tahrîç, İlm-i Rical, Kelam, Tarih ve diğer ilimlere dair bir çok kıymetli eseri bırakarak (879/1474) yılında Daru’l-Bekaya intikal etmiştir. Allah rahmet etsin.

diye sual edince, onlar “biz bu hadisenin senin hakkında vuku bulduğunu bilmiyorduk” dediler. El-Bâcî onlara “bu yaptığının caiz olmadığı hakkında, Ehl-i icma’ arasında ihtilaf yoktur” dedi.

İmam Ya’merî (ö.799) “*Tabsiretu’l-Hükkâm fî Usul’l-Ekdiye ve Menahic’l-Ahkâm*” isimli eserinde şöyle der; Müftînin, hükmü haber veren makamda olması, Hâkimin ise hükmü bağlayıcı kılan makamda olması dışında, Müftî ile Hâkim arasında fark yoktur.

Uslucüler şöyle demişlerdir: “İcma” olundu ki; bir meselede bir mezhebin görüşüyle amel ettikten sonra, aynı meselede o görüşü taklit etmekten (başka bir görüşü taklit etmeye) dönmenin sahih olmadığı ittifakla sabittir. Mezhepte kabul edilen de budur.

İmam Ebu’l-Hasen el-Hatîb Takiyyuddîn es-Subkî (ö.756) “*el-Fetava*” sında şöyle der: Bir mezhebe bağlı müfti, bir meselede “şöyledir” diye, bir Müçtehidin mezhebiyle fetva verdiği zaman, artık o meselede başka bir mezhebi seçmesi ve hilafına fetva vermesi doğru değildir. Zira bu katıksız bir teşehhî/nefsin arzusuna tabi olmaktır.

Takiyyuddîn es-Subkî aynı eserinde şöyle der: Kişi bir imamın mezhebine bağlanınca, başka bir mezheb ona zahir olmadıkça o imamın mezhebiyle mükelleftir.

Mukallide başka bir mezheb zahir olmaz. Müçtehit ise Mukallid gibi değildir. Zira Müçtehit bir delilden başka bir delile geçebilir. İmam es-Sübkî bu mesele ile az önce naklettiğimiz muttefekun aleyh olan usul meselesini açıklamaya çalışmıştır.

Es-Sübkî şöyle der: Muhtelif iki içtihadattan oluşan bir hükmü taklit etmenin sahih olmayacağı icma¹ ile sabittir. Birkaç saç telini mesh ederek abdest aldıktan sonra üzerinde köpek¹ necaseti (köpek teninin kişiye değmesi gibi) bulunduğu halde namaz kılan kişinin durumunu buna misal verdiler.

Şihabuddin el-Akfehî (ö.808) “*Tevkifu’l-Hükkâm ala Ğavamizi’l-Ahkâm*” isimli eserinde “icma ile batıldır” sözünü açıklarken

1) Hanefî ve Maliki mezhebine göre köpek necesu’l-ayn değil bilakis tahirdir. Şafi ve hanbeli mezhebine göre ise köpek necesu’l-ayndır.

derki: Müleffak hüküm (bir meselede bir mezhebden bir kavil, diğer mezhebden başka bir kavil alarak hükmü telif etmek) Müslümanların icmaı ile batıldır.

Şihabuddin el-Akfehsî birkaç misal anlattıktan sonra şöyle dedi: Birçok cahil Kâdı bu hatayı yapıyor. Yani müleffak hüküm ile hüküm veriyor.

Ulemanın muradını anlayamayan bazıları, “Ne zaman İmam Ebu Hanife bir görüş belirtse, iki talebesi de ona muhalif bir görüş belirtirse, Müftî ve Kâdı iki görüşten birini tercih etmekte muhayyerdir. Âlimler böyle demişlerdir” dediler. Bende onlara şöyle dedim, “hayır, sizin düşündüğünüz gibi değil, İmam Allame el-Hasen b. Mansur b. Mahmud el-Özcendî (ö.592) yani Kâdıhan “*Fetâva*” isimli eserinde şöyle der:

Zamanınızda, Hanefî mezhebine mensub bir Müftînin, kendisinden fetva istenildiğinde takip etmesi gereken usul şöyledir;

- Eğer hüküm ashabımız (Ebu Hanife ve talebelerin) den hilaf zikredilmeksizin Zahiru r-Rivaye’de rivayet olunmuşsa ona meyleder ve onunla fetva verir. Kendisi (mezheb içinde) sağlam bir müçtehit olsa da görüşü ile imamlara muhalefet etmez. Zahir olan odur ki; doğru görüş, ashabımızın dediği olup onları aşmayacağı(na inanmalı)dır. Üstelik kişinin kendi içtihadı onların içtihadına ulaşamaz. İmamlardan ittifakla gelen görüşe muhalif olanların sözüne bakmaz, hüccetlerini de kabul etmez. Çünkü imamlarımız, delilleri güzelce anlayıp sahih ve sabit olanı fasit ve asılsız olandan ayırmışlardır.

- Eğer mesele ashabımız arasında ihtilaflı ise bakılır, İmam Ebu Yusuf veya İmam Muhammed’den biri Ebu Hanîfe (Allah onlara rahmet etsin) ile aynı görüşte ise, Müftî doğru delillerin ve gerekçelerin bu ikisinin kavlinde bulunacağından dolayı onların görüşü ile fetva verir.

- Eğer İki imam (İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Allah onlara rahmet etsin) meselenin hükmünde, Ebu Hanîfe’ye (Allah ona rahmet etsin) muhalefet etmişlerse bakılır; ihtilaf, asrın ve zamanın (örfün) değişmesinden dolayı ise insanların hali (kötüye doğru) değiştiği için

iki imamın kavliyle hüküm verir. Mesela mahkemede zahiri adaletle yetinmek gibi. Yine müzara'a ve muamele¹ gibi meselelerde bütün Müteahhir Ulema iki imamın görüşünde birleştigiinden dolayı iki imamın kavlini tercih eder.

- Bu anlatılan üç yerin dışında, müçtehit olan Müftî muhayyerdir. Kendi görüşü ile imamların sözünden hangisine kanaat getirirse onunla amel eder. Abdullah b. El-Mübarek (ö.118) ise, “Müftî bu durumda da Ebu Hanife'nin kavlini alır”, demiştir.

- Eğer meselenin hükmü Zahir'u r-Rivaye'de değilse bakılır, eğer ashabımızın asıllarına (Mezheb anlayışına) uygunsa onunla amel edilir.

- Eğer ashabımızdan hiçbir rivayet yoksa bakılır, Müteahhir Âlimler bir görüşte ittifak etmişlerse onunla amel edilir.

- Eğer Müteahhir Âlimler ihtilaf etmişlerse bu durumda içtihat eder ve kendisine göre doğru olanla fetva verir.

- Eğer Müftî Müçtehit değil Mukallit ise, cevabı da ona izafe ederek tanıdığı en iyi Fakîhin kavli ile fetva verir.

- Eğer tanıdığı en iyi Fakîh kendisinden uzak bir şehirde ise ona mektup yazar ve cevabı araştırır. (Neticede Müftî Allah adına konuştuğundan dolayı) Allah'a -helâline harâm, harâmına helâl demekle- iftira atmaktan korkması gerektiği için, gelişi güzel cevap vermekten sakınır.

“*El-Muhîtu l-Burhanî*” isimli eserde, buraya kadar Müftî hakkında anlatılanların Kâdı hakkında da aynı olduğu zikredildi.

İmam Allame Ebu Bekir Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî (ö.587) “*Bedâ'iu s-Sana'i*” isimli eserinde şöyle der:

Kâdı içtihat ehlinden olup görüşü ile bir neticeye varırsa onunla amel etmesi vacip olur. Fakat içtihat ehlinden değilse bakılır, eğer

1) **Müzara'a:** Çıkan hâsılatı aralarında anlaştıkları oran nisbetinde bölüşmek üzere, bir taraftan arazi diğer taraftan emek yani ziraat/ekin ekmek üzere yapılan bir çeşit şirket akdi, ziraat ortaklığıdır. (Mecelle, 1431)

Mu'amele yani Müsâkât: Çıkan meyveleri aralarında anlaştıkları oran nisbetinde bölüşmek üzere bir taraftan ağaçlar diğer taraftan iş yapmak yani ağaçları ve meyvelerini yetiştirmek üzere yapılan bir çeşit şirket akdi, bahçe-emek ortaklığıdır. (Mecelle, 1441)

ashabımızın kavillerini biliyor ve son derece sağlam bir şekilde zihninde muhafaza ediyorsa, kavlinin doğru olduğuna inandığı imamı taklit ederek onun kavliyle amel eder (hüküm verir). Fakat ashabımızın kavillerini muhafaza edememiş ise yaşadığı şehirdeki Hanefî Fakîhlerin sözü ile amel eder. Eğer şehirde tek bir Hanefî Fakîh varsa, onun sözü ile amel edebilir.

Yine el-Kâsânî, Sıfat'ı l-Kadâ bahsinde şöyle der, “Kadâ (mahkeme hüküm vermek) halis Allah için olmalıdır. Zira kadâ ibadettir. İbadet demek amelin bütünüyle Allah rızası için olması demektir.”

Burhanu' l-Eimme es-Sadru' s-Şehîd, Hassaf'a (ö.536) ait “Edebu l-Kadâ” isimli esere yapmış olduğu şerhinde şöyle der: Kâdî hükmedeceği zaman iki noktaya dikkat etmesi gerekir.

1. Hüküm Ashabımız arasında ittifakî olur. Bu durumda, onunla hükmeder (başka mezhebin görüşü ile hükmetmez). Çünkü (Mukallit), doğru görüş ashabımızın kavlinde başkası değildir (diye inanmalıdır).

2. Hüküm ashabımız arasında ihtilafî olur. Bu durumda Abdullah b. El-Mübarek şöyle der; “Ebu Hanife'nin kavlini alması gerekir, çünkü onun görüşü sahabenin görüşüdür, hem de o, tabiin zamanında fetva vermiştir. Şu halde ihtilaf asrın ve zamanın değişmesinden kaynaklanan bir ihtilaf olmadıkça, onun sözü daha doğru ve daha sağlamdır.” Müteahhir Âlimler ise, bu durumdaki kâdının (Müctehid kâdiya) sorması gerekir, demişlerdir.

El-Hidâye şerhi **Fethu'l-Kadîr** isimli eserde İbnu'l-Hümmam (861) müctehidin kendi görüşüne aykırı olarak hüküm vermesindeki ihtilafı naklettikten sonra netice olarak şöyle der; “kendi görüşünü unutarak veya kasıtlı terk ederek hilafına hüküm verecek olsa, her iki vecihte de hükmünün geçerli olmayacağı ile fetva verilir. Devamla şöyle der: Bu görüş (hükmünün geçerli olmayacağı), imameynin kavli olup zamanımızda doğru olan da bu kavil ile fetva verilmesidir. Zira (bu zamanda) kendi (icthadiyla verdiği) görüşünü, kasıtlı olarak terk etmesi geçerli bir maksada dayanmaz. Olsa olsa şer'an geçerli sayılmayacak olan hevasından dolayıdır. Kendi görüşünü unutarak

başkasının görüşüyle hüküm veren kâdı'ya gelince, mukallit olan kişi onu başkasının görüşüyle hüküm vermesi için değil, kendi görüşü ile hüküm versin diye taklit etmek istemiştir. Bu anlatılanların tamamı (mazhebde) Müçtehit olan kâdı hakkındadır.

- Mukallid olan Kâdı'ya gelince, mesela (Henefî mezhebiyle amil olan devlet idaresi) onu Hanefî mezhebiyle hüküm vermesi için yetkilendirmiş ise mezhebe muhalefet etme yetkisi yoktur. Dolayısı ile mezhebe muhalif hüküm verecek olsa, bu hüküm hakkında yetkisiz addedilir. (ve hükmü geçersiz olur.)

El-Kunye isimli eserde, *el-Muhît* ve diğer kitaplardan şöyle menkuldür; “kendi görüşünün hilafına hüküm verdiğinde, hükmünün geçerli olup olmayacağı hakkındaki muhalif rivayetler, Müçtehit olan Kâdı hakkındadır. Mukallit olan Kâdı, mezhebine muhalif hüküm verecek olsa, hükmü geçersiz olur.

Ebu'l-Abbas Ahmet b. İdris el-Karâfî (ö.684) şöyle der: “Müftînin racih kabul ettiği görüşle fetva vermesi vacip olduğu gibi, Hâkimin de kendisine racih olan görüşle hüküm vermesi vacip midir? Yoksa iki kavilden birini tercih etmediği halde her hangi birisiyle hüküm verebilir mi” sualinin cevabı şudur: “Hâkim Müçtehit ise racih bulunduğu görüşün dışında bir kavil ile fetva ve hüküm vermesi caiz değildir. Eğer mukallit ise, mezhepte meşhur olan görüşü racih bulsun bulmasın, sadece o görüşle fetva vermesi caizdir. Zira taklit etmiş olduğu imamını fetva hususunda taklit ettiği gibi, hüküm olarak verdiği kavli tercih etme hususunda da taklit etmesi gerekir. Hevasma tabi olarak arzu ettiği kaville fetva vermesi ittifakla haramdır. Mercuh kavil ile fetva ve hüküm vermek ise icma'a muhaliftir.” El-Karâfî'nin sözü burada son buldu.

“(Şimdi hangi kaville amel edeceğiz) Müçtehit ve fakih kalmadı” diyerek Ulemanın muradını anlamayan birisinin sözüne karşılık şöyle dedim: “Hakkında muhtelif rivayetler bulunan meselelerde Abdullah b. El-Mübarek' in dediği gibi yaparız. Üstelik müçtehidiler yok olmadı ki, hatta ihtilaflı meseleleri inceleyip tashih ve tercih ettiler. Bu zatların tasnif ettikleri kitaplar, Ebu Hanîfe'nin kavlinin

alınması gerektiğine şahitlik etmişlerdir. Ancak bazı meseleler müstesna, onlarda İmam Muhammed ve İmam Ebu Yûsuf'un kavli veya ikisinden biri Ebu Hanîfe ile aynı görüşte olsa dahi diğerinin kavli ile fetva vermeyi tercih etmişlerdir.

Nasıl ki, Kadıhân'ın işaret ettiği bir takım gerekçelerden dolayı İmam Ebu Hanîfe'den rivayet bulunmayan yerlerde, iki imamdan birinin kavlini hatta bunun gibi bazı meselelerde bütün imamların kavlinin mukabilindeki İmam Züfer'in kavlini tercih etmişlerdir. Öyleyse onların tercihleri ve tashihleri bâkîdir. Bize de racihe uymak ve onunla amel etmek düşer. Aynen onların hayatta olup ta tercih ettikleri görüşle bize fetva vermeleri gibi.

Şayet denilse ki: İmamlardan gelen rivayetlerin dışında tercih yapılmamış bir takım kaviller hikâye ediyorlar ve tashihlerinde de ihtilafa düşüyorlar. (Bu durumda ne yapmamız gerekir?)

Derim ki: onlar, insanların halleri ve örfün değişmesini dikkate almak, insanların haline en uygun düşeni gözetmek, teamül haline geldiği zahir olanları ve delili kavi olanları itibar etmek gibi birtakım gerekçelerle amel (tercih) etmişlerdir. Bizde onların yaptığı gibi yaparız. Ancak bu işi öyle yaparım diye kendini ehil görenler değil, gerçekten bu işi yapabilecek, zayıf ile kavinin arasını ayırabilecek olanlar yapmalıdır.

Böyle insanlar İslam âleminde mutlaka bulunur. Bu işi yapamayanlar sorumluluktan kurtulmak için, yapabilenlere sormalıdır.

Ve's-salam.

AKAİD

1-SUÂL:

AKAİD İLMİ NEDEN BAHSEDER?

Cevap: Akaid ilmi, Kur'an ve Sünnet ışığında Allah Teâlâ hazretlerinin zat, sıfat, ef'al (fiilleri), esmasından (isimlerinden), peygamberler ve onlarla ilgili meselelerden bir de ölüm sonrası hayat ve kabir hallerinden bahseden ilimdir.

2-SUÂL:

İSLAM AKİDESİNİN TEMELİ NEYE DAYANIR?

Cevap: İslam akide ve inancı, Allah Teâlâ'nın tek olup hiçbir eşi ve benzeri olmaması ve Allah'tan başka her türlü tağut ve ilahlardan beri olma temeline dayanır. Birçok ayet ve hadis bunu açıkça beyan etmiştir.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

De ki: “O, Allah bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimse-
nin çocuğu değildir).”¹

قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ لَا يَرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي

1) İhlâs Sûresi

عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ
تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ
اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا». قَالَ: صَدَقْتَ! قَالَ: فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ
قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ...» قَالَ: صَدَقْتَ.

Abdullâh ibni Ömer (Allah ondan razı olsun) diyor ki; Babam Ömer ibnu'l-Hattâb (Allah onlardan razı olsun) bana şöyle anlattı: “Bir gün Allah Resulü (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in yanında bulunduğumuz esnada aniden yanıma, elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir zat çıkageldi.

Üzerinde yolculuk eseri görülüyor, bizden de kendisini kimse tanıımıyordu. Peygamber (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koyduktan sonra: “Yâ Muhammed! Bana İslâm’ın ne olduğunu haber ver!” dedi. Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem):

“İslâm; Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in de Allah’ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, ramazan orucunu tutmak ve yol (kulfetleri) cihetine gücün yeterse Beyt’i hacetmendir.” buyurdu. O zat: “Doğru söyledin” deyince biz buna hayret ettik, çünkü hem soruyor, hem de tasdik ediyordu.”

Sonra o şahıs: “Bana imandan haber ver!” dedi. Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “Allah’a, Allah’ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanmak, bir de kadere; hayrına, şerrine inanmandır” buyurdu.

O zat yine: “Doğru söyledin.” dedi.¹

1) Müslim, İman:1, no:8, 1/36-37

3-SUÂL:

KELAM İLMİNİN GEREKLİLİĞİ VE TARİHİ GELİŞİMİ
HAKKINDA BİLGİ VERİR MİSİNİZ?

Cevap: Kelam dinimizin ana ilkelerini konu edinen bir ilimdir. Kelimenin çoğulu olan kelâm sözlükte “yaralamak, etkilemek” anlamındaki “**kelm**” kökünden türemiş bir isim olup “bir fikri tam olarak anlatan söz” demektir.

Kelâm: İslâm kanunu üzere Allah’ın zâtından ve sıfatlarından, nübüvvet konularından, başlangıç ve sonuç itibarıyla kâinatın hallerinden bahseden bir ilimdir.¹ Bu, Kelam İlminin mevzuu itibarıyla yapılan tarifiedir.

Gayesi itibarıyla Kelam: Kesin deliller getirmek ve ileri sürülecek karşı fikirleri çürütmek suretiyle dinî inançları kanıtlama gücü kazandıran bir ilimdir.

İmam Gazali (ö.505), kelâmı; Ehl-i Sünnet inancını koruyan ve ehl-i bidat’ın eleştirileri karşısında onu savunan bir ilim olarak görmüş,² Dinin temel esaslarıyla aklın ilkelerini uzlaştırmayı Ehl-i Sünnet’in başardığını söylemiştir. Haşeviyye ile müfrit Mutezile gibi iki aşırı uçta bulunan fırkaların bunu icra edecek yöntemlerden yoksun bulunduklarını ileri sürmüştür.³

İbn Haldun’a göre Kelam: İnanç esaslarını aklî delillerle tartışarak üstün kılmaya ve akaid alanında Selef ile Ehl-i sünnet yolundan yüz çeviren bidatçileri reddetmeye dair bilgileri içeren ilimdir. Bu ilme kelâm adının yanı sıra “*Tevhid, Usûlü’-d-Dîn, El-Fıkhü’l-Ekber, Akaid, Nazar Ve İstidlal İlmi*” gibi değişik isimler verilmişse de **kelâm** adı yaygınlık kazanmıştır.

Bu ismi alma konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

- İlk yazılan eserlerde konu başlıklarının “*el-Kelâm fî...*” tarzında başlaması

1) Ö.N.Bilmen, Muvazzah İlmi Kelam s. 5

2) El-Mûnkız Mine’d-Dalal

3) El-İktisâd fî’l-İtikâd

• Erken devirlerde kelâm sıfatının ve buna bağlı olarak *halku'l-Kur'ân* meselesinin önemli bir tartışma konusu haline gelmesi

• Kelâmın dinî alanlarda insana tartışma ve delilendirme gücü kazandırması itibariyle “söz” yani “kelâm” anlamına gelen mantık ilmine tekabül etmesi

• Tartışma yapmayı gerektiren bir konumu bulunması bakımından söze fazlaca ihtiyaç duyan bir ilim olması

Başlangıçtan itibaren kelâm ilminin konusunda gittikçe gelişmeler kaydeden değişiklikler meydana gelmiştir. İslâm düşüncesinin ve Müslüman toplum hayatının inkişafıyla paralellik gösteren bu değişikliklerin ilk döneminde kelâmın konusunu Allah'ın birliği, sıfatların kıdemi, âlemin hudûsü, tekfir ve kader meseleleri teşkil ediyordu.

Peygamberlik, Âhirete iman ve imamet konuları ikinci sırada yer alıyordu. Kesin naslarla sabit olan inanç esasları her dönemde kelâmın değişmeyen konularıdır yani mesâilidir.

Bunların açıklanması ve kanıtlanması etrafında başvurulmuş sosyal bilimler, İnsanî ilimler ve müsbet ilimlerden elde edilebilen yardımcı bilgiler ise yani vesâil bu ilimlerin gelişmesine paralel olarak değişiklik arz eder.

İman esaslarının temelini oluşturan ulûhiyyet bahsinin ilk meselesi, bütünüyle tabiatın (âlem) yaratılmış olduğunu ve bunun bir yaratıcısının bulunduğunu ispat etmektir. Bu sebeple kelâm ilminin konusu fiilen var olan her şeyi (mevcut) kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ancak kelâm tabiatı söz ederken yöntem açısından nassa bağlı kalmayı prensip edinmiş ve bu yolla sırf akıldan hareket eden felsefeden ayrılmıştır.

Bunun dışında kelâm; tabiatı, başlangıcı yani ilk vâredilişi ve sonu bakımından ele almış, böylece de pozitif bilimden ayrılmıştır. Tabiatın eğer bir başlangıcı varsa yaratıcısı da vardır. Tabiat, sonlu ve fâni olduğuna göre, âhîret hayatının varlığı kaçınılmazdır.

Gazâlî'nin İslâm felsefesiyle ilgilenmesi ve mantık ilmini İslâmî ilimler arasına almasının ardından kelâmın konusu bu doğrultuda gelişmeye başlamış, hem hariçte hem zihinde mevcut varlıkları kapsayacak şekilde İslâm'ın ana ilkelerini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren bütün bilgileri bünyesine almıştır. Böylece Gazâlî'den sonra gelen kelimcılar, kelâmın konusu "bilginin alanına giren her şey" (ma'lûm) diye belirlemişlerdir. Bu dönemden itibaren kelâm ilminde kullanılan deliller mantık ilmiyle irtibatlı olup verilen hükümlerle yapılan tanımların doğru olması bu sayede sağlanmak istenmiştir.

Kelâm, insanlara doğru inanç ve isabetli davranışlardan oluşan hidayeti açıklamak, dünyada erdemli yaşamak, Âhiret'te ebedî mutluluğa ulaşmalarına yardımcı olmak gibi yüce bir hedefi amaç edinir. Kitaplarımızda bu temel amacın dışında bazı gayeleri de hedef ettiği belirtilir. Serdettiği güçlü deliller sayesinde Müslümanları taklit seviyesinden kurtarıp bilerek inanma ve yaşama derecesine yükseltir. Hidayeti arayanlara yol gösterir. İslâm'ı eleştirenlere mâkul cevaplar vererek ve sağlam bilgiler sunarak İslâm'ın yüceliğini kanıtlar. İnatçıların ileri sürdüğü karşı delil ve itirazları geçersiz kılar.

Diğer İslâm bilimlerine dayanak oluşturmak ve dünyada adaletli bir hayatın kurulup devam etmesine katkıda bulunmak bu gayeler arasında zikredilir.¹

İslâm Âlimlerinin çoğunluğu kelâmı önemli görmüş, onu öğrenip muhafaza etmenin farz-ı kifâye türünden bir yükümlülük olduğuna hükmetmiştir. Bu âlimlerin temel gerekçeleri şöyle özetlenebilir:

Kelâm İslâm'ın ana kanunlarını belirleyip temellendiren bir ilim olduğuna göre dinî ilimlerin aslını oluşturur. Diğer İslâmî ilimler ise ikinci sırada yer alır. Zira Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberliğin ve Âhiretin gerçekliği, ibadetlerin yanı sıra diğer dinî hükümlerin doğruluğu bilinmeden İslâm'dan bahsetmek mümkün değildir. Bu sebeple kelâmıla uğraşmayı zararlı veya haram telakki etmek isabet-siz ve olumsuz bir yaklaşımdır.²

1) Et-Tehânevî, 1,31; Adudüddin el-İcî, s. 14; Seffârî, I, 5

2) Gazâlî, ei-İküşâd fi'l-i'tikâd.s. 9; İbn Asâkir. s. 355-356

Kelâmın üstlendiği şey Kur'an-ı Kerim'de yapılan ve peygamberlere emredilen bir faaliyetten ibarettir. Bu açıdan düşünüldüğü takdirde kelâmın öncülüğünü peygamberler yapmıştır. Böyle bir şeyin bidat kabul edilmesi anlamsızdır.¹ Kelâmın bidat kabul edilmesi halinde Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) ve ashap döneminde tedvin edilmiş hiçbir İslâmî ilim bulunmadığına göre bütün bu ilimlerin bidat sayılması gerekir.²

Mezhep kurucusu olan Müçtehit Âlimler de İslâm'ın temel kurallarının doğruluğunu ispatlamaya çalışmış ve bir tür kelâm faaliyeti yapmışlardır. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in (Allah onlara rahmet etsin) bu konuda eserler yazdıkları bilinmektedir.³

Bazı kaynaklarda bu âlimlere nispet edilen kelâm aleyhtarı sözler mutlak anlamda olmayıp Kur'an ve Sünnet'le bağdaşmayan ve aklı bunların önüne geçirmeyi bir ilke haline getiren ehl-i bidatin uyguladığı kelâmdır. El-Cüveynî, el-Gazâlî ve er-Râzî gibi kelâmcıların sözleri kelâmın daha verimli hale getirilmesiyle ilgili olup bu ilmin gereksizliğiyle ilgili değildir.⁴ Kelâm bugün de dinî hayatın gelişmesi için gerekli olan bir ilimdir. Zira gelişmenin sağlanması geçmişten intikal eden kültürün özeleştiriyeye tâbi tutulması ve akıl yürütmekle mümkündür. Bunu sağlayacak İslâmî ilimlerin başında kelâm gelir.

Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) devrinde Müslümanların zihninde oluşan meseleler bizzat vahiy kaynağından alınan cevaplarla çözüme kavuşturuluyordu. Bununla birlikte ashabın bazı problemlerle karşılaştığını bildiren rivayetler de vardır.

Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem), göklerin ve yerin yaratılışında öz akıl sahipleri için Allah'ın varlığına ve yüceliğine ilişkin delillerin bulunduğunu bildiren âyeti⁵ okuyup muhtevası konusunda düşünmeyenleri kınamış⁶ bunun yanında ashaptan bazılarının kader meselesini tartıştıklarına şahit olunca bu tür faydasız bir tartışmayı

1) Fahrudin er-Râzî,

2) Ali Abdülfettah el-Mağ-ribî, s. 111-112

3) El-Bağdâdî, s. 303

4) Taşköprizâde, II, 157-161

5) Âl-i İmrân Sûresi 3/190

6) İbn Kesir, I, 440

menetmiştir.¹ Yine onun emir ve tavsiyelerine uyan ashap vahiy kaynağından gelen açıklama ve yönlendirmelerle tatmin olmuş, bilhassa ulûhiyetle irtibatlı konuların aklın gücünü aştığını düşünerek teslimiyete dayanan bir iman anlayışını benimsemiş ve yoğun itikadî tartışmalara girmekten kaçınarak ihtilâfa düşmekten kurtulmuştur.²

Ancak Resûlullah'ın (Sallellahu Aleyhi Ve Sellem) vefatından sonra ashap, yeni bir dinî problem ortaya çıkınca ona ilişkin hükmü bulup açıklamayı da görev bilmiştir.

Hazreti Ebû Bekir (Allah ona rahmet etsin)'in zekât vermek istemeyenlerle savaşıması, Hazreti Ömer (Allah ona rahmet etsin)'in kader inancının insanın iradesini yok edip düşünmeden hareket etmesi anlamına gelecek şekilde yorumlanmasına tepki göstermesi ve gerçeğin böyle olmadığını belirtmesi, Hazreti Ali (Allah ona rahmet etsin)'nin insana ait hiçbir fiilin kaderin kapsamı dışında kalmadığını, bununla birlikte ilâhî kaderin insanı irade ve eylem gücünden yoksun bırakmadığını açıklaması bunun örnekleri arasında yer alır. Yine de kitaplarımızda ashabın itikadî alanda yoğun tartışmalar yaptığını gösteren bilgiler mevcut değildir.

El-Mevakif sahibi Adudüddin el-Îcî (ö.756) ise bu tür tartışmaların ashap arasında bulunabileceğini, fakat kayıtlara geçirilmediği için günümüze intikal etmediğini söyler.

Hazreti Ali (Allah ona rahmet etsin)'nin hilâfeti zamanında meydana gelen **Cemel** ve **Sıffîn** savaşlarının ardından İslâm hakkında yeterli bilgisi bulunmayan ve halifeyi Hakem Vakasına razı edip daha sonra bundan ötürü onu tekfir eden bedevîler ilk itikadî ayrılığa yol açmışlardır. Büyük günah (kebîre) işleyen kişiyi tekfir etmekle başlayan ve naslara yüzeysel olarak bakan bu hareket, **Havâric** diye anılan bir grup teşkil etmiş, ardından da çeşitli alt gruplara bölünmüştür.

Emevîler devrinde, büyük günah işleyenleri tekfir eden Hâricîler'e karşılık Saîd b. Cübeyr ve Saîd b. Kutne büyük günah işlemenin kişiyi dinden çıkarmayacağını, hatta imana zarar vermeyeceğini söylemişlerdir.

1) Tirmizî, "Kader", 1

2) İbn Haldun, III, 1076

İlk defa Ebû Yûnus el-Esvârî, Ma'bed el-Cühenî ve Atâ b. Yesâr, Emevî yöneticileri tarafından yayılan cebir inancını reddederek insanın fiillerini iradesiyle yaptığı ve kişiyi fiil işlemeye zorlayan bir kaderin bulunmadığı fikrini ileri sürmüşlerdir.

Buna karşılık Ca'd b. Dirhem cebir fikrini benimsemekle birlikte Kur'an'ın mahlûk olması, ilâhî sıfatların nefyi gibi yeni görüşler ortaya atmıştır. Şam'da Gaylân ed-Dımaşkî, Ma'bed el-Cühenî'nin ve Saîd b. Kutne'nin görüşlerini, Mukâtil b. Süleyman'a ait **teşbih** ve **tecsîm** telakkilerinin yayıldığı Horasan'da da Cehm b. Safvân, Ca'd b. Dirhem'in fikirlerini benimseyip nasları bunlar doğrultusunda ve aklî delillere başvurarak yorumlamıştır.

Cehmiyye'nin kurucusu kabul edilen Cehm b. Safvân, böylece belirgin bir şekilde aklı, nasların önüne geçirerek onları aklın ışığında yoruma tâbi tutmuştur. Geliştirdiği bu yönteme bağlı olarak ulûhiyyet, âhiret vb. konularda yeni itikadî görüşler ileri sürmüştür. Ve kelâm yöntemini kullanan ilk kişi olmuştur. Bu yöntemi daha kapsamlı bir şekilde uygulayacak olan **Mu'tezile**'nin doğuşuna da zemin hazırlamıştır.

Basra'da Hasan-ı Basrî'nin öğrencilerinden olan Vâsıl b. Atâ, büyük günah işleyenin imanla inkâr arasında bir yerde durduğunu söylemek ve bu konudaki nasları aklın ışığı altında yorumlamak suretiyle **Mu'tezile**'nin kuruluşunu başlatmıştır. Tesbit edilebildiği kadarıyla kelâma dair ilk eseri de İbn Atâ yazmıştır.¹

Mu'tezile kaynaklarında, Vâsıl b. Atâ'nın görüşlerini Ebû Hâşim Abdullah b. Muhammed ibni'l-Hanefiyye vasıtasıyla Ali b. Ebû Tâlib'e dayandıran rivayetler varsa da bunu doğrulayan başka bilgi yoktur.

Hicri 100-120 yıllarında ortaya çıkan bu hareket Amr b. Ubeyd, İbn Keysân el-Esam, Dırâr b. Amr, Ebû'l-Hüzeyl el-Allâf, Nazzâm, Câhiz, Bişr b. Mu'temir, Ca'fer b. Harb, Ca'fer b. Mübeşşir, Ebu'l-Hüseyn el-Hayyât, Ebû Ali el-Cübbâî, Kâ'bî, Kâdî Abdülcebbâr, Ebû Reşîd en-Nîsâbü'rî gibi kişilerle gelişip önemli bir kelâm ekolü haline

1) Taşköprizâde, II, 165; Seffârîni, 1,12

gelmiştir. Basra ve Bağdat kelâmcıları olmak üzere iki gruba ayrılan **Mu'tezile** ayrıntılarda farklı görüşler benimsemekle birlikte naslının, aklın ışığında yorumlanması gerektiğinde birleşmişlerdir.

Ayrıca Allah (*Celle Celâluhû*)'ın varlığını, zâtından ayrı olarak düşünülen sıfatların nefyi esasından hareket eden birliğini ve insanların fiillerinde hür olduğu fikrine dayanan adaletini aklî verilerle kanıtlamak, iyi ve kötünün belirlenmesinde aklın yetkinliğini kabul etmek, kul için en iyi olanı gözetmeyi Allah (*Celle Celâluhû*) hakkında zorunlu görmek ve iyiliği emredip kötülükten sakındırmak gibi ana ilkelerde ittifak etmişlerdir. Ehl-i Sünnet'ten ayrılmışlardır.

Kelâm ekollerinin ortaya çıkmasından itibaren çoğunluğunu hadisçilerin teşkil ettiği muhafazakâr âlimler yeni çıkan bu kelâm hareketine tepki göstererek Kur'an ve Sünnet'e bağlı kalmak gerektiğini savunmuş, dinin ana ilkelerini aklın veya **Şîa**'da olduğu gibi siyâsî tercihlerin ışığında yorumlamaya karşı çıkmışlardır.

Temelde Ehl-i Sünnet kelmacıları aynı inancı paylaşmaktadırlar. Ancak İslam beldelerinin gelişmesi ve bunun sonucu olarak bozuk fikir ve inançların tartışma konusu yapılması, müteahhir Âlimleri bir takım önlemler almaya sevk etmiştir.

Bu tartışmalara girmeyen selef, inançlarını salim tutmak için müteşabih ayetlerin yorumuna girmemişlerdir. Hatta buna ihtiyaç da duymamışlardır. Fakat halef, bozuk inançların Müslümanlar arasında yayılmasını önlemek için müteşabih ayete en uygun olacak manayı aramış ve tevil yolunu seçmiştir.

Ehl-i Sünnet, selef ve halef olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Halef ise, bazı meselelerde farklı değerlendirmeler yaptıkları için, Eş'ari ve Maturidi olarak iki ayrı ekol olmuşlardır.

Ehl-i Sünnet çatısı altında, temelde aynı oldukları halde metot açısından üç ayrı mezhep ortaya çıkmıştır.

1. Selefilik
2. Maturidilik.
3. Eş'arilik

Selef mezhebiyle günümüzdeki selefilik (vahhabilik) akımı birbirine karıştırılmamalıdır.

Şöyle ki; selef mezhebi selefi salihinin mezhebidir. Müteşabih naslara bakış açıları bakımından haleften ayrılırlar. Selef mezhebi, müteşabih olan nasları sadece icmalen tevil etmiştir. Yani müteşabih ayetten muradın “ne olmadığını” söylemişlerdir. Ne olduğuna dair yorum yapmamışlardır. Bu yüzden tevil etmekten geri durmuş ve bunun sıfatların ziyade veya noksanlığına götürebileceğini söylemişlerdir. Halef Âlimleri ise bunların yalın lügat manalarının anlaşılıp, yanlış bir itikada gidilebilir korkusuyla tevil işini üstlenmişlerdir. Ve Allah Teâlâ hakkında söylenilebilecek caiz manalara tevil etmişlerdir.

Günümüzde kendisini selefi zanneden **Vahhabiler** ise gerçek selefin yolunu bırakmış ve bu ayetleri Allah adına caiz olmayacak manalarda yorumlamışlardır. Esasta bunlar, seleften ziyade İbni Teymiyye el-Harrani’nin mücessimelere yakın fikirlerini benimsemiş kimselerdir.

Ehl-i sünnet; Eş’ariyye ve Mâtürîdiyye:

Nasları hareket noktası kabul etmekle birlikte dinî ilkeleri aklî bilgiler ve dil kurallarına dayanan yorumlarla temellendirme yöntemi ni benimseyen Sünnî kelâm hareketinin üçüncü yüzyılın ilk yarısında Haris el-Muhâsibi, İbn Küllâb el-Basrî ve Abdülazîz el-Mekkî’nin çalışmalarıyla başladığını söylemek mümkündür. Bunların ardından münferit Sünnî kelâmcılar olarak Ebû’l-Abbas el-Kalânîsî ve Ebû Ali el-Kerâbisî dikkat çeker.

Sünnî kelâmın o dönemlerde İslâm dünyasının en önemli kültür havzasını oluşturan Ortadoğu’daki asıl kurucusu Ebu’l-Hasan el-Eş’arî olmuştur. **Mu’tezilenin** önemli bilginlerinden Ebû Ali el-Cübbâî’den kelâm dersleri alan ve kırk yaşına kadar Mu’tezilî düşüncüyü savunan Eş’arî, başta “vücûb alellah” ilkesi olmak üzere **Mu’tezile**’nin görüşlerini nasların yanı sıra aklî bilgilere de aykırı bularak bu ekolden ayrıldığını ve Ehl-i sünnet’e geçtiğini açıklamıştır.¹

1) Eş’arî, Makâlât, s. 297

Eş'arî akaid konularında hadislerin delil olarak kullanılmasını benimsemiş, es-sifâtü'l-meânîyi¹ ispat etmiş, insanların fiilleri de dâhil olmak üzere her şeyin kaderin kapsamına girdiğini ve insanların kesb yoluyla tesir ettiği fiillerinin Allah (*Celle Celâluhû*) tarafından yaratıldığını kabul etmiş, rüyetullahın naslarda açıklanan diğer âhiret hallerinin akıl açısından mümkün olup mutlaka vuku bulacağını savunmuş, büyük günah işleyenlerin imandan çıkmadığını söylemiş ve Hulefâyî Râşidîn'in meşruiyetine hükmetmiştir. Eş'arî, genelde Mu'tezile tarafından reddedilen bu görüşlerini aklî bilgilerle temellendirmeye çalışmıştır.

Muhtemelen Eş'arî'den daha önce Sünnî kelâm ekolünü Mâverâ-ünnehir civarında kuran bir diğer âlim Ebû Mansûr el-Mâtürîdî olmuştur. Ebû Hanîfe'nin ilim geleneğine mensup bulunan Mâtürîdî, Eş'arî'ye nisbetle kelâmda daha akılcı bir yöntem geliştirip uygulamış ve Sünnî inançları daha doyurucu bir muhteva ile temellendirmeye çalışmış ve Ebû Hanîfe'nin fıkıh mezhebiyle birleşerek tek başına Müslüman çoğunluğunu kendisine bağlamayı başarmıştır. Mâtürîdî ilim sebepleri, isbât-ı vâcib, ilâhî fiillerin hikmetli oluşu, insanın kendi fiillerinin faili kılması, nübüvvetin gerekliliği ve imanın dindeki yerinin önemi gibi konulara ağırlık verip özellikle Mu'tezile kelâmını eleştirmiştir.²

Mâtürîdî'nin istidlal şekilleri, bu arada kullandığı çeşitli malzeme ve örnekler sonraki Sünnî kelâm eserleri için örnek oluşturmuştur.

Sünnî kelâm ekolünün kurulmasına paralel olarak bir taraftan Kindî ve Fârâbî ile felsefe geleneğine bağlı görüşler İslâm dünyasında akis buldu. Dördüncü yüzyılın ortalarından itibaren İslâm dünyasında Doğu'da Mâtürîdî'ye, Ortadoğu ile Kuzey Afrika'da Eş'ariyye âlimleri ve bazı yöneticilerin katkısıyla Sünnî kelâm giderek yayıldı. Zamanla yüzde doksanı aşkın Müslüman çoğunluğunu bünyesinde toplayan bu ekol, sonraki asırlarda da kelâm ilmini geliştirme görevini üstlenmiş oldu.

1) Bunlar ileride bahsedilecek olan subuti sıfatlar olup İmam Eş'ari'ye göre yedi tanedir. Hayat, ilim, irade, kudret, semî, basar ve kelâm. Bunun yanı sıra Sıfat-i manevîyye denilen bir mevsufun ki burada Allah Teâlâ'dır kendi sıfatlarıyla itibar edilmesi itibarıyla ispat edilen sıfatlardır. İlim sıfatından dolayı âlim, irade sıfatından dolayı mürid olması gibi.

2) Kitâbü't-Tevhid

Kelâmcıların seleften sonraki mütekaddimîn dönemi Eş'ariyye'de Gazzâlî, Mâtürîdîyye'de Ebü'l-Muîn en-Nesefî ile sona erer.

Bu dönemin önemli kelâmcıları arasında el-Bâkılânî, İbn Fûrek, Ebû Bekir el-Beyhaki, Cüveynî. El-Hakîm es-Semerkindî, Ebû Seleme es-Semerkindî, Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî ve Ebü'l-Muîn en-Nesefî yer alır. Mütekaddimîn kelâmının en belirgin özelliği, klasik mantık ve felsefeden uzak durarak son tahlilde özü Kur'an'da bulunan bir metotla İslâmî ilkeleri temellendirmesi, İslâmî mantık ve usul ilmini geliştirmesidir. Bu sebeple dönemin kelâmı felsefî bir metafizik olmaktan çok bir usûlü'd-dîn ilmidir. Bu çerçevede naklî ve aklî delillerden oluşan özgün bir istidlal yöntemi benimsenmiş, temsîlî kıyas, kiyâsü'l-gâib ale's-şâhid (duyu ötesini duyulur âlemle karşılaştırma), sebr ve taksîm (ihtimalleri tartışma usulü), gibi istidlal vasıtaları kullanılmıştır.

Bu devirde Allah (*Celle Celâluhû*)'ın varlığı hudûs deliliyle temellenirilmiş ve daha çok sıfat tartışmalarına ağırlık verilmiştir. Ayrıca müteşâbih âyetler te'vil edilmiş, mütevâtir olmadıkları halde benimsenen bilgi anlayışına aykırı olarak bazı âhad rivayetler naklî deliller arasına alınmıştır.

Sonraki Dönem ve Yeni İlm-i Kelâm:

Gazzâlî ile başlatılan bu devrin kelâmcıları arasında Ebü'l-Muîn en-Nesefî. Necmeddin Ömer en-Nesefî, Sirâceddin el-Üşî, Şehristânî, Nûreddin es-Sâbûnî, Şemseddin es-Semerkindî, Fahreddin er-Râzî, Seyfuddin el-Âmidî, Kâdî Beyzâvî, Adudü-din el-îcî, Ebü'l-Berekât en-Nesefî, Teftâ-zânî, Cürcânî, İbnü'l-Hümâm, Celâleddin ed-Devvânî gibi isimler yer alır.

Gazzâlî, ilk önce klasik mantığı İslâm ilimleri arasına alarak mantık kurallarına aykırı düşen in'ikâsü'l-edilleyi reddetmiş, akaidle örtüşmeyen felsefî görüşleri eleştirmek amacıyla bu disipline ağırlık vermiştir. Ayrıca tasavvufu kelâmı uzlaştırmaya çaba göstermiştir. Gazzâlî'nin kelâm ilminde başlattığı bu yenilikler kendisinden sonra gelenler tarafından benimsenip daha ileri boyutlara götürülmüştür.

İsbât-ı vâcib de imkân delilini öne çıkaran Fahreddin er-Râzî, Seyfeddin el-Âmidî ve Kâdî Beyzâvî ile kelâm eserlerinin muhtevasında felsefî bahisler kelâmî konulardan fazla bir hacim işgal etmeye başlamıştır. Diğer İslâmî ilimlere paralel olarak kelâmda Adudüddin el-İcî'den itibaren şerh ve haşiye geleneği başlayıp Tefâtânî, Cürcânî ve Devvânî ile zirveye ulaşmıştır.¹

4-SUÂL:

İSLAM AKİDESİNDE İNANILMASI ZORUNLU OLAN ANA MADDELER NELERDİR?

Cevap: İslam dininde inanılması zaruri olan yani İslam akidesi dediğimiz konular, Amentüyle ifade edilen iman şartlarını toplamış olan metinde de geçtiği üzere altı ana maddeden ibarettir.

- 1- Allah (*Celle Celâluhû*)'a inanmak,
- 2- Meleklerle inanmak,
- 3- Kitaplara inanmak,
- 4- Peygamberlere inanmak,
- 5- Ahirete ve öldükten sonra diriltilmeye inanmak,
- 6- Kader; hayır ve şerrin yaratılış bakımından Allah (*Celle Celâluhû*)'tan olduğuna inanmak.

5-SUÂL:

AKAİD İLMİNİ OLUŞTURAN ANA BÖLÜMLER NELERDİR?

Cevap: Akaid ve kelama dair yazılmış olan eserlerde kelim ve akaid ilmi üç temel kısma ayrılmıştır.

- 1- İlahiyat,
- 2- Sem'iyat,
- 3- Nübüvvet.

1) Diyanet İslam Ansiklopedisinden istifadeyle hazırlanmıştır.

İlahiyat: Allah Teâlâ'nın zat, sıfat, esmasından bahseden bölümlerden ibarettir.

Sem'iyat: Haşır, neşir, mizan, kabir halleri, sırat, cennet-cehennem, imamet gibi meselelerden bahseden bölümlerden ibarettir.

Nübüvvet: Peygamberlik, peygamberde aranan vasıflar, peygamberliğin gereği, ispatı, peygamberlere gönderilen vahiy ve kitaplarından bahseden bölümlerden ibarettir.

6-SUÂL:

EHL-İ SÜNNET AKİDESİ DENİLİNCE NE ANLAMALIYIZ?

Cevap: Ehl-i Sünnet akidesi, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Ashab-ı kiram ve selef-i salihin'in inandığı gibi inanmak ve onların inançları üzere olmaktır.

Yani Ehl-i Sünnet'in temel anlayışı Kuran-ı Kerim ve Hadîs-i Şerif'leri sahabe efendilerimizin anladığı manada anlamaktır.

Ehl-i Sünnet dışı diğer mezheplerin bazıları Kuran-ı Kerim'i anlamak için sırf akli esas alırken, diğer bazıları âlemin yaratılışı dâhil birçok mevzuda Kuran-ı Kerimi bırakıp sırf akli esas almışlardır.

Ehl-i Sünnet için, **“benim ve ahabımın yolundan gidenler”** şeklinde kullanılan ifadenin manası budur.

Böylesi bir itikat Allah Teâlâ'nın bir olduğuna ve ortağı olmadığına, mekândan ve zamandan münezzeh olduğuna, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in onun kulu ve elçisi olduğuna inanmayı ve ahabın tamamını hayır ile yâd etmeyi, kulun hiçbir amelini yaratamayacağını ve bunlar gibi batıl birçok itikattan beri olmayı gerektirir. Buna göre; Şia, Mutezile, Kaderiye, Mücessime ve benzerleri, kendilerini Ehl-i Sünnet olarak ifade etseler de bidat ehlidirler. Ehl-i Sünnet değildirler.

7-SUÂL:

**EHL-İ SÜNNET İMAMLARI ARASINDA
İHTİLAF VAR MIDIR,
VARSA ONLARI NASIL ANLAMALIYIZ?**

Cevap: Temelde Ehl-i Sünnet kelimcileri aynı inancı paylaşmaktadırlar. Ancak İslam beldelerinin gelişmesi ve bunun sonucu olarak bozuk fikir ve inançların tartışma konusu yapılması, müteahhir Âlimleri bir takım önlemler almaya sevk etmiştir. Bu tartışmalara girmeyen selef, inançlarını salim tutmak için müteşabih ayetlerin yorumuna girmemişlerdir. Hatta buna ihtiyaç da duymamışlardır. Fakat halef, bozuk inançların Müslümanlar arasında yayılmasını önlemek için müteşabih ayete en uygun olacak manayı aramış ve tevil yolunu seçmiştir.

Buna göre Ehl-i Sünnet, selef ve halef olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Halef ise, bazı meselelerde farklı değerlendirmeler yaptıkları için, Eş'ari ve Maturidi olarak iki ayrı ekol olmuşlardır.

Ehl-i Sünnet çatısı altında, temelde aynı oldukları halde metot açısından üç ayrı mezhep ortaya çıkmıştır.

1. Selefilik
2. Maturidilik.
3. Eş'arilik

Selef mezhebiyle günümüzdeki selefilik (vahhabilik) akımı birbirine karıştırılmamalıdır. Şöyle ki; selef mezhebi selefi salihinin mezhebidir. Müteşabih naslara bakış açıları bakımından haleften ayrılırlar. Selef mezhebi müteşabih olan nasları sadece icmalen tevil etmiştir. Yani müteşabih ayetten muradın “ne olmadığını” söylemişlerdir. Ne olduğuna dair yorum yapmamışlardır. Bu yüzden tevil etmekten geri durmuş ve bunun sıfatların ziyade veya noksanlığına götürebileceğini söylemişlerdir. Halef Âlimleri ise bunların yalın lügat manalarının anlaşılıp, yanlış bir itikada gidilebilir korkusuyla tevil işini üstlenmişlerdir. Ve Allah Teâlâ hakkında söylenilebilecek caiz manalara tevil etmişlerdir.

Günümüzde kendisini selefi zanneden Vahhabiler ise gerçek selefin yolunu bırakmış ve bu ayetleri Allah adına caiz olmayacak manalarda yorumlamışlardır. Esasta bunlar, seleften ziyade İbni Teymiyye el-Harrani'nin mücessimelere yakın fikirlerini benimsemiş kimselerdir.

Tarihte kendini Selefî diye isimlendiren ve Ehl-i Sünnet'ten ayrılan ilk akımı başlatan, Hanbeli mezhebinden ayrılan bazı kimselerdir.

O dönemlerde Ebu'l-Ferec ibnu'l-Cevzi (ö.597) ve diğer âlimler bu selefilerin, Selef-i salihinin yolunda olmadıklarını, bidat ehli mücessime fırkasından olduklarını bildirerek, bu fitnenin yayılmasını önlemişlerdir. Daha sonra yedinci asırda, İbni Teymiye el-Harrani (ö.728) bu fikirleri tekrar gündeme getirmiştir. Eş'ariler'le Maturidiler arasında ihtilaf olarak görülen bir çok meselenin aslında "**ihtilaf-ı lafzî**" yani delilden değil de belki ifadeden kaynaklanan meseleler olduğu açıktır. Bunun yanı sıra "**ihtilaf-i manevî**" denilen gerçek anlamda ihtilaf ettikleri konular da olmuştur. Bunlar ise çok fazla değildir.

Öne çıkan ihtilafların bazıları şunlardır;

1- Maturidi'ler yaratmak gibi fiilî sıfatları ispat ederken aynı zamanda kadim olduklarını da söylerler. Eş'ari'ler ise bunların kudret sıfatının değişik taallukları olduklarını ve hâdis olduklarını iddia etmişlerdir.

2- Maturudi ve Eş'ari'ler, Allah Teâlâ'nın itaatkâr olan kuluna azap etmeyeceğinde ve bunun şeran caiz olmadığına ittifak etmişlerdir. Ancak azap etmesinin aklen caiz olup olmaması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Maturudi'lere göre ne şer'an ne de aklen caiz değildir. Eş'ari'ler ise şer'an caiz olmasa da aklen caiz olduğu görüşündedirler.

3- Maturudi'lere göre kulun sırf aklını kullanarak Allah Teâlâ'yı bulması vaciptir. Bunun için peygamber veya tebliğ eden birisinin bulunması şart değildir. Eş'ari'lere göre ise sadece akıl, Allah (Celle Celâluhü)'a inancın vacip olması için yeterli görülmemiştir. Bu yüzden

peygamber veya tebliğ eden birisi olmadıkça Allah Teâlâ'yı bilmekle sorumlu olmayacaklardır.

4- Maturudi ve Eşari'lere göre Allah kelamı kadimdir. Yani Allah Teâlâ'nın kelam-ı nefsi'si kadimdir. İhtilaf ettikleri nokta ise şudur;

Allah kelamı dünyada işitilebilir mi, işitilemez mi? Ve Musa (*Aleyhi's-Selam*) Allah kelamını işitmiş midir, işitmemiş midir? Maturidi'ler Allah kelamının işitilemeyeceğini ve buna bağlı olarak da Musa (*Aleyhi's-Selam*)'ın Allah kelamını işitmediğini söylemişlerdir. Eşariler ise Musa (*Aleyhi's-Selam*)'ın Turu-sina dağında işittiği şeyin Allah kelamı yani kelam-ı nefsi olduğunu, buna bağlı olarak da Allah kelamının işitilebileceğini söylemişlerdir.

5- Maturudî ve Eşari'lere göre Allah Teâlâ kuluna kaldıramayacağı yükü yüklememiştir. Ve yüklemeyecektir. Buna dair bir ihtilaf söz konusu değildir. İhtilaf edilen nokta şudur; Allah Teâlâ kuluna yerine getirmeye güç yetiremediği bir şeyi teklif etmesi, aklen caiz midir, değil midir? Maturudi'ler aklen de caiz değildir demişlerdir. Eşari'ler ise, böyle bir teklif olmadı ve olmayacaktır. Fakat aklen bu teklifin cevazına bir mani yoktur, demişlerdir.

6- Maturudi'lere göre peygamberler, kendilerine peygamberlik geldikten sonra küçük-büyük hiçbir günah işlemezler. Eşari'lere göre küçük günah işleyebilirler.

İLAHİYYAT

8-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN SIFATLARI KAÇ KISIMDIR?

Cevap: Kelam âlimleri, Allah Teâlâ'nın sıfatlarının birbirlerinden daha kolay ayrılabilmeleri için özelliklerini göz önünde bulundurarak, üç kısma ayırmışlardır.

1. Zâtî sıfatlar
2. Subuti sıfatlar
3. Fiilî sıfatlar

1. Zâtî sıfatlar: Bunlara selbi sıfatlar da denilir. Bunlar 6 tanedir;

- Vücut
- Kıdem
- Beka
- Muhalefetü'n li'l-Havâdis (sonradan yaratılanlara benzememek)
- Kıyam bi-nefsihi (varlığı kendinden olmak)
- Vahdaniyet

Bunlar hakiki sıfatlar değildir. Belki Allah Teâlâ'da düşünülemeyecek bazı noksanlıkların selbini/nefyini ifade eden sıfatlardır. Dolayısıyla bu sıfatlar belli bir özelliğe yani manaya döner. O da bazı noksanlıkların selbidir. Subuti sıfatlar ise değişik hakikatlere yani manalara delalet eder. Her biri diğerinden farklıdır.

İşte bundan dolayı zâtî sıfatlar için **“Allah Teâlâ ile kaim sıfatlardır”** demek yerine, **“Allah Teâlâ bu sıfatlarla muttasıftır”** demek daha doğru olacaktır. Bu sıfatlar zat ile kaim bir özelliğe (sıfata) değil de, zâta söylendikleri için zâtî sıfatlar olarak da bilinirler.

Unutulmamalıdır ki, bu sıfatlar ve diğer subutî ve fiilî sıfatların hiç birisi için “**Allah Teâlâ yalnız bu sıfattan ibarettir**” yani sıfat zatın kendidir denilemez. Çünkü bu durumda hangisi için Allah’ın kendisidir dersenez, diğerlerini nefyetmeniz gerekecektir. Bu da caiz değildir. Zâtî sıfatlar tabiri bazen fiilî sıfatların mukabili olarak da kullanılır. Fiilî sıfatlar bölümünde bunu açıklayacağız.

2- Subuti sıfatlar: Bunlar sekiz tanedir.

- Hayat,
- İlim,
- İrade,
- Kudret,
- Sem’i (duymak),
- Basar (görmek),
- Kelam,
- Tekvin.

Bu sıfatlar Allah Teâlâ’nın zatıyla kaim olan ve zat için var olan zait özelliklerdir. Bunlara sıfatı hakîkî de denilir.

Allah Teâlâ’nın zatıyla kaim olmaları itibarıyla sıfatı subuti, zatla kaim mevcut bir özellik olmaları itibarıyla da sıfatı hakiki isimlerini almışlardır. Ayrıca bunlara, zattan başka ama zatla kaim bir özellik olduklarından dolayı Sıfat-ı Zaide de denilmiştir. Çünkü Allah Teâlâ zatıyla değil, ilmiyle âlimdir. Diğer sıfatlarda da durum aynıdır. Yani bilmesi, görmesi, işitmesi, kelamı, hayatı, iradesi ve tekvîni. Zira Allah Teâlâ’nın eşyaya tesiri zatıyla değil belki bu sıfatlarıyladır.

Bu sıfatlar için hem zatla kaim, hem de zat bu sıfatlarla muttasıftır denebilir. Şüphesiz ki Allah Teâlâ’nın zat-ı şerif’ini bilmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla zatıyla ilgili tefekkür, sonuçsuz kalacağından dolayı doğru da değildir. Belki bizim için doğru olan, Allah Teâlâ’yı sıfatlarından tanımaya çalışmaktır.

Ezcümle; selbî ve subutî sıfatlar arasını kolayca ayırabilmek için şöyle diyebiliriz: Selbi sıfatlar Allah Teâlâ’nın ne olmadığı, subuti

sıfatlar ise ne olduğu hakkında bilgi verir. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

Fiilî sıfatlar: Bilinmelidir ki Allah Teâlâ'nın sıfatları, zıtlarının tahakkuk edip etmemesi bakımından ikiye ayrılır.

- Zıddı Allah Teâlâ'da tahakkuk etmeyen sıfatlar. Bunlara zâtî sıfatlar denilir. Hayat, ilim emsali sıfatları gibi. Mesela Allah Teâlâ için ilim sıfatının zıddı olan ilimsizlik/cehalet düşünülemez.

- Zıddı Allah Teâlâ'da tahakkuk eden sıfatlar. Bunlara fiilî sıfatlar denilir. Yaratmak, rızık vermek, hayat vermek, öldürmek gibi. Mesela Allah Teâlâ için rızık vermemesi düşünülebilir.

Maturudi'lerle Eş'ari'ler arasında fiilî sıfatlarda ihtilaf vardır. Şöyle ki; Maturudi'lere göre; eşyanın âdemden (yokluktan) vücuda (var olmaya) çıkmasına direk tesir eden bir sıfat daha vardır ki, buna tekvin sıfatı denir. Bu sıfat diğer subuti sıfatlar gibi sıfat-ı hakikidir. Zatla kaim ve zait olup kudret sıfatından farklı bir sıfattır.

Tekvin sıfatı, eşyaya olan tesiri itibarıyla değişik isimler alır. Buna göre; Allah Teâlâ'nın onunla eşyayı yaratması itibarıyla tahlik, rızıklandırması itibarıyla terzik, hayat vermesi itibarıyla ihyâ, öldürmesi itibarıyla imâte ismini alır.

Allah Teâlâ'nın eşyaya tesirinin sınırı yoktur. Bu da, sınırsız isimler almasını iktiza eder. Bu yüzden Maturidiler, bu isimlerin tamamını tekvin sıfatı ile ifade etmişlerdir. Böylece kadimler çoğaldı itirazı da def edilmiş olur.¹ Tekvin mükevvenin (tesir edilenin) aynısı değildir. Zira mükevven hâdis (yaratılmış), tekvin ise Allah Teâlâ'nın zatıyla kaim, kadîm bir sıfattır.

Eş'ari'lere göre ise Maturudi'lerin iddia ettiği tekvin sıfatı ve kolları, kudret sıfatının değişik taalluklarından başka bir şey değildir. Aksine sıfatların taalluklarının (alakalandıkları şeylerin) hadis olduklarından dolayı bunlar da hadistir. Yani Eş'ari'lere göre tekvin mükevvenin aynısı olup yaratılmıştır. Hâdistir.²

1) El-Müsâyere, Kemal ibnu'l-Humam ve şerhi El-Müsâmere, Kemal b. Ebi Şerif.

2) a.g.e.

9-SUÂL:

VÜCUT SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ vücut sıfatıyla muttasıftır.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

“Peygamberleri dedi ki: “Gökleri ve yeri yaratan Allah’ın varlığında şüphe mi var?”¹

Allah Teâlâ’nın vücut sıfatı zâtî bir sıfattır. Yani kendi zatından olup başka bir vücut sahibinin icadıyla değildir.

Allah Teâlâ’nın vücudu başka birinin eseri olmadığı gibi, kendi zatının da eseri değildir. Belki zâtı, o vücut ile ezeli ve ebedidir.

Bizim vücudumuz; varlığımız mümkündür. Yani olup olmaması müsavidir.

Allah Teâlâ’nın varlığı müstakildir. Zatından başka bir şeye bağlı değildir. Bizim varlığımız ise Allah’ın yaratmasına bağlıdır. Allah Teâlâ için yokluk düşünülemez. Allah Teâlâ ezelde de vardı, ebedde de hep var olacaktır. Bu yüzden O’nun vücudu vacip bir vücuttur. Bizim ki ise mümkün bir vücut olup varlığıyla yokluğu eşittir.

10-SUÂL:

KIDEM SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ kıdem sıfatıyla muttasıftır. Yani evvelinde yokluk geçmemiştir. Bunun sonucu olarak ebedidir; sonu yoktur; yaratılan varlıklar gibi sonlu değildir.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

“O varlığı en evvel olan ve sonu olmayandır.”²

1) İbrahim Sûresi: 10

2) Hadid/3

Hiçbir şey yoktu. O zât ve sıfatlarıyla vardı. Varlığı, hiçbir zaman veya dönemden başlamış veya başlatılmış değildir. Allah Teâlâ'nın kıdemi, zatının yokluğunu imkânsız kılar. Çünkü kıdemi sabit olanın varlığı, kendinden demektir. Varlığı kendinden olanın, yokluğu ise imkânsızdır.

O halde bu sıfat aklen bir sonra bahsedilecek beka sıfatını gerektirir.

11-SUÂL:

BEKA SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ Beka sıfatıyla muttasıftır. Yani varlığının sonu yoktur.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

O varlığı en evvel olan ve sonu olmayandır.¹

Her şey yok olacak. O zât ve sıfatlarıyla var olmaya devam edecektir. Bizim bekamız bunun hilafına olup bakiyi hakiki olan Allah Teâlâ'nın dilemesiyledir. Bu durumda bizim için hakiki bir bekadandan bahsetmek söz konusu değildir.

12-SUÂL:

MUHALEFETÜ'N-Lİ'L-HAVADİS SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ, Muhalefetü'n-li'l-havadis olmakla muttasıftır. Allah Teâlâ gerek zât, gerekse de sıfatlarıyla bütün mahlûkatın tamamından farklıdır. Hiçbir şeye benzemez.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.”²

1) El-Hadid Sûresi: 3

2) Şura Sûresi: 11

Allah Teâlâ insan tahayyülünün ötesindedir. Allah Teâlâ kül, cüz, cisim, araz¹ değildir. Bunların hepsi hâdistir. Allah Teâlâ hâdis mahall olmaktan beridir. Hiçbir hâdis de O'na mahal olamaz. Çünkü Allah Teâlâ hakkında hâdis mukarin olmak düşünülse de, mahal olmak düşünülemez.

Hâdis mahall olmak hâdis olmayı gerektirir. Mukarin olmak ise hâdis olmayı gerektirmez. Görmez misin ki şu an biz varız, Allah Teâlâ'da var. Ve bu mukarenet Allah Teâlâ'nın hâdis olmasını gerektirmiyor. Yoksa bu mukarenetten maksat fiziksel beraberlik değildir.

Allah Teâlâ'nın bir mahalde bulunması ya da herhangi bir hâdis mahall olması ise, hâdis olmasını gerektireceğinden caiz olmaz.

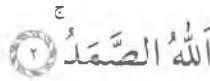
13-SUÂL:

KIYAM Bİ-NEFSİHİ SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ kıyam bi-nefsihi olmakla muttasıftır. Allah Teâlâ'nın bu sıfatla muttasıf olması iki şeyi gerektirir.

1- Allah Teâlâ var olmak için bir mahalle yani kaim olabilmek için bir zata, mekâna veya herhangi bir şeye ihtiyaç duymayıp bilakis kendi nefsiyle kaimdir. Mahlûkat ise bunun aksine var olmak için bir başka zata ihtiyaç duyar.

2- Allah Teâlâ'yı hiçbir şey icat etmemiş bilakis O kendi zatıyla ve sıfatlarıyla hep kaimdi ve hep kaim olacaktır.²

“Allah samed (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan)dir.”³

1) Eşyadaki renk misali, var olabilmesi için cisme ihtiyaç duyan ilintilere denir.

2) Cevheret'tüt-Tevhid Şerhi, El-Lekkânî

3) İhlas Sûresi: 2

14-SUÂL:

VAHDANİYET SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ vahdet sıfatıyla muttasıftır. Allah Teâlâ'nın bu sıfatla muttasıf olması iki değişik manayı akla getirir.

1- Nefyül inkisam; yani Allah Teâlâ cüzlere ayrılan ve cüzlerden oluşmuş bir kül (bütün) değildir.

2- Nefyüş'şebih; yani Allah Teâlâ'nın zat, sıfat ve fiillerinde hiçbir benzeri yoktur.¹

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

*De ki Allah tektir.*²

15-SUÂL:

HAYAT SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ hayat sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatiyla kaimdir. Allah Teâlâ'nın bu sıfatla muttasıf olmasından maksat; bugünkü biyologların açıkladığı manada değildir. Çünkü onların ıstılahında hayat sahibi olmak; dokunmayı, gıdalanmayı, hava solumayı ve ölmeyi gerektiren bir sıfattır.³

Halbuki bu saydıklarımızın hiç birisi Allah Teâlâ hakkında caiz değildir. Allah Teâlâ baki olan bir hayatla hayy'dır.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ

*“Ölmeyen, hay olan zata tevekkül et.”*⁴

İmam Gazali şöyle der: Allah Teâlâ'nın hayat sıfatıyla muttasıf olduğuna dair hâsıl olan bilgi zaruriyyattan olup inkâr edilebilecek bir

1) El-Müsâmere, Kemal b. Ebî Şerif

2) İhlas Sûresi: 1

3) El-Müsâmere, Kemal b. Ebî Şerif

4) Furkan Sûresi: 58

şey değildir. Çünkü ilim ve kudret sahibi olan bir zatın hayat sıfatıyla muttasıf olmaması düşünülemez.¹ Bu sıfat, Allah Teâlâ ile kaim olmaktan öte zait bir mana gerektirmediği için her hangi bir şeye taalluk etmez. Mesela ilim sıfatı bunun aksinedir. Şöyle ki; ilim sıfatının Allah Teâlâ'nın zatıyla kaim olması zat üzerine zait bir manayı ifade eder. O da malumatın bu sıfatla bilinmesidir. O halde ilim sıfatının bütün malumata taalluku vardır.²

16-SUÂL:

İLİM SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ ilim sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatıyla kaimdir. Allah Teâlâ ilim sıfatıyla ezelde her şeyi bilir. Yoksa mutezilenin iddia ettiği gibi “*malumatı ilim sıfatıyla değil de bizzat zatıyla bilir*”, manasında anlaşılmamalıdır. Çünkü bu, Allah Teâlâ'dan ilim sıfatının nefyini gerektirir. Hâlbuki Allah Teâla kitab-ı Kerim’inde kendini, “*ziyade bilici/alîm*” olarak vasıflamıştır. İlim sıfatı olmadan nasıl âlim denilebilir.

لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

Şüphesiz ki Allah gizlediklerinizi de aşikâr ettiklerinizi de bilir.³

Allah Teâlâ yoku yok olarak, varı da var olarak bilir. Hatta var olmadan önce nasıl var olacağım da detayıyla bilir. O'nun ilminde artma eksilme olmaz. İlim sıfatı taalluk bakımından diğer sıfatlardan daha kapsamlıdır. Şöyle ki; ilim sıfatı mümkün, muhal her şeye taalluk eder.

Allah Teâlâ muhali muhal olarak bilir. Fakat sair sıfatlarının o muhale taalluku yoktur. Bu yüzden denilmiştir ki; “**Allah Teâlâ kendi mislini yaratabilir mi**” suâlinin doğru cevabı şudur: Allah Teâlâ'nın

1) Cevheretu't-Tevhid şerhi, El-Lekkânî

2) Cevheretu't-Tevhid Haşiyesi, Muhammed Muhyiddin Abdülhamit.

3) Nahl Sûresi: 23

misli muhaldır. Yaratma sıfatı ise muhale taalluk etmez. Hâlbuki Allah Teâlâ bunun muhal olduğunu ve yaratma sıfatının da muhale taalluk etmeyeceğini bilir. Böylece muhale, yaratma sıfatı taalluk etmemiş fakat ilim sıfatı taalluk etmiş olacaktır.

17-SUÂL:

İRÂDE SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ irade sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatıyla kaimdir.

إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ

Muhakkak ki senin Rabbin dilediğini (irade ettiğini) kesinlikle yapar.¹

İrade sıfatı, mümkün olan varlığın var oluşunu, zamanı ve mekânını ayarlayan, konumlayan belli bir duruma ait kılmayı iktiza eden bir sıfattır. Zira varlığı mümkün olan mahlûkatı bulundukları zamana ve mekâna ait kılan bir şey olması gerekir.

Önceki asırlarda yaşayanları o asra, şimdiki asırda yaşayanları bu asra ait kılan bir şey olması lazımdır. Zira böyle bir şey olmaya-
cak olsa, her bir varlık, bulunduğu durumunu, tercih edici olmadan seçmiş olacaktır. Bu ise muhaldır. Şu halde mahlûkatın bulunduğu halleri ayarlayacak, konumlandırarak, tercih edecek bir muhassıs lazımdır. Kuşkusuz bu tahsisi yapan Allah Teâlâ'dır. Bu tahsisin bizzat kendisi ise irade sıfatıdır.

Nasıl ki Allah Teâlâ'nın ilmi, ezelde eşyaya taalluk ettiyse (ki bundan dolayı Allah Teâlâ ezelde her şeyi bilir diyoruz) Allah Teâlâ'nın irade sıfatı da belli bir şeyi belli bir zamanda ve mekânda var etme veya yok etme taalluku da ezelde olmuştur. Şöyle ki Allah Teâlâ için ne yeni bir ilim olmuş ne de yeni bir irade var olmuştur. Zaten böyle

1) Hûd/107

olsaydı Allah Teâlâ'nın hâdise mahal olması gerekirdi.¹ Bunun muhal olduğundan daha önce bahsetmiştik. Peki, bu sıfatlar ezelde taalluk ettilerse, âsî neden isyanından dolayı sorumlu tutuluyor, denecek olsa şöyle denir:

Allah Teâlâ'nın âsînin isyanını irade etmesi ve yaratması yani o isyanı belli bir zaman ve mekâna ait kılması, o isyana razı olduğundan değil, ezelde kulun kendi iradesiyle böyle bir isyanı yapacağını bilmesinden ve o ilme muvafık olarak yine ezelde o kul için o isyanı irade etmesinden dolayıdır.

Şöyle denilemez; Allah Teâlâ irade etmeseydi, o kul da onu yapmazdı. Zira; İrade sıfatının taallukları ilim sıfatına muvafık olur. Allah Teâlâ ilmi ezelisinde o kulun o isyanı yapacağını bilmiştir. Bu durum da irade ilme tabi olarak ona muvafık olmuştur. Böyle olunca Allah Teâlâ ezelde bilmeseydi, o kul da isyan etmezdi şeklinde getirilecek bir itiraz yersiz olacaktır. Çünkü Allah ilim sıfatıyla, başka bir şeyle alakası olmadan malumatı ezelde bilir ve bildiği şeyde kesinlikle onun bildiği gibi olur. Hiçbir güç bunu engelleyemez.

Burada görülüyor ki ilim sıfatı kesinlikle zamansal olarak değil de rütbe bakımından irade sıfatının önündedir. İrade de aynı şekilde rütbe bakımından kudret sıfatının önündedir. Çünkü kudret sıfatı da irade sıfatına muvafık olarak eşyaya tesir eder. Yani kudretin tesiri iradenin gayrisi olamaz. Âlemde mevcut ne varsa Allah Teâlâ'nın iradesi ona taalluk ettiği için var olmuştur. Allah Teâlâ'nın iradesi olmadan bir yaprak dahi kımıldayamaz. O'nun irade ettiğine engel olacak hiçbir kuvvet yoktur. İnandık tasdik ettik ya Rabb!

18-SUÂL:

KUDRET SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ kudret sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatıyla kaimdir.

1) El-Müsâmere, el-Müsâyere

إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Muhakkak ki Allah her şeye gücü (kudreti) yetendir.”¹

İlahi kudret, ezeli olan iradenin aksine tecelli etmez. Yani Allah Teâlâ'nın irade etmediği bir şeye kudret sıfatı taalluk etmez.

Maturidi ve Eşarilere göre irade sıfatının taalluku ezelidir. Kadimdir. Ve tek bir taalluktur. Tekrar eden bir taalluk değildir. Maturidilere göre; Kudret sıfatının taalluku da böyledir. Yani tek bir kez taalluk etmiş, kadim ve ezelidir. Eşariler ise kudret sıfatının taallukunu tekvin olarak kabul ederler. Onlara göre tekvin tekrar eden bir taalluktur. Ve kadim bir sıfat değildir. Bilakis kudret sıfatının eşyaya taallukudur. Maturidiler ise dediğimiz gibi kudret sıfatını kadim ve ezeli kabul ettikleri gibi, kudret sıfatının taallukunu da tek, ezeli ve kadim kabul ederler. Tekvin sıfatını da ezeli ve kadim bir sıfat olarak görürler. Fakat tekvin sıfatının taalluklarının teceddüt ettiklerini ve hadis olduklarını söylerler. Bunu da “tekvin ayrı, mükevven ayrı şeylerdir” diyerek özetle ifade etmişlerdir.

Buna göre; irade ve kudret sıfatının taalluku, her ikisi de ezelde olduysa da, birinin diğerine bağlı olmasına binaen aralarında rütbe bakımından öncelik vardır. Yani irade sıfatının taalluku, kudret sıfatının taallukuna göre daha öncedir. Yani her iki sıfatın taallukları arasında tertip vardır. Aslında Allah Teâlâ'nın sıfatlarının aralarında öncelik ve sonralık açısından tertip yoktur. Ancak sıfatların taalluklarında tertip vardır.

19-SUÂL:

SEM' (İŞİTME) SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ semi sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatıyla kaimdir.

1) Bakara Sûresi: 20

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Muhakkak ki Allah ziyade işiten ve bilendir. ¹

Ehl-i Sünnet'in tamamına göre sem' sıfatı zat üzerine zait bir sıfattır. Fakat Sem' sıfatı İlim sıfatından farklı bir sıfat mıdır?

Bu, Âlimler arasında tartışmalıdır. Ehl-i Sünnet'in asıl olarak aldığı görüş; sem' sıfatının ilim sıfatı ve diğer sıfatlar gibi müstakil bir sıfat olduğudur. Nitekim Allah Teâla, Kur'an-ı Keriminde birçok kez kendisini "semii" diye vasıflamıştır. Gelecek olan "basar" sıfatı da böyledir. Yani Allah Teâlâ'nın işitmesi ne zatiyla ne de ilmiyledir. Belki işitilenlere taalluk eden kendisine has bir sıfatıyladır. Bu sıfata diğer sıfatlar gibi hiç bir afet ve eksilme arız olmaz. Olmayan bir sese bu sıfatın taalluku olmaz. Ses var olduğunda bu sıfatın o sese taallukuyla sıfatta herhangi bir değişim de olmaz.

Allah Teâlâ'nın işitmesi bizler gibi ses dalgalarının hava ile temas edip kulağın derinlerine ulaşmasıyla veya bir işitme aletiyle değildir. Allah Teâlâ'nın işitme sıfatı en alçak seslere dahi taalluk eder ve onları diğer seslerin işitilmesinden farksız olarak işitir. Dolayısıyla Allah Teâlâ için az işitti, çok işitti ya da işitmedi denilemez.

20-SUÂL:

BASAR (GÖRME) SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ basar sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat ezelidir. Allah Teâlâ'nın zatiyla kaimdir. Basar sıfatı, zat üzerine zait bir sıfattır. Yine ilim sıfatı ve diğer sıfatlar gibi müstakil bir sıfattır. Nitekim Allah Teâla, Kur'an-ı Keriminde birçok kez kendisini "Basîr" diye vasıflamıştır.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

"Muhakkak ki Allah ziyade işiten ve görendir."²

1) Bakara Sûresi: 181

2) Hâcc Sûresi: 75

Bu sıfat görülebilen taalluk eden bir sıfattır. Olmayana taalluk etmez. Var olacak olanı en ince ayrıntısına kadar görür. Yani ezelde tek bir görmekle bütün mevcudatı bütün ayrıntılarıyla birlikte görmüştür. Allah Teâlâ'nın görmesinin göz, ışık, gölge vs. şeylere ihtiyacı yoktur. Allah Teâlâ en küçük varlığı dahi en karanlık ortamda görür. Yerin yedi kat altındakiyle üstündekini görme arasında Allah Teâlâ açısından hiçbir fark yoktur. Görmesinde hiçbir zaman hiçbir eksilme veya yok olma olamaz.

21-SUÂL:

KELAM SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Allah Teâlâ kelam sıfatıyla muttasıftır. Bu sıfat Allah Teâlâ'nın zatıyla kaimdir.

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

“Muhakkak ki Allah Musa ile konuştu.”¹

Yani Allah Teâlâ zatıyla kaim olan kadim bir kelam sıfatıyla mütekellimdir. Bu sıfat Allah Teâlâ'dan hiç ayrılmaz. Bütün peygamberler Allah Teâlâ'dan aldıkları emir ve nehiyleri insanlara bildirmişlerdir. Hiç şüphe yok ki bunlar kelamın kısımlarındandır. İşte Allah Teâlâ bu kelam sıfatıyla emreder, yasaklar, haber verir, sorar, cevap verir vs.² Zatıyla kaim olan, kadim olan bu kelam sıfatına zatıyla kaim olduğu için kelam-ı nefî denir.

Kelam-ı nefî, harf, ses, lafız kabilinden olmayıp, Arapça, İbranice vs. de değildir. Belki bizimle ve Cibril (Aleyhisselam)'la kaim olan kelimeler böyledir. Ve mahlûkturlar. Allah Teâlâ'nın kelamı ise kesinlikle bunlardan münezze ve gayr-ı mahlûktur. Yani sonradan yaratılmamıştır.

Zihinlerimizde ezberlemiş olduğumuz, Mushaflarda okuduğumuz hatta Levh-i Mahfuz'dan birinci kat semaya daha sonra da Allah

1) Nisa Sûresi: 164

2) El-Müsâîyere, el-Müsâmere

Resulü'nün kalbine vahyedilene Kur'an denmesi kelim-i Nefsi manasında değildir.

Yani bunlar Allah Teâlâ'nın zatıyla kaim olan kelim-i nefsi'si değildirlerdir. Kur'an, Tevrat, İncil, Zebur hepsi Allah (*Celle Celâluhû*) kelimidir. Allah Teâlâ'nın zatıyla kaim kelimidirlar. Mahlûk değildirlerdir. Bunlardan birinin mahlûk olduğunu iddia etmek küfürdür.¹

22-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN KELAM-I NEFSİ'Sİ İŞİTİLEBİLİR Mİ?

Cevap: Bu dünyada Kelam-ı nefsi' işitilebilir mi? Suâli, kelim Âlimlerini uzun zaman meşgul etmiştir.

Ehl-i Sünnet kelimcileri bu hususta ihtilaf etmişlerdir. İmam Maturidi: ses kabilinden olmayan bir şeyin işitilmesi mümkün değildir. Allah Teâlâ'nın kelim-i nefsi'si de ses kabilinden olmadığı için işitilemez, demiştir.

Allah Teâlâ, Musa (*Aleyhisselâm*)'la Tur-i Sîna dağında konuşmuştur. Bu Kuran-ı Kerim'in açık ifadesiyle sabittir. Bu ayetin yorumu hakkında İmam Maturidi şöyle der:

Allah Teâlâ, Musa (*Aleyhisselâm*)'la vasıta aracılığıyla konuştu. Musa (*Aleyhisselâm*) Allah Teâlâ'nın kelimini ağaçtan gelen bir ses olarak işitmiştir. İşitmiş olduğu ses hâdistir. Bu ses, kelim-i nefsinin adet dışı taalluk ettiği bir muabbiridir. Musa (*Aleyhisselâm*)'a **Kelimullah** denilmesi Allah Teâlâ'nın kelimini vahiy ve melek aracılığıyla değil de adet dışı bir şekilde aldığı içindir.

Eşarîler ise anlatılanın aksine, kelim-i nefsinin işitilebileceğini ve Musa (*Aleyhisselâm*)'ın bizzat kelim-i nefsi'yi vasıtasız işittiğini iddia etmişlerdir. Onlara göre; var olan bir şey, nasıl görülebiliyorsa, aynı şekilde işitilebilir olması gerekir. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

1) Şerhu'l- Akâid

23-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN KELAMI ZATIYLA KAİM YANI KADİM
OLDUĞUNA GÖRE, OLACAK OLAYLARI
OLDU SIĞASIYLA HABER VERMESİ, YALAN OLMAZ MI?
BU ALLAH TEÂLÂ İÇİN MUHAL OLDUĞUNA
GÖRE NEYLE AÇIKLANABİLİR?

Cevap: Allah Teâlâ'nın kelamı ezelisi Allah Teâlâ'nın zamandan münezze olmasından dolayı mazi, hal, istikbal olmaz. Ancak bu zamanlarla sıfatlanması, taallukları itibarıyladır. Yani bu zamanları ifade eden sıgaların kullanılması, kullarına taalluk ettiği için ve bizim anlamamız içindir. Mesela;

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ

Biz Nuh'u kavmine elçi olarak gönderdik.¹

Ayet-i kerimesinde verilen Haber, ezelde Allah Teâlâ'nın zatıyla mutlak olarak yani zaman olmaksızın kaimdir. Dolayısıyla bu haber ilelebet mevcut olduğu gibi, ezelidir de.

Haber insanlara ulaştırılmadan önce ona delalet edecek lafızdan tabir edilecek olsaydı “Biz Nuh'u kavmine elçi olarak göndereceğiz” şeklinde tabir edilecekti. İnsanlara ulaştırıldıktan sonra ise “Biz Nuh'u kavmine elçi olarak gönderdik” şeklinde tabir edilmesi uygun düşmüştür. Değişim, delalet eden lafızlardadır. Yoksa Allah Teâlâ'nın zatıyla kaim olan haberinde yani kelim-i nefis'inde değildir. Olamaz da.²

24-SUÂL:

TEKVİN SIFATINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Tekvin sıfatından kast edilen Allah Teâlâ'nın ef'ali yani fiilî sıfatlarıdır. Biz kesin olarak biliyoruz ki, Allah Teâlâ yaratarak,

1) Nuh Sûresi: 1

2) El-Müsâmere

öldürerek, rızıklandırarak ve daha birçok türde fiilleriyle eşya üzerinde tesir eder. Acaba eşya üzerindeki bu tesirler zat üzerine zait özel bir sıfatla mı oluyor, yoksa bunlar Allah Teâlâ'nın kudret sıfatının değişik taalluklarıyla mı oluyor? Dolayısıyla bu tesirler zatla kaim olan kadim bir sıfatın eserleri mi? Yoksa kudret sıfatının hadis olan taallukları mı?

Maturidiler şöyle derler: Allah Teâlâ'yla kaim ve kadim bir tekvin sıfatı var. Bu sıfat eşya üzerinde değişik tesirlerle tesir eder. Bu sıfat kudret sıfatının gayrisidir. Bu taalluklar ise hâdistir. Eşya üzerindeki eserleri kudret sıfatına döndürüp tekvin sıfatını kabul etmemek, tesirsiz eserin meydana gelebileceğini iddia etmektir. Hâlbuki bu tür bir iddia sadece abes değil muhaldır de. Kudretin varlığı, tesir olmaksızın eseri vücuda çıkartmaz. Bunun sonucu olarak tekvin sıfatını ispat etmeye mecburuz.

Eşarilere göre bunlar kudret sıfatının değişik taalluklarıdır. Ayrıca bir sıfatı ispatta gereksiz kadimlerin çoğaltılması vardır.

Kur'an, Allah Teâlâ'nın dilediğini yaptığını ifade eden ayetlerle doludur.

إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

Muhakkak ki Allah dilediğini yapar.¹

25-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN YAPAMAYACAĞI ŞEYLER VAR MIDİR?

Cevap: Bu suâlin cevabının doğru anlaşılabilmesi, mümkün ve muhal kavramlarının düzgünce bilinmesine bağlı olduğu için cevabı, bu kavramlar ve ilgili bazı bilgilerle birlikte vermeye çalışacağız.

Malumdur ki bir fiilin oluşması için en az bir fail/özne, bir meful/nesne bir de o failin o mefule irade ettiği fiilî/işi oluşturması için

1) Hac Sûresi: 18

tesiri gerekir. Ancak failin, meful üzerine fiilî yani tesiri oluşturmaması için irade edilen fiilin vukuu mümkün fiillerden olması gerekir. Fiilleri vukuu açısından; vukuu mümkün fiiller, vukuu adeten muhal fiiller ve vukuu aklen muhal fiiller şeklinde üçe ayırabiliriz.

1- Vukuu mümkün fiiller: Bunlar günlük yaşantımızda adet gereği vuku bulan, muttali olduğumuz veya olamadığımız eylemlerdir. Güneşin dünyayı aydınlatması, ağaçların bir fidandan koca bir gövdeye sahip olmaları ve benzerleri gibi. Bu tür işlerin Allah Teâlâ'nın yaratmasıyla olduğunda hiçbir şüphe yoktur.

2- Vukuu adeten muhal fiiller: Bunların vukuu akla aykırı olmamakla beraber adeten muhal şeylerdir. Yani adet dışı oluşabilen fiillerdir. Şöyle ki Allah Teâlâ'nın bu dünya için vazettiği bazı fizik kuralları, bu işlerin dünya adet ve kanunlarına göre oluşmasını imkânsız gösterir. Ancak bazı zaman bu adet veya kanunun devre dışı kalıp adet dışı bir şeyin vuku bulması imkânsız değildir. Mesela yüksekte bırakılan ağır bir cismin havada kalması, fizik kanunlarının gereği olarak adeten muhal işlerdendir. Ama Allah Teâlâ dilerse düşmez. Havada kalır.

Bir velinin keramet olarak su üzerinde yürümesi adeten muhaldir. Bununla birlikte Allah Teâlâ'nın izniyle velinin, bunu yapabilmesi bu kabilden olup adeten muhallerin, esasen mümkün olduklarını gösterir.

3- Vukuu aklen muhal şeyler: Genellikle şeytani bir vesveseden kaynaklanarak “*bu tür fiilleri Allah Teâlâ yapabilir mi*” diye sorarlar. Hâlbuki bunlar aklen mümkün olmayan şeylerdir.

Burada aklen mümkün olmamaktan maksat; hiçbir surette mümkün olmayan demektir. Bu gibi şeylere Allah Teâlâ'nın sıfatları taalluk etmez. Dolayısıyla vukuu sadece adeten fizik kuralları gereği değil, aklen de muhal olacaktır. Mesela Allah Teâlâ'nın kendi mislini yaratması aklen muhaldir. Allah Teâlâ'nın yaratma sıfatı aklen muhal olan bir şeye taalluk etmez. Yine, İğnenin deliğinden devenin geçirilmesi de bu kabilden olup Allah Teâlâ'nın sıfatlarının taalluk etmeyeceği bir iştir. Bu gibi işler için Allah Teâlâ bunları yapamaz demek

yerine, **Allah Teâlâ'nın sıfatları bunlara taalluk etmez** demek gerekir. Allah Teâlâ bunları yapabilir demekte doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ'nın eşya üzerindeki tesiri sıfatlarıyla olur. Hâlbuki bu gibi şeylere sıfatların taalluk etmeyeceğini söylemiştik. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

26-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ KUL İÇİN EN UYGUN OLANINI YARATMAK ZORUNDA MIDIR?

Cevap: Ehl-i Sünnet itikadına göre; güzel veya kabih hiçbir şeyi yaratmak ya da başka bir deyişle hiçbir eylemi (fiili) oluşturmak Allah Teâlâ'ya vacip değildir.

Allah Teâlâ tamamen kendi iradesiyle hayır ve şerri yaratandır. Bu şekil inanmak imanın altı rüknünden biridir. Kul için en uygunu yaratmamak, Allah Teâlâ için bir eksiklik anlamına gelmez. Müлк onundur. Dilediği tasarrufu yapar. Mutezile'nin iddia ettiği gibi kul için en uygun olanı yaratmak Allah Teâlâ'ya vacip olsaydı, başka bir gerekli kılanın, Allah Teâlâ'ya bir şeyi vacip kılması gerekirdi ki bunun küfür olduğu izahtan varestedir.

27-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN İSİMLERİ ZÂT VE SIFATLARI GİBİ KADİM MİDİR? İSİMLERİNİN KADİM OLMASININ MANASI NEDİR?

Cevap: Ehl-i Sünnete göre Allah Teâlâ'nın isimleri; **Allah** lafzı gibi, ister sadece zatına delalet eden olsun, isterse de **Rahman**, **Rahîm**, **Alîm** gibi belli bir sığata itibarla ona ait olan bir isim olsun, tamamı kadim olup zatla kaimdirler.

Allah Teâlâ için řu an olduğu gibi, ezelde de bu isimler vardı. Yani zat ve sıfatlar gibi bu isimler de kadimdir. Bu isimleri kendine sonradan takmış değildir. Aksi halde isimler hâdis, Allah Teâlâ da hâdise

mahal olmuş olur. Hâlbuki Allah Teâlâ hâdise mahal olmaktan münezzehtir. Çünkü hâdise mahal olan da hâdistir.¹

İsimlerin kadim olmasının manası; isimlerde itibar edilen sıfatların kadim olmasındandır. Aksi halde Allah Teâlâ'da ilim sıfatı kadim fakat alim olmak sonradan meydana gelmiş gibi zahiri bir tezat olacaktır. Şu halde isimler de sıfatlar gibi kadimdir.

28-SUÂL:

BAZILARININ KUR'AN VE SÜNNETTE OLMAYAN İSİMLERİ ALLAH TEÂLÂ'YA KULLANDIKLARINI GÖRÜYORUZ. BU CAİZ MİDİR?

Cevap: Ehl-i Sünnet'in çoğuna göre; Allah Teâlâ'nın isimleri tevkifi yani Allah ve Resulünden işitilmiş olmalıdır. Allah Teâlâ'ya Kuran-ı Kerim ve Hadis-i Şerif'lerde geçmeyen isimler sırf manaları düşünülmekle söylenemez. Şöyle ki;

Herhangi birinin, övgü ifade etse de, bir ismi Allah Teâlâ'ya takması caiz değildir. Aynı şekilde Allah Teâlâ için Kur'an ve Sünnette geçmeyen subuti bir sıfatı yani zat üzerine zait mana ifade eden bir sıfatı da ıtlak etmesi caiz değildir.²

29-SUÂL:

KAZA VE KADER NEDİR?

Cevap: Herhangi bir şeyin Allah Teâlâ'nın ilminde sabit olan durumu dışında bir durumla vücuda gelmesi mümkün değildir. İşte Allah Teâlâ'nın ilminde geçtiği üzere Allah Teâlâ'nın irade ve kudretinin bir şeyin vücuda gelmesine taallukuna Allah Teâlâ'nın kaderi yani takdiri denilir. Kader inanılması gereken, inkârı ise küfrü gerektiren meselelerdendir. Kader ile ilgili birçok ayet ve hadisler vardır.

1) Cevheretü't-Tevhid Şerhi, El-Lekkânî

2) age

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿١٩﴾

“Haberiniz olsun ki, biz her şey’i bir kaderle yaratmışızdır”.¹

وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا

*Allah’ın emri (ezelde) kesinleşmiş bir kaderdir.*²

كتب الله مقادير الخلائق قبل أن يخلق السماوات والأرض بخمسين ألف سنة

Abdullah b. Amr b. El-’ass (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **Allah yerleri ve gökleri yaratmadan elli bin sene önce mahlûkatın kaderlerini (levh-i Mahfuz’a) yazmıştı.**³

İradenin ilme, kudretin iradeye muvafık olarak tecelli etmesine yani kaderine uyumlu olarak hükmedilip var edilmesine de Allah Teâlâ’nın kazası denilir. **İbnü’l-Esir** şöyle demiştir: Kaza ve kader birbirinden ayrılmayan iki şeydir. Çünkü bunlardan biri (kader) temel, diğeri (kaza) bina mesabesindedir. Kim ki bunların arasını ayırmaya çalışırsa binayı yıkmayı kast etmiş olacaktır.

30-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE DİN ADINA KONUŞAN BAZI KİMSELER;
KADERE İMAN KONUSUNUN, TARTIŞMALI BİR
FAZLALIK OLDUĞUNU İDDİA ETMEKTEDİRLER.
BUHARİ’DEKİ CİBRİL HADİSİNDE, KADERE İNANMAK
MADDESİNİN OLMADIĞINI DA BU GÖRÜŞLERİNE
GEREKÇE YAPMAKTADIRLAR.
BUNLARA NASIL CEVAP VERMELİYİZ?

1) Kamer Sûresi: 49

2) Ahzab Sûresi: 38

3) Müslim/2653

Cevap: Kadere inanmanın gerekliliğini inkâr edenlerin Buhârî'den mesned olarak gösterdiği Cibril hadîsi, Müslim'in rivâyetiyle şu şekildedir:

عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ فِي الْقَدَرِ بِالْبَصْرَةِ مَعْبُدُ الْجُهَنِيِّ. فَأَنْطَلَقْتُ أَنَا وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمَيْرِيُّ حَاجِّينَ أَوْ مُعْتَمِرِينَ فَقُلْنَا: لَوْ لَقِينَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقُولُ هُوَ لَا فِي الْقَدَرِ. فَوْفَقَ لَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ دَاخِلًا الْمَسْجِدَ. فَكَتَفْتُهُ أَنَا وَصَاحِبِي أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ. فَظَنَنْتُ أَنَّ صَاحِبِي سَيَكِلُ الْكَلَامَ إِلَيَّ. فَقُلْتُ: أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ قَبْلَنَا نَاسٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَقَفَّرُونَ الْعِلْمَ وَذَكَرَ مِنْ شَأْنِهِمْ وَأَنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ لَا قَدَرَ، وَأَنَّ الْأَمْرَ أَنْفُ قَالَ فَإِذَا لَقِيتَ أَوْلِيكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ وَأَنَّهُمْ بُرَاءٌ مِنِّي وَالَّذِي يَخْلُفُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَوْ أَنَّ لِأَحَدِهِمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الْغِيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْنِي

عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ
تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَتَقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ
اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا» قَالَ: صَدَقْتَ! قَالَ: فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ
قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ...» قَالَ: صَدَقْتَ.

Yahya ibn Ya'mer (Allah ondan razı olsun) şöyle anlatmıştır: “Basra’da kader(i inkâr) hakkında ilk konuşan Ma’bed el-Cühenî olmuştur.

Bir ara ben ve Humeyd b. Abdirrahmân el-Hımyerî Hac veya Umre yapmak üzere yola çıktık ve (kendi aramızda):

“Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in ashâbından bir kimseye rastlasak da şunların kader hakkında söylediklerini ona sorsak” dedik.

Az sonra mescide girmekte olan Abdullâh ibni Ömer ibni’l-Hattab (Allah onlardan razı olsun)’a rastladık.

Ben ve arkadaşım, birimiz sağından birimiz solundan olmak üzere hemen etrafını çevirdik. Arkadaşımın sözü bana havâle edeceğini anlayarak:

“Yâ Ebâ Abdirrahmân! Bizim taraflarda bir takım insanlar türedi. Bunlar Kur’ân okuyor ve ilim araştırıyorlar” dedim.

(Râvî diyor ki:) “Yahya bu adamların hâllerini, kader diye bir şey tanımadıklarını, yaratılanların, Allah’ın hiç bir takdir ve malûmatı olmaksızın husûle geldiğini iddia ettiklerini anlattı.”

Bunun üzerine Abdullah (Allah ondan razı olsun)

“Artık sen onlarla görüştüğün zaman kendilerine haber ver ki; ben onlardan beriyim, onlar da benden berîdirler. Abdullah b. Ömer’in

yemin ettiği Allah'a and olsun ki: onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa da onu infâk etse, kadere inanmadıkça Allâh onun infâkını kabul etmez." dedikten sonra sözlerine şöyle devâm etti:

Babam Ömer ibnu'l-Hattâb (Allah onlardan razı olsun) bana şöyle anlattı: "Bir gün Allah Resulü (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunduğumuz esnada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçsı simsiyah bir zat çıkageldi.

Üzerinde yolculuk eseri görülüyor, bizden de kendisini kimse tanımıyordu. Peygamber (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koyduktan sonra: "Yâ Muhammed! Bana İslâm'ın ne olduğunu haber ver!" dedi. Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem):

"İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, ramazan orucunu tutmak ve yol (külfetleri) cihetine gücün yeterse Beyt'i haccetmendir." buyurdu. O zat: "Doğru söyledin" deyince biz buna hayret ettik, çünkü hem soruyor, hem de tasdik ediyordu."

Sonra o şahıs: "Bana imandan haber ver!" dedi. Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): "**Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanman, bir de kadere; hayrına, şerrine inanmandır**" buyurdu.

O zat yine: "Doğru söyledin" dedi.¹

Bu hadîs-i şerîfte geçen "Kadere inanma" maddesi, Buhârî'den nakledilen 4404 numaralı hadîs-i şerîfte mevcut değilse de, Müslim'in 9 ve 11 numaralı hadis-i şeriflerinde bulunmaktadır.

Zaten kader konusu Kur'ân-ı Kerim'de sarahaten beyan edilmekteyken, bunun bir hadisde geçip diğerinde geçmemesi neyi değiştirir ki!?

Nitekim Allâh Teâlâ:

1) Müslim, İman:1, no:8, 1/36-37

وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا

“Allah’ın emri muhakkak yerini bulan bir kader olmuştur”¹ buyurmaktadır.

Diğer bir âyet-i kerîmede de:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

“Şüphesiz ki, biz her şeyi bir kaderle yarattık.”² buyrulmuştur.

İbn-i Kesîr Tefsîrinde zikredildiğine göre bu âyet-i kerîmenin sebebi nüzûlü olarak Ahmed ibn-i Hanbel (*Radıyallâhu Anh*): “Müşrikler kader konusunda Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*) ile çekişmek için geldiklerinde bu âyet-i kerîme nâzil oldu.” demiştir.³

Müslim, Tirmizî ve İbni Mâce de bu şekilde nakletmişlerdir. Bezzâr’dan nakle göre: “Bu âyet-i kerîmeler kaderi inkâr edenler hakkında inmiştir.”⁴

İbni Ebî Hâtim’in Zürâre (*Radıyallâhu Anh*)’dan rivâyetine göre Rasûlüllâh (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*):

«نَزَلَتْ فِي أَنَاسٍ مِنْ أُمَّتِي يَكُونُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ، يُكَذِّبُونَ بِقَدْرِ اللَّهِ.»

“Bu âyetler, ümmetimin son döneminde zuhûr edip, Allâh’ın kaderini inkâr edecek olan birtakım insanlar hakkında indi.”⁵ buyurmuştur.

Cibrîl hadîsi’nin Buhârî’deki rivâyetinde kadere îman olmadığından yola çıkıp, bunun tartışmalı fazlalık olarak ilmihal kitaplarına geçtiği savunulmuş. Duyan da, Buhârî’de olsa bu kişilerin kadere inanacağını sanacak! Hâlbuki Buhârî kader hakkında müstakil kitab (bölüm) açarak:

1) Ahzab Sûresi:38

2) Kamer Sûresi:49

3) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned:2/444

4) Müslim, Kader:4, no:2656, 4/2046; Bezzâr, no:1513, 2/110; İbni Kesîr, et-Tefsîr:13/305

5) İbn Ebî Hatim, no:18714, 10/3321; Taberânî, el-Mu’cemu’l-Kebîr, no:5316, 5/276; İbni Kesîr, et-Tefsîr:13/305

﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾

“Allah’ın emri muhakkak yerini bulan bir kader oldu.”¹ âyeti kerîmesini zikretmiş ve o babta kaderle alâkalı yirmi altı ha dîs-i şerîf rivayet etmiştir²

Kadere inanmak tartışmalı fazlalık olduğunu iddia edenler, Buhârî’nin îrâd ettiği Cibrîl hadîsinde kadere îman şartı olmadığını görmüşler, ancak Buhârî’nin bu konuya tahsis etmiş olduğu özel bölümü görmezlikten gelmişlerdir. Bu tip insanlar kendi fikrini ispat sadedinde âdetleri üzerine işine gelen yeri almışlar, işine gelmeyen yeri görmezlikten gelmişlerdir. Bu kişiler, Emevîler’in, yaptıkları zulümlere kılıf olmak üzere siyasî bir konu olarak kader meselesini çıkardıklarını, sonra da bunun itikat kitaplarına geçtiğini iddia etmekte ve Hasan-i Basrî (Radiyallâhu Anh)’ın, Abdü’l-Melik bin Mervan’a kader risâlesi olarak yazdığı mektubunu buna delil göstermişlerdir.

Hâlbuki Hasan-i Basrî (Radiyallâhu Anh) bu mektubunda kaderi inkâr etmemiş, bilakis Allah’ın ilmi ezeliisindeki bilginin kul için bir cebir (zorlama) anlamında olmadığını ifade etmiştir. Hasan-i Basrî (Radiyallâhu Anh)’ın mektubu dikkatlice okunduğunda Ehl-i Sünnet ile aralarında fark olmadığı, bilakis Ehl-i Sünneti desteklediğini görmemiz mümkündür. Zâten Hasan-i Basrî (Radiyallâhu Anh) Ehl-i Sünnet’in en büyük imamlarındandır. Artık herkes Ehl-i Sünnet inancını doğru öğrenip ona sahip çıkmalı ve bu kimselerin yanlış görüşlerine kapılıp bu çizgisinden sapmamalıdır.

Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

«لِكُلِّ أُمَّةٍ مَجُوسٌ وَمَجُوسُ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِينَ يَقُولُونَ: لَا قَدَرَ! مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ فَلَا تَشْهَدُوا جَنَازَتَهُ وَمَنْ مَرِضَ مِنْهُمْ فَلَا تَعُودُوهُمْ وَهُمْ مِنْ شِيعَةِ الدَّجَالِ وَحَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُلْحِقَهُمُ بِالْدَّجَالِ.»

1) Ahzab Sûresi:38

2) El-Buhârî, Kader, no:6221-6246, 6/2433-2441

“Her ümmetin bir Mecûsîsi vardır, bu ümmetin Mecûsîleri de ‘Kader yok!’ diyenlerdir. Onlardan her kim ölürse cenâzesinde bulunmayın, hasta olanları da ziyâret etmeyin, onlar Deccal taraftarlarıdır. Onları Deccala ilhâk etmek Allâh üzerine bir haktır!”¹

Bu görüşü savunanlar kitaplarında Cebriyye ve Mu‘tezile gibi sapık fırkaların kader hakkındaki yanlış görüşlerini doğruymuş gibi göstererek Ehl-i Sünnet mensûbu insanları saptırmaya çalışıyorlar.

Bu kimseler sapık inançları doğrultusunda şöyle derler: “insanın ezeli kaderi Allah’a kul olmaktır. İlahlık iddiasında bulunan ya da kulluğunu ihmal eden kaderine karşı gelmiş demektir. Arının kaderi bal yapmak, dünyanın kaderi dönmek, güneşin kaderi yanmaktır. Bir şeyin amacı doğrultusunda kullanılması o şeyin kaderine rıza, yine bir şeyin amacı dışında kullanılması, o şeyin kaderine isyandır.”

Ehl-i Sünnet kelam Âlimlerinin kazâ ve kader hakkındaki isâbetli görüşleri mufasssal akâid kitaplarımızda açık bir şekilde şöyle beyân edilmiştir:

İnsanoğlunun hayır ve ya şer olarak fiiliyâta geçireceği her türlü eylemin **Cenâb-ı Hakk Teâlâ** tarafından vakti ve oluşumunun ayarlanması “Kader”, o vakit geldiği zaman kul tarafından bizzat yapılması ise “Kazâ” olarak târif edilmiştir. Kazâ ve kader hakkında bunun tam aksini söyleyenler olduğu gibi, her ikisinin eşanlamı olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu kimseler, **Cenab-ı Hakk**’ın ezeldeki takdîrini (kaderini), kula yapılan bir cebir (zorlama) olarak görmüş ve bunun sonucu olarak kulun yaptığı iyi işleri kader olarak değerlendirmiş, şer fiilleri ise kader dâiresinden çıkararak kula ait bir kötü amel olarak değerlendirmişlerdir.

Bu görüşün sahipleri Cebriyye mezhebinden kendilerini kaçıyor gösterirken, Şîa ve Mutezile mezheplerinin görüşlerine saparak yağmurdan kaçarken doluya tutulmuşlardır.

1) Ebû Dâvûd, Sünnet:17, no:4692, 4691, 2/634

Böylece onlar, hayır, kader kabul ederek **Allâh**'a, şerri ise kadere muhalefet sayarak kula nispet etmişlerdir.

Hâlbuki Ehl-i Sünnet'e göre, hayır da şer de Allah'tandır. Yani hayrın ve şerrin kaderden olması, olacak olan şeylerin **Allah'ın** ilminde sabit olduğu şekliyle takdir edilmesi manasındadır.

Dolayısıyla kul kendi irâdesiyle iyi ve kötüyü işlemiş, **Allâh** ise o işin vukuundan önce onu kimin yapacağını bilmiş ve bilgisine muvâfık olarak takdir etmiştir.

Yâni kullar tarafından yapılacak işlerin Allâh tarafından önceden bilinmiş olması cebir değildir, ancak bir ilimdir!

Daha açık bir ifâdeyle: “Kul hür irâdesiyle bir şeyi yapacağı için **Allâh-u Teâlâ** onun o işi yapacağını bilmiştir, yoksa **Allâh Teâlâ** bildiği için, kul o işi yapmaya mecbur olmamıştır.

Bu kişiler, kaderi âdetâ rızâ olarak kabul etmiş, insanın kulluk yapmasının kader olduğunu, kulluğa muhâlif işler yapmasının da kader olmadığını savunmuşlardır.

Bu inancı savunanlara göre insanın iyi işler yapması kader iken, kötü işler yapması yani şakî olması kader değildir. Hâlbuki bunların bu yanlış anlayışını gerek yukarıda zikrettiğimiz Cibrîl hadîsi, gerekse Abdullâh İbn-i Mes'ûd (*Radyallâhu Anh*)'ın rivâyet etmiş olduğu; insanın ana rahmindeki evrelerinden bahseden hadîs-i şerîf nefyetmektedir.

Nitekim Abdullâh ibni Mes'ûd (*Radyallâhu Anh*) şöyle demiştir: Bize dâimâ doğru söyleyen ve kendisine de doğru bildirilen Rasûlullah (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ عِلْقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ إِلَيْهِ مَلَكًا بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ فَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَجَلُهُ وَرِزْقُهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ثُمَّ

يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ
وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُ
الْجَنَّةَ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا
إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ»

“Her birinizin yaratılışı kırk gün anasının karnında toplan(ıp bekletilerek başlatılır. O kadar bir zaman sonra, katı bir kan pıhtısı olur. Yine o kadar bir zaman sonra bir çiğnem et olur.

Sonra (dördüncü safhada) Allah Celle Celâlühû dört kelime ile bir melek gönderir, rızkını, ecelini, şakî veyâhut sa’id (iyi veyâ kötü) olduğu yazılır ve ruh üflenir. Sizlerden biriniz ateş ehlinin ameliyle amel etmeye devâm eder, nihâyet kendisiyle cehennem arasında bir zirâ (kulaç)dan başka mesâfe kalmaz. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı (kader) o kişinin önüne geçer.

Bu sefer o kimse cennet ehlinin ameliyle amel etmeye devâm eder ve cennete girer. Ve yine bir kimse cennet ehlinin ameliyle amel eder, nihayet kendisiyle cennet arasında bir zirâ (kulaç)’dan başka mesâfe kalmaz. Bu sırada yazı onun önüne geçer. Bu defâ da o kimse ateş ehlinin ameliyle amel eder ve ateşe girer.¹

Bu hadîs-i şerifi Buhârî “Bed’ül-Halk”, “Kader” ve “Tevhîd” bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî “Kader” bahsinde; İbni Mâce “Kitâbü’s-Sünne”de farklı râvilerden tahrir etmişlerdir.

Burada dikkat edilmesi gereken, Allah-u Teâlâ’nın herhangi bir kul hakkında iyi veya kötüyü yazmasının, kul için bir cebir (zorlama) olmadığıdır. Zira geride de ifâde ettiğimiz gibi, Allâh Teâlâ kulunun ne yapacağını ilmi ezelisinde bildi ve o bildiğini kader olarak yazdı. Yani kul, Allâh Teâlâ yazdı diye iyi veyâ kötü olmadı, bilakis onun iyi ve ya kötü olduğunu Allâh Teâlâ bildi ve o kul da Allâh Teâlâ’nın

1) El-Buhârî, Bedü'l-halk:6, no:3154, 3/1212

kendisi hakkında bilip yazdığını yaşadı. Zaten **Allah Teâlâ**'nın yanlış bilmiş olması düşünülemezdi.

Bu kimselerin, kulun kendi kaderine muhâlif iş yapabileceğini iddia etmeleri, **Allâh Teâlâ**'nın bilgisinin noksanlığını iktiza eder (gerektirir). Zîrâ **Allâh Teâlâ** kulunun iyi işler yapacağını ilmi ezelîsinde bilmişken o kulun bu kaderine muhâlefet edip kötü işler yapması, **Allâh**'m ilminin yanılması olur ki, bu tarz bir düşünce -Allah korusun- insanı İslam dâiresinden çıkarır.

Kader hakkındaki bu yorum insafla düşünüldüğünde, işin nereye gittiği daha iyi anlaşılır, bunu görmemek için kör olmak gerekir.

“Kadere îmânın gerekliliği”, “Hayır ve şerrin kader olduğu” ve “Kişinin, kaderine muhâlefet etmesinin mümkün olamayacağı”nı yukarıda zikrettiğimiz hadîs-i şerîfler ve bu bapta zikrolunan birçok hadîs-i şerîf ispat etmektedir.¹

Kaderi ispat sadedinde bunca hadîs-i şerîf varken, bunları görmezden gelip Cibrîl hadîsi diye bahsedilen, Buhârî'nin 4404 numaralı hadisinde kaderden bahsedilmemesinden yola çıkarak: “*Kadere inanmak tartışmalı bir fazlalıktır*” tâbirinin kullanılmasını iyi niyetle bağdaştırmak gerçekten mümkün değildir. Bunu değil ehl-i ilimden olan birinin, sıradan bir insanın dahi yapacağına akl-ı selim asla onay veremez. Bu kişilerin en büyük tahrîbâtı ise, kader gibi tartışılmaz olan hakîkatleri, sıradan bir mevzû imiş gibi tartışılır bir hale getirmeleridir.

31-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ ZAMAN VE MEKÂN ÖTESİ MİDİR?

Cevap: Zaman ve mekânın her ikisi de Allah Teâlâ'nın yaratmış olduğu mahlûklardandır. Şu kadar var ki ikisi de tamamen itibardan ibaret olan izafi varlıklardır.

1) El-Buhârî:6105-6106-6107-6111-6115; Müslim, Bâb-u beyâni'l-îman:9-11, Hükümü'l-azl 2601-2602-3096, el-kader4781-4782-4783...bu bapta birçok hadîs-i şerîf mevcuttur, biz bu kadarıyla iktifâ ettik

Zaman, bazı varlıkların diğer bazısına mukarenetinden veya âdemi mukarenetinden (birbirlerine yakınlaşması veya uzaklaşmasından) dolayı itibar edilmiş olan bir haldir. Çünkü zaman; güneş, ay ve dünyanın birbirlerine olan konumlarından ibarettir. Sebebi mahlûk olan bir şeyin, kendisi de mahlûktur.

Düşünelim; Hiçbir şey yoktu Allah Teâlâ vardı. İşte o durumda ne zaman, ne de zamanın var olabilmesinin bağlı olduğu güneş, ay ve dünya vardı. Mekân ise sizin eşya ile aranızdaki konumun ismi olup tamamen itibari/göreceli bir varlıktır. Şöyle ki; bir mekân, altında olmamız itibarıyla üst, üstünde olmamız itibarıyla ise alt olur.

Yine bir mekânı, sağımızda olması itibarıyla sağ, solumuzda olması itibarıyla sol tarafımızdaki mekân olarak görürüz. Görüldüğü gibi, gerek zaman gerekse de mekân izafi ve hâdistirler. Allah Teâlâ ise hâdis ile fiziksel yakınlıktan münezzehtir.

32-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ MEKÂNDAN MÜNEZZEH İSE, AYETTE Kİ
 “RAHMAN ARŞI İSTİVA ETTİ”DEN MAKSAT NEDİR?
 AYRICA MEKÂNDAN VE ZAMANDAN MÜNEZZEH
 OLAN RABBİMİZ İÇİN AYET VE HADİSLERDE GEÇEN
 EL, AYAK, KALP VS.LERİ NASIL ANLAMAK GEREKİR?

Cevap:

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

“*Rahman arşı istiva etti*”¹

Gerek bu ayet gerekse diğer müteşabih ayet ve hadisler hakkında Ehl-i Sünnet iki görüşe ayrılmıştır.

1. Selef (önceki Âlimler) mezhebi
2. Halef (sonraki Âlimler) mezhebi.

1) Tâhâ Sûresi: 5

Selef mezhebi: Bu ayet ve hadislerde zikredilenleri Allah Teâlâ kendi zatına isnad ettiği için, lügat anlamlarının kast edildiğine inanmaksızın bunların Allah Teâlâ'nın birer sıfatları olduğuna itikat etmek ve keyfiyetinden sual etmemek gerekir.

Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾

“O, sana Kitab'ı indirendir. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihdir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşabih âyetlerinin ardına düşerler. Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, “Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır” derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.”¹

Halef mezhebi: Daha sonra gelen Âlimler; ayette zikredildiği gibi, kalplerinde eğrilik olan bazıları bu ayet ve hadislerdeki lafızların manalarını Allah Teâlâ için uygun olmayan tevillerle yorumlayabilecekleri korkusuyla Allah Teâlâ için söylenmesi caiz olan manalara hamletmişlerdir.

Bizim için en güzeli; İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin de *Fıkhul-Ekber*'de söylediği gibi müteşabih olan ayet ve hadislerden Allah'ın muradı neyse ona iman edip ötesini araştırmamaktır. Ayetten anlaşılan da budur.

1) Al-i İmrân Sûresi: 7

33-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ'NIN GÖRÜLMESİ MÜMKÜN MÜDÜR?

Cevap: Allah Teâlâ'nın cennet ehli tarafından görülebileceği Kur'an ve Sünnetle sabittir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ۖ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٣٣﴾

“O gün birtakım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar.”¹

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:

هل تضامون في رؤية القمر ليلة البدر؟ قالوا: لا، قال: فكذلك لا تضامون في رؤية ربكم عز وجل يوم القيامة»

Aydın on beşinde aya baktığınızda birbirinize eziyet verir misiniz?

Dediler ki: hayır.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:

Kıyamet gününde aynı şekilde rabbinizi görmekte birbirinize eziyet vermeyeceksiniz.²

Ancak Allah Teâlâ'nın görülmesi diğer varlıkların görülmesi gibi olmayacaktır. Şöyle ki Allah Teâlâ, görülmesi durumunda hiçbir mekân ve cihette olmayacak. Görenle görülen arasında bir mukabele ve mesafe olmayacak. Hiçbir suret zihnimizde oluşmayacak. Keyfiyet, kemmiyet ve görüleni idrak olmayacak. Sadece görünenin Allah Teâlâ olduğu bilinecek. Allah Teâla'yı gördüğümüzde nimetleri unutacak, nimetlere döndüğümüzde aklımızda Allah Teâla'yı görmemizle ilgili hiç bir şey kalmayacak. Anlatmak istesek anlatamayacağız. Çünkü bu şartlar dünyada görünen şeyler için var olan şartlardır.

1) Kıyame Sûresi: 22-23

2) Ed-Dârakutni/16

Hâlbuki Allah Teâlâ ahrette, müminler için farklı meziyetleri olan bir görme yaratacaktır.

Ehl-i Sünnet dışındaki tüm fırkalar ayet ve hadisleri tevil ederek Allah Teâlâ'nın ahrette görülebileceğini kabul etmezler. Buna gerekçe olarak şöyle derler: Allah Teâlâ, mademki mekândan münezzehtir, o halde görülmesi mümkün değildir. Çünkü görülmek cisimlerin özelliklerindendir. Allah Teâlâ ise cisim değildir.

Ehl-i Sünnet, Allah Teâlâ'nın görülebileceğine dair birçok delil getirmiştir. Biz burada iki tanesini zikrederim.

1- Görme bir sıfattır, yani canlıya bahşedilmiş bir kuvvettir. Ancak Allah Teâlâ dünya hayatında bu kuvvetin işlevini belli şartlara bağlamıştır. O şartlar oluşursa canlı görebilir. Aksi takdirde göremez.

Bu şartlar; mesela görülecek şeyin çok büyük veya çok küçük (göze yaklaştırmak) olmaması ve çok uzakta olmaması gibi şeylerdir. Bundan dolayı görülebilmek özelliği olan, yani hariçte vücudu mevcut olan bazı şeyleri bu şartlar tahakkuk etmediği için göremiyoruz.

Eğer Allah Teâlâ bu şartlar olmaksızın görme özelliğini bize verecek olsa, bunların hepsini görebiliriz. Allah Teâlâ gerçek vücut sahibidir. Asıl görülmesi gereken bir şey varsa o da Allah Teâlâ'dır. Dünyada onu görebilmemiz için konulan engeller ahrette izale edilecek ve O'nu göreceğiz.¹

2- Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ
إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرِيَنِي وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ
فَسَوْفَ تَرِيَنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا
فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٣﴾

1) El-Müsâyere, El-Müsâmere

“Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.”¹

Musa (Aleyhi’s-Selam)’ın Allah Teâlâ’ya **“Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım”** demesinden anlaşılıyor ki, Allah Teâlâ’nın görülmesi mümkündür. Şayet mümkün olmasaydı böyle bir istekte bulunmazdı.² Yok, eğer görülmeyeceğini bilmiyordu. Bu yüzden görmek istedi denirse, şöyle deriz: Musa (Aleyhi’s-Selam), varlığını ve birliğini bütün insanlara tebliğ ettiği Rabbini tam anlamıyla bilmeden nasıl tebliğ edecek. Hiçbir Peygamber Allah Teâlâ’nın zatı, sıfatları ve esması konusunda bilgisiz olamaz. Belki en kâmil şekilde Allah Teâlâ tarafından öğretilmişlerdir. Bilinemeyecek olan Allah Teâlâ’nın künhüdür. Zatıdır. Onu kendinden başka kimse bilemez. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

34-SUÂL:

ALLAH TEÂLÂ’YA “ŞEY” DENİR Mİ?

Cevap: Varolup olmaması açısından üç türlü vücuttan bahsedilir.

1- Varlığı vacip olan (vacibu’l-vücut): Yani olmaması mümkün değil, kesinlikle olması gerekir. Bu tür vücut Allah Teâlâ dışında düşünülmez.

2- Varlığı mümkün olan (Mümkünü’l-vücut): Olması ve olmaması müsavi olan varlıklara denir. Bunların varlığı veya yokluğu, Allah Teâlâ’nın varlığına hiçbir şekilde; olumlu veya olumsuz tesir edemezler. Allah hep vardı, hep var olacaktır. Bunların varlıkları düşünülebildiği gibi yoklukları da düşünülebilir.

1) El-Araf Sûresi: 143

2) El-Müsâayere, El-Müsâmere

Allah Teâlâ'nın yokluğu düşünülemez. Allah Teâlâ'dan başka bütün varlıklar bu türdendir.

3- Varlığı mümkün olmayan (mümteni'ul-vucud): Var olması imkânsız olan varlıklara denir. Var olması durumunda âlemde nizam bozulur. Âlemde kusursuz bir nizamın olması, bu türden hiçbir ferdin olmadığına açık delilidir. Allah Teâlâ'nın ortağının (şerik'ul-bâri) bulunmaması gibi.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١١﴾

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki, Arş’ın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir.”¹

Ehl-i Sünnet'e göre; her türlü varlığa şey denebilir Çünkü şey mevcut olana kullanılan bir terimdir. Buna göre var olamayacağından dolayı **Mümteni'l-vucud**'a şey denilemez.

Yine **Mümkünü'l-vucud**'un yok olanlarına-yaratılmayacak olanlarına da şey denilemez. **Vacib'ul-vucud** olan Allah Teâlâ'ya ve **Mümkünü'l-vucud**'un var olanlarına şey demek bir beis yoktur. Yalnız Allah Teâlâ hakkında denilen “şey” kelimesi diğer eşyadaki kullanımından farklıdır. Bu, yukarıda anlatılan vücut bahsinden de anlaşılmış olmalıdır.

Şu ayeti kerime var olana şey denilip var olmayana şey denilemeyeceğinin delilidir.

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾

“İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.”²

1) Enbiya Sûresi: 22

2) İnsan Sûresi: 1

SEM'İYYAT

35-SUÂL:

KABİRDE HESABA ÇEKİLMEK VAR MIDIR?

Cevap: Defin işlemi tamamlanıp insanlar mezar başından uzaklaştıktan sonra, Allah Teâlâ ölen kişiye ruhunu iade edecek. Hissetme özelliklerini geri verecektir. Böylece hitabı anlar hale gelecektir. Sonra iki melek gelecek; ona, rabbinden, dininden ve peygamberinden sual edecekler. Dünyadaki insanların hiçbirisi bunu işitemeyecektir.¹

Hadîs-i Şeriflerin ışığında kabir sualinin bu şekilde gerçekleşeceği haktır. Bütün Ehl-i Sünnet bunu kabul etmiştir. Artık bunların tamamına inanmak vaciptir. Hadîs-i Şeriflerin zahirinden anlaşılan da budur.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ فَيُقَالُ لَهُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا وَأَمَّا الْمُنَافِقُ وَالْكَافِرُ فَيُقَالُ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي كُنْتُ أَقُولُ

1) Cevheretü't-Tevhid Şerhi, Lekkânî, Şerhü Fıkhi'l-Ekber, Molla Ali el-kârî

مَا يَقُولُ النَّاسُ فَيُقَالُ لَا دَرِيْتَ وَلَا تَلَيْتَ وَيُضْرَبُ بِمِطَاقٍ
مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki: “Kul kabrine konulup, yakınları da ondan ayrılınca -ki o, geri dönenlerin ayak seslerini işitir- kendisine iki melek gelir. Onu oturturlar ve: “*Muhammed* (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) *denen kimse hakkında ne diyordun?*” diye sorarlar.

Mü'min kimse bu suâle: “*Şehadet ederim ki. O, Allah'ın kulu ve elçisidir*” diye cevap verir.

Ona: “*Cehennemdeki yerine bak! Allah orayı cennette bir mekâna tebdil etti*” denilir.

(O'da bakar) her ikisini de görür. Allah da ona, kabrinden cennete bakan bir pencere açar.

Eğer ölen kâfir ve münafık ise (meleklerin suâline): “(Sorduğunuz zatı) bilmiyorum. Ben de herkesin söylediğini söylüyordum!” diye cevap verir. Kendisine: “Bilmedin ve tabi olmadın!” denilir. Sonra demir bir çekiçle kendisine bir kere vurulur. (Sopanın acısıyla) öyle bir çığlık atar ki, insan ve cinler dışında, yakınında bulunan herkes sesini işitir.”¹

36-SUÂL:

KABİR AZABI VAR MIDIR? DELİLİ NEDİR?

Cevap: Kabir azabından maksat; Allah Teâlâ'nın kullarına murat ettiği azaptır. İster kabre gömülmüş olsun, isterse de denizde boğulan, yakılıp kül olan, yırtıcı hayvanın yediği, büyük bir balığın yuttuğu gibi öldükten sonra gömülmemiş olsun, azabı varsa onu çekeceğinde bir kuşku yoktur.

Ehl-i Sünnet'e göre bu azabın mahalli beden ve ruh berabercedir. Yani azabı çekecek olan sadece ruh değildir. Aksine beden de azap çekecektir. Şöyle ki ruh tekrar cesede iade edilecek ve Allah Teâlâ'nın irade ettiği azabını cesetle birlikte görecektir. Bu azap ümmeti Muhammed'den olsun veya olmasın günahkâr Müslümanlar, kâfirler ve münafıkların hepsi için geçerlidir. Ancak bu azap, bazı günahkâr Müslümanlar, kâfirler ve münafıklar için daimi yani haşır gününe kadar devam edecektir. Günahı az Müslümanlar için ise aralıklı ve hafif olacaktır. Kıyamete kadar sürmeyecektir.

Şöyle ki hayır duaları ve kesintisiz sadaka hükmünü alan bazı hayır hasenat gibi şeylerle azap durdurulacak veya hafifletilecektir.¹ Kitaplarımızda, Kabir azabına dair birçok delil bulunmaktadır.

Bazı modern kafalı okuryazarların kabir azabının olmadığını iddia ederken kullandıkları delil ve gerekçeler Mutezile mezhebinin ileri sürdüğü gerekçelerdir. Bunlara verilecek cevaplar Ehl-i Sünnet tarafından mutezileye verilen cevaplardır. Kemal b. Ebi Şerif (ö.906) *el-Müsamere*'sinde bu konudaki Hadîs-i Şeriflerin manen tevâtür haddine ulaştığını söylemiştir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

“(Öyle bir) ateş ki, onlar sabah akşam ona sunulurlar.”²

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَرَّ بِقَبْرَيْنِ يُعَذَّبَانِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يُعْشَى بِالنِّعَمَةِ

1) Cevheretü't-Tevhîd Şerhi, El-Lekkânî

2) Mü'min Sûresi: 46

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) Allah Resulünden rivayet etmiştir: peygamber, azap gören iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: her ikisi de azap görüyor. Fakat gördükleri bu azap büyük günah sebebiyle değil. Biri bevilden/idrardan sakınmazdı. Diğeri ise laf taşırdı.¹

عن عائشة رضي الله عنها: أن يهودية دخلت عليها فذكرت عذاب القبر فقالت لها أعاذك الله من عذاب القبر. فسألت عائشة رضي الله عنها عن عذاب القبر فقال (نعم عذاب القبر حق). قالت عائشة رضي الله عنها فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد صلى صلاة إلا تعوذ من عذاب القبر

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun), anlatıyor; Yahudi bir kadın, yanına girdi. Kabir azabından bahsederek: “Seni kabir azabından Allah korusun!” dedi.

Aişe (Allah ondan razı olsun) **de Peygamber Efendimiz** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’e kabir azabından sordu.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) “Evet, kabir azabı haktır, buyurdu. **Hazreti Aişe** (Allah ondan razı olsun) devamla şöyle der: “Bundan sonra Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’nü, akabinde kabir azabından Allah’a sığınmadığı bir namaz kıldığını görmedim.”²

بَيْنَمَا النَّبِيُّ -صلى الله عليه وسلم- فِي حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ وَنَحْنُ مَعَهُ إِذْ حَدَّثَ بِهِ فَكَادَتْ تُلْقِيهِ وَإِذَا أَقْبَرُ سِتَّةً أَوْ خَمْسَةً أَوْ أَرْبَعَةً فَقَالَ «مَنْ يَعْرِفُ أَصْحَابَ هَذِهِ الْأَقْبُرِ». فَقَالَ

1) El-Buhârî 1273, İbnü Hıbban 3194, Abdurrezzak 6753, el-Beyhaki Sünenü'l-Kübrâ, Müsned-i Ebi Ya'lâ, 2016

2) El-Buhârî/1306

رَجُلٌ أَنَا. قَالَ «فَمَتَى مَاتَ هَؤُلَاءِ». قَالَ مَاتُوا فِي الْإِشْرَاقِ. فَقَالَ «إِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا فَلَوْلَا أَنُ لَا تَدَافِنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسَمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ». ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ «تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ». قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ فَقَالَ «تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ». قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالَ «تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ». قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالَ «تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ». قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **bizimle birlikte, Beni Neccar`a ait bir bahçede bulunduğu sırada bindiği katır aniden ürküp silkelendi, nerdeyse Efendimizi (sırtından yere) atacaktı. Bir de baktık karşımızda beş ya da altı kabir var. Allah Resulü** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): **“Bu kabirlerde yatanları tanıyan var mı?” buyurdular. Bir adam: “Ben biliyorum!” deyince, (Aleyhissalatü vesselam): “Ne zaman öldüler?” dedi. Adam: “Şirk devrinde” deyince (Aleyhissalatü vesselam): “Bu ümmet kabirde fitneye maruz kalacak. Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım şahsen işitmekte olduğum kabir azabını size de işittirmesi için Allah’a dua ederdim” buyurdular. Sonra şunları söylediler: “kabir azabından Allah’a sığınm!” Oradakiler: “kabir azabından Allah’a sığınınız!” dediler. Aleyhissalatü vesselam: “Cehennem azabından da Allah’a sığınm!” dedi. “Cehennem azabından Allah’a sığınınız” dediler. “Fitnelerin açık ve kapalı olanından Allah’a sığınm!” dedi. “Açık ve kapalı her çeşit fitneden Allah’a sığınınız!” dediler. “Deccal’ın fitnesinden Allah’a sığınm!” buyurdu. “Deccal’ın fitnesinden Allah’a sığınınız!” dediler.¹**

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ، قَالَ: «كُنَّا نَشْكُ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ، حَتَّى نَزَلَتْ: أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ»

Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Şu ayet ininceye kadar kabir azabının varlığından şüphe ediyorduk.

Çoklukla övünmek sizi, kabirlere varıncaya (ölünceye) kadar oyaladı. Hayır; ileride bileceksiniz! Hayır, Hayır! İleride bileceksiniz! (et-Tekâsür/1-4)¹

İmam et-Tahâvî (ö.321) bu rivayeti yaptıktan sonra şöyle der: Bu hadis kabir azabını ispat eder. Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in kabir azabından Allah'a sığındığına dair rivayet edilen hadisler mütevatir derecesine ulaşmıştır.

Görüldüğü gibi, kabir azabının hak olduğunu inkâr etmek, mütevatir derecesine ulaşmış bir çok Hadîs-i Şerif'i inkar etmek anlamında olacaktır. Bu şekilde manen mütevatir olan bir konuyu inkâr etmek Âlimlerin bazılarına göre küfrü gerektiren bir durumdur. Şu halde bazılarının sırf akılla aynen mutezile tarzından hareket ederek bu konuda açık ayet yoktur deyip Hadîs-i Şerifleri görmezden gelmelerinin ilim ve diyanetle ne alakası olabilir? Ya Rabb! Bunların şerrinden ve kabir azabından sana sığınırız.

37-SUÂL:

ÖLDÜKTEN SONRA NASIL DİRİLTİLECEĞİZ?

Cevap: Öldükten sonra diriltilmeye inanmak imanın temel altı şartından birisidir. İnkârı durumunda kişi din dairesinin dışında kalır. Bu konuda birçok ayetler nazil olmuştur.

1) Müşkilu'l-Âsâr: 4507

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

Sonra da şüphesiz, sizler kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.¹

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek? De ki: “Onları ilk defa var eden diriltecektir. O her yaratılmışı hakkıyla bilendir.”²

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾

İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanır? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter.³

Haşr-i cismani/öldükten sonra dirilmek; Allah Teâlâ'nın ölülerin asli cüzlerini bir araya getirip onlara ruh üflemek suretiyle kendilerine tekrar hayat vermesidir.

Felsefeciler bedenlerin yeniden dirilteceğini inkâr etmişlerdir. Delil olarak da yok olan bir şeyin tekrar iadesinin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onların bu iddialarının bizim kastettiğimiz manaya herhangi bir zararı söz konusu değildir. Çünkü bizim burada kastımız Allah Teâlâ hazretlerinin insanın asıl cüzlerini cem edip ona ruhunu iade etmesinden ibarettir. İster bu madumun iadesi diye isimlendirilsin isterse de isimlendirilmesin. Kaldı ki her şeye kâdir olan Allah Teâlâ madumun iadesine de kâdirdir.⁴

1) Mü'minun Sûresi: 16

2) Yasin Sûresi: 79

3) Kıyamet Sûresi: 3-4

4) Şerhu'l Akaid

38-SUÂL:

KIYAMET GÜNÜNDEN MAKSAT NEDİR?

Cevap: Kıyamet gününden maksat insanların kabirlerinden kaldırıldıktan sonra, hesaplarının görülüp cennet veya cehenneme sevk edildiği gündür. O günden sonra gece olmayacağı için “gün” tabiri kullanılmıştır. O gün insan için çok çetin ve zor bir gündür. Yani görülecek olan hesap çok zordur. O günde el, ayak ve sair azaları, kişinin hakkında şahitlikte bulunacaktır. Allah Teâla şöyle buyuruyor:

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

“O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.”¹

Peygamber, Evliya ve Salih kullar o günün şiddetinden emin kılınacaklardır.

لَا يَخْزِيهِمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي
كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

“En büyük korku bile onları tasalandırmaz ve melekler onları, “İşte bu, size vaad edilen (mutlu) gününüzdür” diyerek karşılarlar.”²

Kıyamet gününün vaki olacağı Kur'an ve Sünnet ile sabittir. İnkârı kişiyi dinden çıkarır.

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٥﴾

“Çünkü biz, asık suratlı, çetin bir günden (o günün azabından dolayı) Rabbimizden korkarız.”³

1) Yasin Sûresi: 65

2) Enbiya Sûresi:103

3) İnsan Sûresi: 10

39-SUÂL:

MAHŞERDEKİ HESAPTAN MAKSAT NEDİR?

Cevap: Mahşer; iyi kötü her kulun hesabının görüldükten sonra gideceği cennet ya da cehennemın bildirildiği yerdir. Bu hesabın nasıl olacağına dair elimizde belli bir delil bulunmamasıyla birlikte hesabın vukuuna ve çabuk olacağına dair ayet ve hadisler vardır.

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ④

“Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir.”¹

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا

Hazreti Ömer İbnu'l-Hattab (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.²

40-SUÂL:

AMELLERİN TARTILMASINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Amellerimizin kıyamet gününde tartılacağı Kuran-ı Kerim’le sabit olduğu gibi tevatür derecesinde olan Hadîs-i Şeriflerle de sabittir. Ancak bu tartılmanın keyfiyeti hakkında var olan bilgiler kesinlik derecesinde değildir. Bu yüzden inanılması zorunlu olan mizan’ın yani amellerin tartılacağıdır. Nasıl ve ne şekilde tartılacağı değildir.³ Bizim Kur’an ve Sünnetten bildiğimiz en ince ayrıntısına kadar, hiçbir haksızlık ve yanlışlık olmadan amellerin tartılacağıdır. Kitap ve Sünnetle sabit olduğu için amellerin tartılmasına iman etmek de zorunludur.

1) Mü’min Sûresi: 17

2) Tirmizi, 2459, İbnü Şeybe, 35600

3) Şerhu'l-Emâlî, Aliyyu'l-Kârî.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

“O gün amellerin tartılması da haktır. Kimlerin sevabı ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Ama kimlerin sevabı da hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize haksızlık etmiş olmaları sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır.”¹

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾

“Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir.”²

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

“Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir.”³

41-SUÂL:

SIRAT KÖPRÜSÜNÜ NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Sırat yol manasındadır. Ehl-i Sünnet'e göre hadis ve ayetlerde geçen sırat kelimeleri hakiki manaları üzere bırakılıp mutezilenin yaptığı gibi başka manalarla tevیل edilmemiştir. Cehennemle cennet arasında bir geçiş yeri olup bazıları Allah Teâlâ'nın inayetiyle geçip cennete girecek. Bazıları da geçemeyip cehenneme sevk edilecektir. Düşecektir.⁴

1) Araf Sûresi: 8-9

2) Zilzâl Sûresi: 7

3) Zilzâl Sûresi: 8

4) Cevheretü't-Tevhîd

Tam keyfiyeti hakkında daha fazla bir bilgimiz yoktur. İşin hakikatini Allah Teâla bilir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur.

وَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَيْ جَهَنَّمَ فَأَكُونُ أَنَا وَأُمَّتِي أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُهَا

Cehennem üzerine bir köprü kurulacak. Ben ve ümmetim oradan ilk geçenler olacağız.¹

42-SUÂL:

ŞU ANDA CENNET VE CEHENNEM MEVCUT MUDUR?

Cevap: Cennet, Ehl-i iman için hazırlanmıştır. Ebedi kalacakları saadet yurtdur. Yedi farklı bölümden oluşmuştur. En güzeline ve en üst makamda olanına **Firdevs** denir. Bu, cenabı Hakkın arşının altında olan mekânın ismidir.² Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ ۝

“Rabbinin huzurunda (hesap vermek üzere) duracağından korkan kimseye iki cennet vardır.”³

Cehennem, küfür ehlinin ve günahkâr iman ehlinin gireceği ve çeşitli azaplara düşer olacakları, yedi tabakadan oluşan yerin ismidir. Her ikisinin var olduğuna iman etmek gerekli olduğu gibi, şu an mevcut olduklarına da iman etmek Ehl-i Sünnet üzere iman sahibi olmanın gereğidir. Kâfirler hiç ölmek üzere ebedi olarak cehennemde kalacaklardır.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

1) Buhârî, 6885

2) Cevheretü't-Tevhîd

3) Rahman/46

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ٦

“Şüphesiz, inkâr eden kitap ehli ile Allah’a ortak koşanlar, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşindedirler. İşte onlar yaratıkların en kötüsüdürler.”¹

İman ehli olanlar cezalarını çektikten sonra Allah Teâlâ’nın fazlıyla oradan çıkıp diğer müminlerin yanına, cennete gidecekler ve orada ebedi kalacaklardır.

43-SUÂL:

CEHENNEM EBEDİ MİDİR?

Cevap: Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi merhum, cehennem azâbının ebedî olmadığını savunan Kazan’lı Mûsâ Cârullah Bigiyef’e karşı “Yeni İslam Müçtehitlerinin Kıymet-i İlmiyesi” ismiyle yayımlamış olduğu reddiyesinde bu konuyu son derece güzel açıklamış ve muârizına tutunacak hiçbir şüphe bırakmamıştır.

Yine Takiyyüddîn Ali b. Abdilkâfî es-Sübî “el-İ’tibâr bi Bek i’l-Cenneti ve’n-Nâr” isimli eserinde, “el-Emîr” diye bilinen Muhammed b. İsmail es-San’ânî de “Ref’u’l-Estâr li-İbtâli Edilleti’l-K ilîne bi Fenâi’n-Nâr” isimli eserinde, İbni Teymiyye ve İbnu’l-Kayyim’in cehennem azâbının ebedî olmadığı yönündeki görüşlerini çürüten ve inkâra mahal bırakmayacak şekilde hak görüşü ispat eden deliller getirmişlerdir.

İbnü’l-Kayyim’in kitabı gibi, ona reddiye mâhiyetinde yazılan bu kitaplar da mevcuttur. Ne var ki cehennem azâbının ebedî olduğu konusunda şüphe uyandırmakta sakınca görmeyenler, keşke İbnü’l-Kayyim’in kitabına gösterdiği ilgiyi ilmî emânet adına bu kitaplara da göstereşlerdi.

1) Beyyine Sûresi: 6

Meselenin daha güzel anlaşılabilmesi için; evvelâ İbnü'l-Kayyim'in bâtil görüşünü nakledelim, sonra hak görüşün ne olduğunu anlatalım, tâ ki delillerin kimi ne kadar desteklediği anlaşılsın.

Şunu baştan söyleyelim:

Cehennem var oldukça kâfirlerin oradan çıkmayacağı İbnü'l-Kayyim dâhil tüm İslam Âlimleri tarafından söz birliğiyle sâbittir. Hiçbir şekilde hiçbir görüşü kabul edilmemiş ve bâtil mezheb olduğu hususunda ittifak edilmiş Cehmiyye mezhebi'nin kurucusu el-Cehm b. Safvân'dan başka "Fenâ-i cennet ve nâr (cennet-cehennemin yok olacağı)" görüşünü savunan olmamıştır.

Cehennem yok olmadan kâfirlerin oradan çıkacağını ise hiçbir âlim, hattâ el-Cehm b. Safvân dahî söylememiştir.

Şimdi meselenin temelini oluşturan üç görüşü beyân edelim:

a) Ehl-i Sünnet'in ve diğer mezheplere mensup olan Müslümanların ekseriyetinin görüşü: Cennet ve cehennem ebedidir. İçindekiler de orada ebedi kalacaklardır. Kalbinde zerre miktar îman olan cehennemden çıkıp cennete girecektir. Kâfirler ise asla cennete giremezler ve cehennemden çıkartılmazlar.

b) İbnü'l-Kayyim: Cehennem var olduğu müddetçe kâfirler orada ebedî kalacaklardır. Ancak gün gelecek cehennem yok olacaktır ve içindekiler cehennemden cennete taşınacaklardır.

Zîrâ İbni Kayyim sâdece cehennemin son bulacağını söylüyor.

A) Ehl-i Sünnet'in Ve Diğer Mezheplere Mensup Olan Müslümanların Ekseriyetinin Görüşü:

Bu görüşe âit delilleri dört maddede zikredeceğiz.

1) Cehennemin sonsuz olduğunu açıkça söyleyen âyet-i Celîle'ler:

Eğer İbnü'l-Kayyim'in "Cehennem devam ettiği müddet kâfirler oradan çıkmayacak, ama gün gelip cehennem son bulacak" şeklindeki görüşü doğru olsaydı, azâbın devamlılıkla vasıflanmaması gerekirdi.

Zîrâ cehennem son bulunca hâliyle azap da son bulur. Oysaki Allâh-u Teâlâ onların azapta devamlı kalacaklarını birçok âyet-i kerîmesinde beyân etmektedir. Bunlardan bir kısmını zikredecek olursak:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ لَا يُفْتَرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٢﴾

“Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar. Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.”¹

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٢﴾

“Şu muhakkak ki, Allâh kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır. (Onlar) orada ebedî kalırlar ve ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı.”²

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

“Allâh’a ve peygamberine kim karşı gelirse ona, içinde sonsuz ve temelli kalınacak cehennem ateşi vardır.”³

يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٧٧﴾

“Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değildir. Onlar için devamlı bir azap vardır.”⁴

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٧٨﴾

1) Zühurf Sûresi: 74-75

2) Ahzab Sûresi: 64-65

3) Cinn Sûresi: 23

4) Mâide Sûresi: 37

“İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azâbı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte Biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezâlandırırız.”¹

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

“Ama (kâfir olan) fâsıkların barınakları ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine: “Haydi tadın o ateşin yalanlayıp durduğunuz azâbını!” denir.”²

Görüldüğü gibi âyetler cehennemin sonsuz olduğunu bildirmekle birlikte, azâbın devamlı ve elemli olduğunu da açıkça beyan etmektedirler. Yine cehennemin ebediliğini bildiren birçok âyetten bir kaçış şöyledir:

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

“Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.”

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٨﴾

“İnkâr edip zulmedenleri Allâh aslâ bağışlayacak değildir. Cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değildir. Onların iletilecekleri tek yol cehennem yoludur. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Bunu yapmak Allâh için pek kolaydır.”⁴

1) Fâtır Sûresi: 36

2) Secde Sûresi: 20

3) Bakara Sûresi: 81

4) Nisa Sûresi: 168–169

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

“Siz ve Allâh’ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtıdır. Siz oraya gireceksiniz. Eğer onlar birer tanrı olsalardı oraya (cehenneme) girmezlerdi. Hâlbuki hepsi orada ebedî kalacaklardır.”¹

2) Cehennemin sonsuz olduğunu açıkça söyleyen Hadîs-i Şerîfler:

Ebû Hureyre (Radiyallâhu Anh)’dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte Resûlullâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا. وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا. وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.»

“Her kim bir dağdan yuvarlanır da kendini öldürürse o da cehennem ateşinde ebedî ve dâimî olarak yuvarlanacaktır. Her kim zehir içer de kendini öldürürse o kimse de, zehrini cehennem ateşinde ebedî ve dâimî kalarak içecektir. Her kim kendini bir demir parçasıyla öldürürse, demiri elinde, onu karnına saplar bir hâlde cehennem ateşinde ebedî ve dâimî olarak kalacaktır.”²

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَجَاءُ بِالْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ

1) Enbiyâ Sûresi: 98-99

2) El-Buhârî, Tıbb: 55, 5442, 5/2179; Müslim, İman:47 no:109, 1/103-104

فَيُوقَفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَيَقَالُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ هَلْ تَعْرِفُونَ
هَذَا فَيَسْرِعُونَ وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ
وَيَقَالُ يَا أَهْلَ النَّارِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا قَالَ فَيَسْرِعُونَ وَيَنْظُرُونَ
وَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ قَالَ فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيَذْبَحُ قَالَ ثُمَّ يَقَالُ
يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ.

Ebû Sa'îd el-Hudrî (Radiyallâhu Anh)'dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Resûlullâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyâmet günü (ehl-i cennet, cennete, cehennemlikler de cehenneme ayrıldıktan sonra) alaca bir koç sûretinde ölüm getirilecek.

Bir dellâl: ‘Ey Cennet halkı!’ diye bağırarak, cennettekiler hemen boyunlarını uzatıp başlarını kaldıracaklar ve bakacaklar. Dellâl: ‘Bunu tanıyor musunuz?’ diye soracak. Ehl-i Cennet’in hepsi onu görerek: ‘Evet tanıyoruz, bu ölümdür’, diyecekler. Sonra dellâl: ‘Ey Cehennem halkı!’, diye yüksek sesle seslenecek, onlar da boyunlarını uzatıp başlarını kaldırarak bakacaklar.

Dellâl: ‘Bunu tanıyor musunuz?’ diye sorunca onlar da onu görerek: ‘Evet tanıyoruz, bu ölümdür’, diyecekler. Ardından koyun sûretindeki ölüm (Cennet’le Cehennem arasında) boğazlanacak. Sonra dellâl: ‘Ey Cennet halkı! Cennette ebedî yaşayacaksınız, artık ölüm yoktur’. (Cehennem halkı da) ‘Ey Cehennemlikler siz de karargâhınızda ebedîsiniz, size de ölüm yoktur!’ diyecek.”¹

Mu'âz b. Cebel (Radiyallâhu Anh) şöyle demiştir: Rasûlullâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e gönderdi. Oraya varınca halka şöyle dedim: “Ey insanlar! Kuşkusuz ben size Rasûlullâh tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Muhakkak Allâh'a dönüş, cennet ya da cehennemden birine dönüştür.

1) Müslim, Kitâbü'l-Cennet:13, no:2849, 4/2188; Buhârî, Tefsîr:221, no:4453, 4/1760; Tirmizî, Kitâb-u Tefsîri'l-Kur'ân, Hadis no:3156

Bu dönüş ölümsüz olacak, oradan ayrılma olmayacak ve cesetlerinize ölüm sirâyet etmeyecek şekilde bir dönüştür.”¹

Daha birçok meşhur hadîs-i şerîf, kalbinde zerre miktar îman bulunan kimsenin cehennemden çıkacağını, kâfirlerin ise ebediyen çıkamayacaklarını bildirir. Şefaathle ilgili tevâtür derecesine ulaşmış birçok hadis günahkâr mü'minlerin cehennemden çıkarılacaklarını açık bir şekilde ortaya koyar. Ayrıca bu hükmün sâdece günahkâr Müslümanlara has olduğunu bildirir.

Faraza kâfirler de cehennemden çıkacak olsalardı, onlar da günahkâr Müslümanlar gibi olurlardı ve şefaathle ilgili hadislerinin hiçbir anlamı kalmazdı. Zîrâ herkes cehennemden çıkacaksa şefaatin günahkârlara mahsus olmasının ve Peygamberin şefaatinin ne anlamı, ne önemi kalır ki! Cehennemin sonsuz olduğuna dâir Sahâbe ve Tâbi'în'in icmâ'ı (görüş birliği) vardır.

İbni Hazm, üzerinde icmâ' bulunan meseleleri zikretmek maksadıyla kaleme aldığı “**Merâtibu'l-İcmâ'**” isimli eserinde “Bekâ-i nar (cehennemin devamlı olması) meselesini de zikretmiş ve şöyle demiştir: “...Cehennemin hak olduğunda, buranın ebedî bir azap yurdu olduğunda, kendisinin ve içindekilerin sonsuz ve ebedî olarak devam edip, fena bulmayacağına ittifak etmişlerdir...”² Bu esere “**Nakdû Merâtibi'l-İcmâ'**” adıyla bir tenkit yazmış olan İbni Teymiyye bile, yukarıdaki satırlar hakkında tek kelime etmemiştir.

Allâme Muhammed Zâhid el-Kevserî şöyle der: “İbni Hazm gibi icmâ' meselelerinde son derece şiddetli davranıp her bir icmâ' kabul etmeyen kişinin, kabul ettiği icma' en yüksek mertebede bir icmâ' olur.”³

Ehl-i Sünnet îtik dı; cennetin, cehennemin ve içindekilerin sonsuz olduğu, cehennem ehlinin azâbının hafifletilmeyeceği şeklindedir. Bu hususta ihtilaf eden hiçbir Ehl-i Sünnet âlimi yoktur.

Sıraladığımız bu delillere daha birçoğunu eklemek mümkündür.

1) Süyûtî, el-Câmi'u's-Sağır, no: 852

2) İbn Hazm, Merâtibu'l-İcmâ', sh:268

3) Muhammed Zahid el-Kevserî, Makalât; “Mes'elet'l-Hulud” 328

B) İBNÜ'L-KAYYİM'İN GÖRÜŞÜNÜN TUTARSIZLIĞI:

İbnü'l-Kayyim'in görüşü:

“Cehennem var olduğu müddetçe kâfirler orada ebedî kalacaklardır. Ancak gün gelecek cehennem yok olacaktır. İçindekiler cehennemden cennete taşınacaklardır.” şeklindedir.

İbnü'l-Kayyim'in zikrettiği âyetlere gelince; o, bu dâvâsmı desteklediğini zannettiği üç âyet zikretmiştir ki bunlar sırasıyla şöyledir:

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

“Bedbaht olanlar ateştedirler, orada onların (öyle feci) nefes alıp vermeleri vardır ki! Onlar orada gökler ve yer durdukça sürekli kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilediği süre başka; çünkü Rabbin, dilediğini yapandır.”¹

وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ قَدِ اسْتَكْبَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ
وَقَالَ أُولِيَائُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا
أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوِيكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ
اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

“Allâh, onların hepsini bir araya topladığı gün: ‘Ey cinler (şeytanlar) topluluğu! Siz insanlarla çok uğraştınız’ buyurur. Onların, insanlardan olan dostları ise: ‘Ey Rabbimiz! (Biz) birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık’ derler. Allah da: ‘Allah’ın dilediği hariç, içinde ebedî kalacağınız yer ateştir. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.’ buyurur.”²

1) Hûd Sûresi: 106-107

2) En âm Sûresi: 128

لَا يَشِينُ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿١٣﴾

“**Hukublar** (uzun süreler) **boyunca orada kalacaklardır.**”¹

Ehl-i Sünnet Âlimleri birçok tefsir ve eserde bu âyetleri önceki âyetlerin doğrultusunda anlamışlardır. Cehennem ehlinin ateşten sonsuza dek çıkamayacağına, bir müddet sonra **Allah'ın** irâdesiyle çıkacak olanların ise günahkâr Müslümanlar olduğunda icmâ' etmişlerdir.

Ulemâ buna dâir çok fazla delil getirmişlerdir. Yukarıda ismini verdiğimiz kitaplara bakılırsa bunun tartışma kaldırmayacak bir mesele olduğu görülecektir. Biz bu delillerden birkaçını zikretmekle yetineceğiz.

Birincisi; burada geçen (إِلَّا مَنْ شَاءَ) istisnâ cümlesi (إِلَّا مَا شَاءَ) mânâsındadır.

Yâni burası: “**Allâh'ın dilediği müddet hariç**” mânâsında değil de, “**Allâh'ın dilediği kimse hariç**” mânâsında anlaşılması gerekir.

Bu durumda **Allâh'ın** cehennemden çıkmasını dilediği kimsele-
rin günahkâr Müslümanlar olması gerekir. Zîrâ onlarca âyet ve hadis ehl-i cehennemden ateşten çıkamayacaklarını açıkça beyân etmiştir.

Kur' ân-ı Kerîm âyetleri arasında bir çelişki bulunmadığına göre bu âyet-i kerîmeyi diğer açık ifâdeli âyet-i kerîmelere göre tefsîr etme zorunluluğu vardır.

Hulâsa:

﴿فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنً وَثُلَاتَ وَرُبَاعَ﴾

“**Hoşunuza giden diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz.**”² âyetinde olduğu gibi, burada da “**Mâ**” lafzı zikredilip “**Men**” lafzı kastedilmiştir.

1) Nebe Sûresi: 23

2) Nisâ Sûresi: 3

İbni Cerir et-Taberî (Rahimehullâh), En'am Sûresi 128. âyetinde geçen istisnânın tefsirinde bu mânâyı, Katâde, Dahhâk, Ebû Sinan ve Hâlid b. Ma'dân (Radiyallâhu Anhüm)den rivâyet etmiş ve Ehl-i hakkın görüşünün bu olduğunu söylemiştir.

İkincisi; ayette istisna edilen müddet; kabre girildiği zamandan, diriltilme zamânına kadar geçecek olan müddettir. İbn Cerir et-Taberî, ikinci ihtimal olarak bu görüşü zikretmiştir.

Üçüncüsü; (إِلَّا مَا شَاءَ) âyeti "Mücmel"dir (ifâde ettiği mânâ kapalıdır). Diğer âyet ve hadisler ise ateşin ebedîliği mânâsında "Zâhir (açık ifâdeli)" hattâ "Nass (kat'î delil olmakta)dır. "Zâhir"le "Mücmel" te'âruz (çelişme arz) ettiğinde ise mücmel'in, zâhir'in anlaşıldığı mânâda anlaşılması gerekecektir. Bu husus, usûl ve dinde mukarrer bir kidedir. Şu halde bu istisna âyetlerini, cehennem azâbının sonu olmadığını bildiren âyetlere göre anlamak kaçınılmazdır.

Dördüncüsü; (إِلَّا مَا شَاءَ) âyetindeki istisnâ sâdece cehennem ehli hakkında değil, cennet ehli hakkında da nâzil olmuştur. Şimdi buna göre; bir müddet sonra cennette mi son bulacaktır.

Nitekim Allâh Teâla:

وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرٌ مَجْدُودٍ ﴿١٠٨﴾

"Mutlu olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hâriç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır. Bu (nîmetler) bitmez, tükenmez bir lütuftur."¹ buyurmaktadır.

Hâlbuki cennetin ebedî olmadığını, Cehm b. Safvan'dan başka iddia eden olmamıştır. biz onun bu görüşünün bâtil olduğunu yukarıda anlatmıştık.

1) Hûd Sûresi: 108

Beşincisi; “Onlar orada gökler ve yer durdukça sürekli kalacaklardır.” âyet-i Celîle’sindeki “Gökler ve yerden” âhiretin yer ve gökleri kastedilmiştir ki onların da ebedî olduğu sâbittir.

Bu âyet-i Celîle’deki “Gökler ve yerden” dünyadaki yer ve göklerin kastedildiğini iddia edenler, acabâ kıyâmetin kopup yer ve gökler yıkıldıktan sonra diriltilecek kâfirlerin hiç cehenneme uğramayacaklarına mı inanıyorlar!!?

Altıncısı; İbnü'l-Kayyim’in delil zannettiği: “Hukublar (devirler) boyunca orada kalacaklardır.”¹ âyetine gelince:

Bâzı hadislerde “Hukub” lafzı elli bin sene ile tefsir edilmiştir. Şu halde İbnü'l-Kayyim’in hesâbı basit olarak, çoğul sığasının en azı olan üç ile elli bini çarparak netice verir ki buna göre yüz elli bin sene sonra kâfirlerin cehennemden çıkması söz konusu olur.

Fakat bu istidlâl, usûl ilminde “Fâsid istidlâller” diye bilinen mefhûm-u muhâlîf’in kısımlarından biri olan mefhûm-u adet istidlâlidir.

Yâni Allâh “**Ahkab müddeti orada kalacaklar**” buyurmuştur. Yoksa “**Ahkab müddeti bitince çıkacaklar**” buyurmamıştır.²

Kaldı ki mefhuma itibar etsek dahî cehennemin sonsuz olduğunu söyleyen âyetlerin mantûku/açık ifadeleri ortadadır. Mantûkun, mefhuma (nassın açıkça söylediği mânânın, ondan çıkarılabilen diğer mânâlara) tercih edildiğini tüm ulemâ kabul etmiştir. Bırakın ulemâyı, sapık görüş sâhiplerinden bile bunu inkâr eden olmamıştır.

Yedincisi; Hukub kelimesi, “Dehr (uzun zaman)” mânâsına geldiği gibi, lügât itibarıyla “Ebed (ardı arkası kesilmeyen)” mânâsına da gelmektedir.

Yâni bu kelimenin lügât mânâsı, ebediyete münâfî (sonsuzluk mefhûmuna tamamen zıt) olmadığından bu âyetle, cehennemin sonsuz olduğunu söyleyen âyetleri hem âyetler, hem hadisler, hem

1) Nebe' Sûresi: 23

2) Mustafa Sabri Efendi, Yeni İslâm Müctehidlerinin Kıymet-i İlmiyyesi sh:108

de icmâ' gereği nesh edemezsiniz. Aksine bunca delil sizi, bu âyeti de önceki açık ayetler gibi anlamak zorunda bırakır.

Hulâsa;

Allâh Teâlâ cehennemın ebedî olduğunu bildirmek için ne buyurmalıydı? “Huld” buyursa tevîl ediyorlar, “Ebed” buyursa tevîl ediyorlar. Ne buyursa tevîl ediyorlar! Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) in sarîh beyanlarına da itibar etmiyorlar!?

Bu durumda biz de onları ikna etmek mecburiyetinde değiliz. Kendisine uyulması gereken şey, ancak hak olandır. Hak ise ortadadır!

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِرْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

De ki: “Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” Biz zâlimlere öyle bir ateş hazırladık ki, onun alevden duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryat edip yardım dilediklerinde, maden eriyiği gibi, yüzleri yakıp kavuran bir su ile kendilerine yardım edilir. O ne kötü bir içecektir! Cehennem ne korkunç bir yaslanacak yerdir.¹

Sekizincisi; İbnü'l-Kayyim'in zikrettiği Sahâbe kavillerine gelince:² Cehennemın müebbet olmadığına dâir Ömer (Radiyallâhu Anh) a nispet edilen söz kasıtlı olarak yanlış yorumlanmıştır. Çünkü o söz:

“Şâyet cehennem ehli cehennemde Âlic denilen yerin kumları miktârı uzun zaman kalacak olsalar da, sonunda çıkacakları bir gün gelir” mânâsında değildir.

1) Kehf Sûresi: 29

2) İbnî Cerir (Rahimehullâh) bu kavilleri naklettikten sonra şöyle demiştir: “Hepsinde ‘kavil’ vardır!” Yâni senet bakımından kabul edilemeyecek durumlar vardır, bu sözlerin her birisi için geçerlidir.

Aksine: “Kumlar sayısınca cehennemde bekleyecek olsalardı bile, günün birinde çıkarlardı” şeklindedir ki bu: “Kum tanelerinin bir sonu vardır, ama onlar sonsuz bekleyecekleri için hiç çıkmayacaklar. Çünkü kum yığınları tükenir, ebedi olan cehennem müddeti tükenmez” demektir.

Bu mânâ, tıpkı **Taberânî**'nin, **Abdullâh ibni Mes'ûd** (Radiyallâhu Anh)'dan naklettiği:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ قِيلَ لِأَهْلِ النَّارِ: إِنَّكُمْ مَا كُنْتُمْ فِي النَّارِ عَدَدَ كُلِّ حَصَاةٍ فِي الدُّنْيَا لَفَرِحُوا بِهَا، وَلَوْ قِيلَ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ: إِنَّكُمْ مَا كُنْتُمْ فِي الْجَنَّةِ عَدَدَ كُلِّ حَصَاةٍ فِي الدُّنْيَا لَحَزَنُوا، وَلَكِنْ جُعِلَ لَهُمُ الْأَبَدُ.»

“Cehennem ehline: ‘Bütün dünyâda bulunan çakıl taşlarının sayısı kadar uzun müddet orada kalacaksınız!’ denilse, kuşkusuz sevinirlerdi, cennet ehline de: ‘Bütün dünyâda bulunan çakıl taşlarının sayısı kadar uzun müddet kalacaksınız!’ denilse, kuşkusuz hüznlenirlerdi. Fakat onlar için sonsuzluk takarrur etmiştir.”¹ hadîs-i şerîfine uygun düşmektedir.

Demek ki böyle bir şey onlara denilmeyeceği gibi, cehennem ehli kumlar miktârı kalıp çıkmayacaklardır.

Ömer (Radiyallâhu Anh)'a nispet edilen kavli ise, Hasen el-Basrî (Radiyallâhu Anh) Ömer (Radiyallâhu Anh)'dan munkatı olarak rivâyet etmiştir.

Hasen el-Basrî (Radiyallâhu Anh)'ın “Mürsel”lerinin makbul olup olmadığının ihtilaflıyken, hattâ birçokları bu rivâyetleri kabul etmezken İbnü'l-Kayyim'in, îtik di bir konuda onlarca âyet-i kerîmeyi ve sahîh hadis-i şerîfi tevil ederek hak görüşün hilâfına, bâtil görüşüne delil alması gerçekten üzücüdür.

1) Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, no:10384, 10/179-180

Zâten Ömer (Radiyallâhu Anh)'ın bu sözü, günahkâr Müslümanlar hakkındadır. Üstelik İbnü'l-Kayyim'in dâvâsı cehennemden yok olacağı hakkındadır, hâlbuki Ömer (Radiyallâhu Anh)'ın "Günün birinde çıkarlardı" sözü, cehennemden son bulacağını aslâ bildirmemektedir. Aksine cehennem devam ederken ehlinin oradan çıkacaklarını bildirmektedir. Bu ise İbnü'l-Kayyim'in iddiasına delil teşkil etmez.

Hulâsa; Ömer (Radiyallâhu Anh)'ın bu sözünü İbnü'l-Kayyim'in mânâlandıracağı gibi anlayacak olsak bile yine bu: **"Kalbinde zerre miktarı îman olanlar cehennemde Âlic denilen yerin kumları miktarı kalacak olsa bile, elbet çıkacakları bir gün gelecektir"** demek olur.

İbnü'l-Kayyim'in; Ebû Hureyre, İbn-i Mes'ûd ve Abdullah b. Amr b. el-Âs (Radiyallâhu Anhüm)'ün: **"Kuşkusuz cehennem üzerine öyle bir zaman gelecek ki içinde kimse kalmayacak"** rivâyetini dâvâsına delil göstermesi yerinde değildir.

Zîra İbn-i Mes'ûd (Radiyallâhu Anhüm)'a âit bu rivâyetin râvîsi olan Ubeydullah b. Mu'âz: "Ulemâmız bu hadis hakkında: 'Bununla günahkâr Müslümanlar kastediliyor' demiştir" ki, Müslümanların sonunda cehennemden çıkacağı ittifak konusudur.

Yine İbn-i Mes'ûd (Radiyallâhu Anhüm)'a âit sahih rivâyetler, cehennemden çıkacak olanların günahkârlar olduğunu bildirir. Onun bu görüşünü nakleden sahih rivâyetleri büyük Muhaddis ve Fakîh İmam et-Tahâvî (ö.321) (Radiyallâhu Anhüm)'ın "Müşkilü'l-âsâr" (14/341) isimli eserinde ve "Musannef"lerde açık bir şekilde görüyoruz.

İmam Beğavî (Rahimehullâh) bu iki rivâyeti Hud Sûresi: 107. âyet-i kerîmesinin tefsirinde zikretmiş ve sonrasında: "Ehl-i Sünnet katında bu rivâyeti sahih sayacak olsak, mânâsı: 'Orada îman sâhibi kimse kalmayacaktır. Kâfirlerin yeri olan cehennem ise ebediyyen dolu kalacaktır.' şeklinde olur." demiştir ki, bu görüş bizzat rivâyeti yapan Beğavî (Rahimehullâh) tarafından bu rivâyetin mânâsının şerhidir.

Bu iki rivâyeti bir an için İbnü'l-Kayyim gibi yanlış anlayarak, cehennem ehlinin oradan çıkacağını hayal edecek olsak dahi yine de

söz konusu rivâyetlerde cehennemın yok olacağına dâir hiçbir delil yoktur.

Cehennem yok olmadıkça, ehlinin orada devamlı kalacağını İbnü'l-Kayyim dâhil tüm Ehl-i Hakk'ın kabul ettiğini söylemiştik. Şu halde bunu kabul eden İbnü'l-Kayyim'e bu rivâyetler destek vermektedir.

Zîrâ bu rivâyetler kabul olunacak olsa da, cehennemın son bulacağını değil, içindeki ehlinin çıkarılacağını anlatıyorlar. Netîce olarak gelinen noktada: "Birileri oradan çıkarılacak, cehennem ise devam edecek ve cehennem devam ettikçe müşrikler orada dâim kalacak" şeklinde kaçınılmaz üç kazıyye oluşmuştur.

Bu üç kazıyyeyi esas alınca, mânâ mecbûri olarak: **"Kâfirler cehennemde ebedî kalırlarken günahkâr Müslümanlar orada ne kadar uzun zaman kalmış olsalar da elbet bir gün çıkacaklardır."** şeklinde olur ki, bu da Ehl-i Sünnet'in îtikadıdır.

Burada şunu söylemeliyiz: Bu hususta gelen rivâyetlerin cehennem ehlinin ebedî olarak orada kalmayacaklarını söylediklerini varsayacak olsak bile, bu rivâyetler "Merfû" hadis hükmünde olur. Böyle olunca da Kur'an âyetlerini bunların doğrultusunda tevil etmektense, bunları Kur'an âyetlerine ve diğer birçok sahih hadise muvâfık olarak anlamak gerekecektir.

Ama bu rivâyetleri Kur'an âyetlerine ve diğer birçok sahih hadise muvâfık anlamazsak yâni muhâlif bir mânâda anlayacak olursak, sâdece bu muhâlefet sebebiyle bile, bu rivâyetler şâz ve ma'lûl sayılacaklardır. Kaldı ki bunların metin ve senetleri ızdırab (mu'araza-çelişki-) ve zayıflıktan kurtulmuş değillerdir.

Zayıf hadisle, fezâil-i a'mâl bâbında amel edilmesi câizse de, böyle îtik dî bir konuda âyet-i kerîmelerin ve sahih hadislerin beyânına rağmen zayıf bir hadise tutunmak ilmî emânentle bağdaşır bir şey değildir.

Şu halde İbnü'l-Kayyim'in görüşünün tutarsızlığı belirmiştir.

Bazılarının ayetlerde geçen huld ve ebed kelimelerine farklı anlam yüklemeye çalışmaları bu hususta işlenen ayrı bir cinayetin belirtisidir.

Yukarıdaki deliller, bunların görüşlerinin batıl olduğunu açıkça ifade etmiştir. Fakat bu şüphelerin yersizliğini anlamak için mesele-ye bir de lügat kitaplarından bakalım;

Arap lügatlerinin en büyük ve en önemlisi olan “*Lisanü'l-Arab*” ve “*es-Sıhah*”ta “huld” maddesinde, bu kelime ile ilgili şöyle der: “el-huld”; bir yerden çıkmamak üzere orada devamlı kalmaktır. “Dârü'l-Huld” de âhiretin ismidir. Çünkü ehli orada ebedî kalacaktır.

“Huld” kelimesinin “Sonsuz” mânâsında olduğunun delillerinden biri de; bir yerde devamlı olmayıp uzun müddet kalacak olan hakkında “hâlid” kelimesinin kullanımının mecâzî oluşudur.

Yaşlandığı halde saçlarına ak düşmeyen bir kişiye “muhalled” denilmesi, “Sanki hiç ölmeyecek” mânâsında mecazdır ki bu da söylediğimiz mânâyı teyit eder mâhiyettedir.

“*Lisânü'l-Arab*”ta zikredildiğine göre; “ebed” kelimesi; dâim, te'bîd ve mekân lafızları ile birlikte kullanıldığında “hiçbir şekilde çıkmamak üzere sonsuz ik met” manasındadır.

Mısır halkının “te'bid” kelimesini sınırlı zaman hakkında kullanmaları ise onların örfü olup Kur'ân-ı Kerîm'in lügati değildir.

Allâh-u Teâlâ Rasûlüne hitap ederek:

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنَّ مِتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ ﴿٣٥﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

“(Ey Muhammed!) Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölecekse, onlar sonsuz mu kalacaklar? Her canlı ölümü tadacaktır!”¹ buyurmuştur.

1) Enbiyâ Sûresi: 34-35

İyice bakılacak olsa görülecektir ki, Allah “huld” tâbirini ölüme muk bil getirmiştir. Yâni “Sen fâniysen, onlar bâkî mi kalır?” buyurarak “huld” ve “hâlidûn” kelimelerini “Ölümsüzlük” ve “Sonsuza dek yaşayacak olanlar” mânâsında zikretmiştir. Eğer uzun müddet mânâsında olsaydı, o zaman mânâ; “Ey Muhammed! Senden önce de hiçbir insanı uzun ömürlü kılmadık, sen öleceksin de onlar biraz daha mı yaşayacak?” şeklinde olurdu ki, bunun yanlışlığı ortadadır.

Çünkü Nûh (Aleyhisselâm)’ın 950 seneden fazla yaşadığı Kur’ân-ı Kerîm’in nassıyla sâbittir. İşte bütün bunlar şunu göstermektedir ki Kur’ân-ı Kerîm’de geçen “Huld” kelimesini “Sonsuz” mânâsında tefsîr etme, “Hakîkat”, diğer mânâlarda kullanmak ise “Mecaz”dır.

Burada şunu söylemeden geçemeyeceğiz: Kur’ân lügati konusunda mütehassıs olan Râğıb el-İsfahânî (Rahimehullâh) “*el-Müfredât*” isimli eserinde: “Ebed” kelimesi “Diğer zamanların bölündüğü gibi bölünemeyecek uzun zamandan ibârettir” demiştir.

Bölünemeyecek zaman ise ancak sonsuz zamandır.¹

44-SUÂL:

HAVZ VE KEVSER NEDİR?

Cevap: Peygamber efendimize ihsan edilmiş, sadece bu ümmete has, ondan içenin bir daha susamayacağı çok büyük bir havuzdur.

El-Lekkânî: Buna iman edenin sevabkâr olacağını, inkâr edenin ise bidatçi olacağını söylemiştir. Hakkında birçok açık Hadîs-i Şerif vardır. Yine “Havz-ı Kevser”i açıkça ifaden eden ayet yoksa da, işaret eden veya onu ispat edecek şekilde tevil edilen ayetler vardır.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

إِنَّا آَعَطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ۝

“(Resulüm!) Kuşkusuz biz sana Kevser’i verdik.”²

1) El-Müfredât, sh:12

2) Kevser Sûresi: 1

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ مَأْوُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ
الْمِسْكِ وَكِزَانُهُ كَنْجُومِ السَّمَاءِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا

“Benim havuzum bir aylık yol büyüklüğündedir. Suyu süttten daha beyaz, kokusu miskten hoştur. Testileri ise semadaki yıldızlar gibidir. Ondan içen bir daha susamaz.”¹

45-SUÂL:

HESAP GÜNÜNDE BAZI İNSANLARIN BAZILARINA ŞEFAAT EDECEĞİ DOĞRU MUDUR?

Cevap: Şefaât birisinin bir başkası hakkında hayrı talebidir. Başta Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) olmak üzere sair peygamberler, melekler ve Allah Teâlâ'nın dilediği bazı salihlerin günahkâr kullara şefaât etmesi hak olup Kitap ve Sünnetle sabittir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şefaati Allah Teâlâ katında kabul edilenlerin başta gelenidir. Ve şefaati kıyamet gününe günahkâr ümmeti için saklamıştır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُمْ
مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ

“Allah, onların önlerindeki de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Onlar, O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaât etmezler ve hepsi O'nun korkusuyla titrerler.”²

1) El- Buhârî 6093- Müslim 4244, lafız Buhârînin.

2) Enbiya Sûresi: 28

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

“Şefaetim, ümmetimin büyük günah sahipleri için olacaktır.”¹

46-SUÂL:

KÂFİRLER İÇİN ŞEFAAT VAR MIDIR?

Cevap: Kâfirler hakkındaki şefaât, azaplarının hafifletilmesiyle olacaktır. Yani şefaât gereği, cehennemin en korkunç yerlerinden biraz daha az korkunç yerine taşınabilirler. Buna dair hadisler vardır. Fakat cehennemde ebedi kalacağı ayetlerle sabittir. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) amcası Ebu Talip hakkında şefaâtçi olacağını ve azabının hafifletileceğini umduğunu söylemiştir.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذُكِرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ أَبُو طَالِبٍ فَقَالَ لَعَلَّه تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ebu Said El-Hudri'den rivayet edildiğine göre, Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında amcası Ebu Talib'den bahsedildiğinde şöyle dediğini işitmiştir: **Umulur ki kıyamet gününde şefaetim ona fayda verecektir.**²

47-SUÂL:

BÜYÜK GÜNAH İŞLEYEN KÂFİR OLUR MU?

Cevap: Ehl-i Sünnet'e göre küçük-büyük günahları işleyen bir mümin günahı hafife almadıkça veya helal saymadıkça veya da istihza etmedikçe yani onlara karşı alaylı bir tavır takınmadıkça kâfir olmaz.

1) Ebu Davud, 4114, Müsnedi Ahmet 12745, İbn Hibbân, 6575

2) Buhârî 3596, 6079

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

Kim Allah'tan başka ilah yoktur derse (itikat ederse) cennete girer.¹

İbn Abidin Resm'ül-Müfti'sinde: İşlenilen kötü bir amelin müçtehitler tarafından yüz ayrı yorumu yapılacak olsa; doksan dokuzu küfür olduğunu, biri ise küfür olmadığını söylüyorsa, bu fiili işleyen kişinin tekfir edilmesinin caiz olmadığını söyler. Yani ona mümin ve muvahhit muamelesi edilmesi gerekir.

Dikkat edilmelidir ki; böyle bir kişiyi yüzde yüzlük kesin ilim olmadığından dolayı tekfir edemeyiz. Yoksa Allah katında hala Müslüman mıdır değil midir, orasını bilmeyiz. Biz tekfir edemediğimizden ötürü onu Müslüman olarak görürüz. Müslüman olarak onunla muamelelerimizi sürdürürüz.

Aynı şekilde böyle bir fiili işleyen kişi; olaya aksi yönden bakıp işlediği bu işin yüzde yüz küfür olmadığına dair kesin bilgi sahibi olamayacağı için, kendi adına bunu küfür gibi görüp derhal tövbe etmelidir. Ve şahadet getirerek imanını yenilemelidir. Yani bu defa şöyle denebilir: İşlenilen kötü bir amelin müçtehitler tarafından yüz ayrı yorumu yapılacak olsa; doksan dokuzu küfür olmadığını, biri ise küfür olduğunu söylüyorsa, bu fiili işleyen kişinin küfre düşmüş olmasından korkup tövbe etmesi vaciptir.

İşte kitaplarımızda bahsedilen küfür ile tekfir arasındaki farkların en önde geleni budur.²

48-SUÂL:

KIYAMET ALAMETLERİ NELERDİR? BUNLARA İNANMAK GEREKLİ MİDİR?

1) Tirmizi 2562, İbn Hıbbân, 151

2) Cevheretü't-Tevhîd

Cevap: Ayet ve hadislerde geçen kıyamet alametlerine inanmak vaciptir. Bu alametlerden Kuran-ı Kerim ile sabit olanları inkâr etmek küfrü gerektirir. Hadîs-i Şerifle sabit olanlarını inkar etmek ise bidat ehlinden olmayı gerektirir.

İmam et-Tahâvî (ö.321) akidesinde şöyle der: “Biz (Ehl-i Sünnet) kıyamet alametlerine iman ederiz. Bunların bazıısı:

- a) Deccal’ın çıkması.
- b) İsa (Aleyhisselam)’ın semadan inmesi.
- c) Güneşin batıdan doğması.
- d) Dabbetülarz’ın çıkması.

Sahih-i Müslim’de Huzeyfe b. Useyd el-Gıfari’den şu hadisi rivayet edilmiştir.

اطَّلَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا وَنَحْرُ نَذَاكَرُ فَقَالَ مَا تَذَاكَرُونَ قَالُوا نَذْكُرُ السَّاعَةَ قَالَ إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ فَذَكَرَ الدُّحَانَ وَالْجَالَ وَالذَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خُسُوفٍ بِالْمَشْرِقِ وَخُسُوفٍ بِالْمَغْرِبِ وَخُسُوفٍ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَعْنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ

Biz müzakere ediyorduk, peygamberimiz bizi görünce, sordular:

- “Neyi müzakere ediyorsunuz”

- Kıyamet alametlerini müzakere ediyoruz dediler. Peygamberimiz:

- Kuşku yok ki; on şey gerçekleşmeden kıyamet kopmayacaktır” dedikten sonra onları şu şekilde sıraladı:

1. Duman'(ın çıkması)
2. Deccal'(ın çıkması)
3. Dabbetülarz'(ın çıkması)
4. Güneşin batıdan doğması
5. Meryem oğlu İsa'nın yeryüzüne inmesi
6. Yecüc ve Mecüc'(ün çıkması)
7. 8. 9. Biri doğuda, diğeri batıda, öteki de Arap yarımadasında olmak üzere güneşin üç kere tutulması
10. Yemende bir ateş çıkıp insanları mahşere çekmesi.¹

Bu alametler hakkında birçok tevil zikredilmiştir. Fakat bu alametlere, tevil edilmeden oldukları gibi inanılması Selef ve Halef; Ehl-i Sünnet itikadına en uygun olanıdır. Bu yüzden bunları Hadîs-i Şerif'te geçtiği gibi bırakmayı uygun gördük.

49-SUÂL:

İSA (ALEYHİSSELAM)'IN TEKRAR YERYÜZÜNE İNMESİ HABERİ SAHİH MİDİR?

Cevap: İsa (Aleyhisselam) kâfirler tarafından öldürülmemiştir. Hıristiyanlar tarafından iddia edilen; çarmıha gerilmiş olması, bir karıştırmadan ibarettir. Zira onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi.

Çarmıha gerilip öldürülen İsa (Aleyhi's-Selam) değil, ona benzettikleri birisiydi.

Kuran-ı Kerim'in beyanıyla Allah Teâlâ onu kendi katma yükseltmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

1) Müslim, 179; Buhârî, Cihad, 94 vd. Müslim, iman, 248, Zekât 60, Fiten, 17- 18; Ebû Dâvud, Melâhim, 12, Fiten, 1; Tirmîzî, Zühhd, 24.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.¹

İsa (Aleyhisselam)'ın tekrar yeryüzüne indirileceğine dair elimizde birçok hadis ve eserler mevcuttur. Bunlar manen tevatür derecesindedirler. *Enver şah el-Keşmîrî*, bu konuda şüpheye meydan bırakmayacak *et-Tasrih bimâ Tevâtere fî Nuzûl-i Mesih* isimli şah eserinde 100 küsur hadis zikretmiş 40 kadarının senet kritiğini yapıp sahih olduklarını beyan etmiştir.

Buna göre İsa (Aleyhisselam)'ın tekrar yeryüzüne indirileceğine inanan birinin küfründen korkulacaktır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخَنَزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

1) Nisa Sûresi: 157-158

Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: **Nefsim elinde olan zata yemin olsun ki; hiç şüphesiz adaletle hükmedecek Meryem oğlu İsa'nın yeryüzüne inip haçı kırması, hınzırı öldürmesi, cizyeyi (kâfirlere vergi) koyması, bir secdenin dünya ve içindekilerden daha hayırlı olduğu günde malı kimsenin istemediği kadar dağıtması yakındır.**¹

50-SUÂL:

RIZKI VEREN ALLAH TEÂLÂ OLDUĞUNA GÖRE HARAM RIZKI VEREN DE O MUDUR?

Cevap: Ehl-i Sünnet'e göre kendinden faydalanılan her şeye rızık denir. Buna helal dâhil olduğu gibi haram da dâhildir. Yani faydalanılan her şey Allah Teâlâ'nın terzik sıfatının tecellisiyle kişinin nasibi olur. Rızık olur. Şöyle ki; bu sıfat kullar hakkında taalluk etmeyecek olsa ellerinde olan şeylerden bile faydalanamayacaklardır. Faydalanılmayan şeyin rızık olmadığını söylemiştik. Demek ki Allah Teâlâ'nın terzik sıfatının taalluk etmediği şey rızık değildir. Elde olsa bile. Bunun için kişinin elinde bulunan servetinin çoğu rızık olmayabilir.

Allah Teâlâ'nın ilmine muvafık olarak ezelde takdir edilen rızık ne artar ne de eksilir. Kul kendi için takdir edilmiş olan bu rızık ne fazla ne de azını kullanma gücüne sahip değildir. Dolayısıyla düşünülemez ki; başkası benim rızıkımı yiyebilir veya ben başkasının rızıkına mani olabilirim.

“Başkasının rızıkına mani olmak haramdır” şeklinde ki ifadeler, mani olan kişinin yaptığı işin haram olduğunu beyan etmek içindir. Yoksa Allah Teâlâ'nın takdir ettiği rızka kimse mani olamaz.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ①

1) Buhârî 3192, Müslim 220

Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır.¹

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا
قُلْ اللَّهُ أَدْنَىٰ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥١﴾

De ki: “Allah’ın size indirdiği; sizin de, bir kısmını helâl, bir kısmını haram kıldığınız rızıklar hakkında ne dersiniz?” De ki: “Bunun için Allah mı size izin verdi, yoksa Allah’a iftira mı ediyorsunuz?”²

51-SUÂL:

İMAMET NEDİR?

HAK OLAN İMAMLAR KİMLERDİR?

Cevap: Müslümanlar üzerine umumi bir tasarruf yetkisine sahip olmaya imamet, yetkili olana da imam/halife denir.³ Ehl-i Sünnet'e göre; ümmetin imam tayin etmesi vaciptir.

İslam fırkalarının çoğuna göre Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den sonra hak olan imamlar sırasıyla şöyledir.

1- Hazret-i Ebu Bekir Es-Sıddık (Allah ondan razı olsun); İmameti, sahabe-nin icmâi ile gerçekleşmiştir. 632–634 tarihleri arasında iki yıl üç ay imamlık yapmış, görevdeyken vefat etmiştir.

2- Hazret-i Ömer İbnu'l-Hattab (Allah ondan razı olsun); İmameti, Hazreti Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun)’ın ölmeden evvel tayin etmesiyle olmuştur. 634-644 tarihleri arasında on yıl imamlık yapmış, görevdeyken şehit edilmiştir.

1) Hud Sûresi: 6

2) Yunus Sûresi: 59

3) El-Müsâyyere

3- Hazret-i Osman Zünnürey'n (Allah ondan razı olsun); İmameti, şura heyetinin ittifakıyla olmuştur. 644-656 tarihleri arasında 12 yıl imamlık yapmış, görevdeyken şehit edilmiştir.

4- Hazreti Ali b. Ebi Talib (Allah ondan razı olsun); İmameti, Ehl-i hal ve'l-akt'in¹ biatiyle gerçekleşmiştir. 656-661 tarihleri arasında 5 yıl imamlık yapmış, görevdeyken şehit edilmiştir.

52-SUÂL:

HALİFEDE ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: İmam/halife olacak kişide aranan şartların başında Müslüman olmak gelir. Bunun yanı sıra erkek olmak, ilim ve takva sahibi olmak ve imamlığa layık olacak cesaret, dirayet vs. vasıfları taşımak gerekir.

Ehl-i Sünnete göre imam yani halife olacak kişinin Kureyş'den olması da şarttır. Haşimi olmak ve masum olmak şartları ise aranmaz.

Kureyş'ten olmaktan maksat; En-nadr b. Kinane'nin neslinden olmaktır. Çünkü En-nadr Kureyş neseplerinin dayandığı kişidir. Bu konuda sarîh hadisler vardır.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

الْإِمَامَةُ مِنْ قُرَيْشٍ

İmamlar Kureyş'tendir².

1) Devlet idaresinde görüşlerine itibar edilmesi gerekli olan âlimlerdir.

2) Müsned-i Ahmet, En-Nesai, Beyhaki

NÜBÜVVET VE İMAN MESELELERİ

53-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE BAZI İNSANLARIN ALLAH TEÂLÂ'YA İNANDIKLARINI FAKAT PEYGAMBERE VEYA ŞERİATINA İNANMADIKLARINI DUYUYORUZ.
BU İNSANLAR İÇİN İMAN EHLİDİR, DENİLEBİLİR Mİ?

Cevap: Ehl-i Sünnet itikadına göre Allah Teâlâ'ya hiçbir şey vacip olmadığı gibi, dini insanlara bildirmek için peygamber göndermesi de vacip değildir. Ancak Allah Teâlâ sırf fazlından insanlar doğruyu bulabilsinler diye, peygamberleri ve şeriatları (dinin emirlerini) göndermiş ve her ikisine de imanı vacip kılmıştır. Peygamberlik çalışarak elde edilebilecek bir vasıf/makam değildir. Allah Teâlâ dilediğini bununla şereflendirmiştir.

Malumdur ki insana Müslüman denilebilmesi amentü dediğimiz altı iman şartına şek ve şüphesiz inanmakla olur. İndirilen şeriata inanmak kitaplara inanmak maddesinin altına girer ki inkârı durumunda kişi iman dairesinin dışında kalır. Peygamberimiz ve diğer hak peygamberlere inanmakta Kur'an'la sabit olduğu için inkârı durumunda kişi din dairesinin dışında kalmış olur.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ
وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ
وَعِيسَى وَآيُوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زُبُورًا

﴿۱۶۳﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ
عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿۱۶۴﴾ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ
لَعَلَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا
حَكِيمًا ﴿۱۶۵﴾

“Biz, Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiği-
miz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a,
torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleyman’a da
vahyetmiştik. Davûd’a da Zebûr vermiştik.

Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gön-
derdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik.
Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu.

Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik
ki, peygamberlerden sonra insanların Allah’a karşı bir bahane-
leri olmasın. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sa-
hibidir.”¹

54-SUÂL:

PEYGAMBERLERDE BULUNMASI VACİP OLAN SIFATLAR NELERDİR?

Cevap: *el-Müsayere* ve şerhi *el-Müsamere* kitaplarında bu me-
sele maddeler halinde şöyle izah edilmiştir. Burada zikredilenler pey-
gamberler için vacip olan sıfatlardır. Bunların zıtları ise peygamber-
ler için muhal olan sıfatlardır. Yani bulunmaması gereken sıfatlardır.

1- Erkek olmak: Çünkü kadınlar yabancı erkeklerin arasına karı-
şıp dini tebliğ etme vazifesini yerine getiremeyeceklerdir. Bu konuda

1) Nisa Sûresi 163-165

ihtilaf edenler; Hazreti Meryem'in peygamber olduğunu iddia etmişlerse de sahih görüş kadınların peygamber olamayacaklarıdır.

2- Çok zeki olmak (fetanet): İnsanların en zeki ve ileri görüşlülükleri olmalıdırlar. Aksi takdirde içinde bulunduğu durumu yüksek bir zekâ süzgecinden geçirip gerekeni tespit etmekten aciz olan, hem görevini yerine getiremez hem de insanların alay konusu olur.

3- Masum olmak: Yani büyük, küçük hiçbir günah işlememek: Çünkü günah nefse veya şeytana itaatten kaynaklanır. Peygamberler Allah Teâlâ'dan başka hiçbir şeye itaat etmezler.

4- Hür olmak: Yani hiçbir zaman köle olmamış olmalıdırlar.

5- Adil olmak: Yani adaletsiz davranmış olmamalıdırlar. Bu beş tanesine peygamberlerin sıfatları denir. Zikredilen kitaplarda devamla şöyle deniyor:

6- Soyunda zina ve benzeri çirkin işlere bulaşmış kimse bulunmamak: Çünkü bu gibi şeyler her toplumda kötü karşılandığı için kendisine olan güveni sarsacaktır.

7- Kötü kalpli olmamak: Çünkü kötü kalp kişiyi rabbinden uzaklaştırır. Rabbinden uzaklaşan nasıl dini tebliğ edebilir ki!

8- İnsanların çirkin karşıladığı cüzzam, sedef gibi hastalıklara müptela olmamak: Çünkü bu hastalıklara müptela olanlara insanlar yaklaşmayacağı için dini tebliğ edemeyeceklerdir.

9- Hafif meşreb olmamak: Yolda yemek yeme, yol üstünde oturup gelen geçeni seyretmek gibi. Bu türlü eylemler genellikle hoş karşılanmayan şeyler olduğu için insanlar bu tür eylemlerde bulunanlara kötü gözle bakarlar.

10- Hakir görülen meslekleri yapmamak: Hacamatçılık ve benzeri alt sınıf meslekler gibi. Çünkü genelde bu tür meslek erbabı hakir görülür.

11- Peygamberlikten önce ve sonra hiçbir şekilde küfre bulaşmamış olmak: Çünkü hayatının belli bir devresinde küfre girmiş biri inandırıcı olamaz.

55-SUÂL:

PEYGAMBERLER İÇİN CAİZ OLAN SIFATLAR
NELERDİR?

Cevap: Aklen ve şer'an peygamberler için caiz olan sıfatlar *Cevheretü't-Tevhid* adlı kitapta şöyle sıralanmıştır.

1- Helal olan şeyleri yiyip içmeleri: Çünkü bu onların beşeriyetlerinin yani insan olmalarının gereğidir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâh’ınız ancak bir tek ilâhtır” diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.”¹

Bu özellik hiçbir canlının ihtiyaçsız kalamayacağı bir özellik olduğu gibi, hiçbir peygamberde bundan ihtiyaçsız kalamayacaktır.

2- Kadınlarla cinsi münasebette bulunmak: Bu da insan ve canlı olmalarının gereğidir. Ancak bu özellik bir peygamber için müstağni kalınabilecek bir özelliktir. Peygamberler asla zina da bulunmazlar. Şöyle ki; nikâhlısı veya Müslüman ve ehlikitap cariyelerinden başka kadınlarla böyle bir şeyi yapmazlar. Çünkü bu zinadır. Habisliktir. Aynı şekilde oruçlu, hayızlı, loğusa, ihramlı itikâf halinde olan nikâhlı eşlerine yaklaşmazlar. Ayrıca uykuda ihtilam olmazlar. Yani rüyalarında bir kadınla cima yapmazlar.

56-SUÂL:

PEYGAMBERLERİN EN FAZİLETLİSİ HANGİSİDİR?

1) Kehf Sûresi: 110

Cevap: Peygamberlerin ve bütün mahlûkatın en faziletlisi cihan şümul peygamber Muhammed Mustafa (Aleyhi's-Selam)'dır. Bunun nakli delilleri:

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾

“(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”¹

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

“Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.”²

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي وَلَا فَخْرَ

“Ben âdemoğullarının Rabbim indinde en üstün olanıyım. Övünmek yok.”³

57-SUÂL:

PEYGAMBERLER ARASINDA FAZİLET FARKI VAR MIDIR?

Cevap: Kur'an-ı Kerim de peygamberler arasında fazilet farkları olduğu bildirilmiştir. Muhammed, İbrahim, Musa, İsa, Nuh (Sallallahu Aleyhim Ve Sellem) peygamberler arasında en üstün olanlarıdır.

Cenabı Hak Kur'an-ı Kerimde şöyle buyuruyor;

1) EnbiyaSûresi: 107

2) Sebe Sûresi: 28

3) Tirmizi/3610

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ
بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ
بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ
بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ
مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

“İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. İçlerinden, Allah'ın konuştukları vardır. Bir kısmının da derecelerini yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya ise açık deliller verdik ve onu Ruhü'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bunların arkasından gelen (millet)ler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ayrılığa düştüler. Onlardan inananlar da vardı, inkâr edenler de. Yine Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah dilediğini yapar.”¹

58-SUÂL:

HIZIR (ALEYHİSSELÂM) ŞUAN HAYATTA MIDIR?

Cevap: Hazreti Hızır (Aleyhisselâm) Allah (Celle Celâluhû)'ın Salih bir kuldur. Peygamber değildir diyen olmuştusa da Cumhur-î ulemaya göre peygamberdir.

Hazreti Musa (Aleyhisselâm) zamanında yaşamış ve Musa (Aleyhi's-Selâm) kendisiyle görüşmüştür. Musa (Aleyhisselâm)'ın Hızır (Aleyhisselâm)'la arasındakı geçenler Kehf suresinde anlatılmıştır. Orada Allah Teâla, Hızır (Aleyhisselâm)'ın büyük kullarından olduğunu söylemiştir. Yani peygamber olduğunu

1) Bakara Sûresi: 253

Hazreti Hızır (Aleyhisselâm) ne kadar yaşamıştır ve şuan yaşamakta mıdır? Bu hususta kesin bir bilgi yoktur. İmam Nevevi “*Tehzib ül- Esma vel lügat*” adlı eserinde bazı Hadîs-i Şeriflere dayanarak Hazreti Hızır (Aleyhisselâm)’ın ölmediğini ve kıyamete kadar yaşayacağını beyan etmiştir. İbnu Salah’m ifadesine göre; Âlimlerin çoğu Hazreti Hızır (Aleyhisselâm)’ın yaşadığını kabul etmiştir. Buharî ve Müslim gibi bazı zatlara göre ise Hazreti Hızır (Aleyhisselâm) vefat etmiştir. Şu an yaşamıyordur.

59-SUÂL:

HAZRETİ MUHAMMED (SALLÂLLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) EN ÜSTÜN İNSAN OLUNCA, ASHABI DA İNSANLARIN EN ÜSTÜNÜ OLUR MU?

Cevap: Sahabe-i Kiramın peygamberlerden sonra gelmiş geçmiş bütün insanların en hayırlıları olduklarına dair birçok ayet ve hadisler vardır. Allah Teâla şöyle buyuruyor:

قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah, şöyle buyurur: “Bugün, doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür.” Onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. İşte bu büyük başarıdır.”¹

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

1) Maide Sûresi: 119

“İslâm’ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O’ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.”¹

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ أَصْحَابِي عَلَى الثَّقَلَيْنِ سِوَى النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ

“Allah, ashabımı nebi ve resuller müstesna bütün insan ve cinlerin üzerine tercih etmiştir.”²

60-SUÂL:

PEYGAMBER OLMADIĞI HALDE PEYGAMBERLİK İDDİASINDA BULUNAN KİŞİNİN YALANCI OLDUĞUNUN DELİLİ NEDİR?

Cevap: Şahadet ederiz ki Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) peygamberlerin sonuncusudur. Onunla peygamberlik müessesesi kapanmıştır. O bütün mahlûkatın tamamına gönderilmiştir. Onun peygamberliği kıyamete kadar devam edecektir. Şeriatı daha önceki şeriatların tamamını nesh etmiştir. Kaldırmıştır.

Allah Teâlâ bütün hak peygamberleri mucizelerle teyit ettiği gibi Peygamber Efendimiz Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’i de açık mucizelerle teyit etmiştir. Peygamberlik iddiasında bulunan kişide insanlar tarafından aranan en önemli husus mucize göstermesidir.

Peygamber Efendimiz Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) birçok mucizeler göstermiştir. Bunların birçoğu tevatürle sabittir.

Başta Kur’an olmak üzere, ayı ikiye yarması, parmaklarından su akıtması, yoldaki taşların ona selam vermesi, ağacın ona doğru yürümesi

1) Tövbe Sûresi: 100

2) El-Bezzâr

ve daha nice mucizeler o en büyük insanın peygamberliğinin açık delillerindendir. Ondan sonra türeyen ve günümüzde radyo televizyonlara çıkıp peygamberlik iddiasında bulunan bazı yalancıların mucizelerle teyit edilmemiş bu iddiaları, ya akıllarından zoru olmalarından ya da birilerinin maşası olarak çıkıp Müslüman toplumu ve inançlarını bozma çabasında olmalarından olsa gerektir.

61-SUÂL:

PEYGAMBER EFENDİMİZ (SALLÂLLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MUCİZELERİ ARASINDA EN ÖNDE GELENİ HANGİSİDİR?

Cevap: Şüphesiz ki Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in en büyük mucizesi Kuran-ı Kerimdir. Çünkü diğer mucizeleri sona ermiş fakat Kur'an kıyamete kadar devam edecek ve hiçbir değişikliğe uğratılamayacaktır. Allah Teâlâ bunu tekeffül etmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

“Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”¹

Ayrıca Kur'an geçmiş ve gelecekte haber veren, insanlık için hidayet ve kurtuluş yollarını gösteren, hak ile batılı ayıran bir kitap olmasından dolayı da en büyük mucizedir.

62-SUÂL:

SAHABE-İ KİRÂM'IN EN FAZİLETLİSİ KİMDİR?

Cevap: Ehl-i Sünnet'e göre Sahabe-i Kirâmın en üstünü Hazreti Ebu Bekir'dir. Sonra Hazreti Ömer'dir. Hazreti Osman ile Hazreti

1) Hicr Sûresi: 9

Ali'den hangisinin daha üstün olduğu konusunda Ehl-i Sünnet Âlimleri ihtilaf etmişlerse de çoğunluğun görüşü Hazreti Osman'ın daha üstün olduğudur. Allah hepsinden razı olsun.

Ehl-i Sünnet Hulafa-i Raşidin'in bhusus Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Ömer'in insanların en üstünü olduğuna dair çeşitli delillere temessük etmişlerdir.

Biz burada iki tanesini zikrederim.

Amr İbnü'l-Ass (Allah ondan razı olsun)'dan rivayet edilen bir Hadîs-i Şerif'te Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) onu bir gazveye göndermiş, o da gazveden döndükten sonra insanların hayırlısının kendisi olacağı ümidiyle Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e sormuş;

أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ عَائِشَةُ قُلْتُ مِنَ الرِّجَالِ قَالَ أَبُو هَا قُلْتُ ثُمَّ
مَنْ قَالَ عُمَرُ فَعَدَّ رَجُلًا

- Sana insanların hangisi daha sevimlidir?

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem):

- Aişe dedi.

- Sonra ben dedim ki; erkeklerden kim?

- Onun babası (Ebu Bekir es-Sıddık) dedi.

- Sonra kim dedim?

- Ömer dedi ve akabinde başka adamları saydı.¹

Hastalığında Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in imamete geçirmesi için Ebu Bekir Sıddık'ı işaret etmesi de, Ebu Bekir'in en üstün olduğunun delillerindendir. Çünkü sünnetin gereği; kavmin en üstün ve faziletli olanını imamete geçirmektir.²

1) El- Buhârî, 3389–4010

2) El-Müsâyere- El-Müsâmere

63-SUÂL:

NEBİ İLE RESUL ARASINDAKİ FARK NEDİR?

Cevap: Allah Teâlâ'nın kendisine bir kitap vererek insan ve cinlere dini tebliğle görevlendirdiği insanlara resul, bir kitap vermeyip daha önceki resulün kitabına ve şeriatına tabi kılarak dini tebliğle görevlendirdiği insanlara da nebi denilir. Her ikisine de Allah Teâlâ tarafından vahyedilmiş olması şarttır. Bazıları kitap verilmeden ve tebliğ şartı olmadan kendine vahyedilene nebi, kitap verilip, tebliğ şart koşularak vahyedilene de resul demişlerdir. Her iki tarife göre de resul daha özel, nebi daha geneldir. Yani her resul, nebidir, fakat her nebi resul değildir.¹

64-SUÂL:

MUCİZE İLE KERAMET ARASINDAKİ FARK NEDİR?

Cevap: Mucize ile kerametten her biri adet dışı (harikulade) işlerdendirler. Bu ikisi insan gücünü aşan işler olmaları açısından birbirlerine benzeseler de, farklı olmalarını gerektiren bazı unsurlar vardır. Şöyle ki; mucize, peygamberlik iddia eden şahıstan sadır olur. Keramet ise bunun aksine böyle bir şahıstan sadır olmayıp, belki hak bir peygambere istikamet üzere tabi olan veliden sadır olur. Bu Allah Teâlâ'nın o veliye bir ihsanıdır. Bu durumda mucize peygamberler, keramet ise veliler için olup, her ikisinin ortak tarafı harikulade olmalarıdır. Bir velinin kerameti, tabi olduğu peygamberin mucizesidir. Çünkü o veli peygamberine istikamet üzere tabi olmasının sonucu olarak bu özelliğe nail olmuştur.

65-SUÂL:

MUCİZE VE KERAMETLERE İNANMAK ŞART MIDIR?

Cevap: Mucize ve kerametlere inanmak dinin asıllarından olup Kur'an ve Sünnetle sabittir. Kur'an-ı Kerim'de kendisine mucizeler

1) Şerhu'l-Akaid, Cevheretü't-Tevhîd

verilmiş peygamberler ve değişik kerametlerin verildiği velilerden bahsedilmektedir. Ashab-ı Kehf'in uzun yıllar mağarada uyutulduktan sonra uyandırılmaları, Hızır (Aleyhisselâm) hakkında Kuran-ı Kerim'de anlatılan durumların her biri ayrı bir keramet ve mucizedir.

66-SUÂL:

PEYGAMBER EFENDİMİZ (SALLÂLLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN ŞERİATININ DAHA ÖNCEKİ ŞERİATLARI NESH ETTİĞİNİN YANİ KALDIRDIĞININ DELİLİ NEDİR?

Cevap: Kur'an-ı Keriminde Allah Teâlâ açık bir şekilde kendi katında geçerli olan dinin yalnızca İslam olduğunu ve onun dışındaki dinlerin kabul olunamayacağını belirtmiştir. Ayrıca bu konudaki Hadîs-i Şerifler mana bakımından tevatür haddine ulaşmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

“Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir.”¹

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

“Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.”²

1) Al-i İmran Sûresi: 19

2) Al-i İmran Sûresi: 85

Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere bugün bazılarının dediği gibi “Allah inancında, İbrahim (Aleyhisselâm)’da birleşmek yeterlidir. İslam dinine ve onun peygamberine ve şeriatına inanmak şart değildir” sözleri açık bir şekilde küfrü gerektirip kişiyi İslam dairesinden dışarı bırakır. Allah Teâlâ hepimizi bu sapık düşünceden muhafaza etsin.

67-SUÂL:

MELEKLERE İNANMAKTAN MAKSAT NEDİR?

Cevap: İmanın temel altı şartından birisi de meleklerle inanmaktır. İnkâr eden İslam dairesinin dışında kalmış olur. Ancak bu iman, İslam dini ölçülerinde olup ehli kitabın melekler hakkındaki inançları gibi olmamalıdır. Çünkü bu da küfürdür.

Kısaca meleklerle iman şöyle olmalıdır:

1- Melekler latif (gözle görülmeyen), nurani varlıklar olup değişik suretlere girebilirler. Zor olan işleri yapabilecek kudret kendilerine bahsedilmiştir.

2- Daimi olarak Allah Teâlâ’ya ibadet edip, ona hiçbir zaman asi olmazlar.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah’ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.”¹

1) Tahrim Sûresi: 6

3- Mekânları sema olup Allah Teâlâ'nın emriyle bazen dünyaya inerler.

4- Değişik görevler icra ederler. Bu görevlerin başında Allah Teâlâ'yı devamlı olarak zikretmek gelir.

5- Dört büyük melek vardır. Bunlar meleklerin peygamberleridir.

1. Cebrail (Aleyhisselâm): Asıl görevi Allah Teâlâ'dan aldığı emirleri ve vahiyleri peygamberlere ulaştırmaktır.

2. Mikail (Aleyhisselâm): Asıl görevi evrendeki tabii doğa olaylarını Allah Teâlâ'nın emirleri doğrultusunda uygulamaktır.

3. Azrail (Aleyhisselâm): Asıl görevi eceli gelen canlıların hayatını Allah Teâlâ'nın emri doğrultusunda sonlandırmaktır.

4. İsrafil (Aleyhisselâm): Asıl görevi vakti geldiği zaman Allah Teâlâ'dan aldığı emre binaen bir ve ikinci sûr'a üflemektir.

6- Erkek veya dişi olmak gibi bir vasıfları yoktur. Çünkü cinsiyet sahibi olduklarına dair elimizde hiçbir delil bulunmamaktadır. Bilakis kız olmadıklarına dair Kur'an ayetleri vardır. Bunlardan erkek oldukları anlamı çıkarılamaz. Çünkü bir vasfın nefyi tek olan zıddının ispatı anlamına gelse de birden fazla zıt bulunması durumunda herhangi birinin ispatı anlamına gelmez.¹

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَّا أَشْهَدُوا خَلْقَهُمْ
سَتَكْتُبُ شَهَادَتَهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾

“Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Onların yaratılışına şahit mi oldular? Onların (yalan) şahitlikleri yazılacak ve sorgulanacaklardır.”²

1) El-Cevheretü't-Tevhit

2) Zuhurf Sûresi: 19

68-SUÂL:

İNSANLAR MI YOKSA MELEKLER Mİ
DAHA ÜSTÜNDÜR?

Cevap: Bu konuda Ehl-i Sünnet içinde bazı ihtilaflar bulunsa da tercih edilen görüş şudur:

İnsanların peygamberleri mutlak olarak meleklerin peygamberlerinden üstündür. Meleklerin peygamberleri mutlak olarak veliler de dâhil olmak üzere peygamber olmayan bütün insanlardan üstündür.

Peygamber olmayan insanlar istikamet üzere olmaları durumunda meleklerin peygamber olmayanlarından üstündürler.¹

69-SUÂL:

KİRAMEN KÂTİBİN (HAFAZE/KORUYUCU)
MELEKLERİNİN GÖREVLERİ NELERDİR?

Cevap: Bunlar her bir insanın üzerinde görevlendirilmiş ikişer tane koruyucu melek olup insanların yapmış oldukları her türlü amelleri yazarlar.

Hadîs-i Şeriflerde sabah ve ikindi vakitlerinde nöbet değişimi yaptıkları geçmektedir. Bunların inkâr eden kişi, din dairesinin dışına çıkmış olur.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۖ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۖ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

“Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler.”²

Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

1) El-Cevheretü't-Tevhit

2) İnfitar Sûresi: 10–11–12

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ثُمَّ يَرْجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ

“(Hergün) bir takım Melek geceleyin diğer bir takım melek de gündüzün yekdiğeri müteakip size gelip içinizde kalırlar. Bunlar sabah ve ikindi namazlarında buluştuktan Sonra (evvelce) içinizde kalmış olanlar semaya yükselirler. Allah Teâla (namaz kılmış kıllarının hallerini) ziyade biliyorken (yine o meleklerle:) kullarımı ne halde bıraktınız? diye sorar. Onlar da: *“onları namaz kıllarken bıraktık. Nitekim namaz kıllarken bulmuştuk.”* Cevabını verirler.”¹

70-SUÂL:

İMAN NEDİR?

Cevap: Ehl-i Sünnet Âlimleri, imanın neden ibaret olduğu konusunda iki farklı görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş: İman kalp ile tasdikten ibarettir. Kişi kalbiyle tasdik ettikten sonra kendisinden küfrü gerektirici durumlar sadır olmadıkça Allah Teâlâ katında Müslüman’dır. Dil ile ikrar imanın rüknü olmayıp belki insanlar arasında Müslüman muamelesi görüp öldüğünde Müslüman adetleri üzere defnedilmesi için gereklidir.

Bu görüş bir kısım Maturidi ve Eş’arilerin çoğunun görüşüdür. Ebu’l-Mu’in en-Nesefi, *Tabşıratu’l-Edille* isimli şah eserinde bu görüşün Ebu Mansur el-Maturidi’ye ve İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye ait olduğunu söylemiştir.

1) El-Buhârî 522, Müslim 1001, el-Muvatta 373

İkinci görüş: İman kalp ile tasdik dil ile ikrardan ibarettir. Bu görüş İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin elimizde mevcut olan **el-Fıkhu'l-Ekber** nüshasında mezkûr, Hanefîler katında meşhur ve bazı Eş'arîlerin de tercih ettiği görüştür.

Bu görüşe göre; imanın rûknü iki olur. Kişi kalp ile tasdik etmenin yanı sıra iman ehli olduğunu da bir şekilde ifade etmelidir. Mesela kendisine Müslüman mısın, diye sorulduğunda özel bir durum olmadığı sürece Müslüman olduğunu ikrar etmelidir.

Burada ikrardan maksat Müslümanlığını izhar etmek olunca camiye namaza gitmesi, Müslümanların bayram gibi dini günlerini kutlaması ve bunun benzeri işlere iştirak etmesi dil ile ikrar mertebesinde sayılıp o kişinin Müslüman sayılması için yeterlidir. Bazı ayet ve hadislerin zahiri bu görüşü desteklemektedir. İbn'ul-Humam (ö.861) **el-Müsaayere**'sinde şu ayeti delil getirmiş ve şöyle izah etmiştir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيْمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ
وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ

“Kalbi imanla dolu olduğu hâlde zorlanan kimse hariç, inandıktan sonra Allah'ı inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanlara Allah'tan gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır.”¹

Allah Teâlâ bu ayette; kalbi mutmain olduğu halde ölümle tehdit sonucu dil ile küfür kelimesini söyleyen kişinin inkârda bulunduğunu, ancak ikrah (tehdit) sebebiyle bu inkârının af edildiğini ifade etmiştir. Kalbi mutmain olduğu halde dilinden sadır olan küfür sebebiyle kâfir sayılıyorsa dilinden çıkan ikrar sebebiyle de Müslüman sayılması gerekir. Çünkü iman ve küfrün oluşum yerleri aynıdır.

1) Nahl Sûresi: 106

Küfür nerede oluşuyorsa imanda orada oluşur. Ancak küfrün oluşması için kalp ve lisan beraberliği şart olmayıp iman için şarttır.

Şu hadisi şerif de ikrarın şart olduğunun açık delilidir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ

“İnsanlar Allah’tan başka ilah olmadığını söyleyene dek onlarla savaşmakla emrolundum. Kim bunu derse muhakkak benden malını ve canını korumuş olur.”¹

71-SUÂL:

ŞER’İ DELİLLERE İNANMAK İMANIN GEREĞİ MİDİR?

Cevap: İman amentü’de beyan edilen altı madde üzerine bina edilmiştir. Yani bunların birine iman etmeyen kişi ehl-i iman olamaz.

Bunlar;

1. Allah’a inanmak
2. Meleklerle inanmak
3. Kitaplara inanmak
4. Peygamberlere inanmak
5. Ahiret gününe inanmak

6. Kaderin hayırlı ve şer olanının Allah Teâla tarafından yaratılmış olduğuna ve öldükten sonra tekrar diriltilmenin hak olduğuna inanmaktır.

Şer’i deliller kesinlik bildirme açısından dört kısma ayrılır.

1) Buhâri 24, 379, 1312, 2727, 6413, 6741, Müslüm 29,30, 31, 32, 33, Ebu Davud 1331, 2270, 2271

1- Sübutu ve delaleti kati/kesin olan; muhkem olan Ayet ve mütevatir Hadîs-i Şerifler gibi. Bunları inkâr etmek kişiyi dinden çıkarır.

2- Sübutu kati/kesin, delaleti zanni olan; murad manası mücmel olan Ayet ve mütevatir Hadîs-i Şerifler gibi. Bunların sübutunu inkâr etmek kişiyi dinden çıkartır. Fakat ilm-i teville kast edilen mananın Ehl-i Sünnet'in kast ettiği mana olmadığını iddia eden kâfir olmasa da doğru yoldan sapmış olacaktır.

3- Delaleti kati/kesin, sübutu zanni olan; muhkem manada olan Hadîs-i Şerifler gibi. Bunların sübutunu inkâr etmek kişiyi dinden çıkarmasa da doğru yoldan uzaklaştırır. Fakat sübutunu kabul eden kişilerin farklı manada tevil etmeleri düşünülemez. Aksi halde Ehl-i Sünnetten sapma olacaktır.

4- Sübutu ve delaleti zanni olan; murad manası mücmel olan Hadîs-i Şerifler gibi. Bunların sübutunu inkâr etmek kişiyi dinden çıkarmaz. Fakat gerekçesi olmadan bunları inkâr eden kişinin doğru yoldan sapmış olacağında şüphe yoktur. Fakat müctehitler içtihatları gereği bu delilleri bırakıp başka delilleri alabilirler. Bu emsal delillerde âlim olmayan kişilerin yapması gereken imamlarının görüşlerini benimsemeleridir. Aksi halde her kafadan bir ses çıkacaktır. Bu da sapık görüşlerin zuhur etmesine sebep olacaktır. Bu delillerden yani ayet ve Hadîs-i Şeriflerden hangisi olursa olsun onu hafife almak, alay etmek, -Allah muhafaza etsin- kişiyi dinden çıkartır.

Ezcümle: Ahkâmı şer'iy'yenin bir kısmının inkârı küfürdür. Âlimlerin icma ettiği veya çoğunluğunun söylediği bir hükmü inkâr ise kişiyi bidat ehli kılar. Sahabe, bazı zamanlar Allah Resulü bir şeyi emrettiğinde **“ey Allah'ın Resulü bu, vahiy mi yoksa sizin içtihadınız mı”**, diye sorarlardı. Eğer vahiyse emri doğrudan yerine getirirlerdi. Eğer Allah Resulünün içtihadıysa ve aklın bilemeyeceği dini işler değil ve kendileri daha iyisini önceden tecrübe etmişlerse, onu Allah Resulüne söyledilerdi.

Buradan da anlaşıldığı üzere vahiy yoluyla gelen ister kitap ister sünnet olsun hiçbir şekilde tartışılmaz. Ve tartışmaya konu edilemez. İşte iman budur. Ne mutlu bu iman ile müşerref olanlara.

72-SUÂL:

İMANDA ARTMA EKSİLME OLUR MU?

Cevap: Ehl-i Sünnet bu konuda iki farklı görüşe gitmiştir.

Birinci görüş: İman artmaz ve eksilmez. Bu görüş İmam Ebu Hanife ashabının görüşüdür (Allah onlara rahmet etsin). Eşarî mezhebinden İbnu'l-Cüveynî'nin de görüşü bu yöndedir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) şöyle nakledilmiştir: Benim imanım Cibril (Aleyhi's-Selam)'ın imanını gibidir. Onun imanın aynıdır demiyorum. Çünkü misliyyet (aynı olmak) eşitliği gerektirir. Teşbih ise bunu gerektirmez.

İmam Ebu Hanife ve Fahrüddin er-Razi'den (ö.606) (Allah onlara rahmet etsin) gelen bir rivayete göre bunun açıklaması şöyledir; Şayet kulun itaati veya itaatsızlığı imanın mefhumunda mülâhaza edilmezse yani iman başka, itaat ve amel başka olarak düşünülürse, imanda artma ve eksilme olmaz. Herkesin imanı, inanılacak şeylerin aynı olmasından dolayı aynıdır denilebilir. Çünkü bu durumda iman şeksiz tasdik anlamına gelir ki bu konuda mümin olan herkes aynıdır. Zaten az bir şek dahi kişinin imansızlığı demektir.

Eğer itaat veya itaatsızlık yani amel imanın mefhumunda düşünülecek olursa; amel imandan bir cüzdür denilecek olursa, bu durumda kişinin imanı itaat edip etmemesi oranında artar.

İkinci görüş: İman mahza tasdik olsa da, artma ve eksilmeyi kabul eder. Bu Eş'arilerin görüşüdür.

Tasdikin temeli olan yakın, kuvvet ve zayıflık bakımından farklı olabilir. Mesela biri bedihiyyattan diğeri nazariyattan olan iki kat'î mesele hakkında kişinin yakın derecesi nazariye nisbetle bedihide daha güçlü olacaktır.

Bundan dolayı İbrahim (Aleyhi's-Selam)'a Rabbi **İnanmıyor musun** diye sorduğunda **inanıyorum, fakat kalbim mutmain olsun için, istiyorum** diyerek cevap vermesi imanın kavileşebileceğine delalet eder.¹

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

1) El-Misâyere

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ
تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ
الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا
ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦١﴾

“Hani İbrahim, “Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster” demişti. (Allah ona) “İnanmıyor musun?” deyince, “Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için” demişti. “Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹

Ayet ve hadislerin zahiri de bu görüşü desteklemektedir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ
عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾

“Mü’minler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. O’nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.”²

وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢١﴾

1) Bakara Sûresi: 260

2) Enfal Sûresi: 2

“Herhangi bir sûre indirildiğinde, içlerinden, (alaylı bir şekilde) “Bu hanginizin imanını artırdı?” diyenler olur. İman etmiş olanlara gelince, inen sûre onların imanını artırmıştır. Onlar bunu birbirlerine müjdelerler.”¹

73-SUÂL:

İMAN İLE İSLAM ARASINDA FARK VAR MIDIR?

Cevap: İman lugatta tasdik, İslam itaat ve boyun eğmek manalarına gelmektedir. Kur'an da birçok ayette bu manalarıyla geldikleri görülür.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ أَمَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ
الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ
شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

“Bedevîler “İman ettik” dediler. De ki: “İman etmediniz. (Öyle ise, “iman ettik” demeyin.) “Fakat boyun eğdik” deyin. Henüz iman kalplerinize girmedir. Eğer Allah’a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²

İmam el-Begavî meşhur Cibril hadisi hakkında şöyle demiştir:

Cibril, Allah Resulüne İman ve İslam’dan sorduğunda Allah Resulü İslam’ı amellerle açıklamıştır. İmanı ise, altı şeye inanmaktır diye açıklamıştır. Bu da İmanın; tasdik olan kalbin işi, İslam’ında zahir ameller olan azaların işi olduğunu gösterir.

Buna rağmen birçok ayetlerde İslam, din ve itikat manalarında kullanılmıştır.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

1) Tevbe Sûresi: 124

2) Hucurat Sûresi: 14

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا
 مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ
 سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

“Şüphesiz Allah katında din İslâm’dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah’ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir.”¹

Bu da haliyle İman ve İslam’ın bazen aynı manada kullanıldıklarını gösterir. Bugün örfümüzde de Mümin, Müslim ve Müslüman kelimeleri aynı manalarda kullanılmaktadır.

Buna göre İman ehli olup namaz kılmayan biri için Mümin ama Müslüman değil demek doğru olmaz. Kaldı ki Ehl-i Sünnet’e göre amel imandan bir cüz sayılmaz. Çünkü bir Müslüman’ın amelsiz geçen çok zamanı olsa da imansız geçen hiçbir zamanı olamaz.

Eğer ameli imandan bir cüz saysaydık amelsiz geçen zamanları için Müslüman değil dememiz gerekecekti. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) **el-Fıkhü'l-Ekber** isimli eserinde bunun yanlış olduğunu belirtmiştir.

1) Al-i İmran Sûresi: 19

FIKH'IN MEVZUU

74-SUÂL:

FIKİH İLMİNİN MEVZUU VE SAHİHTİR SÖZÜ İLE CAİZDİR SÖZÜ ARASINDA FARK NEDİR?

Cevap: Kuran-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler'e bağlı olarak vücut bulan İslami ilimlerin tümü kuşkusuz büyük öneme haizdirler. Her biri farklı bir alanı doldurduğundan İslam'ı anlayabilmede her birinin özel yeri vardır.

Bu ilimler arasında hayatın hemen her alanına; fert, aile, toplum ve idareye hitap eden fıkıh ilminin alanı oldukça geniştir.

Fıkıh; Kur'an, Hadis, İcma ve Kıyası esas alarak çoğu ilimden istifade eder. Fakihin fıkıh yapmada riayet ettiği/etmesi gerektiği kural-lar mecmuası da diyebileceğimiz Usul-i Fıkıh ışığında fıkıh; temelde mükellef olan kişilerin fiillerini konu alır.

Yani namaz, oruç, ibadet, vekâlet, nikâh ve ceza hukukları gibi birçok fiili mevzu eder. Yani fıkıh; sorumlu olduğumuz veya yapmak veya yapmama arasında serbest olduğumuz fiillerin sıfatlarını/hükümlerini beyan eden ilim dalıdır.

Ebu Hanife'nin (Allah ona rahmet etsin) “*mâ lehâ ve mâ aleyhâ*” şeklinde yapmış olduğu fıkıh tarifini, “*amelen*” kaydını ilave ettikten sonra bu manada anlayabiliriz.

Farz, vacip, müstehab, mubah, mekruh, haram, sahih, fasit gibi hükümler, bu fiillerin sıfatlarıdır. Bunların tümüne birden ahkâm-ı teklifiye'de denir. Yani mükellef olan kişilerin fiillerine verilecek sıfat ve hükümlerdir. Bu sıfatlarda iki ayrı itibar söz konusudur.

1. Dünyevî¹ maksatların önde olduğu itibardır. Yani ilk ve esas olarak dünyevî maksatları dikkate alarak hüküm vermektir. Bu itibarda uhrevî maksat ancak ikinci planda dikkate alınmıştır.

2. Uhrevî maksatların önde olduğu itibar. Burada ise öncekinin aksine, uhrevî maksatlar esas olarak dikkate alınmıştır. Dünyevî maksatlar ise ikinci planda dikkate alınmıştır.²

Demek oluyor ki mükelleflerin fiillerine verilecek sıfatın yani tek-lifi hükümlerin mefhumunda ya; öncelikli olarak, doğrudan dünyevî maksatlar muteberdir veya öncelikli olarak itibara alınan uhrevî maksatlar yani ahiret boyutuyla maksatlardır. Şu halde mükellefin fiillerine dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki merkezli bakabiliriz.

Bunu anlatmamızdaki gaye; fıkıh kitaplarının mevzuu ile ilgili malumatımızı biraz daha iyi anlamak ve bir takım meselelerde ayak kaymalarından emin olmaya yardımcı olacağını düşünmemizdendir.

Fakihler fıkıh kitaplarında;

Fıkıhın mevzuu olan, mükellef kişilerin fiillerine hüküm verirlerken bazen birinci, bazen de ikinci maksatları dikkate alarak açıklama yapmışlardır.

Buna göre fıkıhın kısımlarına bakacak olursak, birinci yön itibarıyla; İbadetlerde dünyevî maksat; tefrii zimmet/sorumluluktan kurtulmaktır.

Şöyle ki; sahih ibadetin mefhumunda öncelikli olan dünyevî maksat, zimmetin boşaltılmasıdır. Buna halk arasında borcun ödenmesi de denir.

Mesela “namazımı kıldım borcumu ödedim” derler. Bu ise, o ibadetin tefrii zimmeti gerektirecek şekilde sahih olma şartlarını haiz olarak eda edilmesiyle hâsıl olur. Yani ibadet öyle bir surette eda olunmalı ki onunla tefrii zimmet hâsıl olmalı. İade ve kazanın

1) Burada ki dünyevî'den; dünya ile ilgili maksatlar kast edilmiyor. Zira namazın sıhhati dünyevî hikmetlere dayalıdır, denmez. Burada ki dünyevî sözünden kasıt; işin sevab-günah yönünü ikinci plana alıp kazası veya iadesinin gerekli olup olmaması yönünden ele alınması kastedilmektedir.

2) Et-Telviḥ, 2/270.

tekrarı lazım gelmemeli. Sonra sahih olan bir ibadet üzerine sevab da gelebileceğinden burada uhrevî maksat da vardır. Fakat bu öncelikli olarak itibara alınmamıştır. Bilakis tâbi ve ikinci olarak dikkate alınmıştır.

Şartlarını yerine getirerek eda olunmuş bir ibadete sahih denilip denilemeyeceğinde Usul-i Fıkıh kitaplarında ihtilaftan bahsediliyorsa da çoğunluğun tercih ettiği görüş sahih denilebileceğidir.

Yani böyle eda olunan bir ibadetin tekrarına gerek yoktur. Yapılan ibadete “o ibadetin borcundan kurtuldu” manasında sahihtir, denilebilir. Böyle bir namazı eda eden âbidin, sevabkâr olup olamaması ise bir bahs-i diğerdir. Yani uhrevî yönüyle olan durumudur. Sahihtir sözü ise, dünyevî maksadın dikkate alınarak; sorumluluktan kurtulduğu ve tekrar kılmasının lazım olmadığı manasını ifade eder.

Mesela, fıkıh kitaplarında şöyle denir: Kişi namazın son otururunda tahiyyatı okuduktan sonra selam verecek yerde selam kastıyla kahlakada bulunsa, namazı tam ve sahihtir.¹ Fakat bu şekilde eda edilen bir ibadetin failinin sevabkâr olduğunu söylememiz doğru olmadığı gibi, “bu şekilde kılabilir miyim” diye fetva isteyeneye “evet kılabilirsin, fakihler bu namaza sahih demişlerdir” şeklinde cevap vermemiz de doğru değildir. Hatta günahkâr olacağına binaen “yapmamalısın, caiz değildir” demeliyiz. Bu ve bu emsâl birçok fıkıh ibaresinden bahsetmemiz mümkündür.

Verdiğimiz misalde mesele çok açıktır. Zannetmem ki, birisi buna “madem sahihtir, öyleyse yapabilirsin” diyerek cevaz verir. Fakat biraz daha basiret isteyen diğer meselelerde bu tür hatalara düşülmesi her an ihtimal dairesindedir.

Meraku'l-Felah haşiyesinde *et-Tahtâvî* der ki; tam dirhem miktarı necaset af kapsamında olsa da bu miktar necasetin üzerinde var olduğunu hatırlayan kişi, namazını keser ve necaseti izale ettikten sonra namazını kılar. Zira kastedilen dirhem miktarı necasetle namaz kılmakta bir beis olmadığı değildir. Bilakis dirhem miktarı necasetle

1) Kitabu'l-Asl, 1/170

kılınan namazın fasit olmayacağı ve sahih olacağıdır. Zira bu miktar necasetin izalesi mümkün olmasına rağmen bununla namaz kılmak mekruhtur.

Âlimlerin çoğuna göre İzale edilmesi gerekir. Bu misali vermemizdeki gaye; bu konudaki ihtilaflardan sarf-ı nazar ederek buradaki sahihtir hükmünün, “caizdir yapabilirsin, bir beis yoktur” anlamına gelmediğinin altını çizmeye çalışmaktır.

Sahihtir sözü bazen caizdir manasını ifade ediyorsa da, gördüğümüz her sahih kelimesinin altında “yapılabilir, bir beis yoktur” manası da vardır, diyemeyiz. Birde şu var; fıkıh kitaplarında bazen sahih, caiz manasında bazen de caiz, sahih manasında kullanılır. Bunu anlamak için biraz fıkıhla ünsiyet kurmak ve meleke kazanmak gerekir.

İbadetlerde kullanılan batıl ve fasit sözü, ibadetten dünyevi maksatların hâsıl olmadığını bildirmekle birlikte uhrevi maksatlarında hâsıl olmayacağını bildirir. Yani sorumluluktan kurtulmanın hâsıl olamayacağını bildirmesiyle birlikte yapılamayacağını da ifade eder.

Muamelatta ise dünyevi maksat; şer’i ihtisas/şer’an bir şeye malik olmaktır. Bu, yapılan akitlerden meydana gelen neticelerden ibarettir. Mesela alış veriş akdinden meydana gelen Şer’i ihtisas; müşterinin satın aldığı mala, satıcının da aldığı paraya malik olmasıdır. Nikâh akdinden meydana gelen Şer’i ihtisas eşlerin birbirlerine helal olmalarıdır.

Muamelatta da sahih, batıl ve fasit kavilleri dünyevi maksatları esas alarak verilmiş hükümleri ifade eder. Yapılan bir akdin sahih şeklinde nitelenmesi o akitten meydana gelen şer’i ihtisas’ın sübutunu ifade eder. Bununla birlikte sahih olan bir akit, rızaı Bâri’ye uygun olabileceği gibi, olmadığı da olur.

Mesela nikâh dünyevi maksatları açısından eşlerin birbirlerine helal olmasını sağlayan bir akittir. İki erkek şahit huzurunda eşlerin biri diğerini kastederek “seninle evlendim” demeleriyle sahih olur. Fakat unutulmamalıdır ki nikâh aynı zamanda Efendimiz (sellellahu aleyhi ve sellem)’in sünnetidir. Ve ulvî bir ibadettir.

Sahih diye vasıflanan her bir nikâhın bu ibadeti sağladığı ve tarafların sünnet sevabı kazandıklarını söylemek için başka bir yönüdür. Farz-ı mahal, nikâhlanan koca adayının “bir zaman sonra boşarım, bir başkasıyla evlenirim” şeklinde bir niyeti olsa, bu şekildeki niyeti nikâhın sahih olmasına mani değildir. Yani nikâh sahihtir. Ve taraflar karı-koca ilan olunur. Fakat bu şekilde sahih olması böyle bir nikâhın caiz olduğunu ve tarafların sevapkâr olduğunu gerektirmez. Bu durumda koca adayının günahkâr olduğu ise izahtan varestedir.

Meskenlerin, işyerlerinin banka ve emsali gayrı meşru yerlere kiraya verilmesi de bu kabilden bir sıhhat manasını taşıması gerekir. Yani milk-i menfaa'nın hâsıl olacağı şekilde sıhhat şartlarını haiz olduğunu ifade ettiği anlaşılmalıdır. Yoksa bu işlemde hiçbir beis olmadığı manasında anlaşılmamalıdır. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)*'den rivayet olunan şarap yapacak olana üzüm satma meselesini bu fetvaya mahreç yapanların, bu hususa dikkat etmeleri gerekir.

Hulâsa: Fıkıh kitaplarının sadece dünyevi maksatları dikkate alarak hüküm verdiği meseleler oldukça fazladır. Fetva verecek olanların bu meselelerde müteyakkız davranmaları gerekir. Bunun yanında bu mesele ile sıkı-fıkı ilişkisi olan fetva- kada yani diyanet ve kada ayırımı da vardır. Meselemiz fıkıh kitaplarının mevzuu olduğu için bu konuyu ilgili yerlerden okumanızı tavsiye ederiz. Muhammed Taki el-Osmânî'nin ders takrirlerinin kaleme alındığı **usul-i itfası** ve **şerhi el-Misbah** namındaki kitap, bu meseleyi güzel anlatan kitaplardan biridir. Oraya bakılabilir.

Mükelleflerin fiillerinde uhrevî maksatların esas alınması yönüyle azimet ve ruhsat, azimet de; Farz, vacip, müstehab, mubah, mekruh, haram gibi kısımlara ayrılır.

Mesela farz makasid-ı uhreviyedendir. Farzın mefhumunda öncelikli olarak itibara alınan şey, yapıldığında sevap terk edildiğinde günahın hâsıl olmasıdır. Sevap ve günah Ahirette olacağından farzın mefhumunda öncelikli olarak itibara alınan maksud-i uhrevi olacaktır.

Uhrevî maksatların muteber olmasıyla birlikte dünyevî maksatlar da husule gelir. Yani bununla tefrii zimmet veya Şer'i ihtisas da hâsıl olabilir. Zira failinin sevabkâr olduğu bir ibadet, aynı zamanda sahih de olur. Bazen bu da olmayabilir.

Mesela gece kaza namazı için kalkan kişi abdestinde yanılarak bir uzvunu yıkamasa ve saatlerce kaza namazı kıldıktan sonra abdestinin nakıs olduğunun farkına varsa “kıldığı namazlardan sevap almadı” demek doğru olmadığı gibi, kıldığı kaza namazlarının sahih olduğunu ve tekrar kılınmalarının gerekmediğini söylemek de doğru değildir.

Sonuç: Fakih, müftü veya kendisine dini meselelerin cevapları için müracaat edilen ilim adamları, toplumu nereye taşıdıklarına dikkat etmelidir; verdiği fetvalarında ferd, aile ve toplumun içine düştüğü zor durumları dikkate alması gerektiği gibi, fetva soranın yapacağı işin Allah rızasına uygunluğunu da göz önünde bulundurarak fetva vermelidir. Fıkıh kitaplarında gördüğü “sahih” kelimesiyle yetinmeyip işin rızay-ı İlahiye uygunluğunu da dikkate almak mecburiyetindedir.

Özellikle fıkıhta olağanüstü halin ilan edildiği bu günlerde, fıkıh anlayışını bir hukukçu gibi yüzeye bakarak, kurallar mecmuası zannederek, her meselede cevazı aramaya çalışmak, durumu daha da bir çıkmaz hale sokacaktır. Hatta belki bu yönleri tedarik edebilmek için zahiri amelleri esas alan fıkıh kitaplarının yanı sıra amellerin batini tarafını işleyen, ihlâs ve Allah rızası yönünden ele alan Gazzalî'nin “ihya”sı gibi eserlerde elden bırakılmamalıdır.

Kâinatın Efendisinin (Sellellahu Aleyhi ve Sellem) **“...Âlim kalmayacak, insanlar cahilleri önder edinecek, soracaklar, onlarda bilmedikleri halde fetva verecekler. Fakat netice sapma ve saptırmadan başka bir şey olmayacak”**¹ manasına gelen sözleri, daimi olarak hatırımızda olmalıdır.

1) El- Buhari

İBADET

TAHARET

ABDEST

75-SUÂL:

ABDESTİN FARZ OLUŞU
ŞER-İ DELİLLERDEN HANGİSİYLE SABİTTİR?

Cevap: Abdestin farz oluşu kitap, Sünnet ve icma-i ümmet ile sabittir.¹

Kitaptan delili:

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

*“Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.”*²

Sünnetten delili:

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي - صلى الله عليه
وسلم - أنه قال الوضوء مفتاح الصلاة...

1) Tuhfetu'l-Fukaha

2) El-Maide Sûresi: 6

Ebu Said el- Hudri (Allah onlardan razı olsun) den rivayet edilmiştir ki **Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), “**Abdest namazın anah-tarıdır**” buyurmuştur.¹

76-SUÂL:

ABDEST AYETİNDE GEÇEN YIKAMAK VE MESH ETMEYİ NASIL ANLAMALIYIZ?

Cevap: Âlimler bunların tariflerinde ihtilaf etmiştir. Tercih edilen görüş:

Gasil (yıkamak): Abdeste yıkanması farz olan uzuvlar üzerine damlayacak şekilde suyu akıtmaktır. Buna göre bir kimse kar ile abdest aldığı zaman bakılır; eğer abdest uzuvlarından iki veya daha fazla damla damlarsa abdesti ittifakla caizdir. Aksi takdirde caiz olmayacaktır.²

Mesh: Suyun mesh mahalline değmesidir³. Buna göre yağmur altında başı ıslanan kişi, elini başına değdirmese de başını mesh etmiş sayılır. Aynı şekilde ayağında mestlerle nemli çimenlerde dolaşan kişi mestler üzerine mesh etmiş sayılır.⁴

77-SUÂL:

NİYET ETMEDEN ABDEST AZALARINI YIKAYAN KİŞİNİN ABDESTİ OLUR MU?

Cevap: İbadetler iki kısımdır.

1. Doğrudan maksut olan ibadetler.
2. Doğrudan maksut olmayıp maksuda vasıta olan ibadetler.

1) İmam Muhammed, Kitabu'l-Asar. Sünen-i Darakutnî 1393. Mucemu'l-Evsat, Taberanî 1692

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye. Es-Si'aye, el- Leknevi c:1 s:42

3) Bedai'u-s Sanai', Dürrü'l Münteke

4) El-İhtiyar.

Birinci kısım da niyet ibadetin sevabının şartı olduğu gibi sıhhatinin de şartıdır. İkinci kısımda ise niyet, sadece sevap kazandırmasının şartıdır. Sıhhatinin şartı değildir.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ...

“Ameller(in sevabı) niyetlerine göredir...”¹

Bu hadis-i şerifi açıklayan Hanefî Âlimlerinin beyanına göre; amellerin sıhhati için niyet şart değildir. Belki niyet sevap alabilmenin şartıdır. Namaz gibi doğrudan maksut olan ibadetlerde niyetin şart koşulması şu ayet-i celile veya bu konuda oluşan icma' ile sabittir.

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُفَاءً وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

“Hâlbuki onlara, ancak dini Allah’a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O’na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir.”²

Serinlemek kastıyla veya başka bir amaçla niyet etmeden abdest azalarını yıkayan kimsenin abdesti yerine gelmiş olur. Bu abdestle namaz kılabilir. Fakat abdest sevabını almış olmaz. Abdest sevabını alması için ayrıca niyet etmiş olması gerekir.

Yapılacak bütün taharet işlemlerinin ibadet sayılması için besmele ve niyeti istincadan evvel yapması gerekir, demişlerdir. Necasetten taharet alması gerekmiyorsa yüzünü yıkarken niyet eder denilmiştir.

İmam el-Kerhî (ö.340): Niyetsiz abdest almanın doğru olmadığını, sünneti terk etmiş olacağından dolayı isâet³ ve hata etmiş olduğunu, fakat buna rağmen bu abdestle kılınacak olan namazın

1) El-Buhârî/1

2) El-Beyine Sûresi: 5

3) İsâet: Kötü bir işte bulunmak, kötü yapmak.

sahih olacağını söylemiştir. Ayrıca diğer mezheplerin niyeti gerekli gördükleri de hesaba katılacak olursa abdestte niyet, kişiyi ihtilaftan kurtarması yönüyle de müstehab olacaktır.

Niyetin şart olmayışı mutlak su ile alınan abdest içindir. Eşek artığı ve nebiz gibi temizleyiciliği şüpheli olan sularla alınan abdest için niyet şarttır.

78-SUÂL:

ABDEST NİYETİ DİL İLE Mİ, YOKSA KALP İLE Mİ OLMALI?

Cevap: Niyetin lügat manası kalp ile bir şeye yönelmektir. Bir şeyi kast etmektir. Dil ile ilgili değildir. İstılahta: Fiilin veya terkin gerçekleşmesi için kalbin o şeye yönelmesidir.

Asıl olan kalben niyet etmektir. Dil ile niyet gerçekte niyet değildir. Fakihler kalp niyetine yardımcı olacağına binaen dil ile niyeti de güzel görmüşlerdir.

Kalp ile niyeti yapabilenlerin ilaveten dil ile niyet etmeleri kalbin niyetini zedeleyeceğinden güzel görülmemiştir.

Türkçemizde abdest, dini temizliği anlatmak için kullanılan Farsça “ab/su” ve “dest/el” sözcüklerinden oluşan “el suyu” manasındaki mürekkebi bir kelimedir. Arapçadaki karşılığı temizlik, parlaklık manasına gelen “الوضوء” “el-vudu” kelimesidir. Fıkıhta abdeste “taharet-i suğra”, gusle “taharet-i Kübra” denildiği gibi, abdest almayı ve gusletmeyi gerekli kılan hallere ise “hades denir.

79-SUÂL:

ABDEST BU ÜMMETİN ÖZELLİĞİ MİDİR?

Cevap: İslam’dan önceki dinlerde abdestin var olduğu ekser ulemanın görüşüdür.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: تَوَضَّأَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- مَرَّةً مَرَّةً، ثُمَّ قَالَ:
هَذَا وُضُوءٌ مَنْ لَا يَقْبَلُ لَهُ صَلَاةٌ إِلَّا بِهِ. ثُمَّ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ، ثُمَّ قَالَ:
هَذَا وُضُوءٌ مَنْ يُصَاعَفُ لَهُ الْأَجْرُ مَرَّتَيْنِ. ثُمَّ تَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا، ثُمَّ
قَالَ: هَذَا وُضُوئِي وَوُضُوءُ الْمُرْسَلِينَ قَبْلِي

İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) rivayet ediyor ki; **Peygamber Efendimiz** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **azalarını bir kere yıkayarak abdest aldı, ardından şöyle buyurdular: Şu aldığım abdest, o olmadan namazı kabul edilmeyecek kişinin abdestidir. Sonra azalarını ikişer kere yıkayarak abdest aldı, ardından şöyle buyurdular: Bu kendisine ecrin iki kat verildiği kimselerin abdestidir. Sonra azalarını üçer kere yıkayarak abdest aldı ve ardından şöyle buyurdular: Bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir.**¹

Yani Âlimler, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in “**bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir**” sözünden yola çıkarak İslam'dan önceki dinlerde abdestin var olduğunu söylemişlerdir.

Abdest hakkında nazil olan (Maide 5-6.) ayetin Medine döneminde nazil olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan namazın Mekke döneminde miraç gecesini farz kıldığını Cebrael (Aleyhi-Selam)'ın Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e namaz ve abdesti öğretirken birlikte abdest alıp namaz kıldıkları ve söz konusu abdest ayetinden önce asla abdestsiz namaz kılınmadığı hususunda ehl-i siyerin ittifakı vardır.

Fakihler zahiri tearuz belirten iki delili şu şekilde uzlaştırmışlardır. Abdest ilk önce Mekke'de farz kılınmıştır. Daha sonra Medine'de

1) İbn Mâce: 420. es-Sünenü'l-Kübra, el-Beyheki 382. es-Sünen, ed-Darakutni, Hadis'in lafzı el-Beyhaki'nin sünenindendir.

ayet nazil olmuş ve önceki hükmü teyit ve takrir etmiştir. Bir de ayet-i kerime sadece abdesti değil suyun bulunmadığında halefi/alternatifi olarak teyemmüm edilebileceğini bildirmek için sevk edilmiştir.

Abdestin bu ümmete has olmadığını söylemiştik. Bu ümmete ait/has olan ise “ğurre” ve “tahcil”dir.¹

80-SUÂL:

ABDESTE YIKANMASI VE MESH EDİLMESİ FARZ OLAN UZUVLAR NELERDİR?

Cevap: Abdestte, 75. suâlin cevabında geçen ayeti kerime’nin de ifade ettiği gibi üç azanın yıkanması, bir azanın da mesh edilmesi farzdır.

Yıkanması farz olan uzuvlar: Yüz, eller ve ayaklardır. Mesh edilmesi gereken uzuv ise başdır.

a) Yüzün sınırı: Enine, iki kulak yumuşağı arasıdır. Boyuna, alından saçın bitim yeriyle çene altı arasıdır. Favori ile kulak yumuşağı arasında kalan beyaz kısmı muhtar olan görüşe göre yıkamak farzdır. Gözlerin içersine suyu ulaştırmak farz veya sünnet değildir. Doğrusu bu işlem göze zarar verir. Nitekim İbn Ömer ve İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) gözlerinin içlerini yıkamaya devam ettikleri için âmâ olmuşlardır.

Fakih Ahmet ibn İbrahim’den rivayete göre kişinin yüzünü yıkama esnasında gözlerini şiddetli bir şekilde yumması caiz değildir. Fakat gözünü yumduğunda çapak dışarıda kalıyorsa suyu göz ucuna (çapak altına) ulaştırmak vaciptir.

Sahih olan görüşe göre, dudağı kapattığımız zaman, dışarıda kalan kısım yüze, içeride kalan kısım ise ağza tabidir.

1) Gurre: Atın alnındaki parlaklığa denir. Tahcil: Atın dört veya üç ayağında veya ikisinde bileklerinden yukarı olan beyazlık. Burada kast edilen ellerini dirseklerle beraber, ayaklarını da topuklarıyla beraber ziyadesiyle yıkamaktır. Böyle yapan kişinin ahirette yüzü parlak ve alnı ak olacaktır.

Abdestte bıyıkları, kaşları ve cilde bitişik olan sakalları yıkamak gereklidir. Sık olan sakal ve bıyık diplerine suyu ulaştırmak ise gerekli değildir. Ancak sakal ve bıyıklar seyrek olup dipleri gözükyorsa suyun cilde ulaştırılması gerekir.

Not: Gusülde sık olan bıyık ve sakalın altındaki cilde suyu ulaştırmak farzdır.¹

b) Ellerin yıkanması.

Sahih olan görüşe göre, ellere dirsekler de dâhildir.²

c) Baş mesh etmek.

Başın mesh miktarı İmamı Muhammed'in *Kitabu'l- Asl*'inde ifade ettiği gibi üç parmak miktarı olsa da³ el-Kerhî (ö.340) ve et-Tahâvî'den gelen rivayette⁴ Mesh miktarı "nâsiye" (dörtte bir) ile kayıtlı olduğundan, ihtiyat olan bu miktar yani başın $\frac{1}{4}$ mesh edilmesidir.

d) İki kenarındaki çıkık kemiklerle birlikte ayağın yıkanması.

81-SUÂL:

ABDESTTE YIKANMASI FARZ OLAN UZUVLARI ÜÇ KERE YIKAMANIN HÜKMÜ NEDİR, NASIL YAPILIR?

Cevap: Abdestte her bir azayı, her defasında kuru yer kalmayacak şekilde üç kere yıkamak sünnettir.⁵

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي أَنَسٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ثُمَّ تَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) El-Mebsût, es-Sarahsî

3) Kitabu'l-Asl, İmam Muhammed

4) Tuhfetu'l-Fukaha

5) El-Asl, el-Bahru'r-Râik, Reddu'l-Muhtar

“Ebu Enes’ten rivayet olundu ki Hazreti Osman (Allah ondan razı olsun) *maka’ı*¹ denilen yerde abdest aldı, ardından; bakın size Allah Resulü’nün abdestini göstereyim, dedikten sonra azalarını üç kere yıkayarak abdest aldı”²

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) Muvatta’da rivayet eder: Ebu Hasan, Abdullah b. Zeyd’e Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in nasıl abdest aldığını sordu. O da abdesti anlattı “(...) ve **“Sonra yüzünü üç kere yıkadı. Sonra ellerini dirsekleriyle beraber iki kez yıkadı...”**

Bu Hadîs-i Şerif’i rivayet ettikten sonra şöyle dedi: Yıkama işini iki kez yapmak güzeldir. Ama üç kere yıkayarak abdest almak daha faziletlidir. İki kere yıkamak yeterli, bir kere dolu dolu yıkamak da yeter. Bu Ebu Hanîfe’nin kavlidir.

Üç kere yıkamanın Enbiyanın ve Efendimizin sünneti olduğunda ve yıkamayı bir ve iki kere yapmaktan daha efdal olduğunda fakihler söz birliği içerisindeyler.

El-Binaye, Cami’u l-Muzmerat, el-Müctebâ ve el-Hulâsa gibi birçok Hanefî fıkıh kitabı; bir kere yıkamanın devamlı yapılmasıyla üç kere yıkama sünneti terk olunacağından, bu kişinin günahkâr olduğunu, bir kere yıkamanın kerahetle beraber caiz olduğunu söylemişlerdir.³

Ezcümle: İki ve üç kere yıkamanın her biri sünnettir. Üç kere yıkamak daha faziletlidir. Fakat üçten aşağı yıkamayı adet haline getirmemelidir.

Üç kere yıkamak, her birinde mazmaza ve intınşak dâhil⁴ yeni su alarak abdest azalarının tamamını yıkamakla olur. Bir ve ikinci yıkamada azalarda su değmemiş yer kalırsa üç kere yıkama sünneti yapılmış olmaz. İtibar her defasında uzuvda kuru yerin kalmamasıdır. Sadece üç avuç su almasına değildir.⁵

1) Bununla kastedilen, Hazreti Osman (r.a) evinin yakınındaki dükkânlardır. Diğer bir görüşte; mescidin yakınlarında ihtiyaç ve abdest için hazırlanmış yerdirdir. (Mirkatu’l-Mefâtiḥ 399 rakamlı hadisin şerhinde)

2) Müslim Bab; Fadlu’l-vudu ve’s-Salatu akıbeḥu hadis no: 567 Tirmizi no:43-44, Nesai no: 81- 136 İbn Hibban no:1092 ve Ebu Davud no:125 benzer hadisler ihraç etmişlerdir.

3) El-Muvatta (İ.Muhammed rivayeti) ve ḥaşıyesi et-Ta’liku’l-mümecced, c:1 s:182

4) El-Muhitu’l-Burhânî

5) Reddu’l-Muhtar

82-SUÂL:

BAŞA YAPILAN KAPLAMA MESHİN
HÜKMÜ NEDİR, NASIL YAPILIR?

Başın tamamını tek bir su ile kaplayarak meshetmek sünnettir.

Yapılış şeklini Hanefî fakihlerin bazıları, başı meshetmek için alınan suyun müstamel olmadan kulakları da mesh etmesini dikkate alarak tanımlamaya çalışmış, diğer bazıları da alınan tek su ile kaplama meshin olabilmesi için eli kaldırmamaya dikkat ederek tanımlamaya çalışmış olduklarından, birden çok görüş ortaya çıkmıştır.

El-Muhîtu'l-Burhânî'de şöyle mezkûrdur: Başparmak ve yanındaki tesbih parmağı hariç her iki elinin üç parmağını başının önüne (alınının üzerine) koyar. Sonra avuçlarını başına değdirmeden parmaklarını ensesine doğru çeker. Sonra avuçlarını kafasının arka tarafına koyar ve önüne doğru çeker. Sonra başparmağıyla kulağın arkasını, tesbih parmağıyla iç kısmını mesh eder. *El-Hulasa*'da da böyledir.

Tebyînu'l-Hakâik'te şöyle mezkurdur: En zahir olan şöyledir; parmaklarını avuçlarıyla birlikte başının ön kısmına yayar. Sonra önden ensesine doğru çekerek tamamını kaplayacak şekilde başını mesh eder. Sonra her bir kulağını iki parmağıyla mesh eder. Kadîhân bunu tercih etmiştir. İbnu'l-Hümmam (ö.861), *el-Bahir* sahibi, *en-Nehir* sahibi, *el-Gunye* ve başkaları bunu daha uygun bulmuşlardır.¹

83-SUÂL:

DÖVME, ABDEST VE GUSLE MANİ MİDİR?

Cevap: İnsanların genelinde bulunan; dikkat çekme, kendini kanıtlama, karşı tarafı etkileme ve kendi kişiliği hakkında mesajlar verme, kısaca farklı olma özlemi, tarih boyunca insanların birtakım eylemler yapmasına sebebiyet vermiştir.

1) El-Leknevî Abdulheyî; es-Si'âye, c:1 s:132-133

El, kol, ayak, sırt gibi vücudun herhangi bir yerine birtakım motif ve yazıların işlenmesiyle yapılan dövmele de bu özlemin bir neticesidir.

Günümüzde gençler arasında giderek yaygınlık kazanan dövme, Avrupa da neredeyse bütün gençlerin bir hastalığı haline gelmiştir.

Dövme, güncel bir mesele değildir. Aksine Asr-ı saadetten çok daha önceden beri süregelen bir işlemdir. Bu durum haliyle dövme-ye verilecek hükmün Asrısaalette mevcut olmasını gerektirir.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunun hükmünü İslam'a göre gayet açık bir ifadeyle beyan etmiştir.

Cevabı dört farklı açıdan ele alıp gücümüz nispetince incelemeye gayret edeceğiz.

1. Dövme nedir ve tarihten günümüze seyri.
2. Dövme yaptırmak fıkhen caiz midir?
3. Vücuttaki dövme abdest ve gusle mani midir?
4. Dövmeyi sildirmek dinen gerekli midir?

DÖVME VE TARİHİ SEYRİ

Türk Dil Kurumunda dövme; vücut derisi üzerine iğne vb. sivri bir araçla çizilmek ve içine (kına gibi) renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan yazı veya resim olarak tarif edilmiştir.

İlk zamanlarda iğne ve kına vasıtasıyla yapılan dövme, günümüzde hususi bir sektör haline gelerek özel kliniklerde bu iş için üretilen cerrahi metal cihazlar vasıtasıyla vücuda uyum gösteren boyalarla yapılmaktadır.

Yaptığımız araştırmaya göre dövme işlemi, insanlık tarihinde bir hayli eskidir. 1950'lerin ortalarında Rusya'da üzerinde dövmele olan mumyalar bulunmuştur. Rusya'nın kuzeyinde bulunan 2400 yıllık mumyanın kollarının ve omuzlarının kuş, geyik ve diğer efsanevi hayvanlarla süslenmiş olduğu görülmüştür.

Aynı şekilde (i.ö) 2000'lerde eski mısır toplumunda dövmenin yapıldığı mumyalardan anlaşıldığını araştırmacılar söylemektedirler. Bazı araştırmacılar Mısırlıların dışında eski Yunanlılar ve Romalıların, dövme suçlular ve kölelere yaptıklarını nakletmişlerdir.

Aradan yüzyılların geçmesi Avrupalılara dövme unutturmuş, 18. yüzyıl sonlarında deniz aşırı seferlerde Amerika yerlilerinde ve Polinezya'lılarda görmeleriyle dövmeyle yeniden tanışmışlardır. Bu yıllarda güney okyanustan dönen Fransız denizcileri dövme yaptırılmışlardır. 1861'de Fransa da dövmeyle ilgili medikal komplikasyon/yan etkileri konusunda bir çalışma yayımlanmış, bunun akabinde deniz kuvvetlerinde ve orduda rütbeliler arasında dövme yapılması yasaklanmıştır.

20. yüzyılların başlarından sonra özellikle denizciler arasında yaygınlık kazanan dövme, romantik duyguları veya bir guruba bağlı olmayı belirtmek amacıyla kullanılmış ve günümüzde de bu minvalde kullanılmaktadır. Günümüzde hijyene/sağlığa zarar verdiği ve AIDS gibi kan yoluyla bulaşıcı bazı hastalıklara sebebiyet verdiğini dikkate alan kanun adamları, dövme yapmaya yasal sınırlamalar getirmişlerdir.

Buraya kadar izah etmeye çalıştığımız, Dini boyutuna bakmaksızın dövmenin tarihten günümüze kadar olan seyrini.

İSLAM FIKHINDA DÖVME

Cevabımızın başlarında da ifade ettiğimiz gibi dövme, günümüzde tartışılan birçok yeni meseleler gibi olmayıp, Asr-ı saadetten önce de insanlık tarihinde var olan bir işlemdir. Nitekim yukarıda naklettiğimiz tarihi seyir bunu ifade etmektedir. İslam'ın birinci kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de dövme hakkında sarıh bir ifade yoktur. Kendisi vahiy olduğu gibi Kuran-ı Kerim'in anlaşılması için olmazsa olmaz Sünnet-i Şerif, dövme hakkında sarıh beyanda bulunmuştur.

Allah Teâlâ hazretleri; Allah'ın yaratışını (doğal durumu) değiştirmenin şeytan işi olduğunu Nisa suresinde şöyle buyurmuştur:

وَلَا ضِلَّتَهُمْ وَلَا أَمْنِيَّتُهُمْ وَلَا أَمْرُهُمْ فَلْيَبْتَكَنْ إِذَا نَ الْإِنْعَامِ وَلَا أَمْرُهُمْ
 فَلْيَغْيِرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ
 خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾

*“Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de (putlara adak için) hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.” Kim Allah’ı bırakıp da şeytani dost edinirse, şüphesiz o apaçık bir hüsrana düşmüştür.*¹

Fakihler keyfi olarak estetik yaptırmanın, kaş aldırmanın, saç ek tirmenin dövme yaptırmanın Allah’ın yaratışını (doğal durumu) değiştirmek olarak değerlendirmiş ve yukarıda zikredilen “Nisa” suresinin 119. Ayet-i Kerime’sine istinaden bunların ne erkek ne kadın ne yapan ne de yaptıran için caiz olmadıklarını söylemişlerdir. Dövme/veşm yaptırma hakkında İbn Mesud, İbn Ömer ve diğer sahabelerden (Allah hepsinden razı olsun) gelen birçok Hadis-i Şerif vardır.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَأْسِئَةَ وَالْمُسْتَوْشِئَةَ.

*“Allah, saç ekleyene ve ekletene, dövme yapan ve yaptıranı lanet etsin”*²

Fakihler, tenzihen mekruh olan bir şeyin lanetlenmeyeceği, lanetlenen şeyin haram veya en azından tahrimen mekruh olacağında söz birliği içerisindeyler. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi dövme hakkındaki hadisi şerifler ümmetin sıhhati üzerine ittifak ettiği **Buhari** ve **Müslim** hadisleridir. Bu hadisi şerifler için hiçbir senet araştırması yapmaksızın sahihtir denebileceğini tüm ehl-i ilim bilir.

1) Nisa Sûresi: 119

2) (Hadisler için bak: Buhari:2084, 4928, 5477, 5481, 5484, 5489... Müslî:3965 Ebu Davut: 3637, 3639 Nesai: 5009,5012)

DÖVME ABDEST VE GUSLE MANİ MİDİR?

Fıkıh kitaplarımızda açık bir şekilde beyan edilmiştir ki, abdestin farzları; yüz, el, ayakların yıkanması başın mesh edilmesidir. Guslün farzı ise; bütün vücudun kuru bir yer kalmayacak şekilde yıkanmasıdır. Tırnağa sürülen ojeler gibi suyun altına ulaşmasına mani olan şey izale edilmedikçe ne abdest ne de gusül sahih olmayacaktır.

Dövme ise birinci kısımdaki tariftten de anlaşıldığı gibi derinin üst kısmına değil alt kısmına boyanın derç edilmesiyle yapılmaktadır. Derinin alt kısmı ise abdest ve gusülde yıkanması gereken yerlerden değildir.

Buna göre dövme abdest ve gusle mani değildir. Şu kadar var ki anlattığımız bu tür dövme gerçek ve hakiki dövmedir. Bir de geçici dövme dedikleri derinin üzerinde boyalarla yapılan dövme vardır. Bu tür dövmenin yaptırılması hakiki dövme gibi caiz olmasa da abdest ve gusle mani olup olmamasına dair verilecek hüküm açısından öncekinden farklıdır. Şöyle ki deri üzerine yapılan geçici dövme, Hint kınası gibi suyun altına ulaşmasına mani olmayıp deride bir tabaka oluşturmuyorsa abdest ve gusle mani olmaz. Fakat yağlı boya gibi deride, suyun altına ulaşmasına mani bir tabaka oluşturuyorsa abdest ve guslün sıhhatine mani olur.

DÖVMEYİ SİLDİRMEK DİNEN GEREKLİ MİDİR?

Başta Şafilere olmak üzere bir gurup Âlimler, dövme yapılırken kınanın veya boyanın kanla karışmasıyla necis yani pis olduğunu ve dövmeyi izale etmenin vacip olduğunu söylemektedirler.

Hanefi kitaplarından olan **Reddül-Muhtar**'da, İbn Abidin şöyle demektedir: Nasıl ki elini necis kına ile kınalayan kişi, elinin temiz olması için kınayı izale etmesi şart olmayıp elini yıkaması yeterlidir, aynı şekilde dövmede necis olan kanla buluşan kına/boya, yıkamakla temiz olur.

Dövmeyi izale etmek şart değildir. Zira necis olan kınanın vücuttan çıkarılması, dövmenin kazınmasından daha kolaydır. Kınanın

çıkarılması temizlik için şart değilse, dövmenin kazınması evleviyetle şart değildir.¹

El-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühü gibi bazı fıkıh kitaplarında şu ifadeler vardır: Mümkünse dövmeyi ilaçla izale etmek vaciptir. Fakat ilaçla izalesi mümkün olmazsa, kazımak veya yaralamakla izale ettiğinde daha fazla bir tahrip söz konusuysa izale etmek vacip değildir. Bu durumda yapması gereken tövbe etmek ve asla vücudundaki dövmeden hoşlanmamaktır. Kısacası, daha büyük zarara yol açmayacaksa izalesi gereklidir.

Günümüzde dövmeyi sildirmek, dövmede kullanılan renklere ve tenin rengine göre değişmektedir. Ancak her halükarda sildirme işleminde sıkıntılar mevcuttur. Yaptığımız araştırma neticesinde; santimetre karesi 10 dolardan yapılarak 150 ila 800 dolar arası bir meblağa ulaşan sildirme işleminin sonuç vermesi de garanti değildir.

Ezcümle: Dövmeyi sildirme imkânı varsa sildirilmelidir. İmkân olmaması durumunda ise İbn Abidin'in dediği gibi dövme yerini yıkamakla yetinir. Dövmesini mümkün oldukça göstermemeli ayrıca dövme bir suret ise namaz kılınırken üzerini örtmelidir. Aksi halde mekruh işlemiş olur.

84-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE GÖZ İÇİNE TAKILAN LENSLERİN ABDEST VE GUSÛLDE ÇIKARILMASI GEREKLİ MİDİR?

Cevap: 80. suâlin cevabında da ifade ettiğimiz gibi mezheplerin ittifakıyla; abdest ve gusûlde gözün içini yıkamak farz değildir. Hatta bu tıbben de zararlıdır.

Dolayısıyla ne abdeste ne de gusûlde lenslerin çıkarılması gerekmez.

1) İbn Abidin

85-SUÂL:

**ELİ VEYA AYAĞI KESİLEN BİR KİMSEYE
PROTEZ/TAKMA EL VEYA AYAK TAKILSA
ABDEST VE GUSÛLDE NE YAPAR?**

Cevap: Elin ve ayağın kesilmesi durumunda bakılır; eğer bu kesilme elde; dirsekle parmak arasında, ayakta; parmak uçlarıyla yandan çıkık olan iki kemik arasında bir yerde olmuşsa ve protez de takmamışsa elde, dirsekle beraber kalan kısmı kesilen yerle birlikte yıkar.

Aynı şekilde, ayakta iki yandan çıkık olan kemiklerle birlikte kalan kısmı, kesilen yerle birlikte yıkar.

Eğer protez takmışsa, takılıp çıkarılması kolaysa çıkarılıp yerinin yıkanması gerekir. Zor olursa veya et ve deri içerisine yerleştirilmişse ne takma eli ve ayağı ne de takıldığı yeri yıkamak gerekmez.

86-SUÂL:

**UZUVLARINDAN HERHANGİ BİRİ HİSSEDİLMEMEYECİK
ŞEKİLDE FELÇLİ OLAN KİŞİNİN,
ABDESTE BU UZVU YIKAMASI GEREKLİ MİDİR?**

Cevap: Abdest uzuvlarının yıkanmasının gerekli olmasında, uzvun hissedilmesi şart değildir. Dolayısıyla suâlda ifade edilen kimse- nin bu uzuvlarını yıkaması gerekir.¹

87-SUÂL:

**ABDEST ALIRKEN BAŞINI MESH ETMEYİ
UNUTAN KİMSE DAHA SONRADAN SAKALINDAKİ
SUYU ALIP ONUNLA BAŞINI MESH EDEBİLİR Mİ?**

Cevap: *Kitabu'l-Asf*'ın ravisi olan Ebu Süleyman El-Cüzecâni bu suâli İmamı Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e sormuş ve şu cevabı almıştır:

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye. Et-Tâtarhâniyye

Caiz olmaz, çünkü müstamel olmayan su ile başını mesh etmesi farzdır.¹ Yani su kullanıldığı sakaldan ayrılmasıyla müstamel olmuştur.

88-SUÂL:

PERUK ÜZERİNE MESH ETMEK CAİZ MİDİR?

Cevap: Takke ve sarık üzerine meshetmek caiz değildir. Aynı şekilde kadının başörtüsü üzerine mesh etmesi de caiz değildir. Ancak su, saçla ulaşacak şekilde damlarsa caiz olur. Çünkü bu durumda mesh saçla yapılmış sayılır,² perukta da durum böyledir. Yani su, peruğun altındaki saç mahalline sızarsa mesh olur. Yoksa olmaz.

89-SUÂL:

AYAKLARDAKİ ÇATLAKLARA SÜRÜLEN MERHEM ÜZERİNDEN SUYU AKITARAK ABDEST ALMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Şayet suyu merhemin altına ulaştırma çatlakların iyileşmesine zarar veriyor veya geciktiriyorsa suyu merhem üzerinden akıtmak caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz.³ Eğer çatlaklar üzerine suyu yürütmek ayağa zarar veriyorsa ayak mesh edilir. Mesh etmek zarar verirse mesh de terk edilir.⁴

90-SUÂL:

ABDEST VEYA GUSÜLDEN SONRA KİŞİ TIRNAKLARINI, SAÇINI VEYA SAKALINI KESSE YIKAMA VEYA MESHİ İADE ETMESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: Kişi gusül yaptıktan sonra tırnağını, saçını veya sakalını kesse bir daha bu uzuvlarını yıkaması gerekmez.⁵ Abdestte ise başına

1) Kitabu'l- Asl, İmam Muhammed

2) Fethu Babi'l- İnyaye

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

4) Büyük İslam İlmihali Ö.N.Bilmen 147.madde

5) Kitabu'l- Asl, İmam Muhammed

ve sakalina mest etse sonra saçı ve sakalını tıraş etse, bunlar üzerine meshi iade etmesi gerekmez.

İbni Sema'a nevadir isimli eserinde İmamı Muhammet (Allah ona rahmet etsin)'den böyle rivayet etmiştir. Natifi "Muhammet bin Mukatil'in namaz kitabında başına mesh ettikten sonra saçın kesilmesi durumunda meshin iadesi gerekmez, sakalda ise gerekir dediğini gördüm." demiş ve aralarındaki farkı şöyle açıklamıştır: Abdeste farz olan başın mesh edilmesidir saçın olup olmaması bu farziyeti değiştirmez. Yüzde ise sakal çıktıktan sonra farzın niteliği değişir. Şöyle ki; sakal çıkmadan önce farz olan yüzün yıkanması, çıktıktan sonra ise sakalın yıkanmasıdır.¹ Ancak sakal seyrekse her halükarda suyun dibe ulaştırılması farzdır.

91-SUÂL:

FAZLADAN UZVU OLAN KİŞİ ABDEST VE GUSÛLDE NE YAPMALIDIR?

Cevap: Eğer fazlalık (bir eldeki altıncı parmak veya bir eldeki ikinci aya gibi) abdest uzvuna bitişik olarak meydana gelmişse bu fazlalığın da yıkanması farzdır. Eğer bu fazlalık omuzda iki ayrı kolun yaratılması gibi olursa, asli uzuv tam olanıdır. Diğer fazlalıktır. Bu durumda fazlalık olan uzuv asli olan uzvun boyunu geçmemişse asli uzuv gibi yıkanır. Geçmişse geçen kısmın yıkanması farz değil, bilakis menduptur. Gusûlde ise bedenin tamamı tek bir uzuv kabul edildiğinden fazlalık olan uzvun da asli uzuv gibi tamamının yıkanması gerekir.²

92-SUÂL:

ABDESTTE VEYA GUSÛLDE YIKANMASI FARZ OLAN YERLERE HER HANGİ BİR SEBEPTEN DOLAYI SUYUN ULAŞMAMASI DURUMUNDA NE YAPILMALIDIR?

1) Et-Tâtarhâniyye

2) El-Bahru'r-Râik. El-Fetâvâ'l-Hindiyye

Cevap: Abdest ve gusülde yıkanması farz olan yerlere suyu ulaştırmak farzdır. Bu farziyyet özür olmaksızın düşmez. Özür derecesinde olmayan bir sebeple iğne ucu kadar dahi olsa bir yerin yıkanmasının terk edilmesi abdest ve gusle mani olur. Suyun bedene ulaşmasına engel olmayan kir, çamur ve benzeri şeyler abdeste ve gusle mani olmazlar.

Suyun deriye ulaşmasını önleyen maddelerin temizlenmesi gerekir. Boyacı ve marangoz gibi meslek erbabı el ve kollarında bulunan boyları ellerinden geldiğince çıkarmalıdırlar. Yinede kalırsa zarurete binaen abdest ve gusüllerine zarar vermez.¹

93-SUÂL:

ABDEST VE GUSÛLDE PARMAKTAKİ YÛZÛK HAREKET ETTİRİLMELİ MİDİR?

Cevap: Şayet yüzük geniş ise abdest ve gusûl esnasında hareket ettirmek Sünnettir. Ancak yüzük, altına suyun ulaşmasına mani olacak kadar darsa onu abdest ve gusûl esnasında suyu altına ulaştıracak şekilde hareket ettirmek farzdır.² Gusûlde küpelerin durumu da böyledir.

94-SUÂL:

GÛNÛMÛZDE KULLANILAN SAÇ BOYALARI ABDEST VE GUSLE MANİ MİDİR?

Cevap: Günümüzde kullanılan saç boylarının hükmü ileride beyan edilecektir. Gusle engel olup olmamasına gelince; Eğer kına gibi suyun saça ulaşmasına mani bir tabaka oluşturmuyorsa gusle ve abdeste mani olmaz. Aksi takdirde mani olur.

Buradaki hüküm kullanılan boyanın, suya karışıp onu mutlak su olmaktan çıkarmaması durumundadır.

1) Durru'l-Muhtar. Büyük İslam İlmihali Ö.N.Bilmen 146.madde

2) Bedai'u's-Sanaâi. Tebyinu'l-Hakâik. El-Fetâvâ'l-Hindiyye

Şayet başında kına olan kişi başına mesh ettikten sonra, yaşlık kına ile karışıp suyu mutlak su olmaktan çıkarırsa mesh caiz olmaz.¹

95-SUÂL:

YÜZLE BERABER BAŞI YIKAMAK, BAŞI MESH ETME YERİNE GEÇER Mİ?

Cevap: Bu şekilde başı yıkama mesh etme yerine geçer. Fakat mekruhtur. Çünkü yıkamak fiilinde mesh etme ve fazlası olduğundan dolayı abdeste emredilene aykırı davranmış olacaktır. Bu yüzden caiz olsa da kerahetten kurtulmuş olmayacaktır.²

96-SUÂL:

ALIN VE ENSEYE SARKAN SAÇ ÜZERİNE MESH ETMEK CAİZ MİDİR?

Cevap: Saçlar üzerine mesh edilmesi durumunda saçın altında olan yer itibara alınır. Eğer saçın altındaki yer başın üstü, yanları veya başın arkası olursa mesh caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz. Buna göre alın veya enseye sarkan saçlar üzerine mesh etmek caiz değildir. Çünkü alın ve ense mesh mahalli değıllerdir. Aynı şekilde kadınların yaptığı gibi, başlarının üstünde toplayıp topuz yaptıkları saçların üzerine mesh etmeleri sahih olan görüşe göre caiz değildir.³

97-SUÂL:

ABDESTTE BESMELENİN DURUMU NEDİR?

Cevap: Hidâye Sahibi en sahih görüşe göre besmele çekmek müstehtabtır demiş olsa da çoğunluğun görüşü besmele çekmenin sünnet olduğudur.

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) El-Muhîtu'l-Burhanî

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

Abdeste başlamadan önce Allah Teâla'nın ismini zikretme hususunda seleften nakledilen ve Peygamber efendimizden de rivayet edildiği söylenen:

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ

Zikridir.

Fethu'l-Kadir'de İbnu'l-Humam (ö.861) şöyle demiştir:

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

demek en faziletli olandır denilmiştir. Yine İbnu'l-Humam (ö.861), El-Muhît isimli eserden naklen;

bir kimse abdeste başlamadan önce لا اله الا الله veya الحمد لله veya الله أشهد أن لا إله إلا الله derse besmele çekme sünnetini yerine getirmiş olur.¹

Abdestte besmele çekmenin vakti: Bismelenin vakti istincadan önce veya sonradır. Sahih olan budur. Eğer kişi istincadan önce besmele çekmek isterse avretini açmadan ve necaset mahalline girmeden önce besmele çekmelidir.

Eğer besmele çekmeden önce avretini açar veya necaset mahalline girerse, kalben besmele çekmelidir. Dilini hareket ettirmesine gerek yoktur. Çünkü bu durumdaki bir kimsenin bu haliyle Allah Teâlâ'yı zikretmesi müstehap değildir. Abdestin başında besmele çekmeyi unutan kişi, abdesti bitirmeden ne vakit hatırlarsa besmele çeker. Tâ ki abdesti besmelesiz kalmasın. Şu kadar var ki sünneti yerine getirmiş olmaz.

Fakihlerin, besmele çekmenin vaktini istincadan önce veya sonra olması diye takdir etmeleri istinca abdestin sünnetlerinden olduğundan dolayıdır.

İstinca eden kişi istincadan sonra abdest almayacaksa, abdeste başlarken besmele çeker.²

1) Fethu'l-Kadir.

2) El-Muhîtu'l-Burhanî, Tebyinu'l-Hakâik, Fethü'l-Kadir, İbn Âbidîn.

98-SUÂL:

SAKALLARI HİLALLEMENİN HÜKMÜ NEDİR,
NASIL YAPILMALIDIR?

Cevap: Yüze bitişik olan sakalların gerek sık olsun gerek seyrek olsun yıkanmasının gerekliliğini yukarıdaki 80. suâlimizin cevabında beyan etmiştik. Sakalın sık veya seyrek oluşu suyun altına ulaştırılmasının gerekli olup olmasıyla alakalıdır. Bundan dolayı her ne kadar İbn Abidin'in, *El-Hilye* sahibinden naklen¹, abdestte sakalın hilallenmesinin sünnet olması Şafililerde olduğu gibi sık sakal içindir dese de, muteber olan bunun mutlak olmasıdır. Yani ister sık ister seyrek olsun üç kere yıkandıktan sonra hilallemek sahih olan görüşe göre sünnettir. İmamı Azam ve İmamı Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)²'e göre ise müstehaptır². Ancak bu söylediğimiz hac veya umre için ihrama girmemiş olan kişi içindir. Zira ihramlı olan kimsenin vücudundan kıl kopması doğru değildir. Hilallemeye de kıl kopma ihtimali olduğundan, ihramlı kişi hafifçe hilalleyebilir. Buna rağmen kopacaksa hilallemeyi terk eder. İbn Abidin, *el-Hilye* den yapmış olduğu nakilde sakalı hilallemenin sağ elle yapılmasından bahsetmiş olsa de, asıl olan; sakalın alt tarafından üst tarafa doğru iki elinin parmaklarını girdirmesiyle olmasıdır³. Nitekim İbn Abidin'in kendisi de bu görüşü *ed-Dürer*'den nakletmiştir.⁴

99-SUÂL:

ABDESTE EL VE AYAK PARMAKLARINI
HİLALLEMENİN HÜKMÜ NEDİR, NASIL YAPILIR?

Cevap: Abdeste el ve ayakları yıkamak farz olduğundan parmak aralarına suyu ulaştırmak da farzdır. Şayet su, hilalleme yapmadan parmak aralarına ulaşmıyorsa hilalleme farz olur. Fakat ulaşırsa hilalleme sünnet-î müekkeke olur.⁵

1) İbn Âbidîn

2) Es-Siaye

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Vahdeti, el-Mültekâ Şerhi

4) İbn Âbidîn

5) Tebyinu'l-Hakaik

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

خَلِّلُوا أَصَابِعَكُمْ لَا يَتَخَلَّلَهَا اللَّهُ بِالنَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“(Abdest alırken) Parmak aralarınızı hilalleysin ki Allah Teâlâ kıyamet gününde onları ateşle hilallesin.”¹

Şayet kişinin parmağında yüzük varsa bakılır; yüzük geniş ise hareket ettirmek şart değildir. Eğer darsa altına suyu ulaştırmak için hareket ettirmek şarttır.²

Hilallemenin yapılışı: Kişi, ellerini yıkama esnasında, parmaklarını birbirlerine girdirip aralarını ovalar. Ayağını yıkarken de sol elinin serçe parmağıyla, sağ ayağının ufak parmağının alt tarafından hilallemeye başlayarak sol ayağın ufak parmağında bitirir.³

100-SUÂL:

BOYA VEYA YAPIŞKAN GİBİ BİR NEDENLE,
ABDEST AZALARINDAN HERHANGİ BİR YERE
SU ULAŞMADIĞINI FARK EDEN KİŞİNİN
NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Abdest esnasında yıkanması farz olan uzuvlardan birini, herhangi bir nedenden dolayı yıkamayan kimse -arada abdestini bozacak başka bir işlem yapmazsa- sonradan o yeri yıkamasıyla abdesti tamam olur. İkinci yıkamanın gecikmesi hükmü değiştirmez. Zira Hanefî mezhebine göre “Tertip” ve “Vilâ” farz değildir.⁴

Tertip: Maide suresinin 6. ayeti kerimesinde⁵ belirtilen sıralamaya göre; önce yüzü sonra dirseklerle birlikte elleri yıkamak sonra da başı mesh edip ayakları yıkamaktır.

1) Nasbu'r-Râye , Ed-Darakudnî'den

2) Beda'î'u-s Sanai

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

4) Muhitu'l-Burhânî, Mebsût Serahsî, İbn Âbidîn

5) Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.

Vilâ: Abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamaktır. Yani henüz biri kurumadan diğerini yıkamaya başlamaktır. Yıkanan uzvun sıcaklıktan dolayı hemen kuruması, Vilâ'ya zarar vermez.

El-Kudurî (ö.428) *Muhtasar'ında* tertibi abdestin müstahablarından saymıştır.¹ Fakat es-Serahsî, *el-Mebsud'*unda, el-Merğınani *el-Hidaye'*sinde tertip ve vilâ'yı abdestin sünnetlerinden saymışlardır.² *Fethu'l-Kadîr* sahibi İbnu'l-Hümmam (ö.861) Esah olan görüşün sünnet olduğunu söylemiştir.

Mazmaza ve istinşak her ne kadar abdestin farzlarından olmasalar da, bunlarda da tertibe riayet etmek sünnettir.³

Kişinin, mezhepler arasındaki ihtilaftan kaçması -kendi mezhebinde keraheti gerektirmiyorsa- müstahabtır. Dolayısıyla İmam Şafî⁴ ve Ahmet b. Hanbel (*Allah onlara rahmet etsin*)⁵ göre vacip olan tertip ve vilâ'ya Hanefîlerin riayet etmesi müstehabtır.

Abdest esnasında geçerli bir nedenden dolayı vilâ'nın terk edilmesinde sahih olan görüşe göre bir beis yoktur.⁶

101-SUÂL:

ABDEST ESNASINDA KONUŞMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Abdest alırken dünya kelamı konuşmamak abdestin edeplerindenidir. Nitekim *el-Muhitu'l-Burhanî*'de de bu şekilde beyan olunmuştur.⁷

İbn Nuceym (ö.970), *el-Bahru'r-Râik*'te Münye şerhinden nakle-derek şöyle demiştir: Abdest alırken ihtiyaca binaen konuşmak edebi terk sayılmaz.⁸

1) El-Kudurî ve Şerhi, el-Lûbab

2) Mebsût Serahsî, El-Hidâye

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

4) Muvalat İmam-ı Şafî'nin kavli kadimine göre vaciptir. Kavli cedidine göre vacip değildir. Bak: Muğni'l-

Muhtaç

5) El-Muğni

6) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

7) Muhiti'l-Burhânî

8) El-Bahru'r-Râik

102-SUÂL:

**KİŞİNİN EVİNDE ABDEST ALMASIYLA,
VAKIF YERLERİNDEN ABDEST ALMASI ARASINDA
BİR FARK VAR MIDIR?**

Cevap: Abdestte suyun israf edilmesi mekruhtur¹.

Ahmed b. Hanbel (Allah ona rahmet etsin)'in **Müsned**'inde ve İbni Mace'nin **Sünen**'inde rivayet edildiğine göre Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Said (Allah ondan razı olsun)'i abdest alırken gördüğünde:

ما هذا السرف يا سعد. قال: أفى الوضوء سرف. قال: نعم وإن كنت
على نهر جار

“Ey Said bu israf nedir diye sordu. Hazreti Said: Abdeste israf var mı? Dediğinde Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): Evet nehir kenarında olsan da (abdeste israf vardır.) buyurmuştur.”²

Bahir sahibi haşiyesinde şöyle der:

Umuma veya şahsa ait sulardan abdest alırken israf etmek mekruh, abdest için vakfedilmiş sularda ise israf, ittifakla haramdır. Medrese (kurs) suları da böyledir.³ İbn Abidin de böyle demiştir.⁴

Bundan dolayı medrese ve emsali yerlerde bulunan kişilerin son derece titizlik göstermeleri gerekmektedir. Zira kendi mülkündeki israfla bu gibi yerlerdeki israf arasında hüküm olarak farklılık vardır.

103-SUÂL:

**ABDEST İÇİN BİR BAŞKASINDAN YARDIM İSTEMEK
DOĞRU MUDUR?**

1) El-Haskefi, Ed-Durru'l-Muhtar

2) El- Müsned, 6768 İbn Mace

3) El-Bahru'r-Râik

4) İbn Âbidin

Cevap: Bu yardım abdest suyunun hazırlanması veya dökülmesi içinse, bunda herhangi bir kerahet yoktur. Velew ki bu yardım abdest almak isteyen kişinin talebiyle olsun.

Nitekim *Reddü'l-Muhtar, el-Münve* şerhinden naklen:

Abdest alanın zorlamasıyla değil de kendi rızasıyla abdest alana yardım edilmesi durumunda bir kerahet olmadığını söylemiştir. Şayet bu yardım, abdest uzuvlarının yıkanması ve meshedilmesi içinse bakılır; eğer özürden dolayı ise kerahetsiz, özürsüzse kerahetle caizdir.¹

1) İbni Âbidîn

MİSVAK

104-SUÂL:

MİSVAK ABDESTİN Mİ YOKSA NAMAZIN MI SÜNNETİDİR?

Cevap: Hanefilerle Şafiler bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Biz Hanefilere göre misvak kullanmak abdestin sünnetidir. 103. suâlin cevabında zikretmiş olduğumuz hadis-i şerif buna delildir.

Ayrıca misvak kullanma ağız temizliği içindir. Bu temizlik ise abdest ile husule gelmektedir.

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)'nin rivayet ettiği bir Hadîs-i Şerif'in el-Buharî varyantında Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لَوْ لَا أَنَا أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتَهُمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوءٍ

“Ümmetim üzerine meşakkatli olmasaydı her abdest esnasında onlara misvak kullanmalarını emrederdim.”¹

Aynı hadis diğer varyantlarda şöyledir:

لَوْ لَا أَنَا أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتَهُمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

“Ümmetim üzerine meşakkatli olmasaydı her namaz esnasında onlara misvak kullanmalarını emrederdim.”²

Hadis-i şerif'in bu varyantı, Şafilerin görüşü olan; misvak kullanmanın namazın sünneti olduğuna, delildir.

1) İmam malik, el-Muvatta. El-Buhârî, Babu's-Sivâk er-Ratbu ve'l-Yabisu li's-Sâim, isimli başlık altında ta-
liken rivayet etmiştir.

2) Tirmizi/22ir.

Hanefîler ise bu hadis-i şerifte كل وضوء yani “her namazın abdesti esnasında” yorumunu yapmışlardır. Böylece hem bu hadis-i şerif sebebiyle görüşlerinde değişikliğe gitmelerine gerek olmadığını vurgulamış hem de Şafiilere cevap vermişlerdir.

Ayrıca namaza başlarken misvak kullanma esnasında genelde diş etlerinden kan akması söz konusudur. Şafiilere göre kan, abdesti bozmasa da pistir. Bu da gösteriyor ki misvak kullanma abdestin sünnetidir.¹

Ancak kişi abdest alırken misvak kullanmayı unutursa namaz için misvak kullanması mendup olur. Bunun ifade etmiş olduğu şudur: Abdest esnasında misvak kullanırsa namaza başlarken misvak kullanması sünnet olmaz. Fakat **Fethu-l Kadir**’de el-Gazneviyye’den naklen bildirildiğine göre şu beş yerde misvak kullanmak müstehaptır.

- 1- Dişler sarardığında
- 2- Ağız kokusu değiştiğinde
- 3- Uykudan kalktığında
- 4- Namaza duracağı zaman
- 5- Abdest alırken

Fakat “Bahr” sahibi şöyle diyor: Ulemanın nakletmiş olduğu “bize göre misvak kullanma abdestin sünnetidir, namazın sünneti değildir” sözü buna aykırı düşer.

En-Nehir sahibi el-Gazneviyye’nin sözünü Cevhere’deki beyana hamletmiş yani misvak kullanmanın abdestin sünneti olduğunu söylemiştir. Abdestte misvak kullanmayı unutması durumunda abdest için değil, namaz için mendub olacağını da ilave etmiştir.

İbn-i Abidin der ki: Bu iki görüş arasını tevfiğ şöyle olsa gerek; Hanefî Âlimlerin “misvak kullanma abdest içindir” demeleri İmam Ahmed’in rivayet ettiği hadiste beyan edilen faziletin ne ile kazanılacağını göstermek içindir.

1) İ'lâu's-Sünen.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

صلاة بسواك افضل من سبعين صلاة بغير سواك

“Misvaklı abdestle kılınan bir namaz, misvaksız abdestle kılınan namazdan yetmiş kat daha faziletlidir.”¹

Yani bu sevap abdest alırken misvak kullanıldığında hâsıl olur. İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin)’e göre sevap namaza dururken misvak kullanılırsa husule gelir. Buna göre, Hanefîler; o abdestle kılınan her namaz için bu sevabı alacaklarını söylerken Şafiiler; sevabı alması için misvakı yeniden kullanması gerektiğini söylemişlerdir. Bu anlatılanlardan misvak kullanmanın namaz için müstehap olmadığı manası anlaşılmaz. Dolayısıyla namaz için kullanılan misvakın da müstehap olması gerekir.²

105-SUÂL:

MİSVAK KULLANMANIN HÜKMÜ NEDİR, NE ZAMAN KULLANILIR?

Cevap: Mazmaza esnasında misvak kullanmak sünnettir. Abdest dışındaki yerlerde kullanmak ise müstehaptır. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل وضوء

“Ümmetim üzerine meşakkatli olamasaydı elbette onlara her abdeste misvak kullanmalarını emrederdim.”³

Bu hadis-i şerif’in misvak kullanmayı teyit ettiği aşikârdır. Evet, hadiste efendimizin misvak kullanmayı sürekli olarak yaptığina delalet eden bir lafız olmadığından hadis-i Şerif ıstılâhî anlamda sünnete delalet etmez. Fakat birazdan zikredek olanımız hadis misvak kullanmanın sünnet olmasını ispat etme hususunda sarihtir.

1) El-Müsned, Ahmed b. Hanbel.

2) İbn Abidin.

3) İmam Malik, Buhârî,

عَنْ زَيْدِ بْنِ حَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، قَالَ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ لِشَيْءٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ حَتَّى يَسْتَاكَ

Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, *Peygamber efendimiz* (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in misvak kullanmadan hiçbir namaz için evinden çıkmadığını rivayet etmiştir.¹

Bu Hadîs-i Şerif'teki "kâne" lafzı Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in misvak kullanmayı devamlı olarak yaptığına delalet etmektedir. Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in sürekli olarak yaptığı fiiller ise Sünnet-i Müekked olur.

Bu ve benzeri hadisler ışığında fakihler misvak kullanmanın müstehab/edep veya sünnet olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları müstehab olduğunu söylemişlerse de en sahih görüş sünnet olduğudur. Nitekim *El-Hidâye* sahibi misvak kullanmayı abdestin sünnetlerinden saymıştır. El-Haskefî, *ed-Dürrü'l-Muhtar* isimli eserinde *el-Cevhere*'den naklederek Sünnet-i Müekkede olduğunu söylemiştir.

İbn Abidin, *Eş-Şurunbulâlî* (ö.1069)'nin *İmdatü'l-Fettah* dan naklen abdest dışında misvak kullanılmanın müstehab olduğu yerleri şöyle beyan etmiştir:

- Dişler sarardığında
- Ağız koktuğunda
- Uykudan kalktığında
- Namaza kalktığında (dişleri kanamayacağını bilen kimse için)
- Eve girdiğinde
- Topluma gireceği zaman
- Kur'an-ı Kerim okuyacağı zaman

Hâsılı, misvak kullanmak her zaman müstehaptır. *El-Hidâye* haşiyesinde de böyledir.² Yatarak misvak kullanmak ise mekruhtur.³

1) Et-Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr, 5261.

2) İbn Âbidîn c:1 s:233, Bahru'r-Rahik

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

106-SUÂL:

MİSVAK HANGİ BOYUTTA OLMALI
VE NASIL KULLANILMALIDIR?

Cevap: Misvakın mutat bir karış¹ boyunda ve serçe parmak kalınlığında düz ve budaksız olması müstehaptır.

Misvakın mutat bir karış uzunluğunda olması kullanılmaya ilk başlanıldığında. Sonradan kesilip düzeltilmesiyle kısalması zarar vermez.

Misvakın kullanılma şekline gelince; önce misvak sağ ele alınır ve dip tarafından serçe parmağının, baş tarafından da başparmağının üzerine konur. Ve diğer üç parmak misvakın üstüne konarak tutulur. Dişler uzunluğuna değil enine ovulur. Çünkü uzunluğuna ovma diş etlerine zarar verir. Misvak avuç içine alınmamalı. Emilmemeli. Zira bu körlüğe sebep olur.

Misvakı kullandıktan sonra yıkar. Aksi takdirde şeytan onunla misvaklanır. Misvakı yere yatık olarak değil de dikine olarak koyar.

Said b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir ki:

“Bir kimse misvakı yere koyar da delirirse kendisinden başkasında kusur aramasın.” Bunu *el-Hilye* sahibi, Hâkim-i Tirmizi'den nakletmiştir.

107-SUÂL:

MİSVAK HANGİ AĞAÇLARDAN ELDE EDİLİR,
FAYDALARI NELERDİR?

Cevap: *el-Hilye*'de beyan edildiğine göre Âlimler nar çubuğu ve fesleğen gibi dişleri zedeleyen şeylerden misvak edinmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.

En-Nehr isimli eserde şöyle zikredilmiştir:

1) Halk arasında bir karış denilince anlaşılan uzunluktur. Yoksa kişinin kendi karışına göre değildir.

Nar çubuğu ve kamyştan başka her çubukla misvaklanmak caizdir. En faziletli olan “arak” denilen çubuktur. Sonra “zeytin ağacı” gelir.

Et-Taberânî şöyle rivayet etmiştir:

نعم السواك الزيتون من شجرة مباركة، يطيب الفم، ويذهب
بالحفر هو سواكي، وسواك الأنبياء قبلي

“Mübarek bir ağaç olan zeytinden elde edilen misvak ne güzeldir. Ağza hoş koku verir, kiri giderir. O benim ve benden önceki peygamberlerin misvakıdır.”¹

MİSVAKIN FAYDALARI

Öncelikle ifade edelim ki misvak, ölümden başka her şeye şifadır.

El-Münye ve diğer bazı kitaplarda beyan edildiğine göre misvakın faydaları şunlardır:

- 1- Allah (Celle Celalühü)’ı razı eder.
- 2- Melekleri sevindirir.
- 3- Ağzı temizler.
- 4- Gözü parlatır.
- 5- Ağzın kokusunu ve kirini giderir.
- 6- Dişleri beyazlatır.
- 7- Diş etlerini kuvvetlendirir.
- 8- Yemeğin hazmını sağlar.
- 9- Balgamı keser.
- 10- Namazın sevabını kat kat artırır.
- 11- Kuran-ı Kerim okuyacak ağzı temizler.
- 12- Ağzın kokusunu güzelleştirir.

1) El-Mu'cemu'l-Evsât, et-Tabarânî

- 13- Fesahatı artırır.
- 14- Mideyi takviye eder.
- 15- Şeytanı çatlatır.
- 16- Sevapları çoğaltır.
- 17- Safrayı keser.
- 18- Baş damarlarını sakınleştirir.
- 19- Diş ağrısını sakınleştirir.
- 20- Ruhun çıkmasını kolaylaştırır.

En-Nehr sahibi misvakın otuz küsur faydasının olduğunu söylemiş en aşağısının eziyeti gidermek en âlâsının da ölürken şahadet getirmeyi hatırlamak olduğunu söylemiştir.

108-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE KULLANILAN DİŞ FIRÇALARI MİSVAK YERİNİ TUTAR MI?

Cevap: Bir önceki cevapta misvak kullanmanın faydalarını anlattık. Bu faydalardan birinin ağzı temizleme olduğunu zikrettik. Buradan hareketle günümüzde kullanılan diş fırçalarının misvak yerini tutup tutamayacağına cevap aramanın uygun olacağı kanaatindeyiz. Zira misvakın otuz küsur faydasından bahsedilmişken sadece ağzı temizleme özelliği olan ve macunla kullanıldığında güzel koku veren diş fırçası kullanmanın misvak yerini tutmayacağı aşikârdır.

Bunun manası:

Ağzı temizlemek için diş fırçası kullanılması demek değildir. Bilakis Müslüman ağzını mutlaka temiz tutmalıdır. Bu temizliği diş fırçası ve diş macunuyla sağlıyorsa, -fırçanın kılının neden yapıldığı ve kullanılan macunun içeriğinin ne olduğu bilinmesi şartıyla- onu kullanabilir.

Konumuz diş fırçasını kullanıp kullanmamanın caiz olup olmadığı değildir. Belki diş fırçası kullanmanın misvak kullanma sünnetinin yerini tutup tutmayacağıdır.

Ayrıca, fakihler misvak bulunmadığı zaman, misvak yerine parmaklarla bu vazifenin yerine getirilebileceğini beyan etmişlerdir. Buradan hareketle de misvak bulunmadığı zaman diş fırçasının misvak yerini tutabileceğini söyleyebiliriz.

ABDEST DUALARI

109-SUÂL:

ABDEST DUALARINI OKUMAKSIZIN ALINAN ABDESTİN DURUMU NE OLUR?

Cevap: Asrımızın büyük Âlimlerinden Ömer Nasuhi Efendi *Büyük İslam İlmihali*'nin 141. maddesinde bu konuyu şu şekilde beyan etmiştir:

Abdeste mahsus, Selef-i Salihin'den bizlere kadar gelmiş dualar vardır. Her uzuv yıkanırken kendisine münasip bir dua okunur. Bunlar okunmasa da abdest tamam olur, fakat okunmaları pek güzeldir.

Şöyle ki:

1. Abdest alacak şahıs abdeste başlarken “**Eûzü ve Besmele**”den sonra:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا

“Hamdolsun Allah Teâlâ'ya ki suyu temizleyici İslam'ı nur kılmıştır” der.

2. Ağzına su alırken:

اللَّهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَأْسًا لَا أَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا

“Ya Rabbi! Bana Peygamberinin Havz-ı Kevser'inden öyle bir kâse su ihsan buyur ki, ondan sonra asla susuzluk duymayayım” der.

3. Burnuna su alırken:

اللَّهُمَّ لَا تُحَرِّمْ نِي رَائِحَةَ نَعِيمِكَ وَجَنَانِكَ

“Ya Rabbi! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin güzel kokularından mahrum bırakma” der.

4. Yüzünü yıkarken :

اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي يَوْمَ يُنْزَرُكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهُ

“Ya Rabbi! Bazı yüzlerin beyazlanacağı, bazı yüzlerin de kararacağı günde, benim yüzümü ak kıl.” der.

5. Sağ kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ آغِظْنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَحَاسِبْنِي حِسَابًا يَسِيرًا

“Ya Rabbi! Bana amel defterimi sağ tarafımdan ver ve benim hesabımı kolay kıl” der.

6. Sol kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَلَا تُحَاسِبْنِي حِسَابًا شَدِيدًا

“Yâ Rabbi! Bana kitabımı sol tarafımdan ve arka tarafımdan verme ve beni şiddetli bir hesap ile sorguya çekme” der.

7. Başına mesh ederken:

اللَّهُمَّ غَشِّنِي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ

“Yâ Rabbi! Beni rahmetinle kapla, benim üzerime bereketlerinden indir” der.

8. Kulaklarına mesh ederken:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

“Yâ Rabbi! Beni hak sözü, işitip de en güzeline uyan kullarından et” der.

9. Boynuna mesh ederken:

اللَّهُمَّ أَعْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ

“Yâ Rabbi! Benim vücudumu cehennem ateşinden azat eyle” der.

10. Ayaklarını yıkarken:

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ

“Ya Rabbi! Bir takım ayakların kayacağı günde, iki ayağımı sırat-ı müstakim üzerinde sabit kıl.” diye dua eder.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

110-SUÂL:

ERKEĞİN CİNSEL ORGANINDAN ÇIKAN İDRARIN ABDESTİ BOZDUĞUNU, MENİNİN İSE GUSLÜ GEREKTİRDİĞİNİ BİLİYORUZ. BU ORGANDAN İDRAR VE MENİ DIŞINDA GELEN BAŞKA SIVILARIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Hanefî fakihlerine göre; ön ve arka yoldan çıkan her şey, gerek idrar ve dışkı gibi mutad olsun, gerekse de kurt ve taş gibi mutat olmasın abdesti bozarlar. Bu, mezhepte itibar edilen genel bir kaidedir.

Erkeğin cinsel organından mutat olarak gelen sıvılar dört çeşittir:

İdrar, meni, mezi ve vedi.

İdrar ve meninin ne olduğu herkes tarafından malumdur.

Mezi ve vediye gelince;

Mezi: Cinsel ilişki dışında, şehvi haz neticesinde çıkan ince beyaz bir sıvıdır.

Vedi: Küçük abdestten sonra çıkan kalınca beyaz bir sıvıdır.

Cevabın başında zikretmiş olduğumuz genel kaideye göre vedi ve mezinin de abdesti bozdukları aşikârdır.

عن منذر أبي يعلى الثوري عن محمد بن الحنفية قال سمعته يحدث عن أبيه قال كنت أجد مذيا فأمرت المقداد أن يسأل النبي صلى الله عليه وسلم عن ذلك واستحييت أن أسأله لأن ابنته عندي

فسأله فقال إن كل فعل يمني
فإذا كان المني ففيه الغسل وإذا كان العذي ففيه الوضوء

“Münzir Ebi Ya’la es-Sevrî’den, o da Muhammed İbnu’l-Hane-
fiyye’den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muhammed bana babasın-
dan (Hazreti Ali’den Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: Mezimin geldi-
ğini anlıyordum, bundan dolayı Mikdat (Allah onlardan razı olsun)’a Peygamber
Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den sormasını rica ettim. Ben Peygamber
Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in kızı Fatıma ile evli olduğum için ona
sormaktan hayâ ettim. Mikdat (Allah onlardan razı olsun) sorunca, Peygamber
Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

***Şüphesiz her erkekten mezi gelir. Gelen meni olursa gusûl
gerekir, mezi olursa abdest gerekir.***¹

Ayrıca fıkıh kitaplarımızda, karı-kocanın cinsel uzuvlarını bir-
birlerine değdirecek şekilde aşırı oynaşmalarının abdesti bozduğu
hükmü mezkûrdur. Böyle bir durumda erkeğin cinsel organının in-
tişar halinde olacağına binaen mezi gelmesi ihtimali ve bu ihtimalin
mezinin çıkması olarak değerlendirilmesinden bahis yapılmış ve ab-
destin bozulduğuna hükmedilmiştir. Şöyle ki; bir şeyin bilinmesine
dair kesin bilginin bulunmadığı yerlerde galip ihtimal, kesin bilgi ko-
numunda değerlendirilir. Mevzu bahis konuda mezi gelme ihtimali
yüksek olduğundan, gerçekten mezi gelmiş kabul edilir ve abdest
alması gerektiğine hükmedilir.²

111-SUÂL:

**BİR KİMSE AĞIZ DOLUSUNDAN ÇOK OLAN SUYU
İÇTİKTEN HEMEN SONRA ONU KUSACAK OLSA
ABDESTİ BOZULUR MU?**

Cevap: Şemsu’l-Eimme es-Serahsî, *El-Mebsut* adlı eserinde şöyle
der:

1) Sünen, Ebu Davut, El-Müsned, Ahmet b. Hanbel. Meâni’l-Asar, İmam et-Tahâvî.

2) El-Mebstût, es-Serahsî.

Bir kimse ağız dolusu yemek, su veya safra kusacak olsa abdesti bozulur.

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun) rivayet ettiği hadiste Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor.

إِذَا رَعَفَ الرَّجُلُ فِي صَلَاتِهِ أَوْ قَاءَ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلَا يَتَكَلَّمْ وَلْيَبْنِ عَلَى صَلَاتِهِ.

“Namaz esnasında kişinin burnu kanasa veya kussa konuşmaksızın abdest alsın ve namazına kaldığı yerden devam etsin.”¹

Hasan B. Ziyâd (ö.204):

İçildikten hemen sonra kusulan ağız dolusu suyu gözyaşı, ter ve tükürüğe kıyas ederek abdesti bozmayacağını söylemiştir. Hasan bin Ziyad'ın bu kıyası, Şemsu'l-Eimme es-Serehsî tarafından fasit görülmüştür. Zira su mideye ulaşmasıyla pislenir. Ve dışarıya pis olarak çıkar. Dolayısıyla bu su, kusulan safra ve yemek gibi kabul edilir. Yani abdesti bozar. Fetvada bu görüşe göredir.

Kusmuk meselesinden söz açılmışken şunu da söyleyelim:

Bir kimse balgam ve ya tükürük kusarsa abdesti bozulmaz. Malum olduğu üzere tükürük temizdir bedenden çıkan temiz bir şeyin abdesti bozmayacağı izahtan varestedir.

Balgam meselesine gelince İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre mutlak balgam yani ister baştan insin ister mideden yukarı çıksın, kusulmasıyla abdest bozulmaz. Zira balgam tükürük gibidir. Balgamın tükürük gibi olmasının manası şudur: Boğazın en üst tarafında olan rutubet incelik ve tükürük olur. Bu üst kısmın altındaki rutubet ise kalınlaşır ve balgam olur. Bu da gösterir ki balgam mideden değil bilakis boğazın alt kısmından gelir. Boğazın alt kısmı ise necaset mahalli değildir.

1) Musannef İbn Ebi Şeybe/5901

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Ammar (Allah onlardan razı olsun)’a şöyle buyurmuştur:

يا عمار ما نخامتك ودموع عينيك والماء في ركوتك إلا سواء

«Ey Ammar Balgam, gözyaşı ve kabındaki su farklı değil, aynı şeylerdirler.”¹

Yani balgam ve gözyaşı, su kabındaki su gibi temizdirler. Abdesti bozmazlar.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin) mideden çıkan balgam abdesti bozar, demiştir. Zira bu balgam necaset mahallinden çıkmıştır. Necasete mücavir olduğundan pis kabul edilir. Bu sebeple de abdesti bozar.

Ebu Hanife ve Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’a göre kusulan kan az olsun çok olsun abdesti bozar. Çünkü mide kan mahalli değildir. Dolayısıyla gelen kan, midedeki bir yaradan gelmiştir. Bu kan vücudun herhangi bir yerinden gelen kan gibi kabul edildiğinden onlara verilen hüküm, bunun içinde geçerli olur. Yani abdestte veya gusülde temizlenmesi vacip olan yere çıkmasıyla abdest bozulur. Dolayısıyla gusülde yıkanması vacip olan yerlerden biri olan ağza, kanın çıkmasıyla da abdest bozulmuş olur.

Hasan bin Ziyad, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)’den şöyle rivayet eder: Bu anlatılan, kusulan kanın pıhtılaşmamış sıvı halde olduğu zaman geçerlidir. Eğer kusulan kan pıhtılaşmış olursa, ağız dolusu olmadıkça abdesti bozmaz. Zira gerçekte bu kan değil yanmış kan yani pıhtıdır.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)*e göre mideden gelen kan, ağız dolusu olmadığı sürece abdesti bozmaz. Çünkü o da kusmuk çeşitlerinden biridir. Onlarda aranan ağız dolusu olma şartı, bunda da aranır.²

1) Ed-Dârâkutnî.

2) El-Mebsût, es-Serahsî

112-SUÂL:

TÜKÜRÜĞÜNDE KAN GÖREN BİR KİMSENİN
ABDESTİ BOZULUR MU?

Cevap: Bu meselede ki hüküm, tükürük veya kandan galip olana göredir. Yani eğer tükürük kana galip olursa abdest bozulmaz. Kan tükürüğe galip olursa abdest bozulur. Galip olana itibar edilmesinin gerekçesi ise şudur: Tükürük galip olduğu zaman kan, kendi kuvvetiyle çıkmamış belki onu tükürük çıkarmıştır. Kan galip geldiğinde ise kendi kuvvetiyle çıkmış olur.

Eğer tükürükle kan eşit olursa kıyasa göre abdestin bozulmadığına hükmedilecek olsa da, istihsan yolu tercih edilmiş ve abdestin bozulduğuna hükmedilmiştir. Çünkü tükürük kendi kuvvetiyle çıkmış kabul edildiğinde, ona eşit olan kanın da kendi kuvvetiyle çıkmış olmasının kabul edilmesi gerekir. İki taraflı olan bir meselede bir taraf abdestin bozulmamasını, diğer taraf ise abdestin bozulmasını gerektiriyorsa ihtiyatlı olanı almak gerekir.¹

Abdullah b, Mes'ud (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

ما اجتمع حلال وحرام إلا غلب الحرام على الحلال

Bir şeyde (bir yönüyle) helal ve (diğer yönüyle) haram bir araya gelirse, haram (hükmü) helale galip gelir.²

113-SUÂL:

UYKU ABDESTİ BOZAR MI?

Cevap: Fakihler, uykunun bizatihi kendisinin abdesti bozup bozmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafilere göre abdesti bozan uykunun bizatihi kendisidir. Bundan sadece oturarak uyuyanı istisna etmişlerdir. Çünkü oturarak uyuyanın abdestinin bozulmayacağı hususunda icma vardır.

1) El-Mebsût, es-Serahsî.

2) Musannef Abdurrezzak. Es-Sünenu'l-Kubra

Şafi mezhebinde, oturarak uyumanın dışında kalan uykular hangi şekilde olursa olsun asıl kıyas üzeredirler. Yani abdesti bozarlar.

Ebu Musa el-Eşari (Allah ondan razı olsun) şöyle der: **Yan yatarak uyuyan kendisinden bir şey çıktığını bilmedikçe abdesti bozulmaz.**

Biz Hanefilere göre ise; ayakta, rükûda, secde ve oturarak uyuyanın abdesti bozulmaz.

حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّ مَرْوَانَ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ الْأَضْطِجَاعِ بَعْدَ رَكْعَتَيْ الْفَجْرِ؟ فَقَالَ: لَا، حَتَّى تَضْطَجِعَ

İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*'inde şöyle der: Bana ibn Mehdi, Süfyandan, O da Ebu ishak'tan, O da Mücahit'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: Mervân, sabah namazından sonra uyumanın abdesti bozup bozmayacağını sormuş, Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) şöyle cevap vermiştir: **Hayır, yan yatıp uyumadıkça abdesti boz-maz.**¹

Hanefî fakihlerine göre uykunun bizatihi kendisi abdesti bozmaz. Belki uyurken kendisinden çıkacak olan şey abdesti bozar. Buna bi-naen Hanefîler uyuma pozisyonlarını değerlendirmişler ve hangi pozisyonda uyuyan kişinin mafsalları gevşeyip uyanıklık halinden kendisinde hiçbir eser kalmazsa, o pozisyonda abdestin bozulacağı-na, uyanıklık eseri kalacak olan pozisyonlarda ise abdestin bozulma-yacağına hükmetmişlerdir.

Hanefî fıkıh kitaplarında ayakta, rükûda, secde ve oturarak uyuyanın abdesti bozulmaz.

Yan yatarak, bir şeye yaslanarak veya kaba etlerinden birinin üzerine oturarak uyuyanın abdesti bozulur şeklinde zikredilen ibareler, az önceki yaptığımız değerlendirmenin sonucudur.

1) İbn Ebi Şeybe, 6451

Dikkat edilirse abdest bozulmaz denen suretlerde kişinin mafsallarının tamamen gevşemeyip kendisinde uyanıklık bağlarından bir bağın bulunduğu görülür. Bozulur denilen suretlerde ise bu bağ görülmemektedir.

لَيْسَ عَلَى الْمُحْتَبِي النَّائِمِ، وَلَا عَلَى الْقَائِمِ النَّائِمِ، وَلَا عَلَى السَّاجِدِ
النَّائِمِ، وَضُوءٌ حَتَّى يَضْطَجَعَ، فَإِذَا اضْطَجَعَ تَوَضَّأَ

“Düşmeyecek şekilde sağlam durarak uyuyan, kıyam halinde uyuyan ve secde halinde uyuyan kimselerin abdestleri bozulmaz. Ta ki yanı üzere yatmasın. Yanı üzere yatarak uyuyacak olsa abdest alması gerekir.”¹

Yukarıda anlatılmak istenilen de buydu. Yani bu üç halde kişinin uykusuna rağmen abdesti bozucu bir şeyin vücudundan çıkmadığından emin olma hali vardır. Düşmemesi de bunun delilidir

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin) tan; kasıtlı olarak uyuyan kişinin abdestinin bozulacağı rivayet edilmiş olsa da, **Zahiru’r-Rivâye** abdestinin bozulmayacağı yönündedir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِذَا نَامَ الْعَبْدُ فِي سُجُودِهِ يُبَاهِي اللَّهَ تَعَالَى بِهِ مَلَائِكَتَهُ فَيَقُولُ أَنْظَرُوا
إِلَى عَبْدِي رُوحَهُ عِنْدِي، وَجَسَدَهُ فِي طَاعَتِي

“Kul secdede uyuduğu zaman Allah Teâlâ fahredip meleklerine şöyle der: Ruhu katımda, cesedi itaatimde olan kuluma bakınız”²

Kulun cesedinin Allah Teâlâ’ya itaatte olması abdestinin var olduğunu göstermektedir. Ayrıca abdesti bozucu bir şeyin vücudundan çıkmadığından emin olma hali de durmaktadır. Bu hal durmayacak olsaydı, kişi iki yanından birine düşerdi.

1) Bu Hadisi el-Beyhakî, Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)’den mevkuf/kavl-i sahâbi olarak rivayet etmiş ve senedinin ceyyid/kabul edilir olduğunu söylemiştir.

2) El-Musannef ibn Ebi Şeybe

İbn Şuca'nın İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den yapmış olduğu rivayette; Ayakta, rükûda veya secde uyumanın abdesti bozmaması, namazda olmakla kayıtlıdır. Fakat **Zahiru'r-Rivâye**'de gerek namazda gerekse namaz dışında abdestin bozulmayacağı söylenmiştir. Fetva da buna göredir.

Oturan kişinin bir şeye dayanarak uyuması meselesine gelince; İmam Tahâvî (Allah ondan razı olsun) dayandığı şey, çekilip alındığında kişi düşecekse ona dayanarak uyumak abdesti bozar, demiştir. Çünkü bu durumda abdesti bozucu bir şeyin vücudundan çıkmadığından emin olunamaz. Bu şekilde olan bir uykunun abdesti bozacağı aşîkârdır.

Şayet dayandığı şey, çekilip alındığında kişi düşmeyecekse ona dayanarak uyumak abdesti bozmaz, demiştir.

Şurunbulâli (ö.1069) **Nuru'l-İzâh** isimli eserinde; İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den bir şeye dayanarak uyuyanın hiçbir şekilde abdestinin bozulmayacağı rivayetini almıştır. Ona göre bu kişinin makatı yere tamamen yerleşmiştir. Dolayısıyla kendisinden bir şey çıkmayacağından emindir.

Oturup uyuyan kimsenin uyanmaksızın makatı yerinden tamamen yukarı kalkacak olsa, yere düşme de abdesti bozulur.¹

114-SUÂL:

ABDESTLİ OLAN BİR KİMSE, SİNLİ-KAFLI KONUŞURSA YANİ SÖVERSE ABDESTİ BOZULUR MU?

Cevap: Şüphesiz en fahiş kelam dinden çıkmayı gerektiren kelimedir. Abdestli bir Müslüman dinden çıkmayı gerektiren bir söz söyler -ki bundan Allah Teâlâ'ya sığınırız- hemen sonra tekrar dine dönerse, abdesti bozulmaz. Elbette sövmek çok çirkin bir günahdır. Fakat abdesti bozmaz. Zira bir şeyin büyük günah olması başka bir şey, abdesti bozucu olması daha başka bir şeydir.

1) El-Mebsût, es-Serahsî.

Şemsu'l-Eimme es-Serahsî **el-Mebsut** adlı eserinde, Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)'ye şöyle dediğini isnat etmiştir. Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun) günlük konuşmalarında küfürlü sözler kullanan kişiler hakkında şöyle buyurmuştur:

إِنَّ بَعْضَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ شَرٌّ مِنَ الْحَدَثِ فَجَدِّدُوا الْوُضُوءَ

“Kuşkusuz bir takım halleriniz vardır ki abdestsizlikten daha da kötüdür. Bu yüzden abdestinizi tazeleyin.”¹

Hazreti Aişe validemizden; küfürlü söz kullananlar hakkında rivayet edilen bu söz, abdest üzerine abdest almaları günahlarına kefaret olsun diyerdir. Yani abdest almaları vacip değilse de müstehaptır.

115-SUÂL:

NAMAZDA GÜLMEK ABDESTİ BOZAR MI?

Cevap: Hanefî fakihler namazda kakhkaha ile gülmenin namazı ve abdesti bozduğu hususunda ittifak, kakhkahanın bizatihi abdestsizlik olup olmadığı hususunda ise ihtilaf etmişlerdir.

Ebu Zeyd ed-Debbûsî'nin de içinde bulunduğu bir grup fakih: Namazda kakhkaha ile gülmenin hem namazın hem de abdestin iadesini gerektirdiğini söylemekle birlikte, bizatihi kakhkahanın abdesti bozucu olmadığını söylemiş, kıyasın da bunu desteklediğini savunmuşlardır. Çünkü kakhkaha bedenden çıkan pis bir şey değildir. Bilakis ağlama ve konuşma gibi bir sestir. Nasıl ki ağlama ve konuşma abdesti bozmuyorsa bizatihi kakhkaha da abdesti bozmaz.

Namazda kakhkahanın abdestin iadesini gerektirmesi, namaz halinin Allah Teâlâ ile münacat hali olmasına binaendir. Fakihler, namazda kakhkaha ile gülmenin abdest almasının vacip oluşuna caydırıcı ceza olması cihetinden bakmışlardır. Kakhkahanın bizatihi abdesti bozması noktasından bakmamışlardır.

1) El-Musannef, İbn Ebi Şeybe 1437. Şuabu'l-İman, el-Beyheki

Bu görüşü savunan fakihler karşı görüşte olanların delil sadedinde zikrettikleri hadislerin, kendi görüşlerine muvafık olduğunu, bu hadislerde namazın ve abdestin iadesinden bahsedildiğini, bunun ise kahkahanın abdestsizlik olmasını gerektirmediğini söylemişlerdir.

Ayrıca namazda abdesti bozulmayacak bir şekilde uyuyan bir kimse, bu haldeyken kahkaha ile gülse abdestinin bozulup bozulmayacağı hususunda ihtilaf edilmiş, gerek usulde gerekse fûruda namazının ve abdestinin bozulmayacağı sahih görüş olarak kabul edilmiştir. Gerekçe olarak ta namazda kahkahadan dolayı abdestin vacip oluşunun caydırıcı bir ceza olmaktan öte bir şey olmadığı, uyuyanın ise böyle bir cezayı hak etmediği gösterilmiştir.

Fakat Fahu'l-İslam (ö.482), namazda namazı bozmayacak şekilde uyuyanın uyku halindeyken kahkahası ile konuşmasını eşit konumda tutmuş ve namazı bozmayacağını söylemiştir. Hâlbuki mezhebin görüşü, bu haldeyken konuşmanın namazı bozduğudur. Nitekim **en-Nevazil** isimli eserde bunu açıkça beyan etmiş ve tercih edilen görüşün bu olduğunu zikretmiştir.

Bu durumda namazda uyuyanın kahkahası abdesti bozmadığı gibi iadesini de gerektirmez. Fakat namazı bozar. **Et-Tahrir** isimli eserinde Kemal İbnu'l-Humam'ın (ö.861) tercih ettiği görüş de budur. Çünkü uyanık haldeyken namazda kahkahanın abdestin iadesini gerektirmesi, münacat hali olan namaza karşı işlenen suç sebebiyledir. Uyuyan kimseden ise böyle bir suç düşünülemez.

Namazda kahkaha ile gülenin abdestli veya teyemmümlü olması arasında fark yoktur. Kahkahası abdestini bozduğu gibi teyemmümünü de bozar.

Gusûl abdesti alıp ta namaza duran bir kimsenin kahkaha ile gülmesi durumunda guslünün batıl olmayacağı hususunda ittifak vardır. Guslün zımnında olan abdesti bozmayacağını söyleyenler olmuştur.

Kadıhan emsali müteahhir Âlimler, ona ceza olması açısından namazın batıl olduğunda ittifak etmekle beraber, abdestinin bozulduğunun sahih görüş olduğunu beyan etmişlerdir.

Fıkıh kitaplarımızdaki ibarelerin zahiri ve başka bir grup fakihin görüşü; kahkahanın bizatihi hades olduğu yani abdesti bozucu olduğudur.

Bu ihtilafın semeresi şu meselede ortaya çıkar: Kahkahanın bizatihi kendisinin abdesti bozmayacağı görüşünde olanlara göre; namazda kahkaha ile gülen namazı ve abdesti iade edecek olsa da, abdest almadan önce Mushaf'a dokunması caizdir. Kahkahanın bizatihi kendisi hadestir diyenlere göre ise abdesti iade etmeden Mushaf'a dokunmak caiz olmaz.

Bazı fıkıh kitapları gülmeyi sadece kahkaha ile sınırlı tutmaz. Onu üç kısma ayırır ve her birine ayrı hüküm vazeder.

Kahkaha: Dişleri görünsün veya görünmesin kendisi ve yanındaki kimsenin işiteceği şekilde gülmektir.

Namazda kahkahanın ittifakla namazı bozduğunu, abdesti ise bazılarına göre bozduğunu, diğer bazılarına göre ise abdesti bozmadığını ancak namazına devam etmesi için ona verilen bir ceza olarak abdestini iade etmesi gerektiğini yukarıda beyan etmiştik.

Fakihler delil olarak Efendimizin şu Hadis-i şerifini zikretmişlerdir:

رَوَى زَيْدُ بْنُ حَالِدٍ الْجُهَنِيُّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ إِذْ أَقْبَلَ أَعْمَى فَوَقَعَ فِي بَيْتٍ أَوْ رَكْبَةٍ هُنَاكَ فَصَحَّكَ بَعْضُ الْقَوْمِ فَلَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ مَنْ صَحَّكَ مِنْكُمْ فَلْيُعِدِّ الْوُضُوءَ وَ الصَّلَاةَ

Zeyd b.Halid el-Cüheni rivayet ettiği hadiste şöyle der:

Allah Resulü ashabına namaz kıldırırmaktayken bir âmâ namaz kılmak için geldiğinde oradaki bir kuyuya (veya bir çukura) düşünce cemaatten bazıları güldüler. Peygamber Efendimiz

(Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **namazı bitirince: Hanginiz güldüyse abdesti ve namazı iade etsin buyurdu.**¹

Dıhk (gülmek): Yanındaki kişinin değil de, sadece kendisinin işiteceği kadar gülmesidir.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-asl**'da bunun namazı bozmayacağı ve abdestin iadesini gerektirmeyeceğini söyledikten sonra, kendisine “neden bozmuyor, oysaki bu konuşmak gibidir” denildiğinde, evet dediğin gibi aynen konuşmak gibidir. Kıyasa göre bozması gerekir. Fakat bunun abdesti ve namazı bozmayacağı hususunda eser'e tabi olduk, demiştir. Müteahhir bazı Âlimler ise: Bu sadece namazı bozar, abdestin iadesini gerektirmez, demişlerdir.

Tebessüm: Ne yanındaki ne de kendisinin duyamayacağı şekilde gülmektir. Bu şekilde kılınan namazın mekruh olmasıyla birlikte, tebessüm ne abdesti ne de namazı bozar.

وَرُوِيَ أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَسَّمَ فِي صَلَاتِهِ فَلَمَّا فَرَغَ سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ أَتَانِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَالَ مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ مَرَّةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا

Rivayet edilmiştir ki: Peygamber efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **namazda iken tebessüm etmiş, namazı bitirdiğinde bundan kendisine sorulunca: Bana Cibril** (Aleyhi's-Salâtu Ve's- Selâm) **gelip: Kim sana bir defa salât getirirse, Allah ona on defa salât/rahmet eder demiştir.**²

İmam, kasten abdesti bozduktan sonra cemaat kahkahayla gülecek olsa cemaatin abdesti bozulmaz. İmamın namazdayken konuşması durumunda da hüküm böyledir.

İmam namazdan çıkmak için selam verdikten sonra, henüz cemaat selam vermemişken kahkahayla gülecek olsalar en sahih olan

1) Sünenü'd-Darakutnî.

2) Beyhaki es-Sünenü'l-Kubra

görüş abdestlerinin bozulmayacağıdır. **El-Hulasa** isimli eserde de böyledir. Abdestlerinin bozulacağı görüşü de vardır. Bu ihtilaf, imam selam verdikten sonra, imama uyanlar hala namazda mıdır, yoksa değil midir ihtilafı üzerine bina edilmiştir.

Melikü'l ulema el-Kâsânî (ö.587), **Bedayî** isimli eserinde şöyle der: İmam ve imama uyanlar beraber kahkahayla gülseler veya önce cemaat sonra imam kahkahayla gülse hepsinin abdesti bozulur. Önce imam sonra cemaat kahkahayla gülse, imamın abdesti bozulur, cemaatin abdesti bozulmaz.¹

116-SUÂL:

ARKA YOLDAN ÇIKAN KURTÇUK ABDESTİ BOZAR MI?

Cevap: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ

“Sizden biri ayakyolundan geldiğinde ...”²

Ayakyolundan gelmenin abdesti bozmasının manası, ön ve arka yoldan çıkan her şeyin abdesti bozucu olmasıdır.

Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e abdesti bozan şey nedir diye sorulduğunda;

“مَا خَرَجَ مِنَ السَّيْلَيْنِ”

“İki yoldan çıkan her şeydir.” buyurmuşlardır.

Hadis-i Şerifte geçen (ما) kelimesi elfaz-ı umumdan olup, ön ve arka yoldan çıkan mutat ve mutat olmayan her şeyi kapsar.³

İbn Abidin: Haskefi’nin abdesti bozan şeylerin hemen başında “ön ve arka yoldan çıkan her şey abdesti bozar” diyerek genelleme

1) El-Bahru’r-Râîk.

2) Maide/6

3) Fethul-Kadîr

yapması, çıkanın mutat necaset olması durumunda abdestin bozulacağı, aksi takdirde bozulmayacağı vehmini ortadan kaldırmak içindir.” demiştir. Dolayısıyla arka yoldan çıkan kurtçuk abdesti bozar.

117-SUÂL:

ÖN VE ARKA YOLU BİR OLAN YANİ KÜÇÜK VE BÜYÜK ABDESTİNİ BİR YOLDAN YAPAN KADININ ÖN YOLUNDAN GELEN YEL ABDESTİNİ BOZAR MI?

Cevap: Öncelikle, ön ve arka yolu ayrı ayrı olan kadının ön yolundan gelen yel abdestini bozmaz. Erkeklerde de hüküm böyledir. Arka yoldan gelen yel ise hem erkeklerde hem de kadında abdesti bozar.

Sualimize gelince; fıkhıta bu kadına “mufdat” denir. Bu kadının ön yolundan yel gelmesi durumunda abdest alması müstehaptır. Vacip değildir. Çünkü kesin olan şüphe ile zail olmaz. Ebu Hafs abdest almasının vacip olduğunu söylemiştir. Bazıları da gelen yel kokuyorsa abdest alması vacip, kokmuyorsa vacip değildir demiştir.¹

Bu gibi durumlarda abdest alması ihtiyattır.

118-SUÂL:

GÖZDEKİ KABARCIKLARIN SOYULMASI SONUCU ÇIKAN SARI SU VEYA GÖZ NEZLESİ OLANIN GÖZÜNDEN AKAN GÖZYAŞINDAN DAHA KALIN SU ABDESTİ BOZAR MI?

Cevap: Bedenden çıkan şeyin abdesti bozması için üç şart vardır.

1) Necis olması. Bedenden çıkan tükürük ve sümük gibi temiz şeyler abdesti bozmaz. Bu konuda ittifak vardır.

2) Çıkan şey akıcı olmalı ve çıktığı yerden dışarı taşmalıdır. Zira çıktığı yerden taşmayan necaset çıkmamış hükmündedir.

1) Tebyînu'l-Hakâik

3) Akıcı ve yayılcı olan şeyin, abdest ve gusülde temizlenmesi vacip olan yere taşması.

Buna göre gözdeki kabarcıkları kaşıyıp onlardan sarı su çıkarsa bakarız; eğer bu sarı su gözün içinde kalıp dışarı çıkmazsa abdesti bozmaz. Çünkü temizlenmesi vacip olan yere taşmamıştır. Dışarı taşarsa abdesti bozar. Göz nezlesi olan kişinin durumu da böyledir.¹

119-SUÂL:

YARADAKİ KAN, TEMİZLENMESİ VACİP OLAN YERE TAŞMADAN BİR BEZ PARÇASIYLA VEYA PAMUKLA HER ZUHUR ETTİĞİNDE ÇEKİLİP ALINSA ABDEST BOZULUR MU?

Cevap: Yaradaki kanın abdesti bozması abdestte ve gusülde yıkanması vacip olan yere taşmasıylaadır. Bu taşma gerçekleşmedikçe yani kan yaranın içinde kaldığı sürece abdest bozulmaz. Yaradan çıkıp temizlenmesi vacip olan yere taşmadan pamuk veya bez gibi bir şeyle silinecek olursa bakılır; eğer pamuk veya bezle silmeyecek olsaydı sildiği bu kanların toplamı temizlenmesi vacip olan yere taşacak miktar olursa abdesti bozar. Aksi takdirde bozmaz. Bu miktar kişinin galip zannıyla bilinir. Fıkıh kitaplarımızda “yaradaki kanın temizlenmesi vacip olan yere bi’l kuvve akması da abdesti bozar” diye ifade edilen budur.²

120-SUÂL:

CİNSEL ORGANINDAN İDRAR SIZINTISI OLACAĞINDAN KORKAN KİŞİNİN İDRAR YOLUNA PAMUK TIKAMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: idrar yoluna pamuk tıkamada hiçbir beis yoktur. Hatta şeytanın kişiye vesvese vermesi durumunda müstehaptır. Şayet idrar

1) İbn Âbidîn. Et-Tahtavî

2) İbn Âbidîn

sızıntısını engellemek ancak oraya pamuk tıkamakla mümkün oluyorsa namaz kılacağı süre miktarınca pamuk tıkamak vaciptir.

Erkeğin idrar yoluna tıkadığı pamuk çıkartılır veya kendi kendine çıkarsa bakılır; yaş ise abdest bozulur, değilse bozulmaz.

İdrar yolundaki pamuğun iç kısmının idrardan ıslanması durumunda bu ıslaklık pamuğun dışardan görünen dış kısmına sirayet etmezse abdest bozulmaz. Nitekim bütün fıkıh kitaplarımızda erkeğin idrarının idrar yoluna inmesiyle abdestin bozulmayacağı, ancak dışarı çıkmasıyla bozulacağı beyan edilmiştir.

Kadının cinsel organının gerek iç kısmına gerek dış kısmına koymuş olduğu pamuk düşecek olursa bakılır; eğer yaş ise abdesti bozulur, değilse bozulmaz. Yani idrardan dolayı ıslanmışsa bozulur. Fercin rutubeti ise ilerde beyan edilecektir. (121. suâle bak)

Kadının cinsel organının dış kısmına koymuş olduğu pamuğun iç kısmı ıslanmışsa abdesti bozulur. Bu ıslaklığın dış kısma sirayet etmesi abdestin bozulmasında gerekli değildir. Yani dış kısma sirayet etse de etmese de abdesti bozulur. Çünkü bu ıslaklığın, cinsel organın iç kısmından geldiği kesindir. Bu ise abdesti bozar. Kadının cinsel organının dış kısmı, hükümde, sünnetsiz erkeğin sünnet olması durumunda kesilecek olan et parçası gibi görülmüştür. Nasıl ki erkeğin cinsel organından bu et parçasına inen idrar dışarı çıkmazsa da abdesti bozuyorsa, kadının cinsel organının dış kısmına koyduğu pamuğun iç kısmı ıslandığında da bu ıslaklık dışarı çıkmasa dahi abdesti bozulur. Ancak kadın pamuğu cinsel organının iç kısmına koyarsa ıslaklık pamuğun dışına çıkmadığı sürece abdesti bozulmaz.¹

121-SUÂL:

**KADININ CİNSEL UZVUNDAKİ RUTUBET (YAŞLIK)
TEMİZ MİDİR, PİS MİDİR?
ABDESTİ BOZAR MI, BOZMAZ MI?**

1) El-Halebî

Cevap: Dürü'l-Muhtâr ve hâşiyesi İbn Âbidin'de şöyle zikredilmiştir: Kadının cinsel uzvunun dış kısmındaki rutubet (yaşlık) kesinlikle temizdir. Yani ter ve sümük gibi. Onunla abdest bozulmaz. Kadının cinsel uzvunun içinden dışına çıkan rutubet (yaşlık) hakkında İmam Âzam (Allah ona rahmet etsin) ile iki talebesi Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) arasında ihtilaf vardır. İmam Âzam (Allah ona rahmet etsin) bu rutubetin temiz olduğuna, iki talebesi ise pis olduğuna hükmetmişlerdir. Yani İmam Âzam'a (Allah ona rahmet etsin) göre bu rutubet abdesti bozmaz, iki talebesine göre bozar.

Özet olarak, İmam Âzam (Allah ona rahmet etsin) ve iki talebesi, kadının cinsel uzvunun dış kısmından gelen rutubetin temiz olup abdesti bozmadığı hususunda ittifak etmişler, cinsel uzvunun içinden dışarı çıkan rutubet hususunda ise ihtilaf etmişlerdir. İmam Âzam'a (Allah ona rahmet etsin) göre bu rutubet de temizdir, abdesti bozmaz. İki talebesine göre pisdir, abdesti bozar. Tercih edilen görüş İmama Âzam'ın (Allah ona rahmet etsin) görüşüdür.

Netice olarak kadının bu rutubetin dışarı çıkmasını engellemek için pamuk kullanması caizdir. Fakat vacip değildir.¹

Not: Kadının idrar sızıntısının olup olmamasıyla ilgili pamuk kullanma meselesi bu meseleden farklı bir meseledir.

Önceki 120. suâlin cevabında kadının pamuk kullanması hakkında yazdıklarımız idrar sızıntısıyla ilgilidir. Burada yazdıklarımız ise kadının cinsel uzvunun gerek iç kısmında gerekse dış kısmında bulunup dışarı çıkan rutubetle ilgilidir.

122-SUÂL:

KAN ALDIRMAK ABDESTİ BOZAR MI?

Cevap: Fıkıh kitaplarımızda bu mesele, sıkılmadıkça dışarıya çıkmayacak pisliğin sıkılıp yaradan dışarı çıkartılması durumunda abdestin bozulup bozulmaması meselesinde ele alınmıştır.

1) Reddu'l-Muhtar, İbn Âbidin

Kuşkusuz, sıkılmadıkça yara içinden çıkmayan pislik, yerinde durduğu sürece abdesti bozmaz. Bu, tıpkı deri altında bulunan damarlardaki kan gibidir. Böyleyken tutup ta o yarayı sıkarak içindeki pisliğin dışarı çıkartılması durumunda, bazıları abdest bozulmaz demişse de buna itibar edilmemiştir. İtibar edilen görüş abdestin bozulacağıdır.

Fethu'l-Kadir sahibi Kemal İbnu'l-Hümam (ö.861) şöyle der:

Yaradan pisliğin çıkması veya çıkartılmasının belli bir tesiri yoktur. Muteber olan bedenden pis bir şeyin çıkmış olmasıdır.

Bu, çıkartmakla gerçekleştiği gibi, kendiliğinden çıkmakla da gerçekleşir.

Görüldüğü gibi Kemal İbnu'l-Hümam (ö.861) ne necasetin bedenden çıkartılmış olmasına ne de kendiliğinden çıkmasına itibar etmemiş, bilakis pis bir şeyin bedenden çıkmış olmasına itibar etmiştir.

Buna göre gerek hacamat yoluyla gerekse damardan iğne ile kan aldırma durumunda pisliğin (kanın) çıkmış olması gerçekleşmiş olduğundan abdest bozulur.¹

1) *Fethu'l-Kadir*.

GUSÛL

123-SUÂL:

SÛNNETE UYGUN GUSÛL NASIL ALINIR?

Cevap: Elleri ve avret mahallini yıkar, varsa bedendeki necaseti giderir sonra ayakları yıkamayı tehir ederek abdest alır. Daha sonra baştan başlayarak her defasında kuru yer kalmayacak şekilde bütün bedeni üç kez yıkar.

Son olarak ayaklarını yıkar. Ayaklarını anlattığımız şekilde tehir etmesi gusledilen yerde ayaklara değecek şekilde müstamel suyun birikmesinden ötürüdür. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse tehir etmesi gerekli değildir.

عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ غَيْرَ رِجْلَيْهِ وَغَسَلَ قَرْجَهُ وَمَا أَصَابَهُ مِنَ الْأَذَى ثُمَّ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثُمَّ نَحَى رِجْلَيْهِ فَغَسَلَهُمَا هَذِهِ غُسْلُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Meymune validemiz şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayakları dışında aynen namaz için abdest alır gibi abdest aldı. Ardından avret mahallini ve bedenine isabet eden yıkanacak şeyleri yıkadı. Sonra üzerine su döktü. Daha sonra ayaklarını uzatıp yıkadı. Cenabetten guslü işte budur.¹

1) El- Buhârî.

Suyu normal kullanmak yani ne çok israf etmek ne de çok az kullanmak, ilk yıkamada bütün azaları ovalamak, kimsenin görme-yeceği bir yerde gusletmek ve sonunda bir mendil (havlu) ile kurul-
lanmak müstehabtır.

124-SUÂL:

GUSÛLDE DİŞ ARALARINI YIKAMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Guslün farziyyeti kitapla sabittir. Cenab-ı Hak şöyle bu-
yuruyor:

وَأَنْ كُنْتُمْ جُبَّاءَ فَاطْهَرُوا

“Cünüp olursanız iyice temizlenin”. (el-Maide/6)

Gusûlde bedenın tamamını yıkamak farzdır. Yıkınmasında me-
şakkat olan yerler istisna edilmiştir.

El-Fetevâ'l-Hindiyye ez-Zahîre'den şöyle nakletmiştir: Dişler ara-
sında ve diş kovuklarındaki kalıntıların çıkarılmasında meşakkat
olduğundan en sahih görüş guslün sıhhatine mani olmamalarıdır.
Bununla beraber ez- Zahidi (ö.658), Ez-Zahîre, ve Fethu'l-Kadir adlı
eserlerde: Dişler arasında ve diş kovuklarındaki kalıntıları temizle-
nip üzerlerinden suyun akıtılmasının ihtiyat olduğu söylenmiştir.
Ez-Zahidî: Burunda sıvı haldeki sümüğün gusle mani olmayacağını,
kuru olanın ise mani olacağını söylemiştir. Aynı şekilde tırnaklar ara-
sındaki macun ve benzeri yapışkan maddeler de gusle manidir. Toz
ve topraklar ise gusle mani değildir.

Abdest uzuvlarına yapışmış olan hamur, mum, çapak gibi şeyler
gusle manidir. Pire veya sinek pisliği ise mani değildir.¹

Su, saç diplerine ulaşırsa kadınların örgülü saçlarını açmalarına
gerek yoktur.²

1) -El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) El-Hidâye.

Suyu göbeğe ulaştırmak için parmağı göbeğine sokması gerekir.

En-Nâtîfi'nin *el-Vakıat*'ında ve *el-Muhit*'te: Sünnet olmamış erkeğin, derisinin altına suyu ulaştırmaya çalışmasının gerekli olmadığı görüşü tercih edilmişse de, *Et-Tatarhaniyye* ve *Fethu'l kadir* de istihsanen gerekli olduğu söylenmiştir.

125-SUÂL:

BOYA EMSALİ VÜCUTTA TABAKA OLUŞTURAN MADDELER GUSLE MANİ MİDİR?

Cevap: Boyacıların tırnaklarında kalan boyalar, zaruretten dolayı abdestlerine zarar vermez. Gusülde ise tercih edilen görüş; gusle mani olacaklarıdır. Çünkü gusül abdest gibi sürekli tekrarlanan bir iş değildir. Yani gusülde zaruret meydana gelmez.

126-SUÂL:

DENİZ VEYA AKARSUYA GİRMEKLE GUSLEDİLMİŞ OLUR MU?

Cevap: Akıcı bir suda veya büyük bir havuzda ya da şiddetli yağmur altında abdest ve gusül müddetince beklese abdest ve guslü sahih olduğu gibi sünnetlerini de ikmal etmiş olur.

127-SUÂL:

GUSLEDERKEN BESMELE ÇEKMEK VE DUA OKUMAK DOĞRU MUDUR?

Cevap: Gusül ve abdestte vacip yoktur. Guslün sünnetleri tertip dışında abdestin sünnetleri gibidir. Ağza ve buruna su vermek abdestte sünnet, gusülde ise farzdır. Gusle ait başka sünnetler de vardır.

Genelde gusül, avret mahallinin açık olması ve şer'i temizliğin tam bulunmadığı banyo gibi yerlerde alınacağından dua etmek münasip

görülmemiştir. Mekruh addedilmiştir. Ayrıca guslederken hiç konuşmamak gerekir.

Avret mahalli açılmadan besmele çekmek sünnettir. Fakat çıplakken besmele çekmek diğer dualar gibi mekruhtur.¹

128-SUÂL:

KOCASIYLA İLİŞKİYE GİRDİKTEN SONRA GUSLEDEN KADINDAN KOCASININ MENİSİ GELSE GUSLÜ TEKRARLAMASI GEREKİR Mİ?

Cevap: Kocasıyla ilişkiye girdikten sonra gusleden kadından kocasının menisi gelse guslü tekrarlamaı gerekmeyip sadece abdest alması gerektir.²

Erkeğe ise gusül gerekmesi, meninin sulbünden şehvetle ayrılmasına bağlıdır. Tenasül uzvundan dışarı çıkması şart değildir. Bu İmam Azam ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'in görüşüdür. İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'a göre tenasül uzvundan dışarı çıkması da şarttır.

Sulbünden şehvetle ayrılan meninin dışarı çıkmasına bir şekilde mani olunsa ve şehvet teskin edildikten sonra dışarı çıkacak olsa İmam Azam ve İmam Muhammed'e (*Allah onlara rahmet etsin*) göre guslü gerektirir. İmam Ebu Yusuf'a (*Allah rahmet etsin*) göre ise gerektirmez. Fetva İmam Azam ve İmam Muhammed'e (*Allah onlara rahmet etsin*) göredir. Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*) 'un görüşü ancak sıkıntılı hallerde alınabilir.

İlişkinin ardından küçük abdest almadan, uyumadan veya çokça yürümeden guslettikten sonra meni dışarı çıkacak olsa, İmam Azam ve İmam Muhammed'e (*Allah onlara rahmet etsin*) göre gusül gerekir. Fakat gusledip namaz kıldıktan sonra meni gelse ittifakla namazı iade gerekmez.³

1) İbn Âbidîn.

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

3) Teybinu'l-Hakaik.

El-Hulasa adlı kitapta: Küçük abdest esnasında meni gelse bakılır; şayet tenasül uzvu intişar halindeyse gusül gerekir aksi halde gusül gerekmez, denilmiştir.¹

129-SUÂL:

UYANDIKTAN SONRA YATAĞINDA ISLAKLIK GÖREN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Yatağından uyanıp kalkan kimse, ihtilam olduğunu hatırladığı halde tenasül uzvunda bir yaşlık görececek olsa, gusletmesi lâzım gelir.

Ayakta veya oturduğu yerde uyuyan kimse, uyanıp da bu uzvunda böyle bir yaşlık görse bakılır; eğer bu yaşlığın meni olduğuna kanaati var ise veya uyumadan evvel bu uzvu hareketsiz bir halde bulunmuş ise, gusletmesi lâzım gelir. Fakat tenasül uzvu evvelce uyanmış olup, böyle bir kanaati de bulunmayacak olsa gusül lâzım gelmez. O yaşlık mezi kabul edilir. Çünkü uzvun uyanması mezinin çıkmasına sebeptir.²

Kadın veya erkek ihtilamı hatırlar ve boşaldığını hisseder de ıslaklık görmezse gusül gerekmez.³ Zira bu gibi durumlarda kadına gusül, menisinin fercin dışına çıkmasıyla gerekli olur. Fetva da buna göre-
dir.

Yatakta meni bulunsa erkek karısına ait olduğunu, kadın da kocasına ait olduğunu düşünse ihtiyaten her ikisine de gusül gerekir.

Baygın kişi kendine geldiğinde baldırında veya elbisesinde mezi bulsa gusletmesi gerekli değildir. Bunun durumu, uykudan uyanan kişinin durumu gibi değildir.⁴

Namazda uyuyan kimse inzal olmaksızın ihtilam olur da namazı tamamlarsa namazı sahih olur. Daha sonra inzal vuku bulsa namazı iade etmesi gerekmezse de gusül alması gerekir.

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) Büyük İslam İlmihali Ömer Nasuhi Bilmen.

3) Kitabu'l-Asl.

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

130-SUÂL:

CİNLERLE CİNSEL İLİŞKİYE GİRMEK
GUSLÜ GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: Benimle olan bir cin var nefsimde kocamdan hissettiğimi ondan hissediyorum diyen kadına gusül gerekmez.

Husyeleri/hayâları olmayan kişi ilişkiye girecek olsa her iki tarafa da gusül gerekir.

131-SUÂL:

PREZERVATİFLE İLİŞKİYE GİREN KİŞİYE
GUSÜL GEREKİR Mİ?

Cevap: *Es-Siracu'l-Vahhac*'ta Tenasül uzvuna bir bez sarıp ilişkide bulunan kişide inzal olmazsa bakılır; fercin hararetini hissedip lezzet alırsa gusül vacip olur, yoksa vacip olmaz. Ancak ihtiyatlı olan her iki durumda da gusül alınmasıdır.¹ Günümüzdeki prezervatifler ince olup fercin hararetini hissetmeye ve zevke engel olmadıkları için guslün vacip olmasına mani olmazlar.

132-SUÂL:

DOĞUM ESNASINDA KAN GÖRMİYEN KADINA
GUSÜL GEREKİR Mİ?

Cevap: *Ez-Zahire*'de şöyle denilmiştir: Sahih olan görüşe göre doğum esnasında kan görmeyen kadına da gusül gerekir.

Cünüp olan kâfir, Müslüman olsa gusül alması gerekir. Hayızı kesilen kâfir kadın Müslüman olsa gusül alması gerekmez. Küçük kız hayızla buluğa erse, hayzından temizlendiğinde gusül gerekir. Esah olan görüşe göre erkek çocuk ihtilamla buluğa erecek olsa gusletmesi gerekir.²

1) El- Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

133-SUÂL:

CÜNÜP OLAN KİŞİNİN
GUSLÜ GECİKTİRMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: *El-Muhî'te* cünüp olanın guslû namaz vaktine kadar tehir etmesinde günah olmadığı söylenmiştir. *Siracuddin el-Hindî* şöyle der: Namaz vacip olmadıkça veya abdestsiz helal olmayan tilavet secdesi ve Mushaf'a dokunmak gibi şeyleri kastetmedikçe abdestsiz olan kişinin abdest alması vacip değildir.

Cünüp olanın gusûl alması da vacip değildir. Bu konuda icma vardır.

134-SUÂL:

CÜNÜP OLAN KİŞİ NELERİ YAPAMAZ?

Cevap:

1- Cünüp olan kişinin namaz kılması haramdır. Nisa suresi 43. ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا
مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا

“Ey iman edenler sarhoşken ne söylediğinizi bilene kadar ve cünüp olup yolcu olmadığımızda gusûl edene kadar namaza yaklaşmaym.”

2- Mescide giremez. Peygamber efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

«إِنِّي لَا أَهْلُ الْمَسْجِدَ لَجَنْبٍ وَلَا حَائِضٍ»

Ben ne cünüp olana ne de hayız olana mescidi helal görmüyorum.¹

1) İbn Huzeyme. Ebu Davut 232

3- Beytullahı tavaf edemez. Çünkü mescidin dâhilindedir.

4- Kur'an okuyamaz.

روى على رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان
نهى الجنب عن قراءة القرآن.

Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun), **peygamberimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
den: Cünüp kişiye Kur'an okumayı yasakladığımı rivayet etmiştir.¹

5- Kur'an-ı kerim'e dokunamaz. Fakih Ebu'l-leys (ö.373), **El-Feteve** isimli kitabında cünüp olanın Mushaf'a veya üzerinde ayet yazan bir şeye dokunamayacağını söylemiştir.

Taberânî şu hadisi rivayet etmiş ve ricalinin güvenilir olduğunu söylemiştir.

Kâinatın efendisi Hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyor:

عن عبد الله بن عمر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يمسه
القرآن إلا طاهر.

“Kur'an'a sadece (abdestsizlik ve cenabetten) temiz olanlar dokunabilir.”²

135-SUÂL:

**CÜNÜP BİR KİMSE SARHOŞKEN YIKANSA
AYILDIĞI ZAMAN TEKRAR YIKANMASI GEREKİR Mİ?**

Cevap: Öncelikle İmam Muhammed'in, **Kitabu'l-Asl**'ında ki şu ifadeleri nakletmek isteriz: Abdest veya gusül alan bir Hıristiyan abdestini veya guslünü bozacak bir eylem yapmadan Müslüman olsa, onları iade etmesi gerekmez.

1) Sünen El-Beyhaki

2) Taberânî, Mucemu'l-Kebirinde rivayet etmiş ve ricalinin sika olduklarını söylemiştir.

Hıristiyan (gayrimüslim) bir kimse teyemmüm aldıktan sonra Müslüman olsa, küfür halindeyken almış olduğu teyemmüm geçerli sayılmaz. Ancak İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre bu teyemmüm, sadece Müslüman olması için yeterlidir, namaz gibi ibadetler için geçerli değildir.

Kitabu’l-Asıl’ın ravisi olan ve aynı zamanda İmam Muhammed’in talebelerinden olan Ebu Süleyman el-Cüzecani (ö.2..?), gusül-abdest ile teyemmüm arasındaki bu farkı sorduğunda İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*): “Abdest ve gusülde niyet şart değildir, teyemmümde ise niyet şarttır” buyurmuştur.¹

Abdest ve gusülde niyet şart olmadığından dolayı Gayrimüslim’in abdest ve guslü geçerli ise de teyemmümü geçerli değildir. Çünkü teyemmümde niyet şarttır. Şafi mezhebinde teyemmümde niyet şart olduğu gibi abdest ve gusülde de şart olduğundan, gayrimüslim bir kimsenin ne abdest, ne gusül ne de teyemmümü geçerli değildir.²

Suâlimizin cevabına gelince: Sarhoş, yıkanma esnasında guslün gereğini yerine getirirse, yani yıkanacak azalarının tamamını yıkarsa gusletmiş olur. Velew ki aklı başında olmadığından gusül niyeti getirmemiş olsun. Çünkü yukarıda beyan ettiğimiz gibi, gusülde niyet şart değildir. Dolayısıyla sarhoş kendine geldikten sonra tekrar gusletmesi gerekmez. Fakat bu durumda tekrar gusül alacak olsa müstehab olur.

136-SUÂL:

KİŞİNİN CÜNÜP OLARAK UYUMASI VEYA HANIMIYLA CİNSİ MÜNASEBETE GİRMESİ DOĞRU MUDUR?

Cevap: Cünüp olan kişinin gusül etmeden önce uyuması veya hanımıyla beraber olmasında herhangi bir beis yoktur. Zira Hazreti Ömer (*Allah ondan razı olsun*)’in rivayet etmiş olduğu Hadis-i Şerifte Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurmuştur:

1) Kitabu’l-Asıl, Mecmau’l-Enhur

2) El-Mebsût, es-Sarahsî

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْنَامُ أَحَدُنَا، وَهُوَ جُنُبٌ قَالَ: نَعَمْ، وَيَتَوَضَّأُ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e: "Bizden biri cünüp olduğu halde uyuyabilir mi? diye sorduğunda, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): "Evet namaz abdesti gibi abdest alarak uyuyabilir." buyurmuştur.¹

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sözündeki abdest alarak uyuma ifadesi vucup için değildir. Mustahabtır. Zira Hazreti Ayşe validemiz (Allah ondan razı olsun) Rasulullah efendimizden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle rivayet etmiştir.

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنَامُ، وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَمْسَ مَاءٌ

"Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cünüp olunca (bazen) suya değmeden (abdest ve gusül almadan) uyurdu."²

Abdest bizatihi kastedilen ibadet değildir. Belki Namaz kılmak, kuran okumak ve emsali ibadetler için yapılan bir ibadettir. Uyku ise abdestsiz olabilen fiillerdendir.

Cünüp olan kişinin yıkanmadan önce hanımıyla beraber olmasında bir beis olmadığını yukarıda ifade etmiştik. Hazreti Ayşe validemiz (Allah ondan razı olsun) Rasulullah efendimizin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle yaptığını nakletmiştir:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجَامِعُ ثُمَّ يَعُودُ وَلَا يَتَوَضَّأُ وَيَنَامُ وَلَا يَغْتَسِلُ

"Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımıyla beraber olurdu. Sonra abdest veya gusül almadan tekrar beraber olur ve gusletmeden uyurdu."³

1) El-Mu'cemu'l-Kebir, et-Tabarani

2) Sünen-i Ebi Dâvut

3) Et-Tahâvî, Şerhu Me'ani'l-Asâr, no: 723

Cünüp olan kişinin gerek uyuması ve gerekse hanımıyla beraber olması için her ne kadar gusül veya abdest alması gerekmesede, abdest alması güzeldir.¹

137-SUÂL:

CÜNÜPKEN YENİLİP İÇİLİR Mİ?

Cevap: 133. suâlin cevabında da geçtiği üzere; namaz vacip olmadıkça veya abdestsiz helal olmayan tilavet secdesi, Mushaf'a dokunmak gibi şeyleri kastetmedikçe abdestsiz olan kişinin abdest alması, cünüp olanın gusül alması gerekli değildir.

Ancak cünüp olan kişinin bir şey yiyip içebilmesi için ellerini yıkaması ve mazmaza yapması gerekir.² Çünkü cenabetlik ağza sirayet ettiğinden mazmaza yapılmadan suyun içilmesi, müstamel suyun içilmesi olacaktır ki bu da doğru değildir. Ellerini yıkamasına gelince cünüp olan kişinin genelde elleri necasetten hali olmadığından dolayıdır.³

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) Tebyinu'l-Hakâik

3) Bedai'u-s Sanai'

SULAR

138-SUÂL:

ŞER'İ TEMİZLİĞİN YAPILABİLECEĞİ SULAR NELERDİR?

Cevap: Yağmur, pınar, deniz, nehir, kuyu, kar ve dolu suları ile abdest ve gusül gibi her türlü şer'i temizliği yapmak, ayrıca elbise ve beden üzerindeki necasetleri temizlemek caizdir.

Cenab-ı Hak Kitab-ı Kerim'inde şöyle buyurmuştur:

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ٤٨

“Semadan temizleyici olan suyu indirdik.”¹

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

إِن الْمَاءَ طَهُورٌ لَا يَنْجَسُهُ شَيْءٌ

“Hiç kuşku yokki su temizleyicidir. Onu hiçbir şey necis yapmaz”²

Ayrıca başka bir hadiste deniz suyu hakkında şöyle buyurmuştur:

هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مَيْتَتُهُ

“O (deniz), suyu temizleyici, ölüsü de helal olandır.”³

139-SUÂL:

SU, TEMİZLEYİCİLİK VASFINI NASIL KAYBEDER?

1) El-Furkan Sûresi: 48

2) Tirmizî, 66.

3) el-Muvatta, et-Tirmizî/64, en-Nesâî/330

Cevap: Abdestsizlik ve cenabetten temizleyici olma vasfını iki durumda kaybeder.

a. Karışan şeyin sıvı olması

b. Karışan şeyin katı olması

a. Temizleyicilik özelliği bulunan bir suya, temiz olan sıvı maddelerden birinin karışması durumunda bakılır; şayet sirke gibi üç vasfı (renk, koku, tat) bulunan bir şey ise, iki vasfının suda zahir olmasıyla su tabiatından çıkar. Artık onunla abdest ve gusül caiz olmaz.

Eğer süt gibi iki vasfı bulunan bir şey karışırsa, bu durumda tek bir vasfın suya galip gelmesiyle su tabiatından çıkar. Artık onunla abdest ve gusül caiz olmaz.

Ayrıca nohut emsali şeylerle birlikte kaynatılıp ismi değişen sularla da taharet caiz olmaz. Gül suları da bu kabildendir. Ez-Zeylaî (ö.743)'nin **Yenabi'** adlı kitaptan naklettiğine göre: nohut gibi şeylerin suda bekletilmeleri sonucunda suyun sadece rengi değişse abdest almaya mani olmaz.

b. Temizleyicilik özelliği bulunan bir suya, temiz olan katı maddelerden birinin karışması durumunda bakılır; su incelik ve akıcılığından çıkarsa yani âza üzerine dökülse akmayacak, elbisede ise sıkıldığında damlamayacak kadar katılaşır tabiatından çıkar. Artık onunla abdest ve gusül caiz olmaz.

Ebu Yusuf'tan rivayet edilmiştir ki: İçine sabun karışıp inceliğini yitiren suyla abdest caiz değildir. Sabun gibi temizlik maddeleriyle kaynatılan suların hükümleri de aynı olup, inceliği devam ediyorsa abdest alınabilir, aksi takdirde alınamaz.

Karışan maddenin sıvı olmasıyla tabiatından çıkan suyla elbise ve bedendeki necasetleri temizlemek caizdir. İncelik ve akıcılığını kaybeden bir suyla elbise ve bedendeki necasetleri temizlemek ise caiz değildir.

140-SUÂL:

**SUYUN AKARSU SAYILABİLMESİ İÇİN
ARANAN ŞART NEDİR? BÖYLE BİR SUYA
NECASET DÜŞSE HÜKMÜ NE OLUR?**

Cevap: Akıcı olan suyun tarifi hakkında Âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

- Saman çöpü ve yaprak emsali şeyleri götürebilecek kuvvette olan sudur.¹
- Kişi elini enine koymakla akmasını durduramadığı sudur.²
- Kişi avucunu daldırmasıyla, altı açılmayan ve akıcılığı da durmayan sudur.

Alâuddin es-Semerkandî (ö.538)'nin, **Tuhfetü'l-Fukaha** adlı eserindeki nakline göre bu tarif, İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'tan rivayet edilmiştir.³

- İnsanların akıcı saydığı sudur. En sahih görüş de budur.

Akıcı suya necaset düşerse bakılır. Bu necaset sıvıysa yani karıştığı suda gözükmüyorsa, düştüğü suyun tadını, rengini veya kokusunu değiştirmedikçe o su necis olmaz. Böyle bir suyun her tarafından abdest alınabilir. Yani necasetin düştüğü yerden de düşmediği yerden de abdest alınabilir. Zira suyun necis olduğu bilinmedikçe temiz sayılması asıldır. Artık, temizliğine dair şüphe bulunmasıyla necis olduğuna hükmedilemez.

Akıcı suya, leş gibi yani gözüken necaset düşecek olsa bakılır; su, nehir gibi büyükse yani necaseti sürükleyebilecek kuvvetteyse, necasetin düştüğü tarafın aşağısından abdest alınmaz. Zira suyun akıcılığıyla necasetin o bölgeye ulaşacağı kesindir. Ancak diğer taraftan yani necasetin bulunmadığı taraftan abdest alınabilir. Çünkü o bölgeye necasetin ulaşma ihtimali düşüktür.

1) El-Fetava'l-Hindiyye

2) Tebyinü'l-Hakaik

3) Tuhfetü'l-fukaha

Şayet su, necaseti sürükleyebilecek kadar kuvvetli olmayıp düşen necasetin üzerinden akıyorsa bakılır; eğer suyun tamamı veya ekserisi necasetin üzerinden akıyorsa necasetin bulunduğu yerin aşağısından abdest alınmaz. Çünkü necaset, üzerinden akan suyun tamamını necisleştirir. Zira necasetin bizatihi kendisi, üzerinden suyun akmasıyla temiz olmaz.

Eğer suyun azı necasetin üzerinden akıyorsa, bu su temiz kabul edilir. Çünkü itibar çok olanadır.

Eğer suyun yarısı necasetin üzerinden akıyorsa, Alâuddin es-Semerkandî (ö.538), *Tuhfetu'l-Fukaha* adlı eserinde bu suyla abdest almak her ne kadar hüküm açısından caiz olsa da ihtiyatlı olan bu suyla abdest alınmamasıdır diye ifade etmektedir.¹

Fakat başka su bulunmadığında bu suyla abdest almak vaciptir.

141-SUÂL:

MUSLUKLARDAN AKAN KLORLU SUYLA ABDEST VE GUSÛL ALMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap:

Klor: İnsana zarar veren maddeleri dezenfekte etmek maksadıyla suya dışarıdan katılmış boğucu kokulu, yeşilimsi sarı renkli bir gazdır. Etkisi suyun rengini bir süre değiştirmekten ibarettir.

Bu durumda suyun üç vasıftan ikisinde bir değişme olmadığı için abdest ve diğer işlerde kullanılmasında bir beis yoktur. Ayrıca günümüzde klorun karıştırıldığı sular büyük su hükmünde olduklarından dolayı temizleyici olma vasfını değiştirmede hiçbir tesiri yoktur.

Musluklardan gelen çamurlu suların hükmü de aynı olup abdest almaya ve gusletmeye uygundur.

1) Tuhfetu'l-fukaha

142-SUÂL:

HANGİ SU MA-İ MÜSTAMELDİR? HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İslam fıkhında müstakil bir hükmü olan, “ma-i müstamel” kullanılmış su manasında olan Arapça bir terkiptir.

Konuyu iki başlıkta ele alacağız.

- a) Suyun, ma-i müstamele dönüşmesi
- b) Ma-i müstamellin hükmü

A) SUYUN MA-İ MÜSTAMELE DÖNÜŞMESİ

Kullanılan suyun, ma-i müstamel olma sebepleri hakkında, Âlimler arasında ihtilaf vardır.

• İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre; su, iki sebepten birinin bulunmasıyla ma-i müstamel olur.

1- O suyla hadesin (abdestsizliğin veya cenabetliğin) izale edilmesi.

2- O suyun ibadet niyetiyle kullanılması

Buna göre; abdestli olan bir kimse, serinlemek kastıyla yüzünü, ellerini, başını ve ayaklarını yıkayacak olsa kullandığı su, ma-i müstamele dönüşmüş olmaz. Zira kişi abdestlidir. Ayrıca suyu kullanırken kurbet/ibadet kastı yoktur. Dolayısıyla iki sebepten her hangi biri bulunmamıştır. Fakat abdesti olmayan bir kimse velev ki serinleme kastıyla suyu kullanacak olsa bununla hades izale edilmiş olacağından ma-i müstamele dönüşecektir.

Aynı şekilde Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*)’in sünnetine riayet etmek maksadıyla yemeklerden evvel ve sonra elleri yıkamak için kullanılan suda ma-i müstamel olur.¹

İbn Abbas’ın rivayet etmiş olduğu bir Hadis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyuruyor:

1) Bedaiu’s-Sanâi

عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال الوضوء قبل
الطعام وبعده مما ينفي الفقر وهو من سنن المرسلين

«Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak fakirliği bertaraf eder. Aynı zamanda bu, Peygamberlerin sünnetlerindendir. ⁶¹»

• İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) suyun ma-i müstamel olması için sadece ibadet niyetinin bulunmasını şart koşmuş, ayrıca o suyla hadesi izale etme şartını aramamıştır.

Buna göre; abdesti olmayan bir kimse, serinlemek kastıyla yüzünü, ellerini, başını ve ayaklarını yıkayacak olsa, kullanılan bu su, ma-i müstamel olmayacaktır. Çünkü kişi bu suyu ibadet niyetiyle kullanmamıştır.

Hadesi izale etmiş olması ise İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)⁶¹e göre suyu ma-i müstamele dönüştürmez.

• İmam Züfer (Allah ona rahmet etsin)⁶²e göre suyun ma-i müstamel olması için gereken şart, o suyun hadesi izale etmekte kullanılmasıdır. İbadet niyetiyle kullanılmasının ma-i müstamel olmasına bir tesiri yoktur.

Buna göre; abdesti olan bir kimse, ziyade sevap almak için bir daha abdest alacak olsa, kullanılan bu su, ma-i müstamel olmayacaktır. Çünkü kişi bu suyu ibadet niyetiyle kullanmış olsa da hadesi izale etmediği için su, ma-i müstamel değildir. Yani ikinci abdesti sadece sevaba nail olmak için almış olur.

Bu ihtilafı özetleyecek olursak; kişi namaz kılmak, mescide girmek veya Mushaf'a dokunmak gibi ibadet niyetiyle abdest alacak olsa bakılır;

• Şayet abdesti yoksa kullandığı su, Âlimlerin ittifakıyla ma-i müstamel olur. Zira suyun ma-i müstamel olmasında aranan her iki sebep mevcuttur. Birincisi; bununla hades izale edilmiştir. Bu İmam

1) El-Mu'cemu'l- evsat

Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’in dışındaki üç imama göre suyun ma-i müstamel olması için yeterlidir. İkincisi; ibadet niyetiyle kullanılmış olması ki bu da İmam Züfer (*Allah ona rahmet etsin*)’in dışında ki üç imama göre suyun ma-i müstamel olması için yeterlidir.

• Şayet bu kişiyi abdestli olarak tasavvur edecek olursak, İmam Azam, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre kullanılan bu su ma-i müstamel olur. Çünkü su ibadet niyetiyle kullanılmıştır. Zira abdesti var olan kişinin bir zaman sonra tekrar abdest alması “nurun ‘ala nur, sevap üzerine sevap” olduğu için ibadettir. İmam Züfer (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre ise hades, izale edilmiş olmadığından su, ma-i müstamel olmayacaktır.

Abdesti olmayan veya cünüp olan kişi, serinleme kastıyla abdest veya gusül alacak olsa kullandığı suyla hadesi izale etmiş olduğundan, İmam Ebu Hanife, İmam Ebu Yusuf ve İmam Züfer (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre bu su ma-i müstamel olmuştur. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre ise su ibadet amaçlı kullanılmış olmadığından, ma-i müstamel olmayacaktır.

El-Kasani’ (ö.587) *Bedai’u’s-Sanâi* adlı eserinde, yukarıdaki ihtilafı beyan ettikten sonra şöyle der: Ma-i Müstamelin tanımı hakkındaki bu ihtilaf, doğrudan mezhep imamlarından nakl olunmamıştır. Bilakis bu konudaki görüşler, onlardan nakledilegelen meselelerden çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu görüşler arasında sahih görülen, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’un görüşüdür.¹

Kitabu’l-Asl’da şöyle mezkûrdur: Abdest alan bir kimse yüzünü yıkadıktan sonra sakalındaki ıslaklıktan alıp başını mesh edecek olsa, meshi caiz olmaz. Zira bu kişi ma-i müstamelle mesh etmiştir.²

Kitabu’l-Asl’ın bu ifadesinden anlaşılan şudur:³

Suyun ma-i müstamele dönüşmesi için, kullanıldığı uzuvdan ayrılması yeterlidir. Yoksa uzuvdan ayrılıp yere değmesi şart değildir. Hatta yüzde kullanılan su ayağına düşecek olsa müstamel olmuş sa-

1) *Bedai’u’s-Sanâi*

2) *Kitabu’l-Asl* İmam Muhammed

3) *El-Hidâye*

ylacağından bununla ayağını yıkamış olmayacaktır. Şu kadar var ki gusülde vücudun tamamı tek bir uzuv kabul edildiğinden, kullanılan su vücuttan ayrılmadıktan sonra ma-i müstamel olmayacaktır.¹

B) MA-İ MÜSTAMELLİN HÜKMÜ

Zahiru'r-Rivâye de: Ma-i müstamelle abdest almanın veya gusletmenin caiz olmadığı açıkça söylenmiştir. Ne var ki ma-i müstamelin temiz veya necis olmasından söz edilmemiştir.

İbn Nuceym (ö.970), *el-Kenz Haşiyesinde* şöyle der: *Zahiru'r-Rivâye* de bu konuda herhangi bir nakil yoktur.

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'in ekvalini toplayıp ihtisar eden Hâkim-i Şehid, *el-Kafi* adlı eserinde: Ma-i müstamelin necis veya temiz olduğuna değinmemiş, bilakis abdest alınamayacağından bahsetmiştir. Bundan dolayı Irak meşayih, Hanefîler arasında ihtilaftan söz etmeksizin, mezhepte ma-i müstamelin temiz olduğunu ancak temizleyici olmadığını savunmuşlardır. Belh Âlimleri ise bu konuda imamlar arasında ihtilaf olduğunu savunmuşlardır.²

El-Kasani' (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde bu ihtilafı şu şekilde beyan etmiştir: İmam Muhammed'in İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yapmış olduğu rivayete göre; ma-i müstamel temizdir, ancak temizleyici değildir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Hasan bin Ziyâd'ın, İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yaptıkları rivayete göre ise; ma-i müstamel necistir. Şu kadar var ki Hasan bin Ziyâd (*Allah ona rahmet etsin*)'in rivayetine göre, necaset-i galiza, İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un rivayetine göre ise, necaset-i hafifedir. İmam Züfer (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre ise suyu kullananın abdesti varsa ma-i müstamel temiz ve temizleyicidir. Abdesti yoksa ma-i müstamel temiz, ancak temizleyici değildir.

Netice: Belh Âlimleri bu konuda mezhepte ihtilaf olduğundan bahsedip şöyle demişlerdir: Ma-i müstamel, İmam Ebu Hanife ve

1) Bahru'r-Raik

2) Bahru'r-Raik, Bedai'u's-Sanâi

İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'a göre necis, İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre ise temiz ama temizleyici değildir.

Irak Âlimleri bu konuda mezhepte ihtilaf olduğundan bahsetmek-sizin şöyle demişlerdir: Ashabımıza göre ma-i müstamel temizdir ama temizleyici değildir.

Irak Âlimlerinden Kadı Ebu Hâzim el-İraki'den şöyle menkuldür: Ma-i müstamel hakkında İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye nispet edilen necis olduğu rivayetinin doğru olmadığı kanaatindeyim. Bu aynı zamanda Maverau'n-Nehir'den bazı muhakkik Âlimlerin de tercih ettiği görüştür². Fetva da buna göredir.

Şu kadar var ki, bu ihtilaftan uzak kalmak için, mümkün mertebe ma-i müstamelden kaçınarak ihtiyatı tercih etmek daha iyidir.

143-SUÂL:

BULUĞ ÇAĞINA GELMEMİŞ ÇOCUĞUN İBADET NİYETİYLE KULLANDIĞI SU MA-İ MÜSTAMEL OLUR MU?

Cevap: İmam el-Merginanî (ö.593)'nin talebelerinden³ El-Usrûşenî (ö.632) *Camîu'l-Ahkami's-Sığar* adlı eserinde bu konuyla alakalı ihtilafı beyan ettikten sonra netice olarak şöyle demektedir:

Buluğ çağına gelmemiş mümeyyiz (7 ve yukarı yaşta) çocuğun, ibadet niyetiyle kullandığı su ma-i müstamel olur. Bu görüş kıyasa daha uygundur. Zira bu konumdaki çocuk suyu ibadet niyetiyle kullanmaya ve ibadet yapmaya ehildir. Bu yaştaki çocuktan İslam'ın kabul edilmesi de bundan dolayıdır.

Yani ibadete ehil görüldüğündendir. Hatta çocuk yedi yaşına geldiğinde namazla emrolunması, kılmaması durumunda hafifçe dövülmesi yine bu sebepten dolayıdır.⁴

1) Ebu Hâzim Abdülhamit Kadı'l-Kudât, Tahavî'nin hocası, İsâ b. Ebân'ın talebesidir.

2) Bedaiu's-Sanâi

3) El-Fevâidu'l-Behiyye, 327

4) Camîu'l-Ahkami's-Sığar

144-SUÂL:

HAYIZ HALİNDE OLAN KADIN, CÜNÜP VEYA
ABDESTSİZ KİŞİ, SU TASINI ALMAK VEYA
SUYUN SICAKLILIĞINA BAKMAK İÇİN
ELLERİNİ YIKAMADAN SU DOLU KABA GİRDİRSE,
BU SU MA-İ MÜSTAMEL OLUR MU?

Cevap: Kullanılan suyun, ma-i müstamel olma sebepleri hakkında, Âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bu görüşleri bir evvelki suâlin cevabında geniş bir şekilde beyan etmiştik. Görüşler arasında sahih görülen, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'un görüşleridir. Bu da suyun, iki sebepten birinin bulunmasıyla ma-i müstamel olmasıdır¹.

Bu sebepler:

1- O suyla hadesin (abdestsizliğin veya cenabetliğin) izale edilmesi.²

2- O suyun ibadet niyetiyle kullanılması.³

Buna göre, abdestsiz veya cünüp olan biri, üzerinde necaset bulunmayan elini, su dolu kaba daldıracak olsa, velev ki suyun sıcaklığını anlamak veya su içindeki tası almak niyetiyle olsun, bu uzuvdan yani suya daldırılan elden, abdestsizlik veya cenabetlik zail olacağından geriye kalan su, ma-i müstamel olacaktır. Nitekim kıyasın gereği de budur.⁴

Şu kadar var ki Âlimler bu konuda istihsanı tercih ederek, bu suyun ma-i müstamel olmadığını söylemişlerdir.⁵ *Zâhiru'r-Rivâye*'de de böyledir.⁶

Hazreti Ayşe (*Allah ondan razı olsun*)'nin rivayet etmiş olduğu Hadîs-i Şerifler, istihsan veçhi olarak getirilmişlerdir.

1) Bedaiu's-Sanâi

2) Bahru'r-Raîk

3) Tuhfetu'l-fukaha

4) Bedaiu's-Sanâi

5) El-Mebsût, es-Sarahsî

6) Kitabu'l-Asl

عن عائشة قالت كنت أغتسل أنا والنبي صلى الله عليه وسلم من إناء واحد تختلف أيدينا فيه

“Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)’den şöyle rivayet edilmiştir: Ben ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) tek bir kaba ardı ardına ellerimizi daldırarak guslederdik.¹

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَشْرَبُ وَأَنَا حَائِضٌ ثُمَّ أَنَاوِلُهُ النَّبِيَّ -صَلَّى
الله عليه وسلم- فَيَضَعُ فَاهُ عَلَى مَوْضِعِ فِيٍّ فَيَشْرَبُ

“Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle buyuruyor: Ben hayızlıyken su içtim. Sonra onu Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’e uzatırdım. O da alır ağzını, benim ağzımın değdiği yere dokundurarak içerdi.”²

Zikredilen hadisi şeriflerden anlaşılan bu suyun ma-i müstamel sayılmayacağıdır.

El-Kasani’ (ö.587) *Bedai’u’s-Sanâi* adlı eserinde yukarıdaki hadisi şerifleri, istihsanın veçhi olarak beyan ettikten sonra sözlerine şöyle devam eder: Abdest bozma ve cünüp olma gibi haller insan fıtratının tabii halleridir. Bu durum aynı zamanda abdest almayı ve gusletmeyi de zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca insanların kaplardan su alıp gusledebilmek için küçük kaplara, maşrapalara ihtiyacı vardır. Herkesin bu ihtiyacı temin etme imkânı olmayabilir. Bu da bizi elimizi kullanarak ihtiyacı görmemize mecbur edeceğinden elin sokulduğu suyun müstamel olmadığını söylememiz gerekir.

Günümüzde her ne kadar imkânlar genişlediyse de, bu hususta varit olan Hadîs-i Şerifler hala hükmün aynı şekilde kalmasını gerekli kılar. Ayrıca imkânlar ne kadar çok olsa da şöyle denebilir; suyu kullanabilmek için el, olmazsa olmaz bir vasıta. Buna binaen elin sokulduğu kaptaki su müstamel sayılmamalıdır. Velez ki suyu kullanacak

1) Buhâri

2) Müslim

maşrapa bulunsun. Bütün bunlar Hadîs-i Şeriflere getirilen izahlardır. Asıl hüküm ise, Hadîs-i Şerif’le sabittir.

Şu kadar var ki böyle bir kaba ellerini değil de ayaklarını sokacak olsa su ma-i müstamel olur. Zira su kabından su almak için buna yani ayağın suya girdirilmesine ihtiyaç yoktur. Ancak bu kişi yani abdestsiz veya cünüp olan kişi, kuyudan kovayı almak gibi bir nedenden dolayı, üzerinde necaset bulunmayan suya girdirecek olursa kuyunun suyu ma-i müstamel olmaz. Zira bundan kaçış olmadığından bu af edilmiştir.

İmam Ebu Yusuf *el-Emali* adlı eserinde de bunu bu şekilde zikretmiştir. Bu kişi yani abdestsiz veya cünüp olan kişi, su kabına veya kuyuya el ve ayağın haricinde cesedinden herhangi bir yerini değdirecek olursa su ma-i müstamel olur. Çünkü buna ihtiyaç yoktur.¹

145-SUÂL:

ELBİSE VEYA BEDEN ÜZERİNDEKİ HAKİKİ NECASET, MA-İ MÜSTAMELLE TEMİZLENEBİLİR Mİ?

Cevap: *Zahiru’r-Rivâye’de*, mâ-i müstamel ile abdest almanın veya gusletmenin caiz olmadığı açıkça söylenmiştir².

Ne var ki, ma-i müstamelin temiz veya neces olmasından bahsedilmemiştir. Müteahhir Âlimler bu hususta ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilaf, yukarıdaki sorunun cevabında geçmişti. Bu hususta tercih edilen fetva, ma-i müstamelin temiz fakat temizleyici olmadığı yönündeydi.

Ma-i müstamel ile hadesin (abdestsizlik veya cünüplülük) izale edilemeyeceği izahtan varestedir. İzaha muhtaç olan ise; ma-i müstamelin temizleyici olup olmadığı ve buna bağlı olarak, hakiki necaseti izale edip edemeyeceği meselesidir. Bu konuda fıkıh kitaplarımızda farklı ifadeler mevcuttur.

1) Bedaiu’s-Sanâi

2) Kitabu’l-asl

İmam el-Kuduri, *El-Muhtasar* adlı eserinde: Hadesin (abdestsizlik veya cünüplülüğün) izalesinde, ma-i müstamelin kullanılması caiz değildir demiştir.¹

El-Meydanî, *El-Muhtasar*'a yaptığı *el-Lubab* adlı şerhinde bu ibareyi şöyle açıklamıştır; İmam el-Kudurî'nin, "*hadesin izalesinde ma-i müstamel kullanılmaz*" sözünde ma-i müstamelin hakiki necasetlerin temizliliğinde kullanılabileceğine işaret vardır. Nitekim sahih olan görüş de budur.²

Eş-Şurunbulâlî (ö.1069), *Meraki'l-Felah* adlı eserinde şöyle der: Ma-i müstamel ile hades (abdestsizlik veya cenabetlik) giderilemez. Fakat hakiki necaset giderilebilir.³

El-Haskefi *Ed-Dürü'l-Muhtar* adlı eserinde şöyle der; ma-i müstamel, hadesi (abdestsizliği veya cenabetliği) izale edemediği gibi tercih edilen mutemet görüşe göre hakiki necaseti de izale edemez.⁴

El-Kasani (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde bu meseleyi şu şekilde ifade etmiştir:

Eline hakiki necaset bulaşan cünüp kişi, şayet ağzına aldığı suyla elini yıkayacak olsa, el-Mu'allâ' b. Mansur'un (ö.211), İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'tan yapmış olduğu rivayete göre; bu kişinin eli temiz olmaz. Zira ağzına aldığı suyun ayrılmasıyla, ağız kısmında bulunan hades izale olduğundan su, ma-i müstamel olmuştur. Ma-i müstamel ile necasetin giderilemeyeceği ise mukarrerdir.⁵

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*) *el-Asar* adlı eserinde zikrettiğine göre; bu kişinin eli temiz olur. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre elinin temiz olması, suyun ibadet için kullanılmadıktan sonra ma-i müstamel olmayacağından dolayıdır. Yoksa mâ-i müstamel ile necasetin izale edilebileceğinden dolayı değildir.⁶

1) Muhtasru'l-Kuduri

2) El-Lubab

3) Mekai'l-felah

4) Ed-Dürü'l-Muhtar

5) Her ne kadar el-Kâsânî bu hususta "icma var" şeklinde ibare kullanmış olsa, kanaatimizce muradı; görüşün sağlamlığını ifade etmek olduğundan bu şekilde tercümeyi uygun gördük.

6) Bedai'u's-Sanâi

Yukarıda naklettığımız ibareleri özetleyecek olursak; el-Kuduri, el-Lubab ve Meraku'l-Felâh gibi bazı kitaplar: Ma-i müstamelle hades (abdestsizlik veya cenabetlilik)'in giderilemeyeceğini söylerken hakiki necasetin ise giderilebileceğini ifade etmişlerdir.

Bedai'u's-Sanâi, *el-Bahru'r-Raik* ve *Ed-Dürri'l-Muhtar* gibi bazı eserler:

Ma-i müstamel ile hakiki necasetin izale edilemeyeceğini söylemişlerdir. Hatta El-Kasani' (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde: Ma-i müstamelle hakiki necaset giderilmeyeceği hususunda icma olduğunu söylemiştir.¹

Netice: Ma-i müstamel hakkında kitapların farklı ifadeleri vardır. Üstelik ma-i müstamelin neces olup olmadığı Âlimler arasında tartışmalıdır.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, mümkün mertebe ma-i müstamelden kaçınmanın ve onunla hakiki necaseti izale etmenin ihtiyata uygun olacağını söylemek en doğrusu olsa gerek.

Allah (*Celle Celâluhû*) en iyisini bilir.

146-SUÂL:

ABDEST VEYA GUSÛL ALDIĞI SU KABINA,
KULLANDIĞI SUDAN SIÇRAYACAK OLSA,
O KAPTAKİ SU MÜSTAMEL OLUR MU?

Cevap: Hadesi (abdestsizlik veya cenabetliği) izale eden veya ibadet niyetiyle istimal edilen su, kullanıldığı uzuvdan ayrılmasıyla ma-i müstamel olur.² Buna göre abdest alan birinin, yıkadığı uzuvlardan sıçrayan su, ma-i müstameldir.

Ma-i müstamelin az olan suya karışması hususunda Alâuddin es-Semerkandî (ö.538), *Tuhfetu'l-Fukaha* adlı eserinde şöyle der:

1) *Bedai'u's-Sanâi*

2) *Bahru'r-Raik*

Az olan suya ma-i müstamel karıştığında bazı Âlimler, az da olsa içerisine ma-i müstamel düşen suyla abdest almak caiz değildir, demişlerdir. Diğerleri ise, ma-i müstamel, içerisine düştüğü sudan daha fazla ise o suyla abdest almak caiz değil, daha az ise caizdir, demişlerdir. Sahih olan görüş de budur.¹

147-SUÂL:

ÖLÜYÜ GASLEDERKEN SIÇRAYAN SULAR TEMİZ MİDİR?

Cevap: *Ez-Zahiriyye* adlı kitapta, bu suyun müstamel sular kısmından olup necis olmadığıyla hükmedilmiştir.

El-Asl isimli eserinde İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*), ölünün genellikle necasetten beri olamayacağını göz önünde tutarak yıkanan ölüden sıçrayan suların necis olduğuna hükmetmiştir.

1) Tuhfetu'l-fukaha

KUYULAR VE SU DEPOLARI

148-SUÂL:

İÇERİSİNE NECASET DÜŞEN DEPOLARDAKİ SUYUN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Depolardaki sular durgun yani akıcı olmayan sular kısmındandır. Akıcı olmayan suların hükümleri akıcı olanlardan farklı olarak değerlendirilmiştir. Şöyle ki;

El-Muhit adlı kitapta, herhangi bir necasetin karışmasıyla vasıflarından biri değişmeyen nehir suyu gibi akıcı sular temiz ve temizleyicidir. Necaset karışıp vasıflarından biri değiştikten sonra üzerine gelen temiz suyun, pisliği izale etmesiyle su tekrar temiz olur.

Depo gibi yerlerdeki sular şer'an çok kabul edilen sulardan ise, belli bir tarafına necasetin düşmesiyle suyun tamamının pis olduğuna hükmedilmeyip belki sadece düşen tarafın pis olduğu ve oradan abdest ve gusül alınamayacağına hükmedilir. Ancak suyun renk, koku veya tadından birisinin değişmesiyle su tamamen pis olur.¹

10x10 ziradan yaklaşık 25 metrekaleden az olan havuzlar küçük sular kapsamında değerlendirmişlerdir.

Muhtasarul-Kudurî ve **Kenz** adlı eserlerde de böyledir. Belh Âlimleri ve İbnu'l-Mübarek de bu görüşü tercih etmiştir. Ebu'l-Leys es-Semerkandi (ö.373) bununla fetvâ verilir, demiştir.²

Derinlikte itibar, avuçlandığında dibi açılmayacak durumda olmasındır.³

1) El-Fetavâ'l-Hindiyye

2) El-Fetavâ'l-Hindiyye

3) Tebyinu'l Hakâik.

Peygamber efendimizin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu konudaki hadislerinden anlaşılan küçük ve durgun olan suların necaset düşmesiyle pis olacaklarıdır.

Buharinin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur:

لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَا يَجْرِي ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ

“Sizden biriniz akıcı olmayan durgun suya bevl edip daha sonra o suda gusletmesin”¹

Bir zira 49,327477 santim olarak beyan edilmiştir. Buna göre 10 zira 493,27477 santim yapar. Bu da 4,9327477 metreye tekabül eder.² $4,9327477 \times 4,9327477 = 24,3319987185529$ metrekairelik bir alan eder. Yaklaşık olarak 25 metrekairelik bir alan olup derinlik olarak da yaklaşık 4-5 parmak kadardır.

Depolardaki sular bundan daha az olduğu durumda, akıcı olmayan suların küçük olanları kapsamında değerlendirilirler. Ve içine necaset düşmesi durumunda suyun tamamı pis olup boşaltılması gerekir.

El-Hulasa adlı kitapta şöyle zikredilmiştir: Havuz 25 metrekaireden küçük fakat derin olsa ve içine necaset düşse, sonra alanı genişletilip takriben 25 metrekaireye ulaşsa içindeki su temiz sayılmaz. Aynı şekilde 25 metrekairelik suya necaset düşse daha sonra içindeki su azaltılsa pis sayılmaz.³

149-SUÂL:

İÇİNE ÖLÜ İNSAN DÜŞEN SUYUN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İçine ölü insan düşen su, büyük sular kısmındansa suyu ifsat etmez. Meğerki üzerinde ki necaset suyun vasıflarından birini değiştirmiş olsun. Şayet küçük sular kısmındansa bakarız; Yıkanmadan

1) Buhârî, 232

2) Mevsuatü Vahedatı-l kıyas el-Arabiyye ve'l-İslamiyye

3) El-Fetavâ'l-Hindiyye

suya düşen ölü, Müslüman'sa suyu ifsat eder. Yıkandıktan sonra düşerse suyu ifsat etmez. Düşen ölü, kâfir ise her halükarda suyu ifsat eder.

Kadın karnındaki cenini küçük suya düşürecek olsa bakılır; eğer canlı doğup yıkandıktan sonra düşmüşse su temiz, yıkanmadan düşmüşse su pis olur. Çocuk ölü doğarsa suyu ifsat eder. Veleve ki suya düşmeden önce defalarca yıkanmış olsun.¹

Şer'an küçük sayılan suya düşen şehit, suyu ifsat etmez. Ancak kanı degecek olsa su necis olur.²

150-SUÂL:

İÇİNE NECASET DÜŞEN KUYULARDA NE YAPILMALIDIR?

Cevap: Kuyu küçükse, yani altından su kaynamıyor da boşaltılması mümkün oluyorsa bir damla kan, şarap ve domuzun düşmesiyle, yine insan, koyun ve köpeğin düşüp ölmesiyle, keza serçe gibi küçük dahi olsa bir hayvanın ölüp şişmesiyle kuyunun bütün suyu boşaltılması gerekir. Kuyu büyükse yani altından su kaynadığından dolayı boşaltılması mümkün değilse, iki yüz kova ile yetinilir.

Kuyuya tavuk, kedi gibi hayvanlar düşüp ölse ama şişmese kırk kova çıkartılması kifayet eder. Fare, serçe gibileri ölüp şişmese yirmi kova çıkartılır. Bu durumların hepsinde de kova, kuyu, ip ve çekenin eli temizlenmiş olur.

Kuyuya düşen deve koyun emsali eti yenen hayvanların terslerini yukardan bakan kişi çok görmedikçe suya zarar vermezler. Güvercin ve serçe pislikleri de böyledir. Balık ve akrep gibi kanı olmayan hayvanların suda ölmeleri suyu pislemesin. Üzerinde pislik olmayan insan ve eti yenen hayvanların canlı olarak sudan çıkmaları durumunda su pis olmaz. Sahih görüşe göre katır, eşek ve yırtıcı kuşlar da böyledir.

1) El-Fetavâ'l-Hindiyye

2) El-Fetavâ'l-Hâniyye. Reddu'l-Muhtar.

Ölü bir hayvanın bulunması durumunda ne zaman düştüğü bilinmezse bakılır; düşen şişip dağılmamışsa su bir gün bir geceden itibaren pis sayılır. O sudan abdest alanlar o abdestle kıldıkları namazlarını iade ederler. Şayet düşen şişmemişse veya şişip dağılmamışsa ve düşme vakti bilinmiyorsa üç gün üç geceden itibaren su pis kabul edilir. O vakit içerisinde bu sudan abdest alanlar o abdestle kıldıkları namazlarını iade ederler.¹

151-SUÂL:

İÇERİSİNE İNSAN VEYA HAYVAN TERİ DÜŞEN SUYUN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İmam el-Merginânî (ö.593), *el-Hidâye* adlı kitabında: “Her canlının teri artığının hükmünü alır” demiştir.²

Buna göre;

1. Eti yenen hayvanların artıkları temiz olduğu gibi terleri de temizdir. Terlerinin karıştığı su ile abdest alınabilir. İnsan ve atın artığıyla teri de böyledir.

2. Eti yenmeyen hayvanların artığı pis olduklarından terleri de pistir.

3. Eşek ve katırların artıkları şüpheli olduklarından terleri de şüphelidir. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’den gelen bir rivayete göre böyle sular necistir.

El-Asl’da İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*): “Başka su bulamazsa bununla abdest alır ve teyemmüm eder, hangisini öne alırsa alsın fark etmez” demiştir.

1) Nuru’l-İzâh.

2) El-Hidâye.

Katır ve eşek salyaları veya terlerinin elbiseye isabet etmesi durumunda çok olsa bile zarar vermez.¹ Atın artığının temiz olduğunda icma vardır. Ez-Zahidi (ö.658)'de de böyledir.²

Eti yenen hayvanlarla kuşların artıkları temizdir. Yırtıcı kuşların artıkları ise mekruhtur.³ Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*): Gagalarında necaset yoksa mekruh olmaz demiştir. Meşayih da bu görüşü tercih etmiştir.⁴ Başiboş tavuk, inek ve devenin artığıyla abdest almak mekruhtur.

Denizde yaşayıp akıcı kanı olmayanların artığı temizdir. *El-Hulasa* adlı kitapta: “Evlerdeki böcek, fare emsali hayvanların artıklarını kullanmak tenzihen mekruhtur” denilmiştir. *Tebyinü'l-Hakaik*'te İmam ez-Zeylâi (ö.743) şöyle demiştir: Kedinin yediği yemekten arta kalanı yemek mekruhtur. Ayrıca elini kedi yalayan kişinin elini yıkamadan namaz kılması mekruhtur. *Es-Siracu'l-Vahhac*'ta: “Zengin ise kalanı yemesi mekruh, fakir ise değildir” denilmiştir.

İnsan salyası ve artığı temizdir. Bu hususta cünüp, hayız, nifaslı, kâfir olması hükmü değiştirmez. Ancak ağzı kanlı olan veya şarap içmiş olanın salyası da artığı da necistir. Sahih olan görüşe göre defalarca tükürüğünü yutarsa ağzı, artığı ve salyası temiz olur. *Es-Siracu'l-Vahhac*'ta da böyledir.

En-Nehru'l-Fâik'te: “Namahrem kadının artığını içmenin keraheti, pis olmasından değil şehvet ihtimalinden dolayıdır” denilmiştir.

Domuz, köpek ve yırtıcı hayvanların artıkları necis ve kullanımı caiz değildir.⁵

El-Mevsilî (ö.683) *el-İhtiyar* adlı eserinde: Temiz su varken mekruh suları kullanmak mekruh, yokken mekruh değildir demiştir.⁶

1) El-Asl, İ. Muhammed.

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

4) El-Hidâye.

5) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

6) El-İhtiyar Şer'h-u'l Muhtar

152-SUÂL:

**İÇERİSİNE FARE DÜŞMÜŞ KUYUDAN
ABDEST ALIP NAMAZ KILMIŞ OLAN KİŞİ
KAÇ GÜNLÜK NAMAZINI KAZA ETMESİ GEREKİR?**

Cevap: İçerisine fare düşmüş kuyu için iki durum söz konusudur.

a) Farenin kuyuya düştüğü zaman biliniyorsa, o tarihten itibaren kuyudan abdest alarak kıldığı namazları kaza etmesi gerekir. Zira bu kişinin abdest almış olduğu suyun necis olduğu zuhur etmiştir. Bu hususta Hanefî mezhep imamlarının ittifakı vardır.

b) Farenin kuyuya düştüğü zaman bilinmiyorsa, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre bu kuyudan abdest alıp namaz kılmış olan kimsenin, farenin kuyuya düşmüş olduğu vakti kesin olarak bilmedikçe hiçbir namazını iade etmesi gerekmez. Bu görüş kıyasın gereğidir.

İstihsanın gereğine göre; kuyuya düşmüş olan fare için iki durum söz konusudur.

1. Kuyuya düşmüş olan fare, şişmiş veya dağılmış olduğu halde bulunmuşsa, bu kuyudan abdest alıp namaz kılmış olan kimse üç günlük namazını iade etmesi gerekir.

2. Kuyuya düşmüş olan fare, dağılmamış veya şişmemiş olduğu halde bulunmuşsa el-Kâsânî (ö.587), *Bedâi'u's-Sanâi'* adlı eserinde bu meseleye dair *Zâhiru'r-Rivaye'*de nakil olmadığını ifade ettikten sonra, Hasan b. Ziyâd (ö.204)'ın, İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yapmış olduğu rivayette, bir gün bir gecelik namazını iade etmesi gerekir, demiştir.¹

1) *Bedâi'u's-Sanâi'*

MESTLER ÜZERİNE MESH

153-SUÂL:

MESTLER ÜZERİNE MESHİN
CAİZ OLMADIĞINI SAVUNMAK,
İMAN NOKTASINDA KİŞİYE ZARAR VERİR Mİ?

Cevap: Öncelikle mestler üzerine meshin sübutu ve meşru'luğu hakkında, fıkıh kitaplarımızdaki bazı ibareleri nakletmek isteriz.

Fakihler, mest üzerine meshin cevazının ayetle veya hadisle sabit olduğunda ihtilaf etmişlerdir.

İbn Nuceym (ö.970): Sahih olan görüşe göre mestler üzerine meshin caiz oluşunun hadislerle sabit olduğunu söylemiş, meselenin ispatına dair birtakım bilgiler sunduktan sonra meşru'luğu hakkında adeta sahabenin icma'ı olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, İbn Abbas, Ebu Hureyre ve Ayşe validemiz gibi (Allah onlardan razı olsun) mestler üzerine meshin caiz olmadığını savunan güzide sahabelerin bu görüşlerinden döndüklerini de nakletmiştir.¹

Mestler üzerine mesh hakkındaki hadislerin çokluğuna binaen Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin; “Mesh hakkında ne diyeyim, bu mesele gündüzün ışığı gibidir, zira bu konuda birçok hadis varit olmuştur” buyurduğunu Serahsi (ö.483), **el-Mebsut**'un da rivayet etmiştir.² İbn Kudame (ö.620), Ahmet bin Hanbel'in “mestler üzerine mesh etme hakkında, merfu ve mevkuf olarak kırk hadis-i şerif vardır” dediğini nakletmiştir.³

Fıkıh kitaplarımızın birçoğu, el-Hasanu'l-Basri'nin;

1) El-Bahru'r-Raik

2) El-Mebsût, es-Sarahsi.

3) El-Muğni, İbn Kudâme

“Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in yetmiş tane Bedir Ashabını gördüm, bunlar mestler üzerine meshin meşru’ olduğunu söylüyorlardı” dediğini ifade etmişlerdir.¹

Cevaba gelince; **EL-Hidâye** sahibi El-Merğinanî, **Et-Tecnis Ve’l-Mezid** adlı eserinde: Mestler üzerine mesh hakkında gelen haberler mütevatire yakın olduğundan inkâr edenin küfründen korkulur demiştir.²

İbn Nuceym (ö.970)’in Kenz şerhindeki nakline göre, Şeyhülislam Hâherzade: “Mest üzerine meshin cevazlılığını inkâr eden sapkın ve bidatçidir” demiştir. Ebu Hanife’nin (Allah ondan razı olsun); “Hazreti Ebubekir’i ve Hazreti Ömer’i üstün görmek, Hazreti Osman ile Hazreti Ali’yi sevmek bir de mestler üzerine meshi caiz görmek Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat mezhebinin şiarındandır” sözünü buna delil olarak getirmiştir.³

Netice olarak deriz ki: Mestler üzerine mesh, Sünnetle sabit olan bir ruhsattır. Ve Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat mezhebinin şiarlarındandır. İnkâr eden kâfir olmaz, fakat Ehl-i Sünnet’e muhalefet etmiş olur.

154-SUÂL:

ABDESTTE AYAKLARI YIKAMAK MI, YOKSA MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEK Mİ AZİMETTİR?

Cevap: Fıkıh kitaplarımızda mestler üzerine meshin ruhsat, ayakları yıkamanın ise azimet ve efdal olduğu ifade edilmiştir.⁴ Rafizî/Şia ve “Haricilerin yoğunlukta oldukları bölgede yaşayan Ehl-i Sünnet mensubu olan bir kimsenin, onlardan sayılma töhmetini ortadan kaldırmak için mestler üzerine mesh etmesi ayaklarını yıkamasından faziletlidir. Bu töhmet bulunmassa ayaklarını yıkaması daha faziletlidir. Böyle bir töhmetin bulunmadığı bölgelerde her halükarda ayakları yıkamak daha faziletlidir. Çünkü ayakları yıkamak nefse daha ağır gelir.

1) Bedai’u’s-Sanâi. El-Muhitu’l-Burhanî. El-Bahru’r-Raik. El-İnaye şerhü’l-Hidâye

2) Et-Tecnis ve’l-Mezid

3) El-Bahru’r-Raik

4) Tebyinu’l-Hakâik. El-Fetâvâ’l-Hindiyye

155-SUÂL:

HAC VEYA UMRE'YE GİTTİĞİMİZDE BAZI KİMSELERİN
ÇORAP ÜZERİNE MESH ETTİKLERİNİ GÖRÜYORUZ.
BU DOĞRU MUDUR? VE BU KONUDA
MEZHEPLER ARASINDA İHTİLAF VAR MIDIR?

Cevap: İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in Kitabı'l-Asıl'ın da: Çorap üzerine meshin İmam Azam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre caiz olmadığı, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre caiz olduğu ifade edilmektedir.¹

Mugnî sahibi İbn Kudame (ö.620)'nin, İbn Münzir'den yapmış olduğu nakle göre, sahabeyi kiramdan dokuz kişi çorap üzerine meshi caiz görmüşlerdir. Bunlar şu sahabelerdir; Hazreti Ali, Hazreti Ammar, Hazreti İbn Mesut, Hazreti Enes, Hazreti İbn Ömer, Hazreti El-Bera, Hazreti Bilal, Hazreti İbn Ebi Evfa ve Hazreti Sehl bin Sa'd.²

El-Beyan sahibi El-İmrani'nin beyanına göre Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)³ Sarahsî'nin nakline göre de Hazreti Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun) çorap üzerine meshi caiz görenlerdendir.⁴ Zahiru'r-Rivaye ve sahabe nakillerinde bahsi geçen çorabın, günümüzde kullanılan ince çorapları da içine alır mı almaz mı suâline cevap bulabilmek için fıkıh kitaplarımızdaki bu çorabın niteliğiyle ilgili bilgilere göz atmamız gerekir. Fakihler, çorabın deriyle kaplanmış olması veya üstü sık örüldüğü halde altının deri olması durumunda, üzerine mesh etmenin caiz olduğuna ittifak etmişlerdir.⁵

Ahmet bin Hanbel, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; çorap altını göstermeyecek ve kendisiyle yürünecek kadar⁶, sağlam ve sık örülmüşse ve giyilen ayakta bağlanmadan kendi kendine durabiliyorsa üzerine mesh yapılması caizdir.⁷

1) Kitabı'l-Asıl

2) El-Mugnî, İbn Kudame.

3) El-Beyan, El-İmrani

4) El-Mebsût, es-Sarahsî

5) El-Mevsua'tu'l-Fıkhiyyetü'l-Kueyfti

6) Hanefî kitaplarında bu miktarın en azı bir fersah olarak değerlendirilmiştir. (Bak: El-Mebsût, es-Sarahsî)

Bir Fersah 3 mildir. Bir mil 1855 metredir. 1855x3=5565 (Bak: El-Mekayil ve'l-Mevazîn, Ali Cuma' Muhammed)

7) El-Mugnî, İbn Kudame.

İmam Şafii (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre; çorap üzerine meshin caiz olabilmesi iki şarta bağlıdır.

- Çorap sık örülmüş olacak. Suyu tutamayacak şekilde şeffaf olmayacak.

- Sık örüldüğü halde altı naillenmiş olacak.

Şafii mezhebine göre sık örülmüş olsa bile, naillenmemiş çoraba mesh caiz değildir.¹

Hanbelîler meshin sahih olması için çorabın, yürümeye elverişli olması ve ayağa giyildiğinde bağlamaksızın kendi kendine dik durabilmesini şart koşmuşlardır.

Naillenmiş olmalarını ise şart koşmamışlardır.²

Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre mest:

Deri ve benzeri maddelerden giymek maksadıyla yapılan, ayakları topuklarla birlikte örten, içine su geçirmeyecek ve ayağa giyildiğinde bağlamaksızın kendi kendine dik durabilecek bir ayakkabı çeşididir.

Buna göre çorap, deri ile kaplanmış veya sık örüldüğü halde altı naillenmişse üzerine mesh yapılabilir. Böyle olmayan çoraplar yürümeye dayanıklı olmadığından ince çorap mesabesindeirler. Üzerine mesh yapmak caiz değildir.³

Es-Serahsi (ö.483), *el-Mebsut*’ta şöyle der:

Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) ölüm döşegindeyken bu görüşünden vazgeçmiş ve talebeleri İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’in görüşüne muvafık görüş ortaya koymuştur. Bunu da şundan anlıyoruz; hastalığında kendisini ziyaret edenlere: “İnsanlar için men ettiğim şeyi yapıyorum” demiştir. Devamla es-Serahsî (ö.483) mezhepte sahih olan görüşün Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’in görüşü olduğunu söylemiştir.⁴

1) El-Beyan, El-İmrânî.

2) El-Muğnî, İbn Kudame.

3) El-Mebsût, es-Sarahsî.

4) El-Mebsût, es-Sarahsî.

Bu tafsilattan anlaşılan, fakihlerin neredeyse tamamı günümüzde kullanılan ince, altını gösteren ve yürünmeye elverişli olmayan çoraplar üzerine meshe izin vermedikleridir.

Ancak, yün ve keten gibi kalın iplikten sık olarak örülüp yürünmeye elverişli ve içine suyun hemen nüfuz etmediği bir de bağlanmaksız kendiliğinden ayakta durabilen çoraplar üzerine mesh etmek caizdir.

156-SUÂL:

**MESTLERİN, PİYASADA SATILDIĞI GİBİ
DERİDEN YAPILMIŞ BOĞAZLI PATİK ŞEKLİNDE
OLMASI ŞART MIDIR? ÇİZME, POTİN GİBİ
AYAKKABILARI MEST OLARAK KULLANABİLİR MİYİZ?**

Cevap: Ebu Hanife *(Allah ona rahmet etsin)*'ye göre mest: giymek maksadıyla deri ve benzeri maddelerden yapılan, ayağı topuğuyla birlikte örten, içine su geçirmeyen ve ayağa giyildiğinde bağlanmaksızın kendi kendine dik durabilecek bir ayakkabı çeşididir. Bunu daha önce 155. suâlimizin cevabında anlatmıştık.

Fakihlerin tamamına göre, bu özelliklere haiz olan patiklerin, mest olarak kullanılmasının caiz olduğu da aynı suâlin cevabında zımnen ifade edilmişti.

Buna göre; günümüzde her ne kadar mest olarak satılmasalar da, ayakları topuklarla birlikte örten çizme, potin ve bot gibi ayakkabı çeşitlerinin üzerine mest edilmesinde herhangi bir mahzur yoktur.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Şöyle ki; ayakkabılar genellikle sokakta giyildiğinden onlara necaset bulaşması kuvvetle muhtemeldir.

Fıkıh kitaplarımızda: Mestler üzerine mesh etmede aranan şartlar beyan edilirken, mestlerin temiz olmasından bahsedilmemiştir. Necaset mesh mahalli olan botun üst kısmındaysa bunun üzerine

mesh etmek sahih değildir. Zira meshin temiz suyla yapılması gerekir. Mesh için elimize aldığımız temiz su, necis olan mahalle değmesiyle pislenmiş olur. Pislenmiş olan bu su ile mesh etmek ise caiz değildir.

Şayet necaset botun alt kısmı gibi mesh mahalli olmayan yerlerde bulunursa meshe mani olmaz. Şunu da ilave edelim: Botta bulunan necaset, af miktarından fazlaysa o botlarla namaz kılınmaz.

Namaz kılınamaması meshin sahih olmadığından dolayı değil, belki necaset namaza mani olduğundan dolayıdır. Bu durumda olan bir kişi abdestli sayılacağından Kur'an'a dokunmak gibi abdestsiz yapılamayan fiilleri yapabilir.

157-SUÂL:

MESTİN, ALT KISMI KİRLENDİĞİ HALDE ÜST KISMI MESH EDİLİYOR. AKIL, ALT KISMININ MESH EDİLMESİNİ GEREKTİRMEZ Mİ?

Cevap: İslam dini akıl sahiplerine hitap eden bir dindir. İnsan aklının ürettiği bir din değildir.

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den gelen haberi bırakıp da kendi aklıyla hüküm veriyor diyenlere verdiği cevap, bunu açıkça ortaya koymaktadır.

“Şayet ben nakille değil de akılla hükmetseydim, meniden dolayı abdest, bevil/küçük sudan dolayı gusül gerekir derdim. Zira bevin (idrarın) necaset olduğu tartışılmazken, meninin necaset olduğu tartışılmıştır. Aynı şekilde ben nakille değil de akılla hükmetseydim, mirasta kıza tam, erkeğe yarım hisse verirdim, zira kız zayıf erkek kuvvetlidir. Hâlbuki ben Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in, Allah katından getirdiği dinde olduğu gibi, meniden dolayı gusül, bevilden dolayı abdest gerekir, mirasta kıza yarım erkeğe tam hisse verilir diyorum...”¹

1) Haşiyetü't-Tahtavî a'lâ Merakî'l-Felah

Fıkıh kitaplarımızda, meshin sıhhati için aranan şartlar beyan edilirken; mesh mahallinin üst kısım olduğunu, alt kısma mesh etmenin caiz olmadığı açıklanmıştır.¹ Bazı fakihler mestin alt kısmına mesh etmenin caiz olmadığını izah sadedinde akli yorumlar getirmişlerdir. Şöyle ki; mestin altı kirli olabileceği gibi necasete bulaşmış ta olabilir. Alt tarafa ıslak elle mesh edildiğinde necaset ele bulaşacak ve mesh olmayacaktır.² Hem de mestin alt kısmına mesh yapmakta zorluk vardır. Hâlbuki mesh kolaylık içindir. Zorluk için değildir.³

Her ne kadar bu tarz yorumlar yapılmış olsa da, bu konuda asıl olan Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in uygulamasıdır.

عن علي رضي الله عنه قال لو كان الدين بالرأي لكان أسفل الخف أولى بالمسح من أعلاه وقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح على ظاهر خفيه

Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir: **Şayet din görüşle/akılla olsaydı mestin altı, mesh için üstünden daha evla olurdu. Hâlbuki ben Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i mestlerinin üstünü mesh yaparken gördüm.**⁴

Hanefî mezhebinde, mestin sadece alt kısmına mesh yapmanın caiz olmadığını yukarıdaki satırlarımızda ifade etmiştik. Şafiî mezhebinde de durum böyledir.⁵ Ancak Şafiî mezhebinde mestin altıyla beraber üstünün mesh edilmesi sünnettir.⁶

Hanefî mezhebinde ise bu konuda farklı görüşler vardır. El-Haskefî, **Tenvîru'l-Ebsar** şerhinde; mestin, temiz olan altıyla beraber üstünü aynı anda mesh etmenin müstahap olduğunu ifade etmiştir.⁷

1) Mecma'u'l-Enhur, El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) Beda'î'u's-Sanâi

3) El-Mebsût, es-Sarahsî

4) Sünen-i Ebi Dâvut. İbn Ebî Şeybe el-Musannef

5) Muğnî'l-Muhtac

6) El-Havâi, El-Maverdî. El-Envâr li'l-A'mali'l-Ebrar. El-Minhâç

7) Ed-Dürrü'l-Muhtar

El-Kâsânî (ö.587) mezhepte müstahab olan görüşün; altıyla birlikte mestin üstünü beraber mesh etmek olduğunu söylemektedir.¹

İbn Nuceym (ö.970), **el-Muhit**'ten şöyle nakleder: Mestin üstüyle beraber altını mesh etmek sünnet değildir. Zira sünnet farzları tamamlamak içindir. Bu tamamlama farz mahallinde olur. Mestin alt kısmı ise farz mahalli değildir.² Bu görüşü savunan başka fakihlerimiz de vardır.³

İbn Abidin, bu meseleyle ilgili şöyle bir izahta bulunmuştur: El-Haskefi, mestlerin altıyla birlikte üst tarafını mesh etmenin müstehab olduğunu **en-Nehir** sahibinin açık sözüne ve **Bedâi'**in ibaresine dayandırmaktadır.

El-Ğaznevi şerhinde ve Aynî (ö.855)'nin **El-Hidâye** şerhinde, bu şekildeki meshin müstehab olduğunu **Bedâi'**e dayandırıdığını gördüysem de **Bedâi'**in iki ayrı nüshasına baktım; o nüshalarda el-Kâsânî (ö.587), bu tür meshin müstehab oluşunu Şafi mezhebine isnat etmiştir. "Ona göre müstehaptır" ibaresinden kastedilen Ebu Hanife olmayıp İmam Şafi'dir.

Hanefî mezhebinde ise bu tür bir mesh müstehab değildir. İbni Abidin devamla **el-Hilye**'den naklederek şöyle der: Hanefî fakihlerinin tercih ettikleri görüş, mestin üst tarafının dışındaki yerler, ne farz olarak ne de sünnet olarak meshe mahal değildir.⁴ İbn Nuceym (ö.970) de buna benzer ifadeler kullanmıştır.⁵

İbn Abidin, **Miracu'd-Diraye** den naklen bazı Hanefî fukahasından, bu cem'in müstahab olduğunu naklettikten sonra şöyle demiştir:

Ortaya çıkmıştır ki, bu cem'in yani mestin üstüyle beraber altını mesh etmenin, müstahab olması **en-Nehir** sahibinin naklettiği gibi, mezhebin görüşü değil, bazı Hanefî fakihlerinin görüşüdür.⁶

1) Bedâi'u's-Sanâi

2) El-Bahrü'r-Raik

3) Bak: El-Binaye fi şerhi'l-Hidâye. Reddül-Muhtar

4) Ed-Dürrü'l-Muhtar

5) Bak: El-Bahrü'r-Raik

6) Ed-Dürrü'l-Muhtar

158-SUÂL:

YARA BANDI ÜZERİNE MESH YAPMAK
CAİZ MİDİR?

Cevap: İslâm Dini zorluğu kaldırmayı ve insanlar için kolaylık sağlamayı temel prensip olarak görmüştür. Gerek Kur'ân-ı Kerîm gerekse de Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünneti bu prensibi açıkça ifade etmektedir.

İslam dini, ibadetlerde insanlara kolaylığı sağlamak amacıyla ayaklara giyilen mestin çıkarılmadan üzerine mesh edilmesini caiz görmüştür. Aynı şekilde su ile yıkanması sağlık açısından zararlı olan bir uzvun üzerinde bulunan sargıyı çözmeden abdest veya gusül alırken bu sargı üzerine mesh yapılmasını insanlara bir kolaylık olsun diye caiz kılmıştır.

Yapılan bu mesh hükmen o uzvun yıkanması olarak kabul edilmiştir.¹ Hatta mesh de zarar veriyorsa ondan da vazgeçilir. Bütün bu hükümler dinimizin, takatin fevkinde teklifte bulunmadığını göstermektedir.

Suâlin cevabına gelince:

Yara bandı yıkanılması veya mesh edilmesi zararlı olmayan yara veya çizik üzerine yapıştırılmışsa bunun üzerine mesh caiz değildir. Ancak bu bant yıkanılması veya mesh edilmesi zararlı olan bir yaraya yapıştırılmışsa bu fıkıh kitaplarımızda geçen “isabe²-cebire³” kabilinden sayılır. Bu ise her durumda caiz olmayıp aksine bazı durumlarda caizdir.

Bu cümleden olarak;

- Yaranın yıkanması veya mesh edilmesinin uzva zarar vermesi veya yıkamak zarar vermese de yaranın açılmasının zarar vermesi durumunda yara bandı üzerine mesh etmek sahihtir.⁴

1) Tebyinu'l-Hakâik

2) Yara üzerine sarılan sargı bezidir.

3) Kırık çıkık üzerine vurulan alçı veya tampondur.

4) Bedai'u's-Sanâi

• Yarasını yıkamak için sargıyı açtığında o sargıyı tekrardan (pansuman yaparak) bağlamaya imkân bulamaması veya bağlayacak yardımcıının bulunmaması durumunda yara bandı üzerine mesh etmek sahihtir.¹

• Abdest alırken yaraya zararı dokunmayacak suyu bulamaması durumunda yara bandı üzerine mesh etmek sahihtir.

Sargı üzerine yapılan mesh yaraya zarar veriyorsa terk edilir. Zira yıkamak meshden daha kuvvetlidir. Özülden dolayı yıkamanın terk edildiği yerde meshin terk edilmesi evleviyetle caiz olur.

Zahiru'r-Rivaye'de İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre, sargı üzerine mesh zarar vermediği halde meshi terk etmek caiz değildir.² Es-Serahsi, Ebu Hanife'den bu konuda **Zahiru'r-Rivaye**'de bir nakil olmadığını söylemiştir. **Nadiru'r-Rivaye**'de: Yaraya zarar vermediği halde meshin terk edilmesi Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre caizdir, denilmiştir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in görüşü, Ebu Hanife'den de rivayet edilmiştir.³ Sahih görüş **Zahiru'r-Rivaye**'de olandır. Yani sargı üzerine mesh etmek zarar vermezse terk edilmez. İhtiyatlı olan da budur.⁴

Yara iyileşmediği halde sargının yenilenmesi her ne kadar önceki meshi geçersiz kılmasa da meshin tekrar edilmesi müstahab görülmüştür.⁵

159-SUÂL:

MESTLER ÜZERİNDEKİ MESH İLE SARGI ÜZERİNDEKİ MESHİN ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?

Cevap: İbn Abidin bu meseleye dair farklı kitaplardan alarak farklılıkları 27 ye kadar yükseltir. Biz başlıca 12 tanesini zikrederim.

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) Kitabu'l-Asıl

3) El-Mebsût, es-Sarahsi

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

5) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

1- Sargı, yara iyileştiği için düşmüşse abdestli bulunduğu takdirde yalnız sargının yerini yıkamak icab eder. Mest böyle değildir. Mestler çıkarsa ayakların tamamını yıkamak lâzım gelir.

2- Bir kimse sargı üzerine mesh eder de sonra onun üzerine başka sargı sararsa üstteki sargıya mesh etmesi câiz olur. Mest böyle değildir. Ona mest ederse üzerindeki meste mesh edemez.

3- Sargının altına su işlerse mesh bozulmaz. Fakat mestin altına su işlerse mesh bozulur.

4- Sarılan uzvun geri kalan kısmı kesilmiş el gibi üç parmak mikdarından az olursa üzerine mesh câizdir. Mest böyle değildir. Yani uzuvdan kalan kısım üç parmaktan az ise ona mest giyip üzerine mesh yapılmaz.

5- Sargı üzerine mesh bilittifak kitabla sabit değildir.

6- Bir rivayete göre sargı üzerine mesh terk edilebilir. Yani yapılmasa da olur.

7- Sargı üzerine mesh, altındakini yıkamanın ne halefidir ne de bedeli. Mest böyle değildir. Mest halefidir. Bedel: Aslı ifâya kudreti varken yapılması câiz olmayan şeydir. Teyemmüm böyledir. Halef ise asla kudreti varken dahi yapılabilen şeydir.

8- Sargı ayaklardan başka bir uzvun üzerinde bile olsa meshedilmesi câizdir. Mest böyle değildir.

9- Yaranın ve benzerinin üzerine mesh câizdir. Mest böyle değildir. O yalnız ayağa mahsustur.

10- Mestin yırtığı üzerine -küçük bile olsa- mesh kâfi değildir. Hâlbuki yara üzerindeki aralığın iki tarafındaki mendilin üstüne mesh kâfidir.

11- Mestin üzerindeki mesh yeri muayyendir. Ayağın üstüdür. Sargı böyle değildir.

12- Mestte farz mikdarı üç parmaktır. Yarıdan fazlası veya bütünü değildir.

ÖZÜRLÜNÜN ABDESTİ

160-SUÂL:

BİR KİMSENİN ABDEST HUSUSUNDA ÖZÜRLÜ KABUL EDİLMESİ HANGİ DURUMDA GERÇEKLEŞİR?

Cevap: Hanefî fıkıh kitaplarında kişinin özürlü kabul edilmesi hususunda şöyle denilmektedir:

Aşırı ishal olan, idrarını tutamayıp kaçırarak, yarasından devamlı kan akan, sürekli burnu kanayan veya istihaza kanı gören kişilerin bu halleri, hükmen de olsa bir farz namaz vakti içerisinde abdest alıp namazı kılabilceği bir süreyi bulamayacak şekilde vaktin tamamını kaplamasıdır.

Fakihler, farz namaz vakti içerisinde özrünün, abdest alıp namaz kılabilceği bir süreden az kesilmesine itibar edilmediğini “hükmen de olsa” kaydıyla ifade etmişlerdir. Yani bu tür kesintiler özrünün sabit olması hususunda itibara alınmazlar.

Ağrı sebebiyle kulaktan, memeden, göbekten veya bedenin herhangi bir yerinden sürekli çıkan kan, cerahat, irin, yara suyu, göz ve kulak akıntısı emsali şeylerde de durum aynıdır. Yani hükmen de olsa bir farz namaz vaktini yukarıda anlattığımız şekilde kaplayacak olsalar, kişiyi özür sahibi yaparlar.

Ayrıca, fakihler farz namaz vaktiyle güneşin doğduktan öğle vakti girene dek mühmel olan vaktin tamamında akıntısı devam eden kişinin özürlü sayılmayacağına işaret etmişlerdir.

Zira bu vakit hiçbir farz namazın vakti değildir. Belki bayram ve kuşluk namazlarının vaktidir.

İbn Abidîn, **er-Rahmeti**'nin "farz namaz vakti" sözü ile sünnetleriyle birlikte farz namaz vakti mi, yoksa sünnetler bulunmaksızın farz namaz vakti mi suâline, sadece farz namazın vakti diyerek cevap vermiştir.

Sonuç olarak, özürlü kişi; farz namaz vakti içerisinde abdest aldıktan sonra özürlü olmasını gerektiren özür bulunmaksızın namazın farzını kılabilceği vakti bulamayan kişidir. Bu durum gerçekleşince kişi özür sahibi olur. Abdesti hususundaki hükümler, suâl-cevap olarak aşağıda gelecektir.¹

161-SUÂL:

ÖĞLEN VAKTİ ESNASINDA HENÜZ NAMAZI KILMAMIŞKEN, BURNU VAKTİN SONUNA KADAR KANAYAN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Bu kişinin öğlen vaktinin çıkmasına, abdest alıp namaz kılacağı bir vakit kalana kadar beklemesi gerekir.

Burnunun kanaması devam ettiğinden abdest alır ve o vaziyette namazını kılar. İkinci vakti girdiğinde kanama devam ediyorsa ikinci namazını kılmak için kanamanın durmasını bekler.

Eğer vakit içerisinde kanama kesilirse abdest alır ve ikinci namazını kılar. Burnunun kanamasıyla birlikte kılmış olduğu öğle namazını ise kaza eder². Çünkü öğlen namazını "özür sahibi" olmaksızın kanamayla kılmıştır.

Malumdur ki, bir kimsenin özürlü sayılması için bir farz namaz vaktinin tamamında özrü hükmen de olsa devam etmesi gerekir.

Misalimizde burun kanaması öğle namazı vaktinin tamamını kapsamadığı gibi ikinci namazı vaktinin tamamını da kapsamamıştır.

1) Reddu'l-Muhtar.

2) Şayet bu kişi sahib-i tertib ise öğlen namazını kaza ettikten sonra ikindiye iade eder. Sahib-i tertip hakkında ileride tafsilat verilecektir.

Ayrıca farklı zamanlarda akan kan süreleri toplanıp bir farz namaz vaktine denk geliyor veya daha fazla oluyorsa kişi özür sahibi olur diyen hiçbir fakih olmamıştır.

Meselemizde ikinci namazı vakti girdiğinde devam eden burun kanaması bu vaktin sonuna kadar devam ederse vakit çıkmadan önce abdest alır ve akıntının devam etmesiyle beraber ikinci namazını kılar. Ve önceden akıntıyla beraber kılmış olduğu öğle namazı da akıntıyla beraber kıldığı ikinci namazı gibi sahih olur. Çünkü bu kişinin ikinci vaktinin tamamında devam eden burun kanaması onun özürlü sayılmasını sağlamış ve burnunun kanamasıyla birlikte kılmış olduğu öğle namazını da özürlü olarak kıldığını ortaya çıkarmıştır.¹

162-SUÂL:

BİR KİMSE ÖZÜR SAHİBİ OLMAKTAN NE ZAMAN ÇIKAR?

Cevap: Yukarıda beyan edildiği şekilde bir kimse için özürlü olma hali gerçekleşince, bu hal her namaz vakti içerisinde hangi sebeple özürlü olduysa (mesela idrarını tutamayıp akıtması gibi) o sebebin bir kere tekrar etmesiyle devam eder. Özürlü olmasının ortadan kalkması ancak bir farz namaz vaktinin tamamında o özrün hiç bulunmamasıyla gerçekleşir. Bir önceki suâlin cevabında zikredildiği gibi; mühmel vakit olan güneşin doğmasıyla öğlen vaktinin girmesine kadar uzayan zaman içerisinde bu özrün hiç tekrar etmemesi özrün ortadan kalkmasına sebep olamaz.²

163-SUÂL:

ÖZÜRLÜ BİR KİMSE ALDIĞI ABDESTLE HANGİ İBADETLERİ NE KADAR YAPABİLİR VE ABDESTİ NE ZAMAN BOZULUR?

1) Reddu'l-Muhtâr. Et-Tecnîs.

2) El-Mebsût.

Cevap: Hanefî fakihlerine göre özürlü bir kimse her namaz vakti için abdest almalıdır. Abdest almaya imkânı yoksa teyemmüm edecektir. Vakit içinde aldığı bu abdest, İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre sadece vaktin çıkmasıyla bozulur. İmam-ı Züfer (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre; sadece başka bir namaz vaktinin girmesiyle bozulur. Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre ise; hem vaktin çıkmasıyla hem de bir başka namaz vaktinin girmesiyle bozulur.¹

Bu ihtilaf, vakitleri birbirine bitişik olan namazlarda farklı bir hüküm doğurmaz. Zira bir namazın vakti çıktığında diğer namazın vakti girecektir. Şu halde bu ihtilafın semeresi vakitleri bitişik olmayan namazlarda ortaya çıkacaktır. Bunun da iki sureti vardır.

a) Özürlü bir kimse fecir doğduktan (sabah namazının vakti girdikten) sonra, namaz için abdest alacak olsa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre güneş doğar doğmaz abdesti bozulacaktır. Çünkü sabah namazının vakti çıkmıştır. Artık bu abdestle kuşluk namazını kılamaz.

İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre de hüküm budur. Çünkü o, vaktin çıkması veya bir başka namaz vaktinin girmesinden hangisi bulunursa ona itibar etmektedir.

İmam Züfer (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre ise; abdesti bozulmayacaktır. Çünkü bir başka namaz vakti girmemiştir.

b) Özürlü kimse güneş doğduktan sonra abdest alacak olsa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre abdesti ancak öğlen namazının vaktinin çıkmasıyla bozulacaktır. Yani bu abdestle öğle namazını kılabılır.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Züfer (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre ise; öğle namazı vaktinin girmesiyle abdesti bozulacaktır. Sahih olan görüş İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’in görüşüdür. Çünkü müstehaza/özür kanı gören bir kadın, vaktin farzı eda etmek için abdest almaya ihtiyaç duyar.

1) İbn Âbidîn

Vaktin çıkması, ihtiyacın sona ermesine, bu da abdestin bozulduğuna delalet eder. Vaktin girmesi ise abdeste ihtiyaç duyulduğuna delalet etmektedir.¹

Özürlü bir kimse vakit için aldığı abdestle o vakit içersinde vaktin farzını, nafil ve kazaya kalan namazlarını kılabilceği gibi, vacip namazları da evleviyetle kılabilir. Çünkü sorumlu olmadığı halde nafil namaz kılması caiz olunca, sorumlu olduğu vacip namaz evleviyetle caiz olacaktır. Bunu et-Tahâvî (ö.321) söylemiştir.

Şafiler: Özürlü kişinin her namaz için abdest alması gerektiğini söylemişler, delil olarak da şu Hadîs-i Şerif'i zikretmişlerdir.

توضئي لكل صلاة

“Her namaz için abdest al”²

El-İmdât isimli eserde şöyle zikredilmiştir: **Muhtasarü't-Tahâvî** de bildirildiğine göre; Ebu Hanife, Hişam bin Urve'den o da babasından o da Hazreti Ayşe'den (Allah onlardan razı olsun) naklen rivayet etmiştir ki, Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Fatma b. Ebi Hubeys'e şöyle demiştir.

توضئي لوقت كل صلاة

“Her namaz vakti için abdest al”³

Hiç şüphe yok ki, bu Hadîs-i Şerif muhkemdir. Çünkü başka bir manayı ihtimal etmez. Hadîs-i Şerif'te geçen “her namaz için” ifadesi buna aykırıdır. Zira namaz lafzının Şeriatta da örfte de “namaz vakti” manasında kullanılması şüyu bulmuştur. Buna göre onu muhkem olan manaya hamletmek vacip olacaktır.⁴

Muhitü'l-Burhânî isimli eserinde İbn Maze (ö.616) deliller sadedinde şöyle der: Şafiye göre müstehaza/özür kanı gören kadın, her bir farz namaz için abdest alır ve bu abdestle dilediği kadar nafil namaz kılabilir.⁵

1) Muhitü'l-Burhanî

2) Tirmizi 125

3) Müsned, Ebu Hanife

4) İbn-i Âbidîn

5) Mü'nî'l-Muhtâc

Nitekim Şafi’i Âlimler, kitaplarında şöyle demişlerdir: Müstehaza kadın her bir namaz için abdest alır. Şu kadar var ki nafileler farza tabidir. Başka bir farz namaz ise farza tabi olmaz. Bir farz hakkında abdestin sabit olması bu abdestin bir başka farz hakkında sabit olmasını gerektirmez.¹

Hanefîlere göre özür kanı gören bir kadın, her namaz vakti için abdest alır. Ve bu abdestle vakit içinde vaktin farzını kılabilceği gibi dilediği kadar kaza namazları ve vacip namaz kılabilir.

Delilimizi yukarıda zikretmiştik. Şafiî’nin deliline de Hadîs-i Şerif’te ki namaz lafzının vakit manasında olduğunu söyleyerek cevap vermiştik.

Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyuruyor:

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
إن للصلاة أولًا وآخرًا

“**Namaz için evvel ve son (vakit) vardır.**”²

Yani namazın kılınabileceği başlangıç ve bitiş vakti var demektir. Bu Hadîs-i Şerif’te ki namaz lafzı vakit manasında olduğu gibi, Şafilerin delil olarak getirdikleri Hadîs-i Şerif’te ki namaz lafzı da vakit manasında kullanılmış olmalıdır.

164-SUÂL:

**VAKTİN ÇIKMASIYLA ÖZÜRLÜNÜN ABDESTİ
BOZULUR DEMEK, AYNI ZAMANDA VAKTİN ÇIKMASI
ABDESTİ BOZAR DEMEK DEĞİL MİDİR?**

Cevap: Özürlünün abdesti vaktin çıkmasıyla bozulur demekle, vakit çıkınca önceki abdestsizliğin ortaya çıktığı kast edilmektedir. Yani zarureten dolayı malum bir sınıra kadar abdestsizliğin

1) Muhiitü’l-Burhanî

2) Tirmizi 151

kalktığına hükmedilmiş bu sınır aşıldığında ise önceki abdestsizlik kendini göstermiştir.

Buna göre; özürlü olan bir kimse vakit içersinde özürlü kesilmişken abdest alacak olsa ve vakit çıktığında bu hali devam etse abdesti bozulmayacaktır. Yani vakit çıktı diye abdestinin bozulduğuna hükmedilmemelidir. Ancak abdest bozucu bir başka şey vaki olur veya bir zaman sonra özürlü sayılmasına sebep olan (mesela) yarası kanayacak olsa abdesti bozulacaktır. Özür sahibi bu hususta sağlam kimse gibidir.¹

1) İbn Âbidîn

TEYEMMÜM

165-SUÂL:

TEYEMMÜM NEDİR?

Cevap: Teyemmüm. Lügatte “*mutlak kast*” demektir.

Allah Teâlâ Hazretleri’nin:

وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ

“*Kendinizin göz yummadan alıcısı olmayacağınız bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin*”¹ âyet-i kerîme’inde zikredilmiş olan teyemmüm kelimesi bu kabildendir. Hac kelimesi ise böyle değildir. el-Bahrü’r-Râik, adlı eserde de belirtildiği gibi hacc kelimesi muazzam olan bir şeyi kast etmektir.

El-Bahr’de ve Hidâye şerhlerinde de beyan edildiği vecihle teyemmüm şöyle tarif edilmiştir: “*temizlemek için temiz yeri kastetmektir.*”

Bedâyi” ve diğer kitaplarda: “*Hususi şartlar altında temizlenmek kasdı ile yeri iki hususi uzuvda kullanmaktır.*” diye tarif olunmuştur.

İbn Abidin ise her iki tarife itirazlar olduğunu beyan ettikten sonra en doğru tarif şudur der: “*Teyemmüm; Temiz yerden yüz ve ellere yapılan meshin ismidir.*”

Kast şarttır. Çünkü niyettir.” Fethü’l-Kadîr sahibinin tahkikatı da budur.

1) Bakara Sûresi: 267

166-SUÂL:

**TEYEMMÜM SADECE
ÜMMET-İ MUHAMMED'DE Mİ VARDIR,
YOKSA ÖNCEKİ ÜMMETLERDE DE VAR MIYDI?**

Cevap: Allah Teâlâ Hazretleri'nin "Ey Mü'minler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi yıkayın..." Ayet-i Kerime'sine uyarak abdest ve gusülden sonra üçüncü olmak üzere teyemmümden bahsetmiştir. Ayet-i kerime'de de aynı sıra takip edilmiştir. Her halef aslına tâbidir. Teyemmüm de abdestle guslün halefidir/ardıdır.

Teyemmümün ümmet-i Muhammed'e mahsusu olduğunun delili;

Cabir b. Abdillâh diyor; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:

عن جابر بن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:
أعطيت خمساً لم يعطهن أحد من الأنبياء قبلي نصرت بالرعب
مسيرة شهر وجعلت لي الأرض مسجداً وطهوراً وأيما رجل
من أمتي أدر كته الصلاة فليصل وأحلت لي الغنائم وكان النبي
يبعث إلى قومه خاصة وبعثت إلى الناس كافة وأعطيت الشفاعة

“Bana beş haslet verildi ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir:

1- Ben bir aylık mesafeden düşmana korku vermek suretiyle yardım olundum.

2- Yer/toprak, bana (diğer bir rivâyette bana ve ümmetime) mescit ve temizleyici kılındı. Ümmetimden her kim namaz vak-tini idrak ederse namazını hemen kılsın.

3- Bana ganimetler helâl kılındı. (Benden önce kimseye helâl kılınmamıştı.)

4- Benden önce bir peygamber yalnız kendi kavmine gönderiliyordu. Ben ise bütün insanlara umumi olarak gönderildim.

5- Bana şefa'at (etme yetkisi) verildi.”¹

167-SUAL:

**BANYODA BAŞKA BİR ARKADAŞI BULUNAN KİŞİ,
SABAH NAMAZINI GUSLETMEDEN
TEYEMMÜM ALARAK KILABİLİR Mİ?**

Cevap: Bu konuya benzer bir meseleyi ibn Abidin şöyle izah eder: Bir kuyunun başında kalabalık insanlar toplansa da su çıkarmak nöbetleşmeden mümkün olmazsa yahut hepsi çıplak olsalar da ortada tek bir elbise bulunsa, onu nöbetle giyseler ve birine nöbet ancak vakit çıktıktan sonra geleceğini bilse teyemmüm edemez. Çıplak da kılamaz. Sabretmesi gerekir. Gerekirse namazı kaza eder.

Aynı şekilde birçok kimseler dar bir yere toplansalar, orada yalnız bir kişi ayakta namaz kılacak kadar yer bulunsa sabreder; vakit çıkmadan oturarak kılmaz. Bilakis vakit çıktıktan sonra ayakta kaza eder.

Nasıl ki vakit içinde abdest alıp ayakta namaz kılmaktan âciz olan kimse, vakit çıktıktan sonra bunu yapabileceğine kanaat getirirse, sabreder, namazı kazaya bırakır. Kazasını ayakta yapar. Aynı şekilde bir kimsenin yanında pis elbise ve su bulunursa elbiseyi yıkamak lâzım gelir. Velew ki vakit çıkacak olsun. El-Bahr sahibi de böyle nakletmiştir.

Bu konuda İmam Züfer (Allah ona rahmet etsin) farklı düşünür. Şöyle ki o budurumda teyemmüme müsaade eder. Fakat fetva evvelki görüştür.

¹) El-Buhârî, 427 Bu hadisi Buhârî ile Müslim ve diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir. Hatta Suyûtî mütevatır olduğunu söylemiştir. Yerinde de arz ettiğimiz vecihle bu Hadis-i Şerif'te ümmeti- Muhammed'in abdestle hususiyet kazandığına işaret vardır.

168-SUAL:

**ŞEHİRDE BULUNAN KİŞİNİN
TEYEMMÜM ALMASI
CAİZ MİDİR?**

Cevap: Şehirde oturanın Teyemmüm alması câizdir. Çünkü şart, suyun yokluğudur. Bu şart nerede tahakkuk ederse orada teyemmüm almak câiz olur. Bunu el-Esrar sahibi ed-Debûsî bildirmiştir.

Şehirde teyemmüm alınamayacağına dair gelen ibareler; şehirlerin sudan boş bulunamayacağı göz önüne alınarak söylenmiş ibarelerdir. Yani esasta bir muhalefet söz konusu değildir. Şehirde su bulunmazsa her iki tarafa göre caiz, bulunursa caiz değil.

Günümüzde suyun bulunmayacağı şehir azdır. Ancak bulunmadığı zaman teyemmüm caiz olacağı aşîkârdır. Bu mesele Afrika gibi suyun az bulunduğu yerlerde daha rahat düşünülebilir.

Ayrıca, Hidâye’de beyan olunduğuna göre suyun uzak olması için gereken mikdar hususunda kabul edilen kavil bir mil olduğudur. Bedâyi’de bunun akla en yakın olduğu söylenmiştir.

İmdâd ve diğer kitaplarda:

“Uzaklığın takdirinde kalbin kanaatına itibar olunur.” denilmiştir.

Arap dilinde mil gözün görebildiği mesafedir. Mekke yolunda bina edilen nişanlara mil denilmesi bu ölçüde bina edildikleri içindir. Nitekim Sihah ve Muğrib isimli lügat kitaplarında da böyle denilmiştir. Burada murad; bir fersahın üçte biridir. Fersah bir berid’in dörtte biridir. Bir berid on iki bin adım olduğuna göre bir fersah üç bin adımdır.

Su aranacak mesafe bir fersahın üçte biri olunca bin adım mesafe aranacak demektir. Zeylâî, Nehir ve Cevhere’de bir milin dört bin arşın olduğu bildirilmiştir.

Hilye’de: “Meşhur olan kavil budur.” denilmiştir. Nitekim bu kavli birçok kimseler rivayet etmiştir.

169-SUÂL:

NİYET ABDESTTE VACİP DEĞİLKEN
TEYEMMÜMDE NEDEN VACİPTİR?

Cevap: *El-Hidâye* sahibi İmam Merginânî (ö.593) abdestin aksine teyemmümde niyetin vacip olmasını, teyemmümün sadece hususi durumlarda (suyun olmaması gibi) şer'i temizliği yerine getirebilmesine bağlamıştır.¹

Malumdur ki bedene toprak sürmekle temizlik hâsıl olmaz. Dolayısıyla bu temizlik hükmi bir temizliktir. Hükmi temizliğin meydana gelmesi ise Şâri' Teâlânın izniyle birlikte kulun niyet etmesine bağlanmıştır. Su, tabiatı itibarıyla temiz ve temizleyici olduğundan hem şer'i hem de hakiki temizliği yerine getirebilmektedir. Suyun bu özelliği abdestte niyetin şart koşulmasına ihtiyaç bırakmaz. Belki niyet, sevabın husulü için şarttır.

170-SUÂL:

TEYEMMÜM ALAN KİŞİ NİYETİ
NASIL YAPMALIDIR?

Cevap: Teyemmüm alacak kişinin hadesi izale etmeye niyet ederek "Ya Rabbi senin rızan için teyemmüm alıyorum" demesi gibi mutlak manada teyemmüme niyet etmesi yeterlidir. Bununla birlikte namaz, tilavet secdesi, cenaze namazı gibi taharetsiz sahih olmayan ibadetlerden bir veya bir kaçını mubah kılmayı kast ederek teyemmüm alabilir.

Buna göre; Kur'an okumak, Mushaf'a dokunmak veya mescide girmek için teyemmüm yapsa sahih olan görüşe göre bu teyemmümle namaz kılması caiz değildir. Çünkü maksut bir ibadeti yerine getirmek için niyet edilmemiştir. Abdestsizliği veya cenabetliği kaldırmayı tayin etmesine gerek yoktur. Abdestsizliği kaldırmak kastıyla yaptığı teyemmüm cenabetliği de kaldırmış olur.²

1) El-Hidâye

2) Mecmeu'l- Enhur

Herhangi bir maksut ibadeti yapabilmek için teyemmüm etse, bununla dilediği kadar namaz kılıp bunun dışındaki maksut ibadetlerden de dilediği kadar yapabilir. *El-Kunye* adlı kitapta hasta olan birine başkası teyemmüm yaptırdığında niyet, hastaya vaciptir denilmiştir.¹

171-SUÂL:

TEYEMMÜM NASIL YAPILIR?

Cevap: Ellerini toprağa vurur veya sürer. Eğer fazla toz varsa ellerini silkeler. Sonra elleriyle yüzünü ovalar. Sonra tekrar ellerini yere vurur ve herbir elinin içiyle (avuçlarıyla) diğer elini dirseklere kadar içten ve dıştan ovalar. Elini toprağa bir kere vurarak hem ellerini hem de yüzünü mesh etse teyemmüm yapmış olmaz yeniden teyemmüm yapması vacip olur.

Peygamber efendimiz bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuştur;

التَّيَمُّمُ ضَرْبَتَانِ ضَرْبَةٌ لِلْوَجْهِ وَضَرْبَةٌ لِلذِّرَاعَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ

*Teyemmüm yüzü ve dirseklere kadar elleri ovalamaktan ibaret olan iki vuruştur.*²

Ez-Zahidi (ö.658) şöyle demiştir: yüz ovalanırken favoriyle kulak arasındaki kısmın da ovalanması vaciptir. İnsanların çoğu bundan gafilidir.³

172-SUÂL:

BOYALI DUVARDAN TEYEMMÜM ALINABİLİR Mİ?

Cevap: Toprak, kum, taş, kireç, hamam otu, kibrit tozu, yakut, zümrüt, akik, kaya tuzu (göl tuzu olmaz) ve kühl gibi yer cinsinden

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) Musannef İbn Ebi Şeybe. Hadis 1681.

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

olup temiz olan her şey ile teyemmüm yapmak caizdir. Mercan ve inci ile teyemmüm olmaz. Çünkü asılları sudur.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin): Toprak varken başka bir şeyle teyemmüm almanın caiz olmadığını söylemiştir.¹ Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) üzerlerinde toz bulunmasını şart koşmamışken, İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) şart koşturmuştur.

Bu saydıklarımızın tozlarıyla teyemmüme İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) cevaz vermişlerdir.²

Buna göre kireçle boyanmış duvardan teyemmüm caiz, yağlı boya veya plastik boya ile boyanmış duvardan teyemmüm almak caiz değildir. Aynı şekilde banyo, tuvalet ve mutfak gibi yerlere döşenmiş fayans ve benzeri şeylerin parlak yüzleriyle de teyemmüm caiz olmaz.

Ez-Zahîriyye'de: Toprağa yer cinsinden olmayan bir şey karışsa hangisi diğerine galip ise hüküm ona göre olur, denilmiştir.

Fetevay-ı Kazıhan'da: Toprağa necaset isabet etse daha sonra eseri yok olsa da onunla teyemmüm sahih olmaz denilmiştir.³

173-SUÂL:

ELLERİ KESİK, OLAN BİRİ NASIL TEYEMMÜM YAPAR?

Cevap: El-Muhitu's-Serahsi'de: Elleri bileklerinden kesik olan kişi kalan kısmı mesh eder. Dirsekten kesik olan ise sadece kesilen yeri mesh eder. Daha yukarıdan kesik olan kişiden bu farz düşer denilmiştir.

Ez-Zahira'de çolak olan kimsenin üzerinden teyemüm farziyeti düşmez. Ellerini ve yüzünü teyemmüm niyetiyle toprağa sürerek teyemmüm alır ve bu teyemmümle namazı kılar, denilmiştir.⁴

1) El- Cevheretu'n-Neyyire.

2) El-Hidâye. Feth'ul-kadir.

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

174-SUÂL:

KİMLERİN TEYEMMÜM ALMASI SAHİHTİR?

Cevap:

1. Seferde olup su bulamayan,
 2. Köpeği için dahi olsa içilecek sudan fazlasını bulamayan,
 3. Yanında su bulunduğu halde susuz kalmaktan korkan,
 4. Su çekmek için kova, ip gibi aletleri bulamayan veya bu emsal aletleri necis halde bulan,
 5. Suyu, değerinden daha pahalıya bulan,
 6. Şehir dışında olup su ile arasında bir milden fazla mesafe olan¹,
 7. Suyu kullanması durumunda hastalığının şiddetleneceğini veya iyileşmesinin gecikeceğini yahut helak olacağını uman,
 8. Şehir dışında veya şehirde cünüp olup gusül alması durumunda ölmekten veya hasta olmaktan korkan, (İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed *(Allah onlara rahmet etsin)* bu kişi için de şehir dışında olmayı şart koşmuşlardır),
 9. Düşmana, yangına veya yırtıcı bir hayvana hedef olmaktan korkan,
 10. Suyun fasık bir kimsenin yanında olması gibi namusu adına taşıdığı korkudan dolayı teyemmüm alacağı suya ulaşamayan kadın,
 11. Suyun yanındaki alacaklısı tarafından hapsedilmekten korkan iflas etmiş borçlu,
 12. Kendi malı veya yanındaki emanet malın telefinden korkan.
- Şehirde olduğu halde suyu yanında bulunduran şahsın tehdidi sebebiyle teyemmüm alan kişi daha sonra teyemmümle kıldığı namazlarını iade eder. Fakat bu kişi şehir dışında olursa namazlarını kaza

1) 1 mil 4000 şer'i zira, 1 şer'i zira 0.49327477 metredir. Buna göre 4000 şer'i zira 1973.09908 metre olup 1973 metreden biraz fazla olur. Mevsuatü Vahedati'l-Kıyasi'l-Arabiyyeti'l-İslamiyye.

etmez. Sel ve deprem benzeri semavî sebeplerden gelen tehlide binaen teyemmüm alan kişi namazlarını iade etmez.¹

175-SUÂL:

SUYU KULLANMAK KENDİSİNE ZARAR VERMEYEN FAKAT ONU KULLANMAYA GÜCÜ YETMEYEN KİMSE NE YAPAR?

Cevap: Eğer bu hastaya abdeste yardım edecek bir hizmetçi ve hastanın bu hizmeti yerine getirecek kişiyi kiralamaya yetecek malı yoksa teyemmüm etmesi yeterli olur. Hastanın şehir dışında veya şehirde olması bunu değiştirmez.

İmamı Muhammet *(Allah ona rahmet etsin)*'den şöyle rivayet edilmiştir: Eğer bu hasta şehirde olursa teyemmüm etmesi yeterli olmaz.² Çünkü zahir olan, yakından veya uzaktan kendisine yardım edecek birini bulmasıdır.

Her an iyileşme ihtimali bulunan geçici bir hastalıktan dolayı meydana gelen acizlikte de hüküm budur. Yani vaktin sonunu beklemeden teyemmüm etmesi yeterli olur.³

1) Feth'ul-Kadir. Mecme'u'l-Enhur. İbn Âbidîn. El-Bahru'r-Râik

2) Ancak elleri kesik olursa yeterli olur.

3) Bedâi

ENCAS NECASETLE İLGİLİ MESELELER

176-SUÂL:

**SÜT EMEN ÇOCUĞUN KUSMUĞU NECİS MİDİR,
İZALE EDİLMESİ GEREKİR Mİ?**

Cevap: Hükümleri itibarıyla necaset çeşitleri vardır.

Bedai''de, İmam el-Kerhî (ö.340)'nin *Muhtasarından* şöyle nakle-dilmiştir: İnsan bedeninden çıkıp abdest veya guslü gerektiren her şey necasettir. Buna göre; idrar, dışkı, vedi, mezi, meni, akıcı olan kan, irin, kadından gelen hayız, nifas ve istihaze kanları bir de ağız dolusu kusmuk necasettir.¹

Bu konuda fakihler, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şu Hadis-i Şerif'ini delil olarak getirmektedirler:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ammar bin Yasir (Allah onlar-dan razı olsun)'e hitaben şöyle buyurmuştur:

يا عمار إنما يغسل الثوب من خمس من الغائط والبول والقيء
والدم والعني

“Ya Ammar! Elbise beş şeyden dolayı yıkamr; dışkı, idrar, kusmuk, kan ve meni”²

Akıcı olmayan kanın ve ağız dolusu olmayan kusmuğun necaset olması hususunda ihtilaf vardır. İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre bunlar necasettirler.³

1) Bedaiu's-Sanâi

2) Ed-Dârakutnî zayıf isnatla rivayet etmiştir. Fukaha bununla amel etmiştir.

3) Tuhfetu'l-Fukaha

İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)’dan gelen rivayete göre; kusmuk ağız dolusu, kan da akıcı olmadıkça necaset değildir. Zira akıcılık vasfı olmayan kan ve ağız dolusu olmayan kusmuk abdesti bozmaz.¹ “Abdesti bozmayan şey necaset değildir” kaidesine göre bunların necaset olmaması gerekir.² **El-Hidâye** Şarihi, İbnu’l- Humam (ö.861) (*Allah ona rahmet etsin*) da bu görüşü tercih etmiştir.³

Suâlin cevabına gelince:

El-Muhitu’l-Burhânî adlı eserde şöyle zikredilmiştir: Şayet çocuk, annesinin göğsüne kustuktan sonra onu, göğüste kalmayacak şekilde emecek olsa İmam Azam (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre kadının göğsünün temiz olduğuna hükmedilir.⁴ Bundan anlaşılan odur ki Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) kusmuğu necaset kabul ediyor.

Et-Tecnis adlı eserinde İmam El-Merğînânî (ö.593) (*Allah ona rahmet etsin*) bu konuyla ilgili şunları ifade etmiştir:

Bebek, annesinden süt emdikten sonra kussa ve bu kusmuk annenin elbisesine bulaşacak olsa bakılır; kusmuk ağız dolusu olursa elbise necislenmiştir.

Bu necaset, dirhem miktarından fazla olursa o elbiseyle namaz kılınmaz. Çünkü af miktarını aşmıştır. Kusmuk, ağız dolusundan az olursa necaset değildir.⁵ Zira ağız dolusundan az olan kusmuk, yetişkin kişilerde dahi necaset değildir.

Hasan bin Ziyad’ın, Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)’den yapmış olduğu rivayette; bebeğin kusmuğu fahiş⁶/çok olmadıkça namaza mani değildir.

1) Bedai’us-Sanâi

2) Et-Tecnis vel-Mezid

3) Fethhu’l-Kadir

4) El-Muhitu’l-Burhanî

5) El-Mevsua el-Kuveyti

6) Fahiş kelimesinden kast edilen mananın ne olduğunda farklı açıklamalar yapılmıştır. Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre fahiş; bakan kimsenin çok görmesi demektir. Bazıları; çocuk kusmuğunun necaset-i hafife olduğunu dikkate alarak bulaştığı azayı kaplayan elbisenin ¼ miktarına ulaşmadıkça necaset olmaz, demişlerdir. İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre: enine ve boyuna bir karış yer kaplarsa fahiştir. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’in İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’dan yaptığı bir rivayete göre fahiş: ¼ le taktir edilmiştir. Denildi ki bu ¼ ile kast edilen, bütün elbisenin ¼ değildir. Belki yen gibi elbisenin bir parçasının 1/4’ kast edilmiştir. Tebyinu’l-Hakâik.

Zira bu kusmuk bütünüyle değişmediğinden, necaset olma hususunda idrar gibi ağır necaset değildir.¹ Sahih olan görüş de budur.² Buna rağmen bu kusmuktan sakınmak ve onu izale etmek ihtiyatın gereğidir.

177-SUÂL:

NECASET-İ GALİZE VE NECASET-İ HAFİFE NEYE DENİR?

Cevap: *Zâhiru'r-Rivâye*'de necaset-i galize ve necaset-i hafife'nin tarifleri hakkında herhangi bir rivayet yoktur. El-Kasani' (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde, İmam el-Kerhî (ö.340)'den naklen şöyle demektedir:

Hanefî müçtehitleri necaset-i galize ve necaset-i hafife'nin tariflerinde ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki;

- İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre; temiz olduğunu gösteren şer'i delil olmadığı halde, necis olduğuna dair şer'i delil bulunan nesne, necaset-i galizedir, hakkında Âlimlerin ihtilafı olsa da.

Necis olduğunu, gösteren delil olduğu halde, muarız başka bir delil bulunan nesne ise necaset-i hafifedir.

- İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre; pis olduğuna dair icma olan nesne necaset-i galize, hakkında Âlimlerin ihtilafı bulunan nesne necaset-i hafifedir.

Bu ihtilafa göre eti yenen veya yenmeyen her türlü hayvanın pisliği/tezeği İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre necaset-i galizedir.

Zira İbn Mesud (*Allah ondan razı olsun*)'un rivayet etmiş olduğu bir Hadîs-i Şerif'te Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*)'e istinca yapması için iki taş ve tezek getirildiğinde Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*) tezeği attı ve şöyle buyurdu:

1) Et-Tecnis vel-mezid

2) Fethh'ül-kadir, İbn Âbidîn, Cami'u ahkam'is-sıgar, Et-Tecnis vel-mezid

إنهَار كَسْ فَأَتْنِي بِغَيْرِهَا

“Bu pisliktir bana ondan başkasını getirin.”¹

Tezeğin pis olduğunu gösteren bu Hadîs-i Şerif’e muarız başka bir delil yoktur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre tezek necaset-i hafifedir. Zira Âlimlerin bu konuda ihtilafı vardır.

Eti yenmeyen hayvan idrarlarının necaset-i galize olduğuna dair üç İmam ittifak halindedir. Zira bunlar hakkında muarız iki şer’i delil bulunmadığı gibi Âlimlerin ihtilafı da yoktur. Yine eti yenen hayvan idrarlarının necaset-i hafife olduğuna dair üç İmam ittifak halindedirler. Çünkü bu konuda muarız iki şer’i delil bulunduğu gibi Âlimlerin ihtilafı da mevcuttur. ²

178-SUÂL:

NECİS OLAN ISLAK ZEMİNE DÜŞEN MENDİL VE TAKKE EMSALİ ŞEYLER NECİS OLUR MU?

Cevap: Kuru olan temiz bir şey, kuru olan diğer necis bir şeye temas ettiğinde birinde olan necaset diğerine sirayet etmez. Buna göre kuru olan takke ve emsali şeyler kuru fakat pis olan bir zemine düşecek olsalar necis olmazlar.

- Islak olan bir şey ıslak olan diğer bir şeye temas ettiğinde birinde olan necaset diğerine sirayet eder. Buna göre ıslak takke ve emsali şeyler necis olan ıslak zemine düşecek olsalar necis olurlar.

- Birbirlerine temas eden şeylerden biri kuru diğeri ıslak olursa bakılır. Temiz olan ıslak, necis olan kuru ise ve bu temas fazla sürmezse necasetin sirayeti gerçekleşmez. *El-Muhitü’l-Burhânî*’de şöyle zikredilmiştir; kişi ıslak ayaklarıyla necis ve kuru olan bir zeminden durmaksızın yürüyüp geçerse ayağı necis olmaz.³

1) Ed-Darukutni

2) Bedâi’u’s-Sanâi

3) El-Muhitü’l-Burhânî

• Suâlde olduğu gibi birbirlerine temas eden şeylerden, necis olanı ıslak, temiz olanı kuru olması durumunda Âlimler ihtilaf etmişlerdir.

İmam El-Merğinanî (ö.593) *Et-Tecnis ve'l-Mezid* adlı eserinde şöyle der: Temiz ve kuru olan bir kumaş, necis ve ıslak olan bir zemine düşüp necis zeminin ıslaklığı bu kumaşta zuhur etse, şöyle ki; necis olan zemine düşen kumaş sıkıldığında damlamasa, ancak kumaşın ıslanan yeri anlaşılır olsa bu kumaşın necis olup olmadığı Âlimler arasında ihtilafıdır. Esah görüş, kumaşın necis olmadığıdır. Şemsü'l-Eimme el-Halvanî (ö.448)'de böyle demiştir.¹

Buna göre; necis ve ıslak zemine düşen kuru mendil ve takke emsali şeyler sıkıldığında damlamayacak olsalar *-velev ki ıslaklıkları belli olsun-* esah görüşün muktezasmca temiz sayılacaklardır.

179-SUÂL:

FİLDİŞİNDEN YAPILMIŞ TARAK EMSALİ ŞEYLERİ KULLANMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Eti yenen ve yenmeyen hayvanların; kemik, boynuz, diş ve tırnağı aynen yün ve kılı gibi temizdir. Hayvanın şer'i usullere göre boğazlanmış olması şart değildir. Buna göre; üzerlerinde başka bir necaset olmadıkça temiz oldukları gibi kullanılmalarında da bir sakınca yoktur.

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun)'ın rivayetine göre, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا حَرَّمَ مِنَ الْمَيْتَةِ أَكْلَهَا

“Lâşenin sadece yenilmesi haram kılınmıştır.”²

Kemik, boynuz, diş ve kıl gibi şeylerin temiz kabul edilmesi; kan ve ölümün onlara sirayet etmediğindendir.³

1) Et-Tecnis ve'l-Mezid

2) Ed-Darakutni

3) Et-Tecnis vel-mezid

Dolayısıyla bunların kullanılmasında ve alınıp- satılmasında hiçbir mahzur yoktur. Ancak insanın azalarının alınıp-satılması ve kullanılması caiz değildir. Zira insan değerli bir varlıktır. Kerametine binaen bu tür cüzleri necis olmasa da alınıp-satılmaları ve kullanılmaları caiz görülmemiştir.

Domuz ise, bütünüyle necasettir. Bu yüzden hiçbir cüzüyle faydalanmak caiz değildir.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre fil, domuzda olduğu gibi bütünüyle necasettir. Binaenaleyh diş ve başka bir uzvunu kullanmak veya alım satımını yapmak caiz değildir.¹

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; fil, diğer yırtıcı hayvanlar gibidir. Eti yenmez. Dişi ve yağları alınan kemikleri temizdir. Usulüne göre boğazlandığında etinin yenilmesi caiz olmasa da temizdir. Tabaklanması durumunda de derisi de temiz olur. Bu görüş sahih görülmüştür.²

El-Musannef'inde İbn Ebî Şeybe şöyle der:

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّهُ كَانَ لَهُ
مُشَطٌّ مِنْ عِظَامِ الْفِيلِ وَمَذْهَنٌ مِنْ عِظَامِ الْفِيلِ

Bize, Hafs b. Gıyas, Hişam b. Urve'den şöyle anlattı: Urve'nin fil kemiğinden yapılmış bir tarağı, bir de yağ kabı vardı.³

180-SUÂL:

KÖPEK BALIĞI GİBİ BÜYÜK BALIKLARIN KANI NECES (PİS) MİDİR?

Cevap: El-Mavsili (ö.683), *El-Muhtar* adh eserinde, necasetlerin “muhaffefe” ve “mugallaza⁴” kısımlarını beyan ederken, balık kanının

1) El-Bahru'r-Raik

2) İbn Âbidîn , El-Bahru'r-Raik

3) Musannef, İbn Ebî Şeybe 26063

4) Ömer Nasuhi Bilmen, bu necasetleri ilmihalinde şu şekilde tarif etmiştir:

necaseti muhaffefe (hafif necaset) olduğunu söylemiştir¹. Müellif kendi şerhi olan **El-İhtiyar**'ında balık kanının neces/pis olduğuna dair İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'tan gelen bir rivayeti² bu görüşüne gerekçe yapmıştır.³ Buna göre balık kanı, uzvun veya elbisenin 1/4 ne ulaşırsa namaza manidir.

El-Baberti, **El-İnaye** isimli eserinde; balık kanı çok fazla olursa İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'a göre neces olur, demiştir.⁴ İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un bu rivayeti, **Bedai'**de şu şekilde zikrolunmuştur: Balık kanı, yenilmesi açısından af olunmuştur. Yani neces olarak kabul edilse de bundan kaçış mümkün olmadığından, hükümü itibara alınmamıştır. Ancak elbiseye bulaşması açısından hükmü itibara alınmıştır. Yani necestir. Zira bundan kaçış mümkündür.⁵ Fakat Hanefî mezhebinin en temel kitapları olan **Kitabul-Asl**⁶ ve **el-Cami'u's-Sağir**'de⁷ balık kanının necis olmadığı, değdiği her hangi bir yerin pis sayılmayacağı açıkça beyan edilmiştir.

İbn Nuceym (ö.970), **el-Kenz** Haşiyesinde bu görüşü takviye sadedinde şunları söylemiştir: Balık kanı hakiki manada bir kan değildir. Zira kan, kurumakla siyahlaşırken, balık kanı kurumakla beyazlaşır⁸.

Balina ve köpekbalığı gibi büyük balığın kanına gelince, Hasan bin Zeyad'm, İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yapmış olduğu bir rivayette; büyük balığın kanı, şayet akıcı ve çok olursa necestir. Şemsu'l-Eimme Es-Serahsi (ö.483), **El-Mebhut** adlı eserinde bu rivayete itimat edilemeyeceğini ve **Zahiru'r-Rivaye**'ye muhalif olduğunu söylemiştir⁹.

NECASET-İ HAFİFE: Pis olduğuna dair hakkında başka zıt bir delil bulunmak üzere şer'i bir delil mevcut olan şeydir. Bu gibi necasetler, bir delile göre murdar görülmekte ise de, diğer bir delile göre murdar sayılmamak lâzım gelmektedir. Eti yenen hayvanların idrarları gibi

NECASET-İ GALİZA: Pisliği hakkında şer'i bir delil mevcut olup, aksine başka delil bulunmayan şeydir. Lâşe gibi

1) El-Muhtar

2) Bedai'u's-Sanâi

3) El-İhtiyar

4) El-İnaye. El-Bahru'r-Râik

5) Bedai'u's-Sanâi

6) Kitabul-Asl, İmam Muhammed

7) Camiu's-Sağir, İmam Muhammed

8) El-Bahru'r-Râik

9) Mabsût Serahsî

İbn Nuceym (ö.970) *el-Bahru'r-Raik* isimli eserinde şöyle der;

Zahiru'r-Rivaye 'de küçük-büyük balık ayırımı yapılmamıştır. Buna göre büyük balıktan akan kan neces olmaz.¹

Netice; balık kanı, ister büyük balığın ister küçük balığın olsun, necis değildir.

181-SUÂL:

KOYUN, SIĞIR GİBİ ETİ YENEN HAYVANLARIN İDRARLARININ TEDAVİ MAKSADIYLA İÇİLMESİ CAİZ MİDİR?

Cevap: Eti yenmeyen hayvanların idrarlarının, neces olduğunda Hanefî Âlimleri arasında ihtilaf yoktur.² Ancak Âlimlerimiz eti yenen hayvanların idrarlarının temiz mi neces mi olduğunda ihtilaf etmişlerdir.³

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre necestir. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre ise temizdir. Hatta galip gelmediği müddetçe düştüğü az suyla abdest alınabilir.⁴

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*) Hazreti Enes'in (*Allah onlardan razı olsun*) rivayet etmiş olduğu, "*el'uraniyyin*" diye bilinen hadisi şerifi, delil olarak almıştır.

Uraniyyin kabilesine mensup bir grup insana Medine havası dokununca, şifa bulma niyetiyle Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*)'e müracaat etmişler. Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*) onlara zekât develerinin yanlarına gitmelerini, süt ve idrarlarını içmelerini söylemiştir.

فاشربوا من ألبانها وأبوالها

1) El-Bahru'r-Raik

2) El-Muhit'ul-Burhâni

3) Bedai'u's-Sanâi

4) Kitabu'l- Asl

“O develerin sütlerinden ve idrarlarından için.”¹

Diğer bir hadisi şerifte Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ كَم فِي حَرَامٍ

“Allah Teâlâ hazretleri şifanızı haram olan şeylerde yaratmadı.”²

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) şöyle der: Allah Teâlâ şifanızı haram olan şeylerde yaratmadı. Hâlbuki ilk zikredilen Hadis-i Şerif’te ki hasta kişiler deve idrarlarından şifa bulmuşlardır. Şayet deve idrarı haram olsaydı, ikinci olarak zikredilen Hadis-i Şerif’e göre şifa bulmamaları gerekirdi. Şifa bulduklarına göre deve gibi eti yenen hayvanların idrarları neces olmaması gerekir.³

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’e göre eti yenen hayvanların idrarlarının neces olduğunu yukarıda beyan etmiştik. Bunlar, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in Ammar bin Yasir (Allah onlardan razı olsun)’e hitapla buyurduğu şu hadisi şerifi delil almışlardır:

يَا عَمَّارُ إِنَّمَا يَغْسِلُ الثَّوْبَ مِنْ خَمْسٍ مِنَ الْغَائِطِ وَالْبَوْلِ وَالْقِيَاءِ
وَالدَّمِ وَالْمَنِيِّ

“Ya Ammar! Elbise beş şeyden yıkanır; büyük pislik, idrar, kusmuk, kan ve meni.”⁴

Bu hadisi şerifte idrar, eti yenen veya yenmeyen diye ayırt edilmeksizin mutlak olarak zikrolunmuştur.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) tarihiyle Efendimizden (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) gelen bir başka Hadis-i Şerif’te:

1) El-Buhârî

2) El-Buhârî

3) Kitabu'l- Asl, İmam Muhammed

4) Ed-Dârâkutnî

استنزهوا من البول فإن عامة عذاب القبر منه

İdrardan sakının zira kabir azabının çoğu ondandır.¹

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in delil olarak getirmiş olduğu el-'uraniyyin hadisi şerifine nesh edilmiştir diye cevap verilmiştir.

Hanefi usul kitaplarında umum bildiren bir lafzın tahsis edilmeden önce kat'i olduğu ve bununla has bir lafzın nesh edilebileceği beyan edilirken, El-'uraniyyin hadisi nin, استنزهوا من البول (İdrardan sakının...) kısmı umum bildiren lafza misal olarak getirilmektedir.² El-'uraniyyin hadisi için şöyle de denilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bu kişilerin idrar ile şifa bulacaklarını vahiyle bilmiş olabilir.

Haramla tedavi, şifanın yakinen bilinmesi durumunda caizdir. Susuzluktan ölecek kimsenin yanındaki şarabı içmesinin, açlıktan ölecek kimsenin yanındaki lâşeyi yemesinin caiz olması gibi.

Ezcümle; İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre eti yenen hayvanların idrarları neces değildir. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise idrar mutlak olarak neceştir.³ Şu kadar var ki İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin) tedavi için eti yenen hayvanların idrarlarının içilmesini, **el-'uraniyyin** hadisinden dolayı caiz kabul etmiştir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre ise velev ki tedavi maksadıyla olsun eti yenen hayvanların idrarlarını içmek caiz değildir. Zira İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre şifası kesin olarak bilinmeyen, şifa vereceği kanaati düşünülmeyen veya tabipler tarafından şifa verici olduğu söylenmeyen haram şeylerin tedavi amaçlı içilmesi caiz değildir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in El-'uraniyyin hadisinde, deve idrarının içilmesine dair verdiği izin, sadece o topluluğa verilmiş özel bir izindir.⁴ Umuma verilmiş bir izin değildir.

1) Ed-Dârakutnî

2) Menar

3) Fethu'l-kadir

4) Bedai'u's-Sanâi

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) başka meselelerde de bu şekilde özel izinler vermiştir. Mesela, ipek giymesi hususunda sadece Hazreti Zübeyir (Allah ondan razı olsun)'e izin vermesi.¹ Yine mali konularda tek bir erkeğin şahadetinin kabul edilmesi için sadece Hazreti Huzeýfe (Allah ondan razı olsun)'ye izin vermesi. Bu şekilde özel kişilere verilen izinler umuma verilmiş izin kabul edilmezler.

182-SUÂL:

AKREP, YENGEÇ, SİNEK EMSALİ HAYVANLARDAN BİRİ, YEMEĞE DÜŞER VE ÖLÜRSE BU YEMEĞİ YEMEK CAİZ MİDİR?

Cevap: Akrep, yengeç, eşekarısı ve sinek emsali akıcı kanı olmayan hayvanlar neces değillerdir.² Buna göre bu hayvanlardan biri su veya yemeğe düşecek olsa onu pisletmez. Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)'nin rivayet etmiş olduğu bir Hadis-i Şerif'te Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَاْمَقْلُوهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءٌ وَفِي
الْآخَرِ شِفَاءٌ....

“Sizden birinin (yemek) kabına sinek düşerse, onu (yemeğe) daldırsın. Zira onun iki kanadından birinde zehir, diğerinde şifa vardır...”³

Malum olduğu üzere sineğin bünyesi zayıftır. Düştüğü sıcak yemeğe daldırıldığında ölecektir. Şayet ölüsü neces olsaydı, Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) onu yemeğe daldırmayı emretmezdi. Emretmesi düştüğü yemeğin pis olmadığını göstermektedir. Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) malı ziyan etmeyi yasaklamışken, burada yemeği ziyan etme anlamı taşıyan sineği yemeğe daldırmayı emretmezdi.⁴

1) Mebsût Serahsî

2) Mebsût Serahsî

3) Ebu Davud

4) Bedai'u's-Sanâi

183-SUÂL:

USULÜNE GÖRE BOĞAZLANMADAN ÖLEN
KOYUN, KEÇİ, SIĞIR GİBİ ETİ YENEN
HAYVANLARIN SÜTLERİ NECES OLUR MU?

Cevap: Usulüne göre boğazlanmayan hayvan lâşedir. Yenilmesi caiz değildir. Ancak kan ve ölümün sirayet etmediği kemik, diş, kıl ve boynuz gibi şeyler temizdir.¹

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا حَرَّمَ مِنَ الْمَيْتَةِ أَكْلَهَا

“Lâşenin sadece yenilmesi haram kılınmıştır.”²

Lâşenin kan ve ölümün sirayet etmediği, süt, kemik, boynuz, diş ve kıl emsali cüzleri bizatihi temizdir.³ Ancak İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre; süt temiz olsa da pis olan mahalle bitiştiğinden dolayı necis olur.⁴ İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre necis olmaz.⁵ El-Kasani’ (ö.587) **Bedai’u’s-Sanâi** adlı eserinde, Ebu Hanife’nin meseleyle ilgili delillerini açıklarken şöyle der:

Kur’an Kerim’de Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ
وَدَمٍ لَبِئًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿١١﴾

“Ve şüphe yok ki, sizin için sağlam hayvanlarda da elbette bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fişkı ile kan arasından halis bir süt içiriyoruz ki, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer gider”⁶.

1) Et-Tecnis vel-mezid

2) Ed-Darakutni

3) Mebsût Serahsî

4) Tebyinu’l-Hakâik

5) Tuhfetu’l-Fukaha

6) En-Nahl Sûresi: 66

Ayet-i Kerimeden anlaşıldığı gibi süt her ne kadar kan ve pislik arasından gelse de kendisine herhangi bir necaset bitişmemektedir¹.

Şemsu'l-Eimme Es-Serahsi (ö.493), **El-Mebsut** adlı eserinde İmam Azam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşünü teyit sadedinde şöyle demektedir: Koyun ister ölü ister canlı, ister usulüne göre boğazlanmış ister boğazlanmamış olsun, sütün yerinden çıkışında her hangi bir farklılık olmaz. Hayvanın ölmesinin süte ve sütün çıkışına bir tesiri yoktur. Ölmüş olan tavuğun içinde bulunan yumurta da böyledir. Yani yenilmesi caizdir.²

184-SUÂL:

KOYUNA, ŞARAP GİBİ NECES OLAN BİR ŞEY İÇİRİLECEK OLSA, SÜTÜNÜN TEMİZ OLMASI İÇİN KAÇ GÜN BEKLETİLMESİ GEREKİR?

Cevap: Şemsu'l-Eimme Es-Serahsi, **El-Mebsut** adlı eserinde bu konuyu şu şekilde izah ediyor: Şarap içirilen koyun o saatte kesilse eti yenir. Sütünün de içilmesi caizdir. Zira hayvanın midesine inen şarap, müstehlek olmuştur. Yani bir hükmü kalmamıştır. Binaenaleyh koyunun etine ve sütüne bir tesiri olmaz.³

İbn Nuceym (ö.970) **el-Bahru'r-Raik** isimli eserinde şöyle der:

Şarap içirilen koyunun etini veya sütünü kullanmak mekruh değildir. Ancak etin kokusuna tesir edecek kadar çok içirilmişse, bu etin yenilmesi mekruh olur.⁴

El-Fetavâ'l-Hindiyye'de, **el-Muhit** adlı eserden şöyle nakledilmiştir:

Etin kokusuna tesir edecek kadar çok şarap içmeyi alışkanlık haline getiren bir hayvanın yenilmesi mekruhtur.

1) Bedai'us-Sanâi

2) Mebsût Serahsî

3) Mebsût Serahsî

4) El-Bahru'r-Râik

Eğer bu hayvan koyunsa on gün, sığırsa yirmi gün, deveyse otuz gün, tavuksa bir gün bekletilmelidir.¹

185-SUÂL:

ŞEKER HASTASININ DOMUZ ENSÜLİNİ KULLANMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: Domuz bütünüyle necasettir. Dolayısıyla eti, kemiği, kanı ve sair bütün cüzleri necestir. Bunların yenilmesi, içilmesi veya kullanılması caiz değildir.² Ancak açlıktan ölmek üzere olan bir kişinin, başka bir şey bulamaması durumunda hayatını kurtaracak kadar bunlardan yararlanması caizdir.

Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾

“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.”³

Hasta kimsenin şifayı dinen haram kılınan şeylerde araması hakkında, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ كَمٍ فِي حَرَامٍ

“Allah Teâlâ hazretleri şifanızı haram olan şeylerde yaratmadı.”⁴

1) El-Fetavâ'l-Hindiyye

2) El-Asl, İ. Muhammed

3) Bakara 173

4) El-Buhârî

Her ne kadar fakihlerin bir kısmı; bu Hadis-i Şerif'e dayanarak haramla tedaviyi caiz görmese de, çoğunluğun görüşü caiz olması yönündedir.¹

Haramla tedaviyi caiz gören Âlimler; bu hadisi şerifi şöyle yorumlamışlardır:

Haram bir şeyin kullanılmasında zaruret yoksa onda şifa aramak caiz değildir. Ama o haramı kullanmak için geçerli bir zaruret doğarsa zarurete binaen helale dönüşür. Dolayısıyla onda aranan şifa, haramda aranan şifa değil bilakis helalde aranan şifa olarak kabul edilir.

Diğer bazı Âhimler ise Hadis-i Şerif'in yorumunu şöyle yapmışlardır; Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bu Hadis-i Şerif'i, şifa taşımayan haramlar hakkında buyurmuştur. Nasıl ki susuzluktan ölmek üzere olan kimsenin, yanında bulunan şaraptan içmesi caizse aynı şekilde kendisinde şifa olan şeyi kullanımı da caizdir².

El-Kasâni' (Allah ona rahmet etsin), **Bedai'u's-Sanâi** adlı eserinde şöyle der: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre; şifası kesin olarak bilinmeyen, şifa vereceği kanaati düşünülmeyen veya tabipler tarafından şifa verici olduğu söylenmeyen haram şeylerin tedavi amaçlı kullanılması caiz değildir.³

İbn Abidin (Allah ona rahmet etsin) Haşiyesinde de şöyle der: “*Haramla tedavi haramdır*” sözü mutlak değildir. Tedavi maksadıyla haram bir şeyi kullanmanın haram oluşu, onun tedaviyi sağlayabileceğine dair bilgi veya kanaatin olmamasıyla kayıtlıdır.

Şayet o haramla tedavi olunduğunda şifa vereceği bilinirse ve başka bir alternatif de yoksa onu kullanmak caizdir.⁴

Şeker hastalığı gibi tehlikeli bir hastalığın tedavisi için domuz en-sülini kullanmanın caiz olup olmayacağı hususuna gelince; başka bir ilaçla tedavi mümkünse onu kullanmak caiz değildir. Başkasını bulamazsa kullanılmasında bir sakınca yoktur.

1) Muhitu'l-Burhanî

2) El-Bahrur-Râik

3) Bedai'u's-Sanâi

4) İbn Âbidin

Nitekim yukarıda da beyan edildiği gibi, Âlimlerin birçoğu: haram olan bir şeyde şifa varsa ve başka bir seçenekte yoksa onu kullanmak caizdir, demişlerdir.

Ancak yaptığımız incelemelere göre piyasadaki ensülinlerin tamamı domuz ensülini değildir.

Türkiye Diyabet Vakfının resmi internet sitesinde şöyle denilmektedir: Günümüzde tedavi amacıyla kullanılan ticari ensülinlerin, birçok bakımdan birbirinden farklı özellikleri vardır.

Elde edilen biçimlerine göre ensülinler “domuz”, “sığır”, “insan” ensülinleri olarak isimlendirilir. Domuz ve sığır ensülinlerinin yapıları vücudun ürettiği ensüline tamamıyla benzemez. Bu nedenle insan ensülininden daha fazla reaksiyona sebep olabilmektedir.

İki çeşit insan ensülini vardır.

- Domuz ensülinin insan ensülinine benzeyecek şekilde değişime uğratılmasıyla elde edilen yarı sentetik ensülinler
- İnsan vücudunun yaptığı ensülinin yapısı ile aynı olacak şekilde genetik mühendislik teknikleri ile üretilen ensülinler.

İnsan ensülini vücudumuzun ürettiği ensülinin tamamıyla aynı olduğu için vücudun bu ensüline karşı tepki gösterme olasılığı, hayvan ensülinine göre çok daha azdır.

Netice; üç çeşit ensülin vardır.

1. Domuz ensülini
2. Sığır ensülini
3. İnsan ensülini

İnsan ensülini de iki çeşittir.

a) Domuzdan elde edilen ve insan ensüline benzeyecek şekilde değişime uğrayan ensülin

b) İnsan ensülini şeklinde genetik mühendisliklerle elde edilen ensülin

Diyabet/şeker hastalarının tedavisinde ensülin çeşitlerinin her biriyle aynı sonuç elde ediliyorsa yani bunlardan herhangi birini seçme hakkı kendisine bırakılmışsa, sığır ensülinin kullanılmasını tavsiye ederiz.

Güvenilir mütehassıs doktor tarafından söylenmesi şartıyla, hastanın bünyesinden dolayı bu dört ensülinde muayyen bir tanesinin kullanılması gerekiyorsa, velev ki bu domuz ensülini olsun kullanılmasında bir sakınca yoktur.

Şunu da ifade etmek gerekir ki; Hanefî mezhebinde necis olan bir zeytinyağı, mahiyeti sabuna dönüşürse temiz olur. Buna göre ensülin mahiyet değiştirirse yani fiziki değil kimyevi bir değişikliğe uğrarsa temiz olur.

186-SUÂL:

DOMUZ KILINDAN YAPILMIŞ FIRÇALARIN, UNLU MAMULLERDE KULLANILMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: Yaptığımız araştırmalara göre; fırça üretiminde, at, keçi, sansar ve domuz kılları ile plastik lifler kullanılmaktadır.

Dini duyarlılığı olan bazı fırça üreticilerinin beyanına göre;

- Diş fırçaları genelde plastik elyaftan yapılmaktadır.
- Badana fırçaları çoğunlukla at kılından yapılmaktadır.
- Elbise, ayakkabı fırçaları, berberlerin kullandığı sakal tıraş fırçaları hem domuz kılından hem de hayvan kıllarından yapılmaktadır.
- Yağlı boya fırçalarının tamamı domuz kılından üretilmektedir.
- Hamur işlerinde kullanılan fırçaların bir kısmı plastik elyaftan, diğer bir kısmı da domuz kılından üretilmektedir.

Üretici ve pazarlama firmaları, yağlı boya fırçası için dünyada başka bir alternatifin olmadığını iddia etmektedirler.

Unlu mamul üreticileri, mamullerin üzerlerine yağ ve yumurta sürmek için, plastik fırça yerine daha dayanıklı olan domuz kılından yapılan fırçaları tercih etmektedirler.

Veryüzü ve madenleri, otlar, ağaçlar, çiçekler, sular ve meyveler temiz oldukları gibi, domuzdan başka bütün canlı hayvanların bedenleri de neces bulaşmadıkça, temizdirler¹. Aynı şekilde kemik, boynuz, kıl ve diş emsali şeyler de temizdir. Bunların temiz kabul edilmesi, daha önceden de beyan ettiğimiz gibi²; kan ve ölüm onlara sirayet etmediğindendir.³

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) fili, domuz gibi bütünüyle neces kabul ettiğinden, diş ve kıl emsali uzuvlarını kullanmak veya alım-satımını yapmak caiz değildir, diyorsa da, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; fil, diğer yırtıcı hayvanlar gibidir. Eti yenmez. Dişi ve yağları alınmış kemikleri temiz olduğu gibi, kılları da temizdir. Bu görüş sahih görülmüştür.⁴

Ezcümle; eti yenen hayvanların ve domuz dışında eti yemeyen hayvanların kılları temizdir. Buna göre; bu kılların fırça olarak kullanılmasında, alım-satımının yapılmasında hiçbir mahzur yoktur.

Domuz kılının kullanımına gelince; bir evvelki suâlin cevabında beyan ettiğimiz gibi, domuz bütünüyle necasettir. Dolayısıyla eti, kemiği, kılı ve sair bütün cüzleri necestir. Bunların yenilmesi, içilmesi veya kullanılması caiz değildir.⁵ Ancak aklıktan ölmek üzere olan bir kişinin, başka bir şey bulamaması durumunda hayatını kurtaracak kadar bunlardan yararlanması caizdir.

Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

1) B. İslam İlmahâl Ö. Nasuhi Bilmen

2) Fil dişini kullanmak caizmidir suâlinin cevabında geçti.

3) Et-Tecnis vel-mezid

4) İbn Âbidîn , El-Bahru'r-Raik

5) El-Asl, İ. Muhammed

“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüpheli yok ki Allah çokça bağışlayan, çokça esirgeyendir.”¹

El-Kâsanî’ *Bedai’u’s-Sanâi* adlı eserinde şöyle demektedir: Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den yapılan rivayete göre domuz bütünüyle necasettir. Zira Allah Teâlâ hazretleri Kur’an’da, domuzu pislik olarak vasıflıyor.²

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾

“Deki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- yâ da günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim (bunlardan) yemek zorunda kalırsa bilsin ki Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir.”³

Bundan dolayı İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin), domuzun kıl ve sair uzuvlarını kullanmanın haram olduğunu söylemektedir. Ancak bununla ayakkabı dikmek caizdir. Bu tamamen zaruret sebebiyledir.⁴

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’tan gelen *Nadiru’r-Rivaye*’ye göre; ayakkabı dikiminde domuz kılı kullanmak mekruhtur.⁵

Alâuddin es-Semerkindî (ö.538), *Tuhfetu’l-Fukaha* adlı eserinde şöyle der:

1) Bakara Sûresi: 173

2) Bedai’u’s-Sanâi

3) En’am Sûresi: 145

4) Tuhfetu’l-fukaha

5) Bedai’u’s-Sanâi

Ashabımızdan **Nadiru'r-Rivaye** olarak gelen görüşe göre, domuz kılına kan sirayet etmediği için temizdir.¹ Ancak **Bedai'u's-Sanâi**'de beyan edildiği gibi sahih olan bunların neces olduğudur. Zira neces olmalarını gerektiren, onlara kanın sirayet etmesi veya ıslak olmaları değil, bilakis bizzat kendilerinin neces olmasıdır.²

Son dönemin seçkin Âlimlerinden Merhum, Ömer Nasuhi bilmen Efendi, **Büyük İslam İlmihali** adlı eserinde, ayakkabı dikimi ve boya fırçaları için domuz kılının kullanılabileceğini şöyle ifade etmiştir:

“Domuzun kılları badana yapmak, ayakkabı dikmek hususunda bir zaruret sebebiyle kullanılabilir. Bununla yapılan bir badana veya dikilen bir ayakkabı pis sayılmaz.

Aynı şekilde, bir su kovası, domuz kıllarından yapılmış bir fırça ile boyanmış ve bu boya kuruyarak suyundan eser kalmamış olunca, temiz sayılır. Artık bu kova ile kuyudan su çıkarılabilir. Hatta bu kıldan az bir miktarı, içine düştüğü suyu da bozmaz. Bu, İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göredir. Tercih edilen de budur.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre bu kıllar, içine düştüğü suyu bozar. Çünkü bu kılların kullanılması bir zaruret sebebiyle caiz görülmüştür. Su içine düşmesi ise bu zaruret dışındadır. Bunların fırça olarak kullanılması da hoş görülmemektedir. Bunların yerine başka kullanılacak şey bulunduğu takdirde, kullanılmamaları şüphe yok ki daha iyi olur.

Şunu da ilâve edelim ki: Bir şeyin temiz sayılması, her halükarda yenilip içilmesinin helâl olmasını gerektirmez. Nice zehirli sular veya sarhoşluk veren otlar, madenler vardır ki, temiz oldukları halde bunların yenilmeleri ve içilmeleri haram bulunmaktadır.³”

Netice: Unlu mamullerde, domuz kılından yapılmış fırçaları kullanmak kesinlikle caiz değildir.

1) Tuhfetu'l-fukaha

2) Bedai'u's-Sanâi

3) B. İslam İlmahal Ö. Nasuhi Bilmen

Domuz kılının, zarurete binaen bazı işlerde kullanılmasının caiz olduğunu ifade eden rivayetler vardır.

Günümüzde Ayakkabı dikiminde domuz kılından başka şey veya makine kullanmak mümkün olduğu için domuz kılı kullanmak caiz görülemez.

Domuz kılının alınıp-satılmasının caiz olmadığına dair rivayetler ittifak halindedir. Kılı veya her hangi bir cüzünün alım-satımı asla caiz değildir.

187-SUÂL:

MÜSTAMEL SU NEDİR?

Cevap: Müstamel su: Niyet olsun veya olmasın abdestsizlik ve cünüplüğü kaldırmak için kullanılan, bir de abdestli olan kişinin se-vap alma niyetiyle tekrar abdest aldıktan sonra bedeninden ayrılan sudur.

İmam Tahâvî ve Belh Âlimleri, suyun bedenden ayrılıp yere düş-mesiyle müstamel olacağı görüşünü tercih etmişlerdir. Diğer Âlimler ise yalnızca bedenden ayrılmasıyla müstamel olur demişlerdir.

Bu ihtilafın semeresi: Vücuttan ayrılıp yere düşmeyen suda görü-lür. Şöyle ki; şayet tekrar bir insanın uzvuna düşse ve uzuv üzerinde aksa ikinci görüşe göre bu su ile abdest alınmaz. Birinci görüşe göre kullanılabilir. İhtiyatlı olan ikinci görüş olup, *Mülteka* sahibinin de tercihidir.

El-Fetavâ'l-Hindiyye'de şöyle zikredilmiştir: Abdestsiz, cünüp veya hayızlı olan birisi elini temizlemek için kaptaki sudan avuçlamasıyla su müstamel olmaz. Çünkü bunda zaruret vardır. Ancak serinlemek kastıyla el veya ayaklarını suya daldırır su müstamel olur. Çünkü bunda zaruret yoktur.

Ebu Yusuf'tan rivayet edildiğine göre suyun müstamel olabilmesi için uzvun tamamının suya daldırılması gerekir. Bir veya iki parmağın

daldırılmasıyla müstamel olmaz. *El-Hulasa* da: “Abdest azaları dışındaki yerleri yıkasa su bununla müstamel olmaz esah olan görüş budur” denilmiştir.¹

El-Muzmerat adlı kitapta: Tercih edilen görüşe göre âkil olmayan çocuğun abdest almasıyla su müstamel olmaz denilmiştir.²

188-SUÂL:

CÜNÜP OLAN BİR KİMSENİN ARTIĞI NECİS MİDİR?

Cevap: Müslüman, kâfir, büyük, küçük, erkek, bayan, temiz, âdetli veya cünüp ayırımı olmaksızın mutlak olarak insanoğlunun artığı³ Âlimlerimizin ittifakıyla temizdir.⁴

Hazreti Ayşe (*Allah ondan razı olsun*)’den gelen rivayete göre:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَشْرَبُ وَأَنَا حَائِضٌ ثُمَّ أَنَا وَلَهُ النَّبِيُّ -صلى الله عليه وسلم- فَيَضَعُ فَاهُ عَلَى مَوْضِعٍ فِي فَيْشَرِبُ

“**Hazreti Ayşe** (*Allah ondan razı olsun*) şöyle buyuruyor: Ben hayızlıyken su içerdim. Sonra onu Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*)’e uzatırdım. O da alır ağzını, benim ağzımın değdiği yere dokundurarak içirdi.”⁵

Bu konuda -istisnaları olsa da- genel kural şudur: Her canlının salyasının hükmü neyse artığının hükmü de odur. Buna göre; salyası temiz olan canlının artığı temiz, salyası pis olan canlının artığıysa pistir.

İstisnaları olsa da bir diğer genel kural şudur: Her canlının salyasına verilecek hüküm, etine verilecek hükme tabidir. Buna göre; eti

1) El-Fetavâ'l-Hindiyye

2) El-Fetavâ'l-Hindiyye.

3) Mabsût Serahsî

4) Tuhfetu'l-Fukaha

5) Müslim

yenen canlının salyası temizdir. Eti yenmeyen canlının salyası pistir. Eti şüpheli olan canlının salyası ise şüphelidir.

Bazı hayvanların eti yenmez olduğu halde salyasının pis kabul edilmemesi zarurete binaendir. Kedi, fare emsali evlerde yaşayan hayvanların salya ve artıkları gibi. Bu hayvanlar çoğunlukla insanlarla birlikte yaşadıklarından dolayı bunların salyalarını necis saymama zarureti doğmuştur. Bu konu mevziinde tafsilatıyla anlatılacaktır.¹

İnsan artığının temiz sayılması, zikrettiğimiz genel kaide gereğince, insan salyasının temizliliğine dayanmaktadır.² Zira insan eti, neces değildir. Bu etten neşet eden salya da, neces olmaz.³ İnsan etinin yenilmesi haramdır. Ancak haram oluşu insan etinin neces olduğundan değil, bilakis insanın değerli bir varlık olduğundan dolayıdır.

189-SUÂL:

İÇKİ İÇEN BİR KİMSENİN ARTIĞI NECİS MİDİR?

Cevap: Evvelki suâlin cevabında geçtiği üzere, her şekilde insan artığı temizdir.⁴ Ancak ağzında necaset eseri bulunan insan bu kuraldan istisna edilmiştir. Şöyle ki, içki içen kimse akabinde su içecek olsa, ağzındaki necasetten dolayı geriye kalan artık, necis olur.⁵ Tıpkı ağzı kanayan kimsenin artığının necis olması gibi.⁶

İçki içmiş olan kimse belli bir müddet bekledikten sonra su içerse, sahih olan görüşe göre geriye kalan artık necis kabul edilmez.⁷

Bedai' sahibi, bekleme müddeti hakkında şöyle der: İçki içmiş olan bir kimse tükürüğünü üç kere yuttuktan sonraki artığı temizdir.⁸

1) Kedinin artığı necis midir?" suâlinin cevabında gelecek.

2) Fethu'l-Kadir

3) Bedai'u's-Sanâi

4) Tuhfetu'l-Fukaha

5) El-Fetava'l-Hindiyye

6) Bahru'r-Raik

7) El-Fetava'l-Hindiyye

8) Bedai'u's-Sanâi

İbn Nuceym (ö.970), *el-Kenz Haşiyesinde* “İçki içen, ağzım salyasıyla temizleyecek kadar beklettikten sonra artığı temiz olur” dedikten sonra devamla şöyle der:

El-Hulasa ve *Et-Tecnis* kitaplarında şöyle denmiştir: İçkili bir kimse tükürüğünü ağzında çevirirse bakılır; ağızda kalan içki miktarı, bir elbiseye bulaşmış olsaydı onu ne kadar bir tükürükle temizlemek mümkünse o kadar tükürüğü ağzında dolaştırmasıyla ağız temiz olacağı gibi artığı da temiz olur.¹

El-Kâsanî’ *Bedai’u’s-Sanâi* adlı eserinde;

Bu görüşün İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye ait olduğunu, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre ise bu kişi ağzını temizlemediği müddetçe artığının pis olacağını nakletmiştir.²

Haşiyesinde İbn Nuceym (ö.970):

“İçki içtikten sonra kişi ağzını, salyasıyla temizleyecek kadar bekletse bundan sonraki artıkları temizdir” görüşü, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)’a göredir dedikten sonra mezhepte sahih olan görüşün de bu olduğunu nakletmiştir. Farklı görüş beyan edenin ise sadece İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*) olduğunu söylemiştir. Zira İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre hakiki necaset mutlak sudan başka hiçbir şeyle temizlenemez.³

Netice: İçki içerek veya ağız kanayarak, bir şekilde ağızına necaset bulaşan kişinin artığı necis olur. Ancak ağızını tükürüğüyle temizlerse daha sonraki artıkları necis değil bilakis temiz olur.

İçki içen kimsenin bıyıkları uzun olursa içki içtikten sonra ne kadar beklerse beklesin bıyıklarını yıkamadıkça artığı necis olacaktır.⁴

1) Bahru’r-Raik

2) Bedai’u’s-Sanâi

3) Bahru’r-Raik

4) El-Fetava’l-Hindiyye

190-SUÂL:

ERKEĞİN, HANIMI VEYA MAHREMİ OLMAYAN
BİR KADININ ARTIĞINI İÇMESİ CAİZ MİDİR?

Cevap: İbn Nuceym (ö.970), *el-Kenz Haşiyesinde el-Mücteba* adlı eserden şöyle nakleder:

Kadının artığını erkeğin içmesi, erkeğin artığını kadının içmesi kerih görülmüştür. Bu kerahet artıklarının pis olacağından değildir. Bilakis mutlak olarak bütün insan artığı temizdir. Belki buradaki kerahet karşı cinse dair vereceği bir lezzetten ötürüdür. ¹

El-Fetava'l-Hindiyye, En-Nehru'l-Faik adlı eserden aynı hükmü nakletmiştir. ²

191-SUÂL:

KEDİNİN ARTIĞI NECİS MİDİR?

Cevap: *Kitab'ul-Asl*'ın ravisi olan Ebu Süleyman El-Cüzecani (ö.2..?), İmamı Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e; kişi kedinin artığıyla abdest alıp namaz kılabilir mi, diye sorduğunda şu cevabı almıştır: Başka suyla abdest alması bana daha sevimlidir. Buna rağmen bu suyla abdest alır namaz kılsa caiz olur. ³

İmamı Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)' *el-Câmiu's-Sağir*'inde kedi artığıyla abdest almayı mekruh görmüştür. ⁴

Alâuddin es-Semerkandî (ö.538), *Tuhfetu'l-Fukaha* adlı eserinde; yılan, akrep, fare emsali canlıların artıklarını beyan sadedinde *Cami'us-Sağir*'in rivayetine göre kedi artığının da mekruh olduğunu söylemiş ve kerahetin tenzihi veya tahrimi olduğuna dair bir yorum yapmamıştır. Devamla Semerkandî; meselenin *el-Asl*'da “başka suyla abdest alması daha hoştur” şeklinde izah edildiğini, kerahetten ise

1) Bahru'r-Raik

2) El-Fetava'l-Hindiyye

3) Kitabul-Asl, İmam Muhammed

4) El-Camiu's-Sağir.

bahsetmediğini naklettikten sonra, Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'tan gelen bir rivayete göre ise mekruh olduğunu söylemiştir.¹

Bütün bunlar kedi artığının kullanılmasının mekruh olduğunu gösterir. Bu kerahetin, tahrimi veya tenzihi olması ise Âlimler arasında ihtilafıdır.

İbn Nuceym (ö.970) *el-Bahru'r-Raik* isimli eserinde bu ihtilafı şu şekilde nakleder: İmam et-Tahavî ve onun görüşünde olan Âlimlere göre; kedi artığının kullanılması tahrimen mekruhtur.² Zira kedinin eti necestir.

Neces etten doğan salya da haliyle neces olacağından, salyanın değdiği artık da necis olacaktır.

Ancak kedi, devamlı insanlarla birlikte yaşayıp adeta aile efradından olması insanların kullandığı kap-çanağa ilişmesi, artığının kullanılmasına dair bir zarureti doğurmuştur.³

İmam Kerhî (ö.340) ve onun görüşünde olan Âlimlere göre ise; kedi artığının kullanılması tenzihen mekruhtur.⁴ Zira kedi neces değildir.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve selem) kedi artığıyla ilgili şöyle buyuruyor:

إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينَ عَلَيْكُمْ أَوْ الطَّوَافَاتِ

“Kedi necis değildir. Zira o insanların yanına çok girip çıkan hayvanlardandır- çok dolaşanlardandır.”⁵

Kedinin artığının İmam Kerhî ve onun görüşünde olan Âlimlere göre mekruh olması, fare emsali neces şeyleri yemekten kaçınmamasından dolayıdır.⁶

İbn Nuceym (ö.970), *el-Kenz* Haşiyesinde;

1) Tuhfetu'l-Fukaha

2) Bahru'r-Raik

3) Bedaiu's-Sanâi

4) Bahru'r-Raik

5) El- Muvatta

6) Bedaiu's-Sanâi

İmam Kerhî'nin bu görüşünün, **Kitabu'l-Asl**'in ifadesine uygun olduğunu¹ dolayısıyla en sahih görüş budur, şeklinde açık beyanda bulunan Âlimlerin sözünü naklettikten sonra şöyle der: Fakat İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)*'in **Cami'us-Sağir**'inde, kedi artığının mekruh olduğunu mutlak ifade etmesi, bu kerahetin tahrimi olduğunu gösterir. Zira Hanefî mezhebinde kayıtlanmayan kerahet, kerahet-i tahrimidir.² Yani harama yakın mekruhtur.

Ezcümle: *Zahiru'r-Rivaye*'de; bulunan iki farklı ifadeye binaen Âlimler, kedi artığına verilecek kerahet hükmünün tahrimi ya da tenzihi olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Elbette bu ihtilaftan kaçıp ihtiyatı tercih etmek en uygun olanıdır.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, yukarıdaki ihtilaf, kedinin fareyi henüz yediğinin bilinmemesi durumundadır. Şayet kedi fare yedikten hemen sonra su içecek olsa, geriye bıraktığı artık ittifakla pistir. Ancak belli bir müddet bekledikten sonraki artıkları Ebu Hanife *(Allah ona rahmet etsin)* 'ye göre necis kabul edilmez. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed *(Allah onlara rahmet etsin)* 'e göre ise necis kabul edilir. Bu ihtilaf, şarap içen kimsenin belli bir müddet bekledikten sonraki artığı hakkındaki ihtilafla aynıdır³.

Bu konuyu, "*içki içen kimsenin artığı necis midir*" suâlinin cevabında zikretmiştik.

Temiz su bulunduğu halde kedi artığı gibi mekruh artıkla abdest almak doğru değildir. Bununla beraber kişi böyle bir suyla abdest alsaydı kerahetle caizdir. Temiz su bulamayan bir kimsenin böyle bir suyla abdest alması mekruh değildir.⁴

192-SUÂL:

YAĞ DOLU BİR KABA FARE DÜŞÜP ÖLECEK OLSA BU YAĞ KULLANILIR MI?

1) Başka suyla abdest almak bana daha sevimlidir.

2) Bahru'r-Raik

3) Bedâi'u s-Sanâi

4) Tuhfetu'l-Fukaha

Cevap: Kitabul-Asl'ın ravisi olan Ebu Süleyman El-Cüzecani (ö.2..?) bu suâli İmamı Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e sormuş ve şu cevabı almıştır: Katı yağa düşen fare ölse, etrafıyla birlikte çıkarılıp atılır, geriye kalan kısmı temizdir. Şayet fare, sıvı yağa düşüp ölecek olsa, yenmesi caiz olmaz. Ancak bu yağdan gıda haricinde istifade etmek caiz olur. Kandil olarak kullanılması, alet-edevatın yağlanması gibi.¹

Nitekim bununla alakalı İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun)'in rivayet ettiği bir hadisi şerifte:

سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الفأرة تقع في السمن
والوَدَّكَ قال اطرحوا ما حولها إن كان جامدا وإن كان مائعا فانتفعوا
به ولا تأكلوا

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e, yağa/iç yağına düşmüş fareden suâl olunduğunda, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): “**Şayet katı yağ ise, fareyi ve etrafını atın. Şayet sıvı yağ ise, onu kullanın ancak yemeyin**” buyurmuşlardır.²

El-Kasani' (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde, katı yağla, sıvı yağın ayrımını şu şekilde yapmıştır: Yağın ortası oyulacak olsa bakılır, şayet oyulan bölge o anda dolmuyorsa katı yağ, doluyorsa sıvı yağdır.³

193-SUÂL:

ABDEST UZUVLARINI KURULADIĞI MENDİLİ ÜZERİNDE BULUNDURAN KİŞİNİN KILDIĞI NAMAZDA KERAHAT VAR MIDIR?

Cevap: El-Kasânî, *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde, bu konuyla alakalı şöyle der:

1) Kitabul-Asl, İmam Muhammed

2) Ed-Dârakutnî

3) Bedaius-Sanâi

Kişinin abdest azalarını kuruladığı mendil veya abdestte kullanılan suyun damladığı elbise, üzerindeyken namaz kılmasında bir beis yoktur. Zira bu su İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre zaten temizdir. Tercih edilen görüşte budur. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*) necis olduğunu kabul ediyorlarsa da, zorluk olacağından bu gibi yerlerde ma-i müstameli neces kabul etmemişlerdir.¹

194-SUÂL:

GAYRİMÜSLİMLER TARAFINDAN KULLANILMIŞ ELBİSELERLE NAMAZ KILMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: *Kitabu'l-Asl*'ında İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*) şöyle der:

İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*), bir Müslüman'ın gayrimüslimin kullandığı elbiseleri giymesinde bir beis olmadığı gibi, necasetin olduğu bilinmemesi şartıyla o kullanılmış elbiselerle namaz kılmasında da bir beis olmadığını söylemektedir. Şu kadar var ki bunların iç çamaşırlarıyla yani avret mahallerine temas eden yıkanmamış giysileriyle namaz kılmak mekruhtur. Bu İmam Ebu Yusuf'un ve İmam Muhammed'in (*Allah onlara rahmet etsin*) görüşüdür.

Ancak İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*) şöyle demektedir: Bunların iç çamaşırlarında yani avret mahallerine temas eden giysilerinde, necaset olduğu bilinmedikçe onlarla kılınan namaz (kerahetle birlikte) sahihtir.²

Netice; necasetin olduğu bilinmemesi şartıyla, gayrimüslimler tarafından kullanılmış ikinci el giysilerle namaz kılmak caizdir. Zira elbisede asıl olan temiz olmasıdır. Kâfirin itikadındaki pislik elbiseye sirayet etmez. Ancak avret mahalline temas eden yıkanmamış iç çamaşırlarla namaz kılmanın mekruh olduğunu İmam Es-Serahsi *El-Mebsut* adlı eserinde *Zâhiru'r-Rivâye*'den nakletmiş ve buna gerekçe

1) Bedai'u's-Sanâi

2) *Kitabu'l-Asl*, İmam Muhammed

olarak da şunları söylemiştir: Gayrimüslimler avret mahallerinin temizliklerini güzel yapmadıklarından, bunların kullanmış oldukları iç elbiseler, necasetten hali olmaz. Bundan dolayı bu giysilerle namaz kılmak mekruhtur.¹

195-SUÂL:

KOLONYA KULLANMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Kolonya; içerisinde alkol bulunmakla birlikte mısır, çay, patates, kamış, limon ve tütün emsali maliyeti düşük maddelerden üretilen, kullanılmasında hijyen, güzel koku ve benzeri amaçları olan sıvı bir maddedir.

Dinimiz bu tür nesnelerin sarhoş olma maksadıyla kullanılmalardan haram kılmıştır. Bu, bütün Âlimlerin ittifakıyla sabittir.

“Müskirat” da denilen sarhoşluk veren nesneler içilmeleri ve kullanılmaları hususunda farklı değerlendirilmişlerdir. Kuran-ı Kerim’in açıkça haram olarak nitelediği şarap; üzüm suyundan yapılan bir içkidir.² Bunun haram ve necaset olduğunda herhangi bir şüphe yoktur.

Diğer içki çeşitlerinin necis olup olmadığı yani kişinin üzerine dökülmesiyle namaza mani olup olmadığı hakkında Âlimlerin farklı görüşleri vardır.

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin):

Yaş üzümünden elde edilen şarabın necis olduğunu açıkça söylemişlerdir. Kuru üzüm, yaş hurma ve kuru hurmadan yapılan içkinin necaset olup olmadığına dair İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den iki rivayet vardır. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre ise necaset-i hafifedirler.

Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

1) El-Mebsût Es-Serahsî

2) Bedâi, 6/406

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
 رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾
 إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
 وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

“Ey iman edenler! (Akli örten) şarap (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.”¹

Şeytan, içki ve kumarla, ancak aramıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?²”

Şaraptan başka nesnelerin sarhoş olma maksadıyla kullanılması-
 nın haram olduğunda Âlimlerin söz birliği varken başka amaçlı kul-
 lanılmalarının caiz olup olmadığı tartışmalıdır.

Âlimlerin çoğuna göre sarhoşluk veren içkilerin azı da çoğu da haramdır.

Buhari’nin rivayet etmiş olduğu Hadis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

كل مسكر حرام

Sarhoşluk veren her şey haramdır.³

Buna göre; içersinde alkol bulunan kolonya ve parfüm emsali maddelerin içki olarak tüketilmeleri caiz olmayacaktır.

Fakat kolonyanın; serinleme, temizlik ve güzel koku amacıyla kullanılması hakkında ihtilaf vardır.

1) Maide Sûresi: 90

2) Maide Sûresi: 91

3) Buhârî 4087

Bu ihtilafın dayandığı mesele, sarhoş edici içkilerin bizzat kendilerinin necis olup olmadığı tartışmasıdır.

Şarap dışında kalan, azı veya çoğu içilmesiyle sarhoşluk veren içkiler, İmam Azam ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)¹’a göre her ne kadar sarhoş olma maksadıyla içilmeleri caiz olmasa da, bizatihi necis değildirler. Elbiseye veya namaz kılınan mahalle dökülmesi durumunda namazın sıhhatine engel olmazlar.¹

Ezcümle; şarap dışındaki alkollü içkiler bizzat necis olmasalar da içilmeleri haramdır. Elbise veya namaz mahalline dökülmeleri namazın sıhhatine mani değildir. Kolonyanın hükmü de böyledir. Şafi mezhebinde, her türlü alkolün/müskirin içilmesi ve kullanılması haramdır. Döküldükleri elbiseyi necis yaparlar. Yani necasettirler.² Dolayısıyla kolonya, parfüm emsali alkollü şeyleri kullanmak caiz olmaz. Bunları kullanan kimse günahkâr olacağı gibi döküldüğü yeri de necis yapar. Artık o yeri yıkamadan namaz kılmak caiz değildir.

Hanefî Mezhebinde; İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)’a göre kolonya kullanmakta bir sakınca yoktur. Fakat diğer mezheplerin ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’in ihtilafı da dikkate alındığında, ihtiyaç olmadığı durumlarda kolonya ve emsali şeyleri kullanmamak ihtiyattır, diyebiliriz. Ayrıca Kolonyanın değdiği mahalli yıkamak da bu ihtiyatın gereğidir.

Kolonya kullanmanın caiz olduğunu ifade etmek isterken şöyle demek doğru olmaz; kolonyadaki alkol uçucudur. Bu yüzden vücuda dökülen kolonya belli bir müddet sonra uçup gideceğinden yıkamaya hacet kalmayacaktır.

Alâuddin es-Semerkindî (ö.538), **Tuhfetu’l-Fukaha** adlı eserinde şöyle der: Meniden başka beden veya elbiseye isabet eden necasetler, yıkama olmaksızın giderilemez. Bu konuda ihtilaf yoktur.³ Buna göre beden veya elbiseye dökülen alkol, kuruyup uçmasıyla necaset izale edilmiş olmaz.

1) Bedâi’u’s-Sanâi 6/458

2) Esne’l-Matalip fi şerh’i-Ravzî’t-talib

3) Tuhfetu’l-fukaha

196-SUÂL:

PEYGAMBER EFENDİMİZ (SALLÂLLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) İN İDRAR VE KANI NECİS MİDİR?

Cevap: İbn Abidin, haşiyesinde Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in idrarının neces olmadığıma dair şöyle der:

Şafi'î'lerden bazıları Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in idrar ve emsali şeylerinin temiz olduklarına dair olan görüşün mezheplerinde sahih olan görüş olduğunu kabul etmişlerdir. *Mevahibu'l-Leduniyye* adlı esrinde İbn Hacer el-Kastalanî, *Buhari* şerhi *Umdetu'l-Kâri*'den naklen İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin de bu görüşte olduğunu söylemiştir. *El-Eşbah*, haşiyesinde, El-Bîrî de bunu doğrulamıştır.

Müçtehit imamlar bunu Hasais-i nebî'den yani Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e özel hükümlerden saymışlardır.

Bazı Âlimler, Aliyyu'l-Kari'nin *el-Mişkat* haşiyesi *Mirkâtu'l-Mefatih* isimli eserinden Hanefîlerin çoğunun bu görüşte olduğunu nakletmişlerdir.¹

1) Reddu l-Muhtâr.

SULU YOLMA TAVUK

197-SUÂL:

**YOLMAK İÇİN SICAK SUYA ATILAN TAVUĞUN
NECASETİ ETİNE SİRAYET EDER Mİ?**

Cevap: Bu suale verilecek cevap günümüzde tüketilen tavukların helal gıda olup olmadığıyla ilgili olduğundan cevabı genel tutup suali bütünüyle cevaplandırmayı uygun gördük.

Yeryüzü nimetlerinin, insanoğlunun yararlanması için yaratıldığı ve insanın helal ve temiz olan rızıktan dilediği gibi yararlanabileceği Kur'an-ı Kerim'in nassı ile sabittir.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

“O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratandır”¹

Haram olduğu kanıtlanmadıkça eşyanın temiz ve mubah olması asıldır.² Bu kural fakihlerin kabul etmiş olduğu ve üzerine birçok fer'i hüküm getirdikleri temel fikhî kurallardan biridir. Fakat bir şeyin mubah veya temiz olmadığına dair delil bulunursa o şeyi kullanmak caiz olmaz. Şu halde bir şeyin temiz ve mubah olması için ilave bir delil aramamız gerekmez. Belki haram ve necis olması için delil gerekir.

Şayet bir şey hakkında helal ve haram olduğuna dair ayrı ayrı iki delil bulunursa, haram olması, helal olması üzerine tercih edileceği fıkıh kitaplarımızda mezkûrdur.³ Zira delil, sabit olanın aksini ispat etmek için daha etkindir.

1) Bakara Sûresi: 29

2) El-Mebsût,

3) El-Bahru'r-Râik

Nitekim Buhari'nin rivayet etmiş olduğu Adiy ibn-i Hatim Hadîs-i Şerif'i de bu kurala ışık tutmaktadır.

عن عدي بن حاتم رضي الله عنه قال : سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت أرسل كلبتي؟ قال : إذا أرسلت كلبك وسميت فكل . قلت فإن أكل؟ قال فلا تأكل فإنه لم يمسك عليك إنما أمسك على نفسه . قلت أرسل كلبتي فأجد معه كلبا آخر؟ قال لا تأكل فإنك إنما سميت على كلبك ولم تسم على آخر

Adiyy İbn-i Hatim (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet etti; (av eğitimi görmüş) köpeğimi av üzerine saldıgımda durum nedir? diye Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e sorduğumda, şöyle buyurdular:

- **Besmele çekerek köpeğini av üzerine saldıgında** (senin için tuttuğu avı) **ye.**

- Köpek tuttuğu avdan yiyecek olursa

- **O halde bu avı yeme! Zira bu durumda köpek senin için değil kendisi için tutmuştur.**

- Köpeğimi gönderdiğimde bir diğer köpeği yanında bulursam?

- **Hayır, yeme. Zira çektiğin Besmele kendi köpeğine aittir, diğer köpek için değildir.**¹

Bu Hadis-i Şerif'ten de anlaşıldığı gibi; etin helal olma ihtimali olduğu gibi haram olma ihtimali varsa da, helal olduğu kanıtlanıncaya dek onun yenmesi helal olmaz.

Buna göre; kadın - erkek bütün Müslüman bireyler, et tüketiminde güvenilirlik ve helallik konusunda araştırma yapmakta sorumlu tutulmuşlardır.

1) El- Buhârî

Bir kimse imkânı olduğu halde araştırma yapmadan haram et yiyecek olsa, her ne kadar bilmeden yemiş olsa da araştırmayı terk etmiş olduğundan günah işlemiş olacaktır. Üstelik midesinde haram lokma barındırmıştır. Bu da haliyle ibadet ve sair hususlara menfi yönde tesir edecektir.

Nitekim Müslim'in rivayet etmiş olduğu Hadis-i Şerif'te Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyorlar:

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغَدِي
بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

“...Ya Rabbi, Ya Rabbi; Onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, gıdası haram, böylesinin duası nasıl kabul edilsin”

Hadis-i Şerif'ten de anlaşıldığı gibi yiyeceklerin helal olmaması, ibadetlerin kabulünde, dualara varıncaya kadar tesir eden önemli bir husustur.

Asrımızda hastalık halini alan ibadetlerde huşusuzluk, dualarımızın kabul olmayışı ve Müslümanların tefrikaya düşmelerini, bu tesire bir misal olarak verecek olsak mübalağa yapmış olmayız.

Müslüman için en önemli hususlardan biri, helal gıda meselesi olduğundan, bu suâlin cevabını biraz uzun tutarak makineyle tavuk kesimi, sulu-kuru yolma meseleleri hakkında genel bilgi vermeyi vazifeden addediyoruz.

Meselemizi üç bölümde inceleyeceğiz.

1. Günümüzde makineyle yapılan kesimler.
2. İslam fıkına göre kesim.
3. Makine kesiminin İslam fıkına uyup uymadığı

Makine İle Tavuk Kesimi: Dünyanın birçok ülkesinde bulunan kesimhanelerde hayvanların makineyle kesildiği bir vakıadır. Buna

sebeup olan unsurların önünde, kentleşen ölkelerin bireysel hayvancılıkta zayıflamaları ve et ihtiyacını göreceup büyük kesimhanelerin kurulması, gelmektedir.

Bu kesimhaneler toplumun ihtiyacını karşılarlarken maliyeti düşürebilmek için makine ile kesimi daha ekonomik ve pratik bulmaktadırlar. Böyle bir kesimhane/tesis saatte ortalama 9000 tavuk kesimi yapmaktadır. Bu rakam tesisin büyüklük ve küçüklüğüne göre değişebilir.

Gittiğimiz tesislerdeki incelemelerimize ve bu konuyu araştıran araştırmacıların gözlemlerine göre kesim şu şekilde yapılmaktadır; tesise gelen tavuklar kamyonlardan boşaltılarak konveyör sistemi dedikleri tavuk baş aşağıya gelecek şekilde bantta bulunan tutamaklara ayaklarından asılır. Tavuklar baş aşağı uzunca bir hatta asılı oldukları halde ilerleyerek kesim yerine taşınırlar. Kesim makinesine bir-iki metre kala elektro şok havuzu dedikleri kendisine elektrik verilmiş su havuzlarına sokulurlar. Bunun sebebi; hayvanın kesim esnasında daha az acı çekmesidir, deniyorsa da, meslek erbabı kişilere sorduğumuzda, bunun sebebi hakkında farklı izahta bulunmuşlardır. Şöyle ki; Boğazına bıçak vurulan tavuk çok güçlü bir şekilde kanatlarını çırpmaaya başlar.

Bu durumda söz konusu üç ihtimal vardır:

1. Kanadı yerinden çıkabilir.
2. Kanadı kırılabilir.
3. Hızlı dönüşler yaparak ayaklarını kırabilir.

Kanadı veya ayağı kırılan tavuk, tüy yolma makinesine girdiğinde çok yüksek devirle dönen kamçılarla tüyleri yolunurken kanat veya ayakları parçalanır. Parçalanan kanatlar ve ayaklar kullanılmaz hale geldiğinden malın zayıat oranı artar. Şayet kanat veya ayak kırılmamış, yerinden çıkmışsa iç kanama olur. Bu ise tavuk üzerinde morluklar ve kızarıklıklar olmasına sebebiyet verir. Malın kalitesi düşer.

Şoktan sonra tavuklar döner veya düz bıçakla kesilecek mahalle ulaşarak boğazları kesilir. Bu evreden sonra boğazları kesilen tavuklar,

sulu yolma sisteminde haşlama kazanları dedikleri sıcak sulara sokulurlar. Orada bir müddet bekletildikten sonra tüy yolma makinelelerine sokularak tüyleri yolunur. Oradan da temizleme, parçalama ve paketleme evrelerine doğru sevk edilirler.

Tavuk ve benzeri hayvanların tüylerini daha kolay yolmak için kullanılan tekniklerden biri de, yukarıda izah edilen ıslatma usulüdür. Buna sulu yolum, ıslatmadan olana da kuru yolum denilmektedir. Sulu yolumun, kuru yolum üzerine tercih edilmesi, sıcak suda tüyleri yumuşayan tavukların yolumunun daha kolay ve hızlı olmasındandır. Meslek uzmanlarının ifadelerine göre 3500 tavuğun yolunması, sulu yolma sistemiyle bir buçuk saat alırken, kuru yolma sistemiyle aynı sayıdaki tavuk yolumu beş saati aşmaktadır.

Buraya kadar fıkhi değerlendirmesini yapmaksızın günümüz tavukçuluğundaki entegre (bütünleşmiş) sisteminde makineyle kesim, kuru ve sulu yolma sitemlerini beyan etmeye gayret ettik. Aşağıdaki bölümlerde bu kesim sistemlerinin fıkhi durumlarını beyan edeceğiz.

İSLAM FIKHINA GÖRE KESİM NASIL YAPILMALI

Makineyle kesimin doğru olup, olmadığını anlayabilmemiz, öncelikle İslam fikhına göre hayvan kesiminin şartlarının neler olduğunu bilmemize bağlıdır.

Meşru’ surette boğazlama, hayvanın “hulkum” unu yani nefes borusunu ve “meri” denilen yeme-içme borusunu bir de bunların arasında bulunan “vedec” denilen iki damarın kesilmesiyle hâsıl olur.¹

Bu dört şeyden üçünün kesilmesi İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre gerekliken, İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre nefes borusu, yemek borusu ve iki damardan birinin kesilmesi yeterlidir. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’e göre ise bu dört şeyden her birinin ekserisinin kesilmesi şarttır.²

1) Büyük İslam İlmihali Ö.N.B

2) Bedai’u’s-Sanai’

Şafi¹ ve Hanbelî'lere göre; yemek borusuyla nefes borusunun tam kesilmesiyle şer'i boğazlama tahakkuk eder. İki damarın kesilmesi şart değildir. Ahmet İbn Hanbel (Allah ona rahmet etsin)'den, yemek ve nefes borusuyla beraber "vedec" denilen iki damarın kesilmesinin şart olduğunu, İbn Kudame (ö.620) **el-Muğni**'sinde nakletmiştir. ²

Malikilere göre; boğazla birlikte iki damarın kesilmesi gerekir. İki damarın kesilmesiyle beraber boğazın yarısının kesilmesi esah olan görüşe göre yeterli değildir. El-Mevsuat'ül-fıkhiyye'de de böyledir. ³

Dört mezhebe göre boğazlama işleminin şeklini kısaca beyan etmiş olduk. Bu hususun önemine binaen biraz daha izahın yerinde olduğu kanaatindeyiz.

İslam'a göre hayvan kesiminin belli başlı şartları vardır. Bu şartları üç ana başlıkta ele alacağız.

- a) Hayvanda aranan şartlar.
- b) Kesen kişide aranan şartlar.
- c) Kesme aletinde aranan şartlar.
- a) Hayvanda aranan şartlar.

Kesimin Şer'an makbul olması için hayvanda aranan üç şart vardır.

1. Hayvan, kesim esnasında canlı olmalıdır.

Hayvanın kendiliğinden ölmüş olması halinde eti haram olacağından kesim esnasında hayvanın canlı olması şarttır. Şu kadar var ki; bu canlılığın ne ölçüde olması gerektiği mezhepler arasında ihtilafıdır.

• İmam Malik, İmam Ahmet b. Hanbel, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, (Allah onlara rahmet etsin) "hayatu'l-müstakirre"nin olduğunu yani kesim esnasında hayvanın, hareket etmesi ve kanının akmasını

1) Ravzatu't-Talibin, Muhtasaru'l-Muzeni

2) El-Muğni

3) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyye el-Kuveyti

şart koşmuşlardır. Ahmet b. Hanbel (Allah ona rahmet etsin)’e göre ise; kanının akması “hayatu’l-müstakirre” için yeterlidir.

• Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) “hayatu’l-müstakirre”yi şart koşmamıştır. Hayvanın yaşadığının bilinmesini yeterli görmüştür.

O’na göre; kesimden önce hayvanın canlılığı biliniyorsa kesimden sonra hareket etmesi veya kanının akması şart değildir. Ancak hayvanın baygınlık veya hastalık gibi bir sebepten dolayı kesimden önce canlı olduğunda şüphe varsa bakılır; Bu hayvan kesimden sonra hareket edecek olsa veya kanı akacak olsa, helal olur.

Hareketten maksat ağzını, gözünü yumması, ayaklarını kendine doğru çekmesi gibi, kesimden önce hayatta olduğuna alamet olabilecek hareketlerdir. Ağzını, gözünü açması, ayaklarını uzatması buna alamet değildir. Kanın çıkmasından maksat da; diri olan bir hayvandan kesimden sonra kan ne şekilde çıkıyorsa (ki ehline malumdur) o şekilde çıkmasıdır. Hanefilerde fetva da bu şekildedir.¹

2. Hayvanın canı kesimle çıkmalı.

Yani hayvanın ölümü, kesim işleminin sonucu olması gerekir. Bu şart esasen yukarıdaki şartın tamamlayıcısıdır.

“Bir şeyin mubah olmasını gerektiren sebeple haram olmasını gerektiren sebep bir şeyde toplanacak olsa, haram olmasını gerektiren sebep, mubah olmasını gerektiren sebep üzerine tercih olunur”² kaidesi genel olarak mezheplerin kabul ettiği bir kaide olduğundan mezkûr şart hakkında mezhepler açısından pek farklılık bulunmamaktadır.³

3. Kesilecek olan, Harem-i Şerif bölgesinde yaşayan av hayvanı olmamalı.

- Harem bölgesinde yaşayan av hayvanının öldürülmesi
- Öldürecek olan kişiye gösterilmesi veya işaret edilmesi,

1) El-Bahru’r-Raik, El-Fetâvâ’l-Hindiyye

2) El-Eşbah’ive’n-Nazair

3) El-Mevsuatu’l-Fıkhiyye el-Kuveytî

Bu iki durumda hayvanı öldürmek Allah hakkıdır ve caiz değildir. Öldüren kimsenin ihramlı olup olmamasının sonuca etkisi olmadığı gibi o hayvanın harem-i Şerif'te doğması ve ya harem dışından oraya girmiş bulunması da sonucu değiştirmez. Böyle bir hayvanın öldürülmesi o hayvanın yenilmesini haram kılar. Hayvan "lâşe" olur.

Bu üç şarta ilave olarak Maliki mezhebinde öngörülen bir şart daha vardır.

4. "Zebh" yapılacak olan hayvan "nahr" hayvanlarından olmamalı.

Nahr: Bir hayvanın göğsü üstünden bıçak vurup boğaz damarlarını kesmeye denir.

Zebh: Bir hayvanın boğazından bıçak vurup damarlarını kesmeye denir.

Deveyi "zebh" boğazından kesmek Malikilere göre caiz değilse de Hanefîlere göre caizdir. Ancak mekruhtur. Koyun ve sığır emsali hayvanları "nahr" ederek kesmenin mekruh olduğu gibi.¹

b) Kesecek olan kişide aranan şartlar

Kesimin sıhhati için kesen kişi aşağıda sayacağımız niteliklere sahip olmalıdır.

1. Akıllı olması

Kesimi yapacak olan kimse, kadın veya erkek olabileceği gibi, henüz buluşa ermemiş Şer'i kesim yapabilecek mümeyyiz çocuk da olabilir. Yani kesim yapanın temyiz gücüne sahip olması yeterli görülmüştür. Bu görüş Hanefî², Malikî³ ve Hanbelî'lerin cumhurunun görüşüdür⁴. Şafilardan bu görüşte olanlar varsa da mezheplerinde zahir olan görüş; deli veya mümeyyiz olmayan çocuğun kestiğinin kerahetle beraber helal olmasıdır.⁵

1) Büyük İslam İlmihali Ö.N.B

2) El-Muhîtu'l-Burhanî, El-Fetâvâ'l-Hindiyye

3) El-Mudevvene, Et-Tac ve'l-İklil

4) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-Kuveyti,

5) Ravdatu't-Talibin, El-Mecmu'

2. Müslüman veya Ehl-i Kitap olması

Putperest, Mecusi, Mürtet gibi Ehl-i kitap ve Müslüman olmayan kişilerin kestiği, İslam Âlimlerinin sözbirliğiyle helal değildir. Mürtet olan kimse -velev ki Ehl-i kitap olmaktan dönmüş olsun- bu meselede putperest gibidir, yani kestiği yenmez.

Şayet mürtet olan kimse buluş çağına ermemiş “mürahik” olan bir çocuksa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre bunun irtidadı/dinden dönmesine itibar edilmeyeceğinden, kestiğini yemekte bir beis yoktur. Ancak İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’a göre; dinden dönmesine itibar edileceğinden kestiği yenmeyecektir¹.

Yahudi ve Hıristiyanlar gibi evvel emirde Allah’a inanan peygamberlerine tabi olan ve hak din’e mensup milletken zaman içerisinde hak yoldan uzaklaşan ve son Peygamber Hazreti Muhammed (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*)’e inanmayan kimseler, Ehl-i kitap olarak adlandırılmışlardır.

İslam bunları Müşrik ve Putperestlerden farklı tutmuştur. Bu yüzden kızlarıyla evlenmeyi, kestiklerinden yemeyi bir takım şartlar doğrultusunda helal kılmıştır.

Bununla birlikte Ehl-i kitabın kim olduğu hakkında mezhepler arasında uzunca tartışmalar mevcuttur.

Ezcümle; Şafii mezhebine göre: Yahudi veya Hıristiyan olan bir kimsenin Ehl-i kitap sayılması iki şarta bağlanmıştır;

1. Kendilerinden evvel atalarının Yahudi veya Hıristiyan olmaları
2. Atalarının, Yahudi veya Hıristiyanlık nesh edilmeden önce bu dine girmiş olmaları.²

Buna göre; Yahudi bir kimse, atası Hazreti İsa (*aleyhi ve selam*)’ın peygamber olarak gönderilmesinden sonra Yahudiliğe girdiği biliniyorsa Ehl-i kitap sayılamaz.

1) Bedaiu’s-Sanai’

2) Haşiyetu'l-Büceyrimi Alel-hatib

Aynı şekilde Hristiyan bir kimse, atası son peygamber Hazreti Muhammed Mustafa (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden sonra Hristiyan olduğu biliniyorsa, Ehl-i kitap sayılamaz.

• *Hanefî Mezhebine göre:* Kesim esnasında kişinin bulunmuş olduğu dine itibar edilir. İlk babalarının durumuna bakılmaz.¹

• Malikiler de bu konuda, Hanefîlere muvafakat etmektedirler.²

Hanefîlere göre Ehl-i kitabın kestiğinin helal olması, kesim esnasında sadece Allah adına kestiğinin işitilmesiyle veya müşahade olunmasıylaadır. Şayet besmeleyle kestiği görülmemiş veya işitilmemişse, Müslüman gibi Allah'ın ismiyle kesmiştir, hüsnü zannı yapılarak kestiği etin yenebileceğine hükmedilir.

Ancak Allah'tan başkası adına keser veya besmele çekmeden keserse hayvanın eti helal olmaz.³

Esasen bu konuya ait birçok teferruat vardır. Bahsimiz hususiyetle bu olmadığından bu kadarla iktifa ediyoruz. Allah nasip eder de **“Zebihâ/İslami üsüllere göre kesim”** bölümüne gelirsek bu konuya dair geniş bilgi vereceğiz.

3. Av hayvanı kesiyorsa ihramlı olmaması

İhramlı olan bir kimsenin av hayvanını avlaması veya kesmesi caiz değildir. Avlayacak veya kesecek olsa, hayvanı yemek caiz olmaz. Ancak tavuk, koyun, sığır ve deve emsali müste'nes/evcil hayvanları ihramlı bir kimsenin boğazlamasında bir mahsur yoktur. Üstelik bu emsal hayvanların harem bölgesinde kesilmesi de caizdir.

4. Besmele çekmesi

Hayvanı boğazlama esnasında besmelenin gerekli olup olmadığı makine kesiminin caiz olup olmadığına dair önem arz ettiğinden bu konuyla ilgili tafsilata girmek yerinde olacaktır.

Hayvan kesilirken Allah'ın adını anmanın şart olup olmadığı veya

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

2) Haşiyetu't-Dusuki Ala Şerhi'l-Kebir, Et-Tac ve'l-İklil

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye

ne ölçüde şart olduğu Âlimler arasında tartışılmıştır.

Konuyla ilgili bazı ayet-i kerimeler şunlardır:

﴿فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ﴾¹

*“Artık, âyetlerine inanan kimseler iseniz üzerine Allah’ın ismi anılarak kesilmiş hayvanlardan yiyin.”*¹

﴿وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ﴾²

*“Allah, yemek zorunda kaldıklarınız dışında size neleri haram kıldığım tek tek açıklamışken, üzerine adının anıldığı hayvanları yememenizin sebebi nedir. Gerçekten birçokları nefislerinin arzularına uyarak bilmeden (halkı) saptırıyorlar. Şüphesiz senin Rabbin, haddi aşanları çok iyi bilir.”*²

Bu ve emsali ayet-i kerimelerden kast edilen; Allah (Celle Celâluhû)’tan başkası adına kesilen hayvanların yenmesinin yasaklanması ve hayvanın Allah (Celle Celâluhû) adına kesilmesi mi, yoksa hayvan kesilirken Allah (Celle Celâluhû) adının telaffuz edilmesi mi, olduğu tartışılmıştır.

Âlimlerin çoğuna göre hayvan kesimi esnasında, hatırlayan kimsenin besmeleyi çekmesi şarttır. Besmeleyi söyleme imkânı olduğu halde kasten terk edilmesi durumunda o hayvanın eti yenmez.

Cumhura göre kesen kimsenin Müslüman veya Ehl-i Kitap olması, bu sonucu değiştirmez.³ Şu kadar var ki Malikiler, Ehl-i kitabın besmele çekmesini şart görmemişlerdir.⁴ Cumhura göre besmele çekmeye takati olmayan dilsizin besmele çekmesi şart değilken,

1) El-En am Sûresi: 118

2) El-En’am Sûresi: 119

3) El-Mevsuatu’l-Fıkhiyye el-Kuveyti

4) Minahu’l-celil Şerhu Muhtasari’l-Halil

Hanbelîlere göre, gökyüzüne doğru işaret¹ ederek veya besmeleye delalet edecek bir işaretle besmele çektiğini anımsatması yeterlidir.²

Besmelenin gerekli olduğunu bilmeyen kimsenin, kasten besmeleyi terk ederek kestiğinin yenilip yenilemeyeceği sahabe efendilerimiz (Allah onlardan razı olsun) arasında ihtilafıdır. Bu ihtilafa binaen mezhep müçtehitleri de ihtilaf etmişlerdir.³

Çoğumuzun evinde ilmihali bulunan asrımızın büyük fakihlerinden merhum Ömer Nasuhi Bilmen, besmeleyle ilgili şöyle der:

Hayvanları boğazlarken “tesmiye” de bulunmak, yani (Bismillah) demek lâzımdır. Bu hususta Hak Teâlâ'nın mübarek isimlerinden herhangi birini zikretmek de yeterli olur.

Meselâ **Allah-ü Ekber**, **Allah-ü A'zam** veya **Allah** denilmesi yeterli olur. Fakat Allah Teâlâ'nın ismini dua maksadıyla zikretmek yeterli olmaz.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي Allah'üm-meğfirli (Ey Allah'ım beni mağfiret eyle) denilmesi gibi. **Bismillâhi**, **Allâh-ü Ekber** denilmesi müstahaptır.

Besmele kasten terk edilirse, hayvanın eti yenilmez, haram olur. Fakat bir unutma neticesi olarak terk edilirse, boğazlanan hayvanın yenilmesine mani olmaz. Çünkü “nisyan” unutma, affolunmuştur. İmam Şafiî'ye göre yalnız boğazlama yeterlidir.

Besmele okunması, bir sünnet-i müekkededir, besmele bulunmasa, yani “Bismillâh” denilmese de hayvanın eti haram olmaz. Bu görüş, Ebu Hüreyre ile İbni Abbas (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayet edilmiştir. Şu kadar var ki bu görüş, diğer müçtehitlerin ittifakına muhaliftir, bununla beraber Şafiîlerce de besmeleyi terk etmek mekruhtur.⁴

Besmelenin sünnet olduğunu, kasten terk edilmesi durumunda kesilen hayvana bir zararı olmadığını savunanlar, yukarıdaki ayeti

1) Burada semaya bakmasından maksat dualarda elleri semaya kaldırmak gibi tazim bildiren bir iş yapmasıdır. Dilsiz, tazim bildiren işle besmele çektiğini ima etmeye çalışmıştır. Yoksa Allah semadadır gibi tecsim akidesinin makbuliyetine delalet değildir.

2) El-İnsaf

3) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-Kuveyti

4) Büyük İslam İlmihali Ö.N.B

kerimelere bir takım teviller getirmekle beraber Buhârî'nin rivayet etmiş olduğu Hazreti Ayşe hadisini delil olarak da getirmektedirler.

عن عائشة رضي الله عنها: أن قوما قالوا للنبي صلى الله عليه وسلم إن قوما يأتوننا باللحم لا ندري أذكر اسم الله عليه أم لا ؟ فقال سموا عليه أنتم وكلوه قالت و كانوا حديثي عهد بالكفر

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir; insanlardan bir gurup Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e gelerek şöyle dediler:

“Bazı insanlar bize et getiriyor ve biz bunların kesiminde Allah adının anılıp anılmadığını bilmiyoruz”.

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cevaben şöyle buyurdu:

- O etlerin üzerine Allah'ın adını anın ve ondan sonra onu yiyin.

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: **Bu insanlar henüz küfürden kurtulmuş (İslam'a girmiş) kimselerdi.**¹

Besmelenin gerekliliğini savunan cumhur şu şekilde cevap vermektedir: Hadîs-i Şerif karşı tarafın görüşünü doğrulamaz. Çünkü tartışma konusu; üzerine Allah adının anılmadığı bilinen etin yenilip yenilemeyeceğidir. Hadîs-i Şerif'te ise söz konusu olan et, üzerine Allah adının anılıp anılmadığı bilinmeyen ettir.

Hatta dahası Allah adının anıldığı zahir olup anılmadığında şüphe olan ettir. Bunu Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)'nin “onlar henüz Müslümanlığı kabul etmiş kimselerdi.” sözü de desteklemektedir.

Netice; söz konusu hadisi şerif, hayvanın nasıl kesildiğini bilmeyen kişinin satanın sözüne itimat ederek onu satın alıp yiyebileceğine işaret etmektedir. Hâlbuki Hadîs-i Şerif, Allah (Celle Celâluhû) adının anılmadığının kesin olarak bilinmediği durumdan bahsetmemiştir.

1) El-Buhârî 5083

Besmeleyi gerekli kılanlar, kesim esnasında besmeleyle ilgili dört şart aramışlardır:

1. Hayvanı kesen kimsenin bizzat kendisi besmeleyi çekmelidir. Besmeleyi hayvanı kesenden başka birisi çekecek olsa, kesen kimse de hatırında olduğu halde besmeleyi terk etse, o kesilen hayvanın eti helal olmaz.

2. Besmele, kesim için çekilmelidir. Kesimin dışında bir başka iş için besmele çekerek hayvanı boğazlayan kişinin kestiği yenmez. Zira besmele boğazlama için çekilmemiştir.

3. Allah Teâlâ'nın ismini dua veya benzeri şeyler kast edilmeksizin sadece boğazlanan hayvan için söylemelidir.

4. Her keseceği hayvan için özel besmele tayin etmelidir. Buna göre; üzerine besmele çektiği hayvanı bırakıp başka bir hayvanı kesecek olsa o hayvanın eti yenmeyecektir.¹

Besmele çekmenin vakti:

Hanefî ve Maliki fakihlerine göre, besmele çekmenin vakti kesim anıdır. Besmeleyi çekip aradan belli bir müddet geçtikten sonra hayvan boğazlanırsa bu caiz olmaz. Ancak kaçınılması mümkün olmayan gecikmeler zarar vermez.

Hanbelî mezhebinin sahih görüşüne göre; besmele, kesmek için elini hareket ettirdiği anda çekilmelidir.²

Hanefî fakihlerinden *İbn Abidin* haşiyesinde şöyle der:

Bir kimse, iki koyunu yatırıp Allah'ın adını andıktan sonra aynı anda kesim işlemini yapsa, koyunların her ikisi de helâl olur. Ancak koyunları sırasıyla kesecek olsa, ilk kesilen koyun helâl diğeri haram olur.

Boğazlamanın tekrar ettiği yerde besmeleyi tekrar etmek şarttır.³

1) Bedai'u's-Sanai'

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-kuveytî

3) Durru'l-Muhtar , Reddu'l-Muhtar

5. Allah (*Celle Celâluhû*)’tan başkası adına kesmemesi

Bu şart Kuran-ı Kerim’de sarahaten beyan edilmiş olduğundan Âlimlerin üzerinde sözbirliği ettikleri bir şarttır. Ancak Maliki mezhebinde Ehl-i kitaba özel bazı istisnalar vardır.

Bu şartlara ilave olarak bazı mezhepler tarafından üç şart daha gerekli görülmüştür.

6. Hayvanı boğazından kesmesi

Bu şart Malikilerin tek kaldığı bir şarttır. Buna göre hayvanı ensesinden aşağıya doğru kesmek caiz değildir.

Diğer mezheplere göre ise, enseden aşağıya doğru yapılan kesim mekruh olmasına rağmen hayvanın etini haram kılmaz. Yeter ki kesim bir anda yapılip hayvanın nefes borusu, yeme-içme borusu ve bunların arasında bulunan iki damar kesilmiş olsun.

7. Boğazlamayı bitirmeden elini kaldırmaması

Bu şartta tıpkı altıncı şartta olduğu gibi Malikilerin tek kaldığı bir şarttır. Ancak bu meseleyle ilgili bazı tafsilatlar vardır. Konumuzla yani makine kesimiyle alakalı olmadığından bu tafsilata girmeyi uygun görmüyoruz.

8. Kesim esnasında tezkiye/kesmeye niyet etmesi

Malikî, Şafiî ve Hanbelîlere göre kesen kişinin kesim esnasında tezkiyeyi/şer’i kesimi kast etmelidir. Buna göre mücerret öldürme kastıyla kesilen hayvan yenmeyecektir.

c) Kesim Aletinde Aranan Şartlar

Hayvana eziyet etmeden acı çektirmeden kanını akıtmak, kesim için gözetilmesi gereken bir kuraldır. Buna göre; hayvanları boğazlamak için damarları kesip kanı akıtacak herhangi bir âlet yeterlidir. Meselâ bıçak yeterli olduğu gibi, keskin kamaş kabuğu, cam parçası da yeterli olur. Şu kadar var ki, bu âlet, hayvana zahmet vermeyecek bir halde keskin olmalıdır.¹

1) Büyük İslam İlmihali Ö.N.B

Mezhepler, vucutta bulunan tırnakla veya dişle kesimin yapılması veya bunların vücuttan ayrıldıktan sonra kesim için kullanılmasını farklı değerlendirmişlerdir.

Makine Kesiminin İslam Fıkına Uygunluğu;

İslam fıkhına göre kesimin nasıl yapılması gerektiğini, ikinci bölümde inceledik. Verilen bilgiler ışığında, günümüz tavukçuluğundaki entegre (bütünleşmiş) sisteminde makineyle kesim ameliyesini tahlil etmeye çalışacağız.

Birinci bölümde de beyan edildiği gibi kesim tesisine gelen tavuklar kamyonlardan boşaltılarak konveyör sistemine takılırlar. Yani tavuklar baş aşağıya gelecek şekilde bantta bulunan tutamaklara ayaklarından takılırlar. Bu işlemde dinen herhangi bir mahsur yoktur, tabii ki hayvana eziyet vermemek şartıyla¹. Tavuklar baş aşağı uzunca bir hat üzerinde asılı oldukları halde ilerleyerek kesim yerine taşınırlar. Kesim makinesine bir-iki metre kala elektro şok havuzu dedikleri kendisine elektrik verilmiş suya sokulurlar.

Burada dikkat edilmesi gereken bir durum söz konusudur. Kendilerine şok için elektrik verilen tavukların bu merhalede ölme ihtimalleri vardır. Zira bu merhalede, elektro şok havuzunun su seviyesi pilicin boynunu bütünüyle içine alabilir -nitekim gittiğimiz tesislerde bunu müşahade ettik-.

Yani kesime giden tavuk, yaklaşık 15-20 saniye elektrik şokuna maruz kalırken aynı zamanda havayla irtibatı da kesilir ve nefessiz kalır. Bu safhada tavukların tümü ölmese de aralarında zayıf bünyeli olanların ölmesi muhtemeldir. Makine kesiminde bu ölenler bilinemeyeceğinden, diğerleriyle karışma ihtimali vardır.

Pakistan Âlimlerinden Muhammed Takiyy el-Usmani'yle mülakatı bulunan Üstadımız Halil Günenç hoca efendi bu zatın şöyle dediğini bize nakletmiştir: “Böyle bir tesisi gezdim ve birçok tavuğun öldüğünü müşahade ettim.”

1) Bu işlem hayvana eziyet verse bile onun etini haram kılmaz.

Ancak bizim gezip gördüğümüz İslam hassasiyetine sahip kişilerin tesislerinde sersemleştirmek için tavuklara 38-40 volt elektrik verildiğini ve takriben 15 saniye suda kaldıklarını müşahade ettik. Şoktan çıkan tavukların kesime girmeden, en zayıflardan 8-10 tanesini kenara aldığımızda takriben bir dakika sonra ayıldıklarını gördük. Bu safhada daha bir titiz davranarak voltajın seviyesinin ayarlanması bu tür problemleri ortadan kaldıracaktır. Nitekim bizatihi gezdiğimiz tesislerde bunun uygulanabilirliğini de gördük.

Burada hemen şunu da belirtelim: Elle kesim yapan kesimhaneler de, bu kısma kadar olan işlem makine sisteminde olan işlemle aynıdır. Elektro şoktan çıkan piliçler kesim şeridine geldiklerinde kafaları kesilir.

Makine kesiminin caiz olup olmadığı muasır Âlimler arasında tartışılmıştır. Cevaz verenler olduğu gibi, vermeyenlerde olmuştur. Şu bir gerçektir ki bu tür kesimlerin, kitaplarımızda mevcut İslami usullere bütünüyle uygun bir kesim olmadığı zahirdir. Böylesi bir kesim, Şer'i kesim için gerekli olan bazı şartları içermediğinden şüpheli hatta şüpheden öte mahzurludur. Dolayısıyla ihtiyat bu kesimin caiz olmadığını seçmek olacaktır.

Belki şöyle denebilir: İnsanların geneli bu hususta sıkıntı içerisindedir. Böyle bir konuda caiz olduğunu seçmek ihtiyata daha uygun değil midir?

Cevaben hayır diyebiliriz. Zira makine kesimi tek ve alternatifi olmayan umum-i belvâ değildir. Aksine el kesimi yapan birçok firma vardır. Nitekim bazı firmaları gidip denetlediğimizi söylemiştik.

Makine kesiminin ihtiyat gereği caiz olmadığını söylememizi gerektiren iki ana sebep vardır.

1. İslami usullere göre kesilmesi gereken yerden kesilmeme ihtimali. Şöyle ki; şok havuzundan çıkan tavuğun süratle dönen bıçaklara neresinin isabet edeceği kesin değildir. İhtimal ki tavuk kesilmesi gereken boğazından kesilmemiştir. Bu ise haram ve helal olma ihtimalini yenilmeye namzet bir piliçte toplamıştır.

Yukarıda zikrettiğimiz Hâdis-i Şerif'ten alınmış mukarrer fıkıh kuralı gereği haram olması tercih edilecektir. Bir şey hakkında helal ve haram olduğuna dair farklı iki gerekçe (ihtimal) bulunursa, haram olması, helal olması üzerine tercih edilir.

Ayrıca kesim yapan makinenin süratle dönen keskin bıçakları vardır. Baş aşağı olan tavuğun boynunu anında damarlarıyla birlikte kesebilir. Bu da, canı tam çıkmamış hayvanın kafasını gövdesinden ayırmasına sebep olur. Bu, hayvanı haram etmese de mekruhtur.¹

2. Makine kesiminde her bir tavuk için besmele çekilmemiş olması.

Fıkıh kitaplarının beyanına göre; bir bıçakla yan yana yatan iki hayvanı tek besmele ile kesmek caizdir. Fakat bir besmeleyle ardı ardına iki hayvanı kesmek caiz değildir. Makine kesiminde birer birer baştakinden başlayarak sonuncu tavuğa kadar kesilir.

Kişinin düğmeye bastığı anda besmele çektiğini düşünecek olsak, bu besmele ilk önde bulunan tavuğu helal etse de ardından gelen tavukları helal etmeyecektir. Bu da haliyle besmelesiz kesilmiş hayvan problemini doğuracaktır.

Bu hususta cumhur şu Ayet-i Celile'yi delil almaktadır.

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

“Üzerine Allah adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuskusuz bu büyük bir günahıdır. Gerçek şu ki şeytanlar dostlarına sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara itaat edecek olursanız siz de müşriklerden olursunuz.”²

1) Bak; ikinci bölüm

2) En'âm Sûresi: 121

Sonuç olarak; Makine kesiminde fıkıh açısından birçok problem vardır. Bir kısmı bir takım tedbirlerle önlenilebilse de zikredilen iki ana sebepten ötürü caiz olmayacağı kanaatindeyiz.

Makine kesimi güncel bir meseledir. Klasik İslam Fıkıh kaynaklarına inildiğinde bu konuyla alakalı açık ibareler bulunmadığı da ehline malumdur. Bu, Kur'an'dan, Sünnetten ve fıkıh kurallarından veya müçtehitlerin fetvalarından tahriç metoduyla elde edilmesi gereken bir meseledir. Bu konuda farklı görüşler olabilir. Biz, diğer görüşlerin doğru olma ihtimalini de göz önüne tutarak meselede kesin hüküm olarak haramdır demedik. Ancak kanaatimiz caiz olmadığı yönündedir.

Bu meselenin cevazına dair öne sürülen; Makine kesiminin zamanın zaruriyatından olduğu iddiasını kabul etmiyoruz. Zira ziyaret ettiğimiz firmalarda ihtiyaç miktarı pilicin elle kesim sonucunda karşılanabileceği kanaatine vardık.

Ayrıca; bir Müslüman, helal gıdanın kendisi için ne kadar önemli olduğunu hatırlından çıkarmamalıdır. Zira bunun diğer ibadetler üzerine tesiri olduğu hepimizin malumudur. İnsanoğlunun vücudunda vazife gören tüm azalar enerjisini mideden almaktadır.

Şayet mide haram veya şüpheli gıdalarla doldurulacak olursa hiç şüphesiz göz kulak emsali diğer uzuvlar da haramla beslenmiş olacaktır. Bu şekilde beslenen uzuvlar Allah Teâlâ'nın rızası doğrultusunda hareket etmesi güç olacaktır. Aksine harama bakmaktan, haramı dinlemekten haz alacaktır. Aynı şekilde haramla beslenen el ve ayak emsali uzuvların helal yönde kullanılması zorlaşacak, haram işlerle meşgul olmak isteyeceklerdir. Zira uzuvların beslenmesi haramla olmuştur. Ve sonuç olarak el, ayak, göz, kulak emsali uzuvlar haramdan zevk alacağından ibadetten zevk almayacaklardır.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi: **Kişi Ya Rab, ya Rab! Diye yalvarıyor. Hâlbuki onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, gıdası haramdır. Böylesinin duası nasıl kabul edilsin¹⁾** duaları kabul olunmayacaktır.

1) Müslim 1686

NECASETLERİN TEMİZLİĞİ

198-SUÂL:

ELBİSEYE VEYA BEDENE İSABET EDEN MENİ,
NASIL TEMİZLENMELİ?

Cevap: Esasen necis şeyler su ile temizlenmelidir. Fakat bazı şeylerin temizliğinde silmek, yakmak, kimyasını değiştirmek ve ovalamak yeterli görülmüştür. Bunların her birerleri yerine göre temizleyici olarak kabul edilmiştir.

Alâuddin es-Semerkindî (ö.538), *Tuhfetu'l-Fukaha* adlı eserinde şöyle der: Elbisede bulunan kurumuş meni, ovalamakla temiz olur. Bu şekilde temiz kabul edilmesi istihsanın gereğidir.

Kıyasın gereğine göre; elbisede bulunan meni nasıl olursa olsun ancak yıkamakla temiz olur. Fakat yaş haldeki meninin sadece yıkamakla temizleneceğinde Hanefî Âlimleri arasında ittifak vardır.¹

Bu konunun dayandığı delillerden biri de Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)'den gelen şu eserdir:

عن عائشة قالت: "كنت أفرك المني من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا كان يابساً وأغسله إذا كان رطباً"

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: **Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in elbisesindeki meniye, kuru olduğunda ovalayarak, yaş olduğunda yıkayarak temizlerdim.**²

Vücuda isabet eden meninin temizliği için iki durum söz konusudur.

1) Tuhfetu'l-fukaha

2) Ed-Dârakutnî

1. Meninin yaş olduğu durum. Bu durumda meninin sadece yıkamakla izale edilebileceğinde Hanefî Âlimleri arasında söz birliği vardır.

2. Meninin kuru olduğu durum. Bu durumda, üzerinde kurumuş meni bulunan vücudun ovmakla temiz olup olmayacağına dair mezhepte iki ayrı rivayet vardır. El-Kasani' (ö.587) **Bedai'u's-Sanâi** adlı eserinde bu rivayetleri şöyle nakletmiştir.

a) Hasan bin Ziyad'ın, Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den yaptığı **Nadiru'r-Rivâye**'ye göre: Üzerinde kurumuş meni bulunan vücut, ovmakla temiz olmaz. Zira kıyasın gereğine göre beden veya elbiseye isabet eden meni, ovalamakla izale edilemez. Şu kadar var ki elbise-deki kurumuş meninin ovalamak suretiyle izale edilmesi kıyas dışı olarak Hâdis-i Şerif'le sabit olmuştur.

Bedene isabet eden kurumuş meninin ovmakla izale edilememesini kıyas dışı bırakacak nass olmadığından kıyasın gereği olarak kalmıştır.

b) İmam Kerhî'nin rivayetine göre; vücuda isabet eden kurumuş meni ovmakla izale edilir ve beden temizlenmiş olur. Zira meninin isabet ettikten sonra üzerinde kuruduğu elbisenin ovalamakla temizlenebileceğini ifade eden Hadîs-i Şerif, aynı zamanda meninin isabet ettikten sonra üzerinde kuruduğu vücudun temiz olabileceğini evleviyetle ifade edecektir. Malumdur ki meninin elbiseye sirayeti, bedene nispetle daha fazladır. Şu halde kurumuş meninin isabet ettiği elbise ovalamakla temiz oluyorsa, kurumuş meninin isabet ettiği vücudun temiz olacağı aşîkâr olmalıdır.¹

El-Hidâye sahibi El-Merğînânî' bu görüşün Ebu Hanife'den bir rivayet olduğunu, önceki görüşün ise **Maverau'n-Nehir** fakihlerine ait olduğunu söylemiştir.²

Beden, isabet eden meniyi emerek içeri doğru çekeceğinden, meninin cüssesi kalmayacaktır. Bu da haliyle ovulmasını zorlaştıracak

1) Bedai'u's-Sanâi

2) El-Hidâye

hatta imkânsız kılacaktır. Öyleyse ihtiyat, kurumuş meninin isabet ettiği vücudun suyla temizlenmesidir.

El-Muhitu'l-Burhani adlı eserde, Fakih Ebu İshak El-Hafiz'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Kurumuş meninin ovmakla izale edilebilmesi ancak, erkeğin cinsel organında başka necaset bulunmayıp meninin çıktığı duruma aittir. Cinsel organda başka bir necasetin bulunmayışı bevl ettikten sonra taharet almasıylaadır. Yani cinsel organını yıkamasıylaadır. Nitekim Hasan bin Ziyad'm Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den rivayeti de bu yöndedir.¹

İbnu'l-Humam (ö.861), *Fethu'l-Kadir* adlı eserinde El-Fazlî'den şöyle nakletmiştir: Kadının menisi ince olduğundan ovalamakla izale edilemez.² Ez-Zeylaî (ö.743)'nin *Tebyinu'l-Hakaik*'inde de böyledir.³

Ezcümle: Vücuda isabet eden meni ister yaş ister kuru olsun, suyla izale edilebilir.

Elbise üzerinde kurumuş olan meni ise suyla izale edilebileceği gibi ovalamakla da izale edilebilir. Ancak beden üzerinde bulunan kurumuş meninin ovmakla izale edilebileceğini söyleyenler varsa da ihtiyat suyla yıkayarak izale edilmesidir.

199-SUÂL:

İÇİNE TUZ ATILAN ŞARAP, BELLİ BİR MÜDDET
BEKLEMEKLE SİRKEYE DÖNÜŞTÜKTEN SONRA
TEMİZ OLUYOR. BUNA GÖRE ŞARABIN
DÖKÜLDÜĞÜ ELBİSEYİ, TUZ DÖKEREK TEMİZLEMEK
MÜMKÜN OLUR MU?

Cevap: El-Kâsânî (ö.587) *Beda'iu's-Sanâî* adlı eserinde şöyle der: Elbise üzerine şarap döküldükten sonra üzerine tuz atılıp sirkeye dönüştükçe kadar bekletilse de yıkanmadıkça temiz olmayacaktır.

1) El-Muhitü'l-Burhânî

2) Fethu'l-Kadir

3) Tebyinü'l-Hakaik

Aynı şekilde, elbiseye üzüm suyu dökülecek olsa şaraba dönüşecek kadar bir zaman bekletilmesiyle pislenmiş olmaz.¹ İbn Nuceym (ö.970)'in *el-Bahru'r-Raik* adlı eserinde de böyledir.²

200-SUÂL:

SERT VE PÜRÜZSÜZ OLAN BIÇAK VEYA AYNA EMSALİ NESNELERİN, ÜZERİNDEKİ NECASETİN GİDERİLMESİNDE SUYUN KULLANILMASI ŞART MIDIR?

Cevap: Burhanu'd-Din ibn Maze (ö.616) *El-Muhitu'l-Burhanî* adlı eserinde şöyle der:

Nakışsız ve pürüzsüz olan kılıç ve bıçak benzeri sert bir şey üzerindeki necaset, yıkamakla izale edilebileceği gibi silmekle de izale edilmiş olur.³

El-Kâsânî (ö.587), *Beda'iu's-Sanâî* adlı eserinde yukarda zikredileni naklettikten sonra bazı Âlimlerin şöyle dediğini aktarır: Anlatılan bu durum yaş olmayan necasetler hakkındadır. Şayet necaset yaş olacak olsa su ile temizlenmedikçe necis olma hali devam edecektir.⁴

Ez-Zeylaî (ö.743), el-*Kenz* üzerine yapmış olduğu *Tebyinü'l-Hakâik* adlı haşiyesinde şöyle der:

Nakışsız ve pürüzsüz olan kılıç ve bıçak benzeri sert cisimlerin üzerindeki necaset, silmekle izale edilmiş olur.

Ancak bazıları bu temizliğin hakiki bir temizlik olduğunu söylemişlerdir.

Buna göre; üzerinden silinerek necasetin izale edilmiş olduğu bir bıçakla, karpuz ve et emsali yiyecek türleri kesilecek olsa temiz olacaklarından dolayı yenilmeleri de caiz olacaktır.

1) Beda'ius-Sanâî

2) Bahru'r-Raik

3) El-Muhittü'l-Burhanî

4) Beda'ius-Sanâî

Bazıları ise, böyle bir bıçağın temiz olması için silinmesini yeterli görmüşlerdir. Fakat bu temizliğin, hakiki bir temizlik değil bilakis bıçak üzerindeki necaseti azaltan bir temizlik olduğunu söylemişlerdir.

Buna göre; üzerindeki necaset silinerek izale edilmiş olan bir bıçakla, karpuz ve et emsali yiyecek türleri kesilecek olsa bıçak hakikaten temiz olmayacağından onunla kesilmiş olan şeylerin yenilmeleri de caiz olmayacaktır.¹

Ezcümle: Nakış veya pürüzü olmayan kılıç ve bıçak emsali sert bir şey üzerindeki necaset, yağ veya kuru, sıvı veya katı olsun her halükarda yıkamakla temiz olduğu gibi, silmekle de temiz olur. Fetva da buna göredir.²

201-SUÂL:

KAN VE İDRAR EMSALİ NECASET BULAŞMIŞ BİR ELBİSE MEYVE SUYU İLE YIKANACAK OLSA TEMİZ OLUR MU?

Cevap: Başlıca sular iki kısımdır.

a) Mutlak su: Su denildiğinde akla ilk gelendir. Pınar, kuyu, nehir, deniz, yağmur, dolu ve kar suları mutlak sulardır. Deniz suyu gibi, tuzlu veya pınar suyu gibi tatlı olması suyun mutlak su olmasına engel değildir.

Hükmi: Bununla hakiki ve hükmi necaseti temizlemek caizdir. Yani bu emsal sularla abdest ve gusül almak caiz olduğu gibi, elbise veya beden üzerindeki görünen necasetleri izale etmek de caizdir.

b) Mukayyet su: Temiz ve yağ olan şeylerden sıkılarak elde edilen sulardır. İki kısımdır: Aslî ve Gayr-i Aslî. Ağaç ve meyve emsali şeylerden elde edilen sular gibi.

1) Tebyinü'l-Hakaik

2) El-Fetava'l-Hindiyye

Hükmü: Bu emsal sularla abdest ve gusül alınmaz. Hakiki necaseti temizleyip, temizleyemeyeceği Müçtehit İmamlarımız arasında ihtilafıdır.

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'a göre bu emsal sular hakiki necaseti izale etmekte kullanılabilir.

İmam Muhammed ve İmam Züfer (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre ise, kullanılamaz.¹ Tercih edilen ve fetva verilen görüş evvelkisidir.²

İmamlar arasındaki bu ihtilaf; sıkıldığında elbiseden damlayabilecek derecede akıcı olan mukayyet sulara dairdir. Sıkıldığında damlamayacak olan zeytinyağı ve susam yağı emsali şeylerle temizlik yapılamayacağına ise söz birliği vardır.³

İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'dan yapılan bir rivayete göre; mukayyet su ile hakiki necasetin temizlenebileceği mutlak değildir. Yani beden üzerinde bulunan hakiki necasetler temizlenebilirse de, elbise emsali beden dışında bulunan hakiki necasetler temizlenemez. El-Bâberti (ö.786), *El-Hidâye* üzerine yapmış olduğu haşiyesinde, bu görüşü naklettikten sonra, zafiyetine dair gerekçeler getirmiştir.⁴

Ezcümle: Bedende veya elbisede bulunan hakiki necasetin temizlenmesi için mukayyet su kullanılabilir.

202-SUÂL:

NECASETİN İSABET ETTİĞİ TOPRAK, KURUDUKTAN SONRA TEMİZ OLUR MU?

Cevap: Necasetin isabet ettiği toprak, kuruyup eseri yok olduktan sonra temiz olur. Artık üzerinde namaz kılmakta bir beis yoktur.⁵ Ancak *Zâhiru'r-Rivaye'de mezkûr olduğu üzere* bu topraktan teyemmüm almak caiz değildir.⁶

1) Tuhfetü'l-Fukâha.

2) El-Hidâye

3) Tuhfetü'l-Fukâha.

4) El-İnâye.

5) El-Mebsûtu's-Serahsî

6) Tuhfetü'l-Fukaha

İbn Nuceym (ö.970) *El-Bahru'r-Raik* adlı eserinde, necaset isabet ettikten sonra kuruyup eseri yok olan toprak, üzerinde namaz kılınabilmesi için temiz kabul edilmişken ondan teyemmüm almamamış şöyle izah eder: Kuruyarak temiz olan bir şeyden necaset tamamen yani aslından sökölüp gitmiş olmaz. Belki sadece azalır.

Necasetin azı her ne kadar namaza mani olmasa da abdestin halefi olan teyemmüme manidir.¹

Allah Teâla şöyle buyuruyor:

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

“O zaman tertemiz bir toprak ile teyemmüm ediniz”²

203-SUÂL:

TUVALET KÂĞIDI KULLANMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Tuvalet ihtiyacını gördükten sonra dışkı ve idrar yollarını temizlemeye “istinca/taharet” denir.³ Kuşkusuz bunun suyla yapılması en güzel olanıdır.⁴

Allah Teâlâ hazretleri, temizliklerini suyla yapan “*Ehl-i Kuba*”yı övmüştür:

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

“Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.”⁵

İslam medeniyetinin vasıflarından biri de suyla taharet almaktır. Ayrıca suyla yapılan temizlik sebebiyle Müslümanların beden ve el-bise temizliği, batılılar tarafından hayranlıkla karşılandığı bilinmektedir.

1) Bahru'r-Raik

2) Nisâ Sûresi: 43

3) Ed-Dürrü'l-Muhtar

4) El-Fetava'l-Hindiyye

5) Tevbe/108

Taharetin suyla alınması daha güzel ise de, su dışında taş ve emsali şeylerle yapılması da mümkündür. Şu kadar var ki su dışındaki şeylerle temizliğin yapılabilmesi için fıkıhın ön gördüğü bazı şartlar vardır.

Bu şartlar cümlesinden olarak, taharette kullanılacak olan şeyin insanlar için değer taşıyan veya mukaddes sayılan şeylerden olmaması gerekir.¹

Şöyle ki; eğitim ve ilim aracı olarak kullanılan kâğıdın taharet aracı olarak kullanılması caiz görülmemiştir.

İbn Abidin, *ed-Durrü'l-Muhtar* adlı esere yapmış olduğu *Reddü'l-Muhtar* adlı haşiyesinde, bu konuyla ilgili gerekli nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: Taharet aracı olarak kullanılması caiz olmayan kâğıt, yazma amacıyla üretilip üzerine yazı yazılabilecek olan kâğıttır.²

Bu talilden yola çıkarak; taharet için kullanılması caiz olmayan kâğıdın, üzerinde ahlak dışı veya dini yazı olması ya da olmaması sonuca tesir etmeyecektir. Şu kadar var ki; günümüzde tuvalet kâğıdı olarak kullanılan kâğıtlar, üzerlerine yazı yazılması için üretilmediği gibi, yazı amaçlı kullanılmaya da elverişli değillerdir. Bu yüzden bunların kullanılması sair kâğıtların kullanılmaları gibi değerlendirilemeyecektir. Caiz olmadıklarına dair bir başka delil bulunmadıkça caiz olmaları iktiza edecektir.

Şafiî mezhebinde, üzerinde dini ibareler veya tıp, aruz, nahiv, hesap emsali şer'i ilimlere yardımcı faydalı ibareler yazılı kâğıdın taharet aracı olarak kullanılması caiz değildir. Ancak müstehcen ve ahlak bozucu ibarelerin yazıldığı kâğıdın kullanımında bir beis görmemişlerdir.

Şemsu'd-Din Muhammet bin el-Hatip el-Şirbinî'nin *El-Minhaç* üzerine yapmış olduğu *Muğni'l-Muhtaç* adlı şerhinde de böyledir.³

1) Reddü'l-Muhtar

2) Reddu'l-Muhtar

3) Muğni'l-Muhtaç

HAYIZ

204-SUÂL:

HAYIZLI VEYA LOĞUSA BİR KADIN NELERİ YAPABİLİR, NELERİ YAPAMAZ?

Cevap: Farz, vacip, Sünnet, nafile hiçbir namaz kılamaz, tilavet veya şükür secdesi yapamaz. Bunların edalarını yapması gerekmediği gibi, daha sonra kazalarını da yapması gerekmez. Buna rağmen vakit girdiği zaman abdest alıp namazını eda edebileceği kadar oturup tesbih ve dua ile meşgul olması müstehaptır.

- Farz, nafile hiçbir oruç tutamaz. Farz olan orucu daha sonra kaza etmesi gerekir.

Gündüz vaktinde bir an dahi kan göreceksin olsa, velev ki akşam vakti girmeden az önce görmüş olsun, tutmuş olduğu oruç fasit olacaktır. Tutmuş olduğu bu oruç nafile olsa bile daha sonra onu kaza etmesi gerekir. Çünkü nafile oruca başlamasıyla birlikte onu tamamlamak üzerine vacip olmuştur. Sünnet veya nafile namaz hakkında da hüküm böyledir.

Farz namaza başladığı anda hayız olsa daha sonra onu kaza etmez. Zira farz namaz başlamakla değil, Allah Teâlâ'nın farz kılmasıyla gereklı olmuştur. Vaktin sonunda hayız olduğu anlaşılacak bir kadına ise daha başından namaz farz olmamıştı denebilir.

- Belirli bir günü oruç tutmayı ya da o günde iki rekât namaz kılmayı adayan/nezreden bir kadın, o gün hayız olacak olsa daha sonra kaza etmesi gerekir. Çünkü yapmış olduğu nezir sahihtir.

Fakat “hayızlı olacağım şu günde şu kadar namaz kılayım veya oruç tutayım” diye nezirde bulunan kadına hiçbir şey gerekmez. Çünkü bu şekilde yapacağı nezri sahih değildir.

• Kur'an okuma niyetiyle bir ayetten daha az olsa da tilavet yapamaz. Fakat Kur'an okumayı kastetmediği durumlarda, dua niyetiyle kısa ayetleri veya şükretmek için "**elhamdülillah**" bir işe bereketle başlamak için "**bismillah**" diyebilir.

Bu şekilde bir ayetten daha az miktarda Kur'an lafızlarını söylemek mekruh değildir. Uzun ayet okumak ise caiz değildir.

• Kur'an öğreten hayızlı kadın, Kur'an-ı Kerim'i her iki kelime arasını ayırarak, kelime kelime okuyabilir. Bitiştirerek okuyamaz.

• Kunut dualarını ve sair duaları okuması mekruh değildir.

• Kur'anı Kerime bakması da mekruh değildir.

• Üzerine tam bir âyet yazılı olan herhangi bir şeye tutamaz. Yine tefsir, fıkıh, hadis kitaplarına tutamaz. Çünkü onların içinde muhakkak âyet bulunur.

• Kur'an-ı Kerim'in bitişik olan cildine veya sayfalarının kenarındaki boş yerlerine tutamaz. Zira Kur'an denildiğinde tümü anlaşılır. Ve Kur'an-ı kerim'e daha saygılı olmanın da gereğidir.

• İçerisinde Kur'an olan, çanta, kılıf gibi Mushaf'a bitişik olmayan şeylere tutabilir, taşıyabilir.

• Elbisesinin yeni/kol ağzı ile Kur'an'a tutabileceğini söyleyenler olmuşsa da, yeni/kol ağzı kişiye bitişik olduğu için onunla Mushaf'a dokunamaz diyenlerin görüşü daha evlâ ve Kur'an-ı kerime karşı daha bir hürmettir.

• Kur'an-ı Kerim ayetlerini yazmasında ihtilaf vardır. İbnu'l-Hümmam (ö.861) bir beis yoktur demiştir. Çünkü kalem munfasıl bir vasıta¹dır. Fakat el-Birgivî (ö.981), **Tuhfetu'l-Fukaha** sahibi Alâuddin es-Semerkindî (ö.538) ve birçoklarının tercihinine göre, yazamaz.

• Zaruret halinin dışında mescide giremez. Mescit dışında cenaze namazı kılınan yerlere girmesinde bir beis yoktur.

1) Fethu'l-Kadir

- Kabirleri ziyaret etmesi caizdir.
- Kâbe'yi tavaf edemez.
- Günümüzde sa'y yapılan alana (Sefa Merve arasına) giremez. Zira önceki fakihler, mescit dışında olduğu için bu alana girebileceğini söylemişlerdir. Fakat günümüzde bu yer mescide ilhak olmuştur.
- Kocasıyla cinsi münasebette bulunamaz.
- Kocasıyla oynaşması esnasında kocası, göbek ile diz kapağı arasını elleyemez. Fakat göbek ile diz kapağı arasını örtü üzerinden ellemesinde bir beis yoktur. Sair yerleri ise önceki hali gibi helaldir. İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)*'e göre ise sadece kadının tenasül uzvuna dokunamaz.

• Hayız veya nifas kanı kesildikten sonra gusül alması vaciptir. Gusül alma imkânı yoksa teyemmüm alması vaciptir.

Anlatılan bu hükümlerde hayız gören kadınla loğusa olan kadın arasında herhangi bir fark yoktur.

Loğusa kadın için geçerli olmayıp hayızlı kadın için geçerli olan hükümler ise şunlardır:

- Kadın iddetinin bitmesini hayızla hesaplar.
- Cariye istibrasını (rahminin boş olup hamile olmadığını) hayızla yapar.
- Bir kız hayızla buluğa erebilir. Yani hayız gören kız buluğa ermiş olur. Fakat loğusalıkla bir kız buluğa ermiş olmaz. Çünkü loğusalıktan önce hamile olacağı için, loğusalıkla değil hamilelikle buluğa ermiş olur. Sünnet olan talak ile bid'at olan talakın arasını hayız ile ayırabilir. Çünkü hanımını birden fazla talakla boşayacak kişi, talakın sünnete uygun olması için birinci boşadım sözüyle ikinci boşadım sözü arasını bir hayız ile ayırmalıdır. Aksi halde boşama işi bidat ve günah olacaktır. Nifas ile ayırması ise düşünülemez. Çünkü nifastan önce doğuracağı çocukla zaten iddeti bitmiş olacaktır.

205-SUÂL:

KOCANIN HAYIZ HALİNDEKİ HANIMIYLA
İLİŞKİYE GİRMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kocanın, hayız halindeki hanımıyla ilişkiye girmesi büyük günahlardan olup Ayet-i Kerime ile haram kılınmıştır. Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٣٣﴾

Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: “O bir ezadır (rahatsızlıktır). Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah’ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.”¹

Bunu helal gören küfre girmiş olur. Allah korusun böyle bir harama düşen koca, tövbe ve istiğfar etmelidir. Bazı Âlimler tövbe ve istiğfarın yanında; eğer hayızın ilk günlerinde ilişkiye girmiş ise 1 dinar, son günlerinde girmişse yarım dinar sadaka vermesini mendup görmüşlerdir.²

Ayrıca şehvetsiz de olsa diz kapağından göbeğe kadar olan yere çıplak vaziyette dokunması caiz değildir. Bu yere örtü üzerinden dokunabilir.

Diz kapağından göbeğe kadar olan yerin dışındaki yerler hakkında hayız hali ile temizlik hali arasında fark yoktur. Yani normal hallerde ne yapabiliyorduyse hayız halinde de onları yapabilir. Bu görüş İmam Malik, İmam Şafi, İmam Evza’i ve İmam Ebu Yusuf’un (Allah onlara rahmet etsin) görüşüdür.

1) Bakara Sûresi: 222

2) Bir dinar, bir miskal, yani yüz arpa (yaklaşık 4,5 gram) ağırlığında bulunan altın sikkedir.

İhtiyata en uygun olan da bu görüştür. İmam Muhammed ve Sufyan es-Sevrî'ye (Allah onlara rahmet etsin) göre ise sadece fercine/cinsel organına çıplak halde dokunamaz. Onun dışında serbesttir. Bu görüş aynı zamanda el-Hasan b. Ziyad'ın, Ebu Hanife'den (Allah onlara rahmet etsin) rivayetidir.

Kocanın, hayız halindeki hanımına bakması ise hayız olmadığı önceki durumu gibi caizdir.¹

206-SUÂL:

KADININ GÖRDÜĞÜ KAN RENKLERİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kadının halis beyazın dışında görmüş olduğu renkler hayızdır.

Kadınlar, Hazreti Âişe (Allah ona rahmet etsin)'ye rengi sarı olan kanın bulunduğu adet bezini gönderdiklerinde, "Kireç gibi beyazı görünceye kadar acele etmeyin." derlerdi.²

Hayız kanının renkleri; kırmızı, siyah, sarı, yeşil, bulanık su rengi ve toprak rengidir.

Bulanık su rengi konusunda İmam Ebû Yusuf (Allah ona rahmet etsin), adet günlerinin başında görülmesi halinde hayız olmayacağını, sonunda görüldüğü zaman ise hayız olacağını belirtmiştir.³ Zira hayız kanı damardan gelmez. Aksine rahimden gelir. Rahimdeki kan ise temizlik döneminde orada toplanır ve hayızın başlamasıyla birlikte bulanık olmaksızın saf bir şekilde çıkar. Damardan gelen (istihaze) kanı ise evvela bulanık renk olarak gelir, sonrasında sâfi olarak gelir. Buna bağlı olarak başlangıçta bulanık renkte gelen kanın rahimden değil de damardan geldiği bilinmiş olacaktır. Damardan gelen bir kanın hayız olamayacağı hadis-i şerifler ışığında âlimlerin söz birliğiyle.⁴

1) El-Mebsût, es-Serahsi 10/159-160. et-Taliku'l-Mumecced Ala Muvatta Muhammed 1/318.

2) Tebyînü'l-Hakâik c.1 s.160, Bedîu's-Sanâî' c.1 s.286

3) Mebsût s.167

4) Bedâiu's-Sanâî' c.1 s.287

Fakat tercih erbabı halis beyazın dışında görülen her türlü kan ile âdetin başlayacağını söylemişlerdir. Yani İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'in görüşünü tercih etmişlerdir.

207-SUÂL:

KADININ GÖRDÜĞÜ KAN KAÇ ÇEŞİTTİR?

Cevap: Kadının gördüğü kan üç çeşittir. Hayız, nifas ve istihaza.

Hayız: Lügatte akmak manasına gelir.

”حاض الوادي”

Vadi (de ki su) aktı” denir.

İstilahta: Hamilelik veya doğumda olmayan ve hastalıktan beri olan yetişkin bir bayanın malum günlerde rahminden gelip ferc-i dâhilinden çıkan kandır. Bu kan hükmi de olabilir.

Nifas: Son altı aydır doğum yapmamış hamile kadının, çocuğun ekserisini doğurmasının ardından 40 gün sonrasına kadar, rahminden gelip ferc-i dâhilinden çıkan kandır. Bu kan hükmi de olabilir.

İstihaze/özür kanı: Hayız ve nifas olmayan bir özür kanıdır. Rahimden gelmez. Ferc-i dâhilden gelip dışarı çıkar. Buna dem-i fasit de denir.

208-SUÂL:

KADININ GÖRDÜĞÜ KANLARIN HANGİSİ İSTİHAZE/ÖZÜR KANIDIR.

Cevap: Fasit/istihaze kanı 7 türdür.

1- Dokuz yaşından küçük kızın gördüğü kan istihaze/özür kanıdır. Yani bir kızın hayız olabileceği en düşük yaştan daha aşağı bir yaşta gördüğü kan özür kanıdır.

Bu en düşük yaş ihtilafıdır; kimileri 7, kimileri 6, kimileri de daha değişik görüşler belirtmişlerdir. Tercih edilen görüş; çoğunluğun görüşü, yani 9 yaşında olmasıdır.¹

2- Hayızdan kesilmiş âyise kadınların kırmızı ve siyahın dışında gördükleri kan istihaze/özür kanıdır. Âyise (hayız görmekten ümit kesen kadın) yaşının ne olduğu konusunda ihtilaf vardır. Tercih edilen görüş, 55 yaşında olmasıdır. Bu yaşa varmış olan kadın saf kırmızı ve siyahtan başka renkte bir kan görürse özür kanı kabul edilir. Saf kırmızı ve siyah görürse hayız sayılır. Bu durumda âyise olmasına bakılmaz.²

3- Gebelik döneminde hamile kadının gördüğü kan istihaze/özür kanıdır.

4- İlk hayız görenin 10 günden sonra ikinci hayzına kadar gördüğü kan veya ilk doğum yapanın doğumun akabinde 40 günden sonra sürekli gördüğü kan, hayzı başlayana kadar istihaze/özür kanıdır.

5- Hayız müddeti olan üç günden az görülen kan istihaze/özür kanıdır.

6- Adet günlerine tesadüf eden üç gün kanla birlikte 10 günden fazla kan gören kadının adet günlerinden sonra ikinci hayzına kadar gördüğü kan istihaze/özür kanıdır.

Mesela; âdeti 5 gün olan kadın, bu adet günlerinde en az üç gün kan görmesi ile birlikte kan devam edip 10'u aşarsa, bu 5 günden sonraki günlerde görülen kanların tamamı özür kanıdır. Bu kadın bu 5 günden sadece son 3 günü kan görüp ve ondan sonra kan devam edip 10 günü aşarsa durum yine aynıdır, yani 3 günden sonra görülen kanlar istihaze/özür kanıdır.

7- Adet günleri içerisinde üç günden az kan gördüğü halde toplam 10 günden fazla kan gören kadının, adet günlerinin sayısını/miktarını kan gördüğü günden itibaren saydıktan sonra ikinci hayza kadar gördüğü kan istihaze/özür kanıdır.³

1) El-Mebstû

2) Reddül-Muhtâr - İbn-i Âbidîn

3) Menheli'l-Vâridîn Min Bihari'l-Feyz Ala Zühri'l-Müteehhilin (Resaili İbn Âbidîn, hayız risalesi) 1/98-99

Mesela; âdeti hayızda 5 gün, temizlikte ise 25 gün olan kadın, 5 gün kan, 28 gün temizlik, ardından 12 gün kan görse, bu durumda âdetin mevzi'inde intikal olması hasebi ile 12 günden sadece hayızdaki âdet miktarı olan 5 gün sayılır. Diğer günlerde görülen kanlar istihaze/özür kanlarıdır.

209-SUÂL:

PEŞ PEŞE İKİ ÇOCUK DOĞURAN KADININ NİFASI NE ZAMAN BAŞLAR?

Cevap: Aralarında altı aydan fazla olmayan doğumlara ikiz, üçüz... denir.

İki çocuk arasında altı aydan fazla varsa her bir doğumun ardından 40 güne kadar gelen kan nifas kanıdır. Fakat iki doğumun arasında altı aydan az zaman bulunursa İmam Muhammed'e (*Allah ona rahmet etsin*) göre nifas sadece ikinci doğumun ardından 40 güne kadar gelen kandır. Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf'a (*Allah onlara rahmet etsin*) göre sadece birinci doğumun ardından 40 güne kadar gelen kan nifas kanıdır. Fetva bu son görüşe göredir.

210-SUÂL:

SAHİH VE FASİT KAN NEDİR?

Cevap: Sahih kan: Hayızda 3 günden az 10 günden fazla, nifasta ise 40 günden fazla olmayan kandır.¹

Hayızda 10 günü, nifasta ise 40 günü geçmemesi ya hakikaten ya da hükmen olur.

Hakikaten geçmemesi: Mesela hayızda âdeti 6 gün olan kadın, 9 gün kan gördükten sonra kanının kesildiğini düşünürsek (peşinden de 15 gün temizlik görmesi şartı ile) hakikaten kan 10 günü aşmamış olacaktır.

1) Zuhru'l-Müteehilin s.74

Hükmen 10 günü aşmaması.

Mesela; Hayızda âdeti 6 gün olan bir kadm, 6 gün kanın ardından 7 gün daha kan gördüğünü düşünecek olursak, toplam gördüğü kan 10 günü aşmış olacaktır. Kan 10 günü aştığında kural; hayız günlerini âdeti olan gün sayısı ile sınırlamaktır. Âdetinden fazla kan gördüğü günleri de özür günleri kabul etmektir.

Buna göre misalimizde hayız günleri, âdeti olan 6 gün olarak belirleneceği için altı günden sonrasına verilen hüküm, temizlik hükmü olacaktır. Bu durumda ki kadın sanki 6 günden sonra kan görmemiş ve kan 10 günü (hükmen) aşmamıştır.¹

211-SUÂL:

SAHİH VE FASİT, TAM VE NAKİS TEMİZLİK NEDİR?

Cevap: Sahih temizlik: Temizliğin sahih olabilmesi için mevcut olan şartlar şunlardır;

1. On beş günden az olmayacak.
2. Evveline, sonuna ve de ortasına kan karışmayacak.

Mesela; Mübtedie (göreceği kan ile yeni buluşa erecek olan) bir kız 11 gün kan, 15 gün temizlik görse sonra kan istimrar (devam) etse; buradaki 11 gün kan hayızın ekserisi olan 10 günü aştığı için fasit kandır. Temizlik ise her ne kadar 15 gün olmakla beraber zahirin sahih görünse de evveline kan karışmış olduğu için fasittir. Zira 11. gün, temizlik zamanındandır. 10 günün dışında olduğu için hayız sayılamaz. Dolayısı ile temizliğin evveline kan karışmıştır.

3- İki sahih kan arasında olacak. Bu şart ile beraber şu 4 şey sahih temizlik olmaktan çıkmıştır.

a) İki istihaze/özür kanı arasında görülen temizlik. Mesela, âyise kadının iki istihaze kanı arasında görmüş olduğu temizlik.

1) Menhelü'l-Vâridin min Bihâri'l-Feyz s.74

b) Hayız ve istihaze/özür kanı arasında görülen temizlik.

Mesela, 5 gün hayız kan'ı gördükten sonra temizlik görüp peşinden iyas/menopoz yaşına girse ve saf kırmızı ve siyahtan başka kan görse burada 1. kan hayız, 2. kan ise istihaze olduğundan aradaki temizlik sahih temizlik değildir.

c) Nifas ile istihaze/özür kanı arasında görülen temizlik. Mesela, bir kadın doğurduktan sonra temizlik görüp peşinden de iyas yaşına girse bu temizlik nifas ile istihaze kanı arasında olduğu için sahih temizlik değildir.

d) Nifasın iki tarafı arasında görülen temizlik. Mesela: Doğurduktan sonra kan görüp peşinden 39 gün temizlik ve 40. günde de kan görse ve kesilse, bu aradaki temizlik nifasın her iki tarafının arasında bulunması sebebi ile fasittir.¹

Sahih temizlik aynı zamanda tam temizliktir. Zira nakıs temizlik sahih olamaz.

Fasit temizlik: Sahih temizlikte aranan şartlardan biri bulunmadığı durumdaki temizliktir. Ayrıca nifasta 40 gün içerisinde bulunan temizlik mutlak olarak fasit temizliktir. Çünkü orada temizlik, iki sahih kan arasında değil, bir kanın iki tarafı arasında bulunmuş oluyor. Mutlak denmesinden maksat ise ister 15 gün olsun isterse de daha fazla olsun sonuç değişmez.²

Tam temizlik: Mutlak olarak 15 gün görülen temizliktir. Bu temizlik sahih de olabilir fasit de olabilir. Sahih temizlik bölümünün ikinci şartında verilen misaldeki temizlik; kendisine kan karıştığından dolayı fasit temizliktir. Bununla beraber 15 gün olduğundan dolayı da tam temizliktir. Yani bir temizliğin, fasit olması tam olmasına mani değildir.

Nakıs temizlik: 15 günden az olan temizliğin adıdır. Aynı zamanda fasit temizlikten bir kısımdır. Asla sahih temizlikle bir arada bulunmaz.

1) Menhelü'l-Vâridin min Bihâri'l-Feyz s.75

2) A.g.e. s.75

212-SUÂL:

MU'TADE (ÂDET SAHİBİ) KADIN
KİME DENİR?

Cevap: Buluğa ermesinden itibaren sahih kan ve sahih temizlik veya sadece birisini gören kadına mu'tade denilir.

Mesela: 9 yaşını doldurmuş olan bir kız, 3 gün kan, 15 gün temizlik görse, bu kız hem hayızda hem de temizlikte adet sahibidir. Sonra kan görmesi halinde bu adet esas alınır. Eğer 3 gün kan, 14 gün temizlik görecektse olursa bu kız, yalnız sahih kan gördüğü için sadece hayızda mu'tade sayılır. Temizlikte mu'tade sayılmaz. Çünkü fasit temizlik görmüştür. Âdet belirlemek için sahih temizlik şarttır.

Mübtadie/ilk hayız gören bir kadının sahih temizlikle fasit kanı aynı anda görme ihtimali yoktur. Çünkü Henüz buluğa ermemiş bir kızın 11 gün kan, 15 gün temizlik gördüğünü düşünelim, burada görünürde fasit kan ve sahih temizlik vardır. Ama geride de açıklandığı üzere buradaki temizlik kanın karışmasından dolayı fasit olmuştur. Dolayısı ile hem kan, hem temizlik fasittir. Hiç biri ile adet sabit olmaz.

213-SUÂL:

MÜBTEDİE KADIN KİME DENİR?

Cevap: İlk defa hayız veya nifas gören kadına denir. Bir kız ya yaş ile ya hayız görmekle veya doğurmakla buluğa ermiş olur.¹ Yaşın sınırında sahih olan görüşün 9 yaş olduğunu söylemiştik.

214-SUÂL:

MUDİLLE VE MÜTEHAYYİRE KADIN KİME DENİR?

Cevap: Âdetini unutan kadına denir. Dâlle (ضالة), Mütehayyire (متحيرة) diye de isimlendirilir.

1) El-Mebsût

215-SUÂL:

**KADIN, FERCİNE KOYMUŞ OLDUĞU PAMUKTA
KAN GÖRMEDİĞİ HALDE KANIN RAHMİNE
SIZDIĞINI HİSSEDERSE NE OLUR?**

Cevap: Hayız, nifas ve istihaze kanı zuhur etmedikçe hükmü yoktur. Yani kanın hükmü alabilmesi için dışarıya çıkması, görünmesi gerekir. İmam Muhammed'in (Allah ona rahmet etsin) **Nadiru'r-Rivaye** olarak gelen görüşü: zuhur etmese de, hissedilmesiyle hükmün başlayacağı şeklindedir. Fakat **Zahiru'r-Rivaye**'de kan zuhur etmedikçe hükmünün başlamayacağı şeklindedir.¹

Bu ihtilafın neticesinde şöyle bir hüküm değişikliği olur; Oruçlu bir kadın abdest alıp fercine pamuk koyduktan sonra güneş batmadan kanın dışarı çıkmadığını bildiği halde fercine sızdığını hissedip güneş battıktan hemen sonra pamuğu rahminden alsa; eğer kan fercin kenar hizalarına ulaşmamış ise orucunu kaza etmesi gerekmez.

İmam Muhammed'in (Allah ona rahmet etsin) **Nadiru'r-Rivaye** görüşüne göre kaza etmesi gerekir. Şayet kan fercin kenar hizalarına ulaşmış ise bu, zuhur kabul edileceğinden dolayı ittifakla orucunu kaza etmesi gerekecektir.²

216-SUÂL:

HAYIZ VE NİFASIN MÜDDETİ NE KADARDIR?

Cevap: Hayızın iki ayrı müddeti vardır. Alt sınırı/en azı; 3 gün 3 gecedir yani başlama anından itibaren 72 saattir. Üst sınırı/yani en çoğu; 10 gün 10 gecedir yani 240 saattir.

Buna göre; 72 saatten az kan gören kadın, kanı gördüğü andan itibaren 15 gün dolana kadar kan görmezse, en az üç gün kan görmemiş olduğundan hayız değil özür sahibidir. Fakat birkaç saniyede olsa kan gören kadın 15 gün dolmadan (son saniyelerinde dahi olsa) kan görse hayız olur.

1) El-Mebsût, Es-Serahsî.

2) El-Bahru'r-Râik

Nifasın üst sınırı yani en çoğu kırk gündür. Alt sınırı yoktur. Yani çocuğun ekserisini doğurduktan sonra hiç kan görmeyip nifas olmayabilir. Fakat bu durumda namaz kılması için gusül alması gerekir. Çünkü doğan çocuğa az da olsa kan bulaşmıştır¹

Nifasın en azı için bir sınır yoktur. Ancak kişi hanımına “doğursan boş ol” veya “doğurduğun zaman boş ol” diyerek hanımının talakını doğurmasına izafe ettiği takdirde nifasın en azı için sınır koymak zorundayız. Zira doğurduktan sonra boş olacağından iddetini doğurmakla değil üç hayızla tamamlaması gerekecektir.

İlk hayzın başlayabilmesi için nifasın bitmesi, bunun için de nifasın en azına sınır koymak gerekir.

Mesela böyle bir kadın “benim iddetim bitti” dediği zaman en az kaç gün geçmelidir ki mahkeme bu kadını tasdik etsin.

İmam Ebu Hanife *(Allah ona rahmet etsin)* bu durumda nifasın en azını 25 günle sınırlamıştır.

Buna göre kadının “iddetim bitti” sözünde tasdik olunabileceği en az müddet 85 gündür. Zira 25 gün nifas, sonrasında 15 gün en az temizlik müddeti, sonrasında bu durumlarda en az hayız müddeti 5 gün, sonra 15 temizlik, sonra ikinci hayız 5 gün, sonra 15 temizlik sonra son hayız 5 gün. $(25+15+5+15+5+15+5=85)$ Toplam 85 gün eder.

İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)* bu durumda nifasın en azını 11 gün, hayızın en azını ise 3 gün olarak alır. Buna göre bu kadının sözünde tasdik olunabileceği en az müddet 65 gündür. $(11+15+3+15+3+15+3=65)$.

İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* bu durumda da normal haller gibi nifasın en azı için sınır koymadığından bu durumdaki kadının “iddetim bitti” sözünde tasdik olunabileceği en az müddeti 54 gün olarak kabul eder. $(0+15+3+15+3+15+3=54)$

1) Menhelu'l-Vâridin Min Bihari'l-Feyz <Ala Zühri'l-Müteehhilin (Resaili İbn Âbidîn, hayız risalesi)

217-SUÂL:

İKİ HAYIZ VEYA İKİ NİFAS VEYA BİR NİFAS
VE BİR HAYIZ ARASINDAKİ TEMİZLİĞİN
EN AZ MÜDDETİ NE KADARDIR?

Cevap: İki hayız veya nifas ile hayız arasındaki temizliğin en azı 15 gündür. 15 günden az olan temizlikler devamlı kan hükmündedir. Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf'un (Allah onlara rahmet etsin) görüşüdür. Fetva da buna göredir. Buna göre hayzın temizlikle başlaması ve temizlikle bitmesi caizdir.

İmam Muhammed'e (Allah ona rahmet etsin) göre iki kan arasında görülen temizlik; eğer iki kanın toplamına müsavi ise veya iki kanın toplamından az ise devamlı kan hükmündedir. Fakat iki kan arasında görülen temizlik İki kanın toplamından fazla ise iki kanı farklı kanlar olarak kabul eder. Eğer ilk gördüğü kan 3 günden fazla ise hayız, ikincisi istihaze/özür kanı olur. İlk gördüğü üç günden az, ikincisi fazla ise; ilki istihaze, ikincisi hayız kanıdır. İkisi de üç günden az ise, özür kanı olurlar. Buna göre İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) hayzın temizlikle başlamasını caiz görmediği gibi, temizlikle bitmesini de tecviz etmez.

İki nifas arasındaki temizliğin en azı ise altı aydır.

218-SUÂL:

İLK DEFA HAYIZ GÖREN KIZ
1 GÜN KAN 14 GÜN TEMİZ VE
ARDINDAN 1 GÜN KAN GÖRSE NE OLUR?

Cevap: İki kan arasındaki 15 günden aşağı olan temizliğin hükmünde Şeyhayn (İmam Ebu Hanife - İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin) ile İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) arasında ihtilaf vardır. İmam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a (Allah onlara rahmet etsin) göre 15 günden az olan temizlikler sürekli akan kan hükmünde olduğundan bahsi geçen kızın ilk 10 günü hayız sonrası temizliktir. Fetva bu görüşe göredir.

İmam Muhammed'e (Allah ona rahmet etsin) göre iki kan arasındaki 15 günden az olan temizlikler, iki kan müddeti kadar ise veya daha az ise bu temizlik sürekli akan kan hükmündedir. Aynen Ebu Hanife ve Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'un dediği gibi. Fakat temizlik, suâlde olduğu gibi iki kanın toplamından fazla ise iki kanı birbirinden ayırır. Evvelkisi 3 gün veya daha fazla olsaydı hayız olacaktı.

Suâldeki kızın ilk gördüğü kan 3 günden aşağı olduğu için yani 1 gün olduğu için özür kanı olmuştur. Son gördü kan 3 gün devam ederse hayız olur. Veya 3.gün kan görürse 3 gün kan hükmünü alacağından hayız olur. 3 gün olmazsa istihaze/öziir kanı sayılacaktır.

İmam Muhammed'in (Allah ona rahmet etsin) görüşü ile ilgili farklı rivayetler ve başka tafsilatlarla vardır. Her ne kadar **Mebsut**, **Muhitu'l-Burhanî** ve birçok muteber kitapta İmam Muhammed'in görüşü tercih edilmiş olsa da biz, müteahhir ulemanın birçoğunun bhusus Birgivi ve İbn Abidin (Allah onlara rahmet etsin) emsali fakihlerin tercihlerine itimaden hayız meselelerinin genelini, İmam Ebu Yusuf'un (Allah ona rahmet etsin) görüşüne göre ele alıp sualleri cevaplandırdık. Zira zamanımızda hayız mesaili gereği gibi bilinip amel olunamadığından, İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in görüşü daha da karmaşık ve uygulanmasında hayli güçlük olduğundan dolayı müteahhirin Âlimlerin tercihinine uymayı uygun gördük. Allah (Celle Celâluhû) en iyi bilendir.

219-SUÂL:

ÂDET NASIL SABİT OLUR?

Cevap: Nifas âdeti ilk doğumun ardından 40 güne kadar kan görüldüğü gün sayısı ile sabit olur. İkinci doğumun ardından farklı adet görürse nifas âdeti değişmiş olur. Yani Nifas âdeti bir kere ile sabit olduğu gibi, bir kere muhalifini görmekle de değişir. Bu görüşte Hanefî imamları arasında ihtilaf yoktur.

Hayızda ise; hayızla buluğa eren kızın ilk kan gördüğü gün sayısı (3 günden az olmayıp 10 günden çok değilse) âdetidir. Bu görüşte de ihtilaf yoktur.

İmamlar arasındaki ihtilaf; var olan âdetine bir kere muhalif hayız görmekle âdetinin değişip değişmeyeceği hususundadır. İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* var olan âdetin değişmesi için muhalif âdeti iki kez görmeyi şart koşturmuştur.

İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)* bir kere muhalifini görmekle değişeceğini benimsemiştir. Fetva da bu görüştedir. Bu anlatılanlar sahih kan içindir. Fasit kan âdet belirlemez.

Temizlik için âdet durumu da böyledir.

220-SUÂL:

BİR GÜN KAN GÖRDÜKTEN SONRA KANI KESİLEN KADININ NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Hanefî mezhebinde tercih ettiğimiz görüş ve Ebu Hanife'den rivayet edilen son görüş imam Ebu Yusuf *(Allah onlara rahmet etsin)*¹un görüşüdür.

Buna göre; 15 günden az olan temizlik nasıl olursa olsun sürekli akan kan gibidir. İki kan arasını ayırmaz.¹

Mesela; ilk defa hayız gören kızın, 1 gün kan gördükten sonra 8 gün temiz kalıp ardından 1 gün kan gördüğünü düşünelim; bu kız, ilk kan gördüğü gün dâhil aradaki 8 gün temizlik ve ardından görülen 1 gün kanın tamamını hayızlı geçirmiş olur.

Bu yüzden ilk gün kan gören kız, henüz 10 gün dolmadan hayız mı temiz mi olduğunu bilemez.

Böyle bir durumda Âlimler kocasıyla ilişkiye girmemesini, Kur'an okumamasını, namazda kısa surelerle iktifa etmesini, mescide girmemesini onun hayız olma ihtimaline binaen söylemişlerdir. Öte tarafta namaz kılmasını, oruç tutmasını hâsılı üzerine gerekli olan feraizi yerine getirmesini de hayız olmama ihtimaline binaen söylemişlerdir.

1) Mebsût

10 gün dolmadan bir an önce az da olsa kan görecektir olsa 10 günün tamamı hayız olur. Farz ve vacip olarak tuttuğu oruçları kaza etmesi gerekir. Namazları kaza etmez.

Yine bu kabilden olan başka bir misal verelim; ilk defa hayız gören kızın, 1 gün kan gördükten sonra 12 gün temiz kalıp ardından 1 gün kan gördüğünü düşünelim; bu kızın ilk kan gördüğü gün ve ardından gelen 9 gün hayız olur. Daha sonra geçirdiği temizlik ve ardından gördüğü 1 gün kan özür kanı sayılır. Zira temizlik müddeti 15 günden azdır.

15 günden az olan temizliğin devamlı akan kan hükmünde olduğunu söylemiştik.

221-SUÂL:

1 GÜN KAN GÖRDÜKTEN SONRA 14 GÜN TEMİZ KALIP ARDINDAN 1 GÜN KAN GÖREN KADININ HAYIZ GÜNLERİ NEDİR?

Cevap: İmam Ebû Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un bir diğer kuralı şudur; 15 günden az olan iki kanın arasında olması şartıyla hayızın temizlik ile başlayıp temizlik ile bitmesi caizdir.¹ Nifas hakkında da hüküm bu şekildedir.²

Bu görüş, fetva veren müfti ve fetva soran müstefti açısından tafsilatının az olmasına binaen³ daha kolay olduğu için Müteahhir Âlimlerin çoğunun fetva verdiği görüştür.⁴

Mesela; Her ayın 1. gününden 6. günü dâhil 6 gün hayız görmek âdeti olan bir kadın düşünelim. Faraza ayın 1'i gelmeden yani hayız günleri başlamadan 2 gün önce kan görsün, ardından 14 gün süreyle temiz kalıp 1 gün kan gördüğünü düşünelim. Şimdi bu kadının âdeti

1) Bahru'r-Râik

2) Bedâiu's-Sanâi'

3) Hidâye - Merğînânî

4) Tebyînü'l-Hakâik, Mecmau'l-Enhur - Dâmat

ayın 1'inden 6. güne kadar olduğu için adet günleri olan 6 gün hayız kabul edilir. Önceki gördüğü 2 gün kan ve ayın 6'sından sonrası özürlü sayılmıştır. Hâlbuki kadın ayın 1'inden 14'ine kadar 14'ü dâhil hiç kan görmedi. Yani hayızı temizlikle başladı, temizlikle sona erdi.

Burada şuna değinmeden geçemeyeceğiz; zamanımızda kadınların birçoğu hayız meselelerinden habersiz olduğundan, kan görmediği günleri temiz gün sayıp o günlerde tuttuğu oruçları kaza etmiyor. Yine her kan gördüğü günü hayız sanıp namazını kaza etmiyor. Bu durum birçok farzın ihmalı ile birlikte cinsel ilişki ve emsali meselelerde de bir takım mahzurlara düşmeye sebep oluyor.

Değerli okurlarımıza; her hangi bir kitapta bütün hayız meseleleri tamamen anlaşılamayacağından bu hususta yetkili kişilere danışmayı önemle tavsiye ediyoruz. Buna rağmen “*tamamı elde edilemeyen şey büsbütün terk edilmez*” düsturundan hareketle misalleri çoğaltmak ve mümkün mertebe izahatla birlikte önem arz eden kuralları tekrar etmeye çalıştık. Umarız müfit olur.

222-SUÂL:

LOĞUSALIK DÖNEMİNDE 15 GÜN TEMİZ KALDIKTAN SONRA KAN GÖREN KADININ DURUMU NEDİR?

Cevap: Nifasta iki kan arasındaki temizliğin hükmünde ihtilaf vardır. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, nifasta iki kan arasını aralayan temizlik 15 günden az olursa dem-i mütevali (peş peşe gelen kan) hükmünde olup nifas sayılır. 15 gün ve daha fazla olursa dem-i mütevali hükmünde olmayıp iki kan arasını fasleder. Bu durumda 15 gün temizlikten evvel gördüğü kan nifas, sonra gördüğü; şartlarını havi ise hayız, değilse özür kanı olur.

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) ye göre ise; ikinci kan 40 günün son zamanında da olsa avdet ederse tümü nifastır. Aradaki temizlik 15 gün veya daha fazla olsa da sürekli akan kan hükmünde olup nifas sayılır.¹

1) Mebsût

Hulâsa¹ adlı kitapta, “Fetva, Ebu Hanife’nin görüşü üzeredir.” denmiştir.

Buna göre: *Mesela*; ilk doğumunun ardından kadının, 1 gün kan gördükten sonra 38 gün temiz kalıp ardından 1 gün kan gördüğünü ve sonrasında kanının kesildiğini farz edelim;

Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre; 40 günün tamamı nifastır. Çünkü ikinci kan 40. gündedir. Dolayısıyla aradaki temizlik ne kadar olursa olsun dem-i mütevali hükmünde olacağından nifas olacaktır.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre, aradaki temizlik 14 günden fazla olduğu için dem-i mütevali hükmünde olmayıp iki kan arasını ayırır. Bu durumda evvelki kan nifas, son taraftaki kan ise hayız sayılamayacağından özür kanı olacaktır. Zira hayızın en azı olan 3 güne ulaşamamıştır.²

İkinci bir misal: İlk doğumunun ardından kadının, 1 gün kan gördükten sonra 38 gün temiz kalıp ardından 3 gün kan gördüğünü ve daha sonrasında kanının kesildiğini farz edelim; Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre aynen bir önceki misal gibi 40 günün tamamı nifastır. Sonra gelen kan özür kanıdır.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre arada görülen 15 gün ve daha ziyade temizlik iki kan arasını ayırır. Bu durumda evvelkisi nifas, son kan ise, 3 güne ulaştığı için hayız sayılır.

Üçüncü bir misal: İlk doğumunun ardından kadının, 5 gün kan gördükten sonra 15 gün temiz kalıp 5 gün kan gördüğünü, ardından 15 gün temizlik ve 5 gün kan gördüğünü düşünelim;

Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre; ilk 25 gün nifas, İkinci 15 gün temiz sayılır. Nifas sayılamaz. Zira temizliğin ardından gelen kan 40. Günden sonra gelmiştir. Hâlbuki Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre aradaki temizlik zamanının sürekli akan kan hükmünü alabilmesi için ikinci kanın 40 gün içerisinde akması gerekirdi.

1) Hulâsatü'l-Fetâvâ, Tahir b. Ahmed b. Abdürreşid el-Buhârî

2) El- Mebsût

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre ise sadece ilk 5 gün nifastır. Çünkü ilk 5 günden sonra gelen temizlik 15 gün temizlik bulunması hasebiyle iki kan arasını ayırır.¹Daha sonra görülen 5 gün kan hayız olur. Sonrasında 15 gün tam temizliktir. Ardından görülen 5 gün kan ise, ittifakla hayızdır.

Dördüncü bir misal: İlk doğumunun ardından kadının, 30 gün kan gördükten sonra 10 gün temiz kalıp ardından 1 gün kan gördüğünü ve daha sonrasında kanının kesildiğini farz edelim;

Bu durumda İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*), her ne kadar aradaki temizlik müddetine 15 günden az olması sebebi ile sürekli akan kan hükmünü alacağı görüşünde ittifak etse-ler de, bu emsal meselede ihtilafa düşmüşlerdir.

İmam Ebû Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'a göre hayız ve nifasın temizlik ile başlayıp temizlik ile son bulması caiz olduğundan 40 günün tamamı nifas sayılır. Bu misalde de nifas 40. gününde temizlikle son bulmuştur.

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre ise her ne kadar aradaki temizlik müddeti sürekli akan kan hükmünü alıp 40 günün tamamına nifas olma yolu açılmış olsa da, böyle bir durumda nifasın temizlik ile son bulması vardır. Bu ise İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre caiz değildir. Öyleyse İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*) sadece ilk 30 günü nifas sayacaktır.²

223-SUÂL:

DÜŞÜK YAPAN KADIN LOĞUSA MIDIR?

Cevap: Hükümlerinin farklı olması dikkate alınarak üç ayrı düşükten söz edeceğiz;

1- Tırnak, parmak saç gibi bazı azalarından biri belirmiş olan

1) Mebsût

2) Menhelü'l-Vâridin s.79

2- Hiçbir uzvu belirmemiş olan

3- Uzuvarının belirip belirmediğine dair şüphe duyulan

Buna göre;

1- Düşüğün azaları belirmiş olursa, annesi loğusa olacağı gibi, iddet bekleyen bir kadınsa iddeti sona erer. Yani loğusaya ait bütün hükümler bu kadın için de geçerli olur.

Bu kadın düşük yapmadan hemen önce kan gördüğünde hamile olduğundan haberi olmadığı için, hayız olduğunu düşünerek namazlarını kılmamış ise, onları kaza eder. Zira düşen çocuğun uzvu belli olduğu için, hamile olduğu anlaşılmış olur. Hamile bir kadın hayız göremeyeceğinden dolayı, öncesinde gördüğü kan özür kanıydı.

2- Uzuvarından hiçbiri belirmemişse loğusa olmaz. Bu durumda ki kadının boşanmış olduğunu düşünürsek, çocuk doğurma ile iddet bekleyen kadınlardan olamayacağından, iddeti de bitmiş olmaz. Bu kadın hakkında loğusalıkla ilgili hiçbir hüküm geçerli olmaz.

Bu kadının düşükten sonra kanı istimrar etse yani sürekli kan görse bakılır; çocuğu düşürmeden önce, hayız olabilecek kadar bir müddet (en az 3 gün) kan görmüş ise; gördüğü bu kan günleri, âdet günlerine müsavi olursa, çocuğu düşürdükten sonra gördüğü kan özür kanıdır.

Mesela: Âdeti 10 gün hayız, 20 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Temizlik günleri geçip 10 gün kan gördükten sonra hiçbir uzvu belirmemiş düşük yapsa, öncesinde gördüğü 10 gün kan, âdeti olan hayız kanına müsavi olduğundan dolayı düşükten sonra görmüş olduğu kan özür kanı olur.

Gördüğü bu kan günleri, âdet günlerinden az olursa, düşük yaptıktan sonra, adet günlerini tamamlayacak gün miktarı, hayız kanı, sonrası özür kanıdır.

Mesela: aynen yukarıda anlatıldığı gibi, âdeti 10 gün hayız, 20 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Bu kadının düşük yapmadan önce 8 gün kan gördüğünü varsayalım. Şimdi düşükten sonra

adet günleri olan 10 günü tamamlayabilmek için 2 güne ihtiyaç var. Öyleyse düşükten sonra kan gördüğü günlerin ilk iki günü hayız, sonrası özür kanıdır.

Yani düşükten sonra eksik kalan hayız günleri 10 güne tamamlanır. Fakat bu kadın, düşük yapmadan önce kan görmeyip düşükten sonra kan görmüş ise bakılır; gördüğü bu kanı hayız saymak mümkünse önceki adet günlerine uygun olarak o günler hayız sayılır. Mümkün değilse özür kanı sayılır.

3- Uzuvarlarının belirip belirmediğine dair şüphe duyulan düşük, uzvu belirmemiş çocuk gibi değerlendirilir. Bu yüzden böyle bir düşükte bulunan kadın loğusa sayılmaz.¹

Bu kadın her ne kadar loğusa değilse de ihtiyat gereği, loğusa olma ve hayız olma ihtimallerinin her ikisi de göze alınarak hareket edilir.

Mesela, âdeti 10 gün hayız, 20 gün temizlik olan bir kadın düşünelim. Bu kadının, henüz doğum yapmadığından veya ilk doğumunun ardından 40 günden fazla kan görmüş olduğundan dolayı nifas âdetinin olmadığını varsayalım.

Şimdi; bu kadının 20 gün temiz kaldıktan sonra hayız âdetinin ilk gününde düşük yaptığını ve ardından kanının istimrar ettiğini yani sürekli aktığını düşünecek olursak:

Gerek loğusa olma ihtimali, gerekse hayız olma ihtimali, hangisi dikkate alınırsa alınsın, kanın sürekli aktığı ilk 10 günde namaz kılmaz, oruç tutmaz, kocasıyla ilişkiye giremez ve sair bütün hükümlerde hayız ve nifas olan kadın gibidir. 10 gün bittikten sonra hayız olma ihtimali kalmamıştır. Fakat loğusa olmama ihtimaline binaen gusleder ve ibadetlerini yerine getirir. Şu kadar var ki, kan sürekli aktığından dolayı özürlü olacağından, her vakit namaz için abdest alır. Fakat ihtiyatın sağlanması için loğusa olma ihtimali de göz önünde bulundurularak, bu müddet zarfında kocasıyla ilişkiye girmez. Temizlik müddeti olan 20 günü bu şekilde tamamlar.

1) Reddül-Muhtâr s.550

Buraya kadar geçen günler toplam 30 gündür. Kanın devam ettiğine göre, bu 30 günden sonra gelecek olan 10 gün ya hayızdır veya nifastır. Hangisi olursa olsun namaz kılmayacak, oruç tutmayacak, kocasıyla ilişkiye girmeyecek ve sair tüm ahkâm, kadın hakkında sabit olacaktır. Böylece 40 gün dolmuştur. Bundan sonra gusleder ve gelecek günlerde âdeti gereği hareket eder.

Eğer bu kadın, hayzını tamamen gördükten hemen sonra düşük yapmış ise; düşükten sonra 20 gün kanın akmasıyla birlikte, temizlik günleri olma ihtimaline binaen namazını kılar. Loğusa olma ihtimaline binaen de kocasıyla ilişkiye girmekten uzak durur. Sonra hayızdaki âdet miktarı olan 10 gün namazı terk eder. Ardından gusleder ve 10 gün süreyle namazlarını kılar. Ardından tekrar gusleder. Zira loğusa olma ihtimaline binaen 40 günü doldurduğu için gusletmesi gerekir. Daha sonra 20 gün süreyle namazını kılar. Bu 20 günün ilk 10 günü temizlikteki normal âdet günlerinin son 10 günüdür. Zira 40 günün son 30. gününden sonrası, hayızın peşinde gelen temizlik günlerinin ilk 10 günüdür. Diğer 10 gün ise bu kadının loğusa olma ihtimaline binaendir.

Her ne kadar hayızdan sonra 20 gün temizlik günleri geçmiş olsa da loğusa olma ihtimaline göre, 40. günden sonra 20 gün temizlik günleri geçmesi gerekirdi. Bunun içindir ki 40. günden sonra 20 gün süreyle namazını kılmalıdır.

Bundan sonra kan sürekli akacak olursa her iki ihtimali de göz önünde bulundurması gerekir. Yani düşükten sonra loğusa olma ihtimalini de, hayız olma ihtimalini de.

Bu kadının düşük yapmadan önce 5 gün kan görmüş olduğunu düşünelim. Şimdi düşükten hemen sonra gelen ilk 5 günde namazlarını kılmaz. Zira iki ihtimal vardır.

Birincisi, düşüğün azalarının belirmemiş olma ihtimali; bu durumda kadın, hayızdır.

İkincisi, düşüğün azalarının belirmiş olma ihtimali; bu durumda kadın, loğusadır.

Görüldüğü gibi her iki halde de namazını kılamayacağı haldedir. Beş gün tamamlandıktan sonra gusleder. Artık loğusa olma ihtimali ve temiz olma ihtimali vardır. Bunun için 20 gün, ihtiyat gereği her vakit abdest alması, namazını kılması ve cinsi münasebet gibi yasak olan işlerden sakınması gerekir. Sonraki 10 günün temizlik günleri olmadığına şüphe bulunmadığı için namazını kılmaz.

Bu 10 günün ardından gusledip 5 gün süreyle namazını kıldıktan sonra tekrar gusleder. Zira 40 günü doldurduğu için loğusa olma ihtimaline binaen gusletmesi gerekir. Sonraki 15 günün temizlik günleri olduğunda şüphe bulunmadığı için namazını kılar. Ardından gelen 5 günde ise şek ile namaz kılar. Yani hayız olma ihtimaline binaen namaz kılar. Çünkü o günler hayızın ilk 5 günü olabileceği gibi, loğusalık döneminin sonu olan 40 günden sonra gelmesi gereken 20 gün temizliğin son 5 günü de olabilir. Şimdi temiz olma ihtimali bir şüphe, hayız olma ihtimali de ayrı bir şüphedir.

Namaz gibi önemli ibadetlerin şüpheye binaen terk edilmesi doğru olmadığından ihtiyatın gereği olarak namazını kılması vaciptir. Daha sonra gelen 5 gün, kadının düşükten sonra loğusa sayılmasına binaen hayızın ilk 5 günü olur. Veya düşükten sonra loğusa sayılmamasına binaen hayızın son 5 günü olur. Her iki durumda da namaz kılamayacak haldedir.

Sonra ikinci ihtimal olan hayızın son beş günü olduğunu dikkate alarak gusleder ve 5 gün süreyle namazını kılar. Bu 5 gün geçince de birinci ihtimal olan ilk beş günü olma ihtimaline binaen yine gusleder. Sonra 15 gün temiz kaldıktan sonra yukarıda anlatıldığı şekil üzere devam eder.¹

Tenbih: Buraya kadar anlattıklarımız düşük yaptıktan sonra kanın istimrar etmesi yani sürekli akması halindedir. Çünkü o durumda loğusalık müddeti 40 gün olarak belirlenir. Kanın sürekli akması halinde ise; loğusalık dönemi ile ilgili daha önce âdeti olan kadın hakkında verilecek hükümler ise âdetine göre düzenlenir.

1) El-Mebsût

Mesela: Loğusalık âdeti 30 gün olan bir kadının, hayızda âdetinin 10 gün olduğunu ve daha sonrasında 20 gün temiz kaldığını düşünelim. Böyle bir kadının uzuvlarının belirip belirmediğine dair şüphe duyulan düşük yaptığını varsayalım. Düşükten sonraki ilk gün, hayızın ilk günü ise 10 gün süreyle namazını kılmaz. Daha sonra gusleder ve ardından gelen 20 günde loğusa olma ihtimali varsa da temiz olma ihtimali de vardır.

Her iki ihtimale riayet edecek olursak, bu zaman zarfında namazın kılması ihtiyat gereği olduğu gibi kocasıyla ilişkiye girmemesi de ihtiyatın gereği olarak vaciptir. Daha sonra loğusalığı son bulduğu için gusleder. Son 10 günde ise loğusalık âdeti bitmiştir.

Düşüğün azalarının belirmemiş olma ihtimaline göre düşükten sonra hayız olduğu varsayılmıştı. Buna göre de bu 20 gün temizlik müddeti olacaktır. Dolayısı ile bu 10 gün hayız günleridir. Fakat burada kan görmediğinden dolayı hayız olmamıştır. Ve temizlikteki âdet günleri değişmiştir. Zira İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre âdet bir defa da intikal eder.

224-SUÂL:

İLK DEFA HAYIZ GÖREN BİR KIZIN HANGİ GÜNLERDE ÖZÜR KANI GÖRMÜŞ SAYILIR?

Cevap: İlk defa hayız gören bir kızın, 3 günden fazla olup 10 güne kadar görmüş olduğu kan hayızdır. 10 gününü aşarsa, aşan miktar özür kanıdır.

Mesela: 1 gün kan gördükten sonra 14 gün temizlik görüp ardından 1 gün kan gördüğünü varsayalım. Arada temiz kaldığı 14 gün, sürekli akan kan hükmünde olduğu için, sanki 15 gün sürekli kan görmüştür. Dolayısıyla bu kızın ilk 10 günü hayız sayılır. 1 günden sonra kan akmadığından dolayı gusletmiştir.

Bu 10 gün dolduğunda yine gusleder. Şayet bu 10 günde oruç tutmuşsa onları kaza eder. Son 5 günü ise özür kanı olmuş olur.

225-SUÂL:

DOĞUM YAPAN KADIN NİFASINI
NASIL BELİRLER?

Cevap: İlk defa doğum yapan kadın, doğumun ardından gelen 40 güne kadar (40. gün dâhil) görmüş olduğu kan nifas kanıdır.

Mesela: doğumun akabinde bir an kan gördükten sonra kanının kesildiğini düşünelim.

Bu kadın 40. gün dolmadan bir an önce kan görecektir olsa 40 günün tamamında loğusa sayılır. Bu esnada geçen kan görmediği günler hükmen kan görülmüş günler olarak değerlendirilir.

Adet sahibi bir kadın, adet günlerine uygun düşecek şekilde kan görmüş olduğu günlerin tamamında hayızlı sayılır. Bu kadının nifasta ki durumu da böyledir.

Daha önce doğum yapmış olan bir kadın ikinci doğumunda, önceki doğumda kan gördüğü gün sayısına aykırı olarak kan görecektir olsa bakarız;

Önceki doğumun ardından 40 günden fazla kan görmüşse bu durumda ilk kez doğum yapan kadın gibi değerlendirilir.

Önceki doğumun ardından 40 günden az kan görmüşse, ikinci doğumun ardından ise 40 günden fazla kan görmüş olsa, önceki doğumda kan gördüğü günler kaç günse, o kadar gün loğusa sayılır. Devam eden günlerde özürdür.

Mesela; ilk doğumunun ardından 25, ikinci doğumun ardından 45 gün kan görmüş olduğunu düşünelim.

Bu kadın ikinci doğumun ardından 25 gün loğusa, devamında gelen 20 günde özürlü kabul edilir. Bu kadın ikinci doğumun ardından gelen 25. günden sonra kanının kesilmediğini dikkate alarak namaz kılmamışsa namazlarını kaza edecektir. Fakat kanının 40. günden evvel kesilme ihtimaline binaen 25. günden sonra kocasıyla cinsel ilişkiye girmemelidir.

Önceki doğumun ardından 40 günden az kan görmüş, ikinci doğumun ardında da 40 günden az kan görmüşse, âdeti ikinci doğumun ardından gördüğü kan günlerinin sayısına intikal etmiştir.

Mesela; ilk doğumunun ardından 25, ikinci doğumun ardından 28 gün kan görmüş olduğunu düşünelim. Bu kadının loğusalık âdeti 28 güne intikal etmiştir.

Yine, bu durumdaki kadın, ilk doğumunun ardından 28, ikinci doğumun ardından 25 gün kan görmüş olduğunu düşünelim. Bu kadının loğusalık âdeti 25 güne intikal etmiştir.

226-SUÂL:

**NİFAS VEYA HAYIZ ÂDETİ OLAN BİR KADIN,
ADET GÜNLERİNİN TAMAMINI KAN GÖREREK
TAMAMLADIKTAN SONRA KANININ DEVAM ETTİĞİNİ
GÖRSE NE YAPMASI GEREKİR?**

Cevap: Adet günlerinin tamamını kan görerek tamamladığı halde kanı akmaya devam eden kadının kanı, iki şeye ihtimal eder:

1- Adet günlerinin akabinde görmüş olduğu kanların özür kanı olması. Bu ihtimal gördüğü kanın nifasta 40 günü, hayızda 10 günü aşma ihtimalidir. Bu ihtimale göre adet günlerini tamamladıktan sonra gusledip namazını kılmalıdır.

2- Adet günlerinin akabinde görmüş olduğu kanların nifas veya hayız kanı olması. Bu ihtimal gördüğü kanın nifasta 40 günü, hayızda 10 günü aşmama ihtimalidir. Bu ihtimale göre adet günlerini tamamladıktan sonra gusletmez. Dolayısıyla namazını da kılmaz. Gördüğü kan 10 günü aşacak olursa kılmadığı namazları kaza eder.

Bu iki ihtimalin hangisi dikkate alınarak hüküm verilecektir. Bu hususta fakihler arasında ihtilaf vardır.

En sahih görüş; hayız veya nifasın devam ettiği düşünülerek kadın, adet günlerini tamamladıktan sonra kan görmeye devam ederse,

gusül alıp namaz kılmakla yükümlü tutulmayacağıdır.¹ *En-Nihâye* ve diğer kitaplarda, “Sahih olan budur” denmiştir.²

Bu anlatılanı bir misalle açıklamaya çalışacak olursak; âdeti 6 gün olan bir kadın, ikinci ayda 6 gün kan gördükten sonra kanı kesilmeyip akmaya devam etse, bu kadın gusledip namazlarını kılmakla yükümlü değildir.

Her iki ihtimal dikkate alınarak ihtiyatla amel etmek ise en evlasıdır. Buna göre adet günlerini tamamladıktan sonra gusleder ve namazını kılar. Kocasıyla ilişkiye girmez.

227-SUÂL:

HER AY DÜZENSİZ HAYIZ GÖREN BİR KADININ HAYIZ VE TEMİZLİK GÜNLERİ NASIL BELİRLENMELİDİR?

Cevap: İntikal iki şekilde olur³:

a) Mekân/mevzi açısından intikal

b) Sayı açısından intikal

Daha önce de belirtmiştik; İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)⁴’a göre âdet, muhalifinin bir kere görülmesiyle intikal eder. Bu görüş birçok meselede kolaylık sağladığından fetvaya medar olmuştur.⁴ *El-Mücteba*⁵ adlı kitapta şöyle zikredilmiştir: İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)⁴’a göre, âdet üç şeyden biriyle intikal eder:

Âdetin alışlagelmiş günlerinde yani mekânında görülmemesiyle, sayı değişmese de mekân değişir.

Bir önceki temizlik günlerinin sayısına aykırı olarak sahih temizlik görmesiyle temizlik günlerinin âdeti değişmiş olur. Sahih temizlik

1) El-Mebsût

2) El-Bahrü’r-Râik

3) El-Mebsût s.191

4) Dürri’l-Muhtâr s.548

5) İmam Zâhidî’nin Kudûri üzerine yapmış olduğu şerhtir.

yeni bir adet belirleyen temizliktir. Yani 15 günden fazla olan kanın karışmadığı temizliktir. Bir önceki hayız günlerine aykırı olarak adet belirlemeye elverişli kan görmesiyle âdeti değişir.¹

a) Âdetin mekân açısından intikali:

Hayzını, âdet mekânının dışında görmesiyle temizlik âdetinin sayısı değişmiş olacaktır. Bu da haliyle hayız âdetinin alışlageldiği mekânının değişmesini gerektirir.

Mesela; âdeti her ayın ilk 5 günü hayız gördükten sonra 25 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, 5 gün hayız gördükten sonra 20 gün temiz kaldığını, ardından 5 gün hayız gördüğünü farz edecek olursak, bu kadının temizlik âdeti 20 güne intikal etmiştir. Adet günlerinin mekânı, ayın ilk beş günü olmaktan çıkmıştır. Artık gelecek ayda 20 gün temizlik gördükten sonra takip edecek 5 gün adet günlerinin mekânı olmuştur. Âdet günlerinin sayısında yani kan gördüğü günlerin sayısında ise herhangi bir değişiklik olmamıştır.²

İkinci bir misal: Âdeti 3 gün hayız gördükten sonra 15 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, 3 gün hayız gördükten sonra 33 gün temiz kaldığını ardından kanın sürekli aktığını yani 15 gün kan görmeden temiz kalamadığını farz edecek olursak, bu kadının devam eden aylarda âdeti 3 gün hayız, 33 günü temizlik olarak saymaktır. Zira sürekli akıcı kan sahibi olmadan önce en son gördüğü adet 3 gün hayız 33 gün temizliktir. Bunu tek sefer görmekle âdeti değişmiştir.³

1) El-Bahrü'r-Râik c.1 s.372 İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre hayız veya temizlikte âdet, muhalifi iki sefer görülmedikçe intikal etmez.

2) Bu misali İmam Ebu Hanife'nin ilk görüşü ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre değerlendirecek olursak; henüz âdetin intikaline hükmedilmeyecektir. Zira bu iki imam, âdetin intikali için, önceki âdetine aykırı olarak iki kez aynı âdeti görmeyi şart koşmuşlardır.

3) Böyle bir durumda İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; hayız mekânında intikal söz konusu değildir. Çünkü görmüş olduğu 33 gün temizliğin ilk 15 günü âdeti olan temizlik günleridir. Takip eden 3 gün ise hayız günlerinin mekânıdır. Bu 3 günde kan görmediğinden mekânda değişme olmuştur. Ama bu değişme 1 kere olup ikinci kez tekrar etmediğinden itibara alınmayacaktır. Bu durumda kanın istimrar ettiği yani sürekli akan kan hükmünü aldığı günün ilk 3 günü hayız, ardından gelen 15 gün ise temizlik olarak devam edecektir.

b) Sayı açısından intikal:

Bu kadının önceki âdetine aykırı olarak kan gördüğü günlerin sayısı yeni âdeti olacaktır. Meğerki son gördüğü âdetinde sayı belirlemek mümkün olsun.

Mesela; âdeti her ayın ilk 5 günü hayız gördükten sonra 25 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, 11 gün hayız gördüğünü farz edecek olursak, bu kadının âdeti sayı açısından değişmemiştir. Her ne kadar önceki âdetine aykırı olarak 11 gün kan gördüyse de, bu gördüğü kan fasit olduğundan eski âdeti olan ilk 5 gün hayız olarak kalır. Âdetinde de bir değişiklik olmaz. 5 günün ardından gördüğü 6 gün kan ise özür kanıdır.

Aynı anda sayı ve mekân açısından âdetin değişmesi:

Mesela; âdeti her ayın ilk 5 günü hayız gördükten sonra 25 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ayda 6 gün hayız gördükten sonra 24 gün temiz kaldığını farz edecek olursak, bu kadının hayız âdeti 6 güne, temizlik âdeti 24 güne intikal etmiştir.

228-SUÂL:

ÂDET SAHİBİ BİR KADIN HAYZINI NASIL HESAPLAR?

Cevap: Hayız ve temizlikte âdeti olan bir kadının, âdetinin hangi durumlarda nasıl değişeceğini bilmesi şüphesiz hayız konusunun en önemli meselesidir.

Bu konuyu misallerle açıklamaya geçmeden önce, önemli birkaç kuralı hatırlamakta fayda vardır.

Âdeti sabit olan kadın ikinci ayda gördüğü kan, ya 10 günden azdır veya çoktur.

İkinci ayda gördüğü kan 10 günden az olursa; gördüğü kan günlerinin sayısı ya evvelki adet günlerinin sayısı ile eşittir, ya da farklıdır.

Eğer gördüğü kan günlerinin sayısı, evvelki adet günlerinin sayısı ile eşitse âdeti, sayı açısından değişmemiş olacaktır.

Eğer gördüğü kan günlerinin sayısı evvelki âdet günlerinin sayısı ile eşit değilse son gördüğü kan günleri, âdeti olur. Bu durumda âdeti sayı açısından değişmiş olacaktır.

İkinci ayda gördüğü kan 10 günden fazla olursa; bu durumda adet günlerinin mekânına¹ bakmamız gerekir.

Adet günlerinin mekânında nisap miktarı yani en az 3 gün kan görmemiş ise ilk kan gördüğü günden itibaren adet günlerinin sayısı kadarı hayız, gerisi özür kanı sayılır.

Adet günlerinin mekânında nisap miktarı yani en az 3 gün kan görmüş olduğu takdirde adet günlerinde kaç gün kan görmüşse o günler hayız kabul edilir. Âdeti de o günlerin sayısına intikal eder. Adet günlerinin mekânında bir değişiklik olmaz. Geri kalan günlerde gördüğü kan, özür kanıdır.

Şimdi bu kuralları misallerle açıklamaya çalışalım.

Mesela; âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Bu kadının hayız âdetinin sayısı 5, temizlik âdetinin sayısı 55, hayız günlerinin mekânı ise 55 gün temizliğin ardından gelmesi gereken 56.57.58.59.60. günlerdir.

Buna göre; âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Takip eden ay bu kadının, 5 gün kan görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra 5 gün kan gördüğünü varsayalım.

1) Adet günlerinin mekânını bilebilmek için temizlik günlerini sayması gerek. Saydığı temizlik günlerinden sonra gelen hayız günleri âdetinin hayız mekânıdır. Mesela; 5 gün kan gördükten sonra 40 gün temizlik gören âdet sahibi bir kadın düşünelim. 40 gün temizlikten sonra ki 41. 42. 43. 44. 45. günler bu kadının hayız günlerinin mekânıdır. Temizlik günleri 30 güne düşecek olsa yani başka bir ay 30 gün temizlik 5 gün hayız görerek temizlik âdeti 40 günden 30 güne değişecek olsa, artık hayız günlerinin mekânı; 31.32.33.34.35. gün olacaktır. Böylece temizlik günlerinin sayısı değiştikçe hayız günlerinin mekânı da değişecektir.

Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aşmadığından son gördüğü kan günlerinin sayısı, âdeti olacaktır. Burada önceki âdetine eşit günlerde kan gördüğü için âdeti hala 5 dir. Fakat temizlik günlerinin âdeti 55 den 15'e düşmüştür. Yine adet günlerinin mekânı 16. 17. 18. 19. 20. gün olarak değişmiştir.

Yine âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra 9 gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aşmadığı ve bir öncekinden farklı olduğundan son gördüğü kan günlerinin sayısı âdeti olacaktır. Burada önceki âdetinden farklı sayıda kan gördüğü için âdeti, son gördüğü 9 gün olacaktır. Temizlik günlerinin âdeti 55 den 15'e değişmiştir. Yine adet günlerinin mekânı 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. gün olarak çoğalmıştır.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 55 gün temiz kaldıktan sonra 9 gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aşmadığı ve bir öncekinden farklı olduğundan son gördüğü kan günlerinin sayısı âdeti olacaktır. Burada önceki âdetinden farklı sayıda kan gördüğü için âdeti son gördüğü 9 gün olacaktır. Temizlik günlerinin âdeti yine 55 olduğundan her hangi bir değişiklik olmamıştır. Adet günlerinin mekânı 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. gün olarak çoğalmıştır.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra 11 gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aştığından adet günlerinin mekânına bakmamız gerek. Burada henüz 55 gün geçmemiş olduğundan adet günlerinin mekânı gelmemiştir. 5 gün hayızdan sonra tam bir temizlik (15 gün) görmüştür. Daha sonra gelen 11 gün kanın kural gereği, ilk gününden itibaren adet günlerinin sayısı olan 5 gün hayız olacaktır.

Daha sonra gelen 6 günde ise özürlü sayılır. Burada temizlik günlerinin sayısı değişmiş 15'e inmiştir. Temizlik günlerinin sayısının değişmesi, haliyle âdet günlerinin mekânını da değiştirmiş olacaktır. Mekânı 15 gün temizlikten sonra gelecek 5 gündür. Yani adet günlerinin mekânı 16. 17. 18. 19. 20. gün olarak değişmiştir. Hayız günlerinin sayısında ise her hangi bir değişme olmamıştır.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim;

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 46 gün temiz kaldıktan sonra 11 gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aştığından adet günlerinin mekânına bakmamız gerek. Burada 46 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü doldurması için 9 gün daha lazım. Gördüğü 11 gün kandan 9 günü temizliği tamamlaması için geriye verdiğimizde, adet günlerinin mekânında sadece 2 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisaba ulaşmadığından dolayı, kural gereği 11 günün ilk kan gördüğü günden itibaren adet günlerinin sayısı olan 5 gün hayız sayılacaktır. Daha sonra gelen 6 günde ise özürlü sayılır.

Burada temizlik günlerinin sayısı değişmiş 46'ya inmiştir. Temizlik günlerinin sayısının değişmesi haliyle âdet günlerinin mekânını da değiştirmiş olacaktır. Mekânı 46 gün temizlikten sonra gelecek olan 5 gündür. Yani adet günlerinin mekânı 47. 48. 49. 50. 51. gün olarak değişmiştir. Hayız günlerinin sayısında ise her hangi bir değişme olmamıştır.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 48 gün temiz kaldıktan sonra 12 gün kan gördüğünü varsayalım.

Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aştığından adet günlerinin mekânına bakmamız gerek.

1.2.3... -47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-67-58-59-60. ¹

1) Altı çizili olanlar kan gördüğü günlerdir. Siyah olanlar hayız günleri. Başta bulunan 1- 48 kan görmediği günlerdir.

Temiz günleri..... 49-55 özür kanıdır..... 56-60 hayız günleri.

Burada 48 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü doldurması için 7 gün daha lazım. Gördüğü 12 gün kandan 7 günü temizliği tamamlaması için geriye verdiğimizde, âdet günlerinin mekânında 5 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisap miktarına ulaşmış olduğundan dolayı, kural gereği bu beş gün yani 12 günün son 5 günü hayız olacaktır. Bu beş günden önce gördüğü 7 gün kan özür kam sayılır.

Burada temizlik günlerinin sayısı değişmemiştir. Çünkü adet günlerinin mekânında adet miktarı kan olunca âdet, mekân ve sayı cihetinden değişmez. Bu da haliyle temizlik günlerinin sayısının değişmemesini iktiza eder.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 46 gün temiz kaldıktan sonra 12 gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aştığından adet günlerinin mekânına bakmamız gerek.

1.2.3....46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-67-58-59-60. ¹

Temiz günleri.....46-55 özür kanıdır.....56-60 hayız günleriydi.

Burada 46 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü doldurması için 9 gün daha lazım. Gördüğü 12 gün kandan 9 günü temizliği tamamlaması için geriye verdiğimizde, âdet günlerinin mekânında 3 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisap miktarına ulaşmış olduğundan dolayı, kural gereği bu üç gün yani 12 günün son 3 günü hayız olacaktır. Bu 3 günden önce gördüğü 9 gün kan özür kanı sayılır.

1) Altı çizili olanlar kan gördüğü günlerdir. Siyah olanlar hayız günleri. Başta bulunan 1- 46 kan görmediği günlerdir. Son 59 ve 60. Gün adet günlerinin mekânıydı. Burada kan görmediğinden temizlik günlerine katılmışlardır.

Burada temizlik günlerinin sayısı 3'e değişmiştir. Çünkü adet günlerinin mekânında nisab miktarı kan olunca âdet, mekân cihetinden değişmez. Fakat sayı cihetinden adet mekânında kaç gün kan gördüyse, o kadarı âdeti olur.

Bu durumda temizlik günlerinin sayısı değişmemiştir. Zira 46 günden sonra gördüğü 9 gün kan özür kanı olduğundan temizlik günlerinden sayılacaktır. Böylece temizlik günleri 55 olarak kalacaktır.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 50 gün temiz kaldıktan sonra 5 gün sürekli kan görüp kanı kesilse, 56-67-58-59-60-61-62-63-64-65. günlerde hiç kan görmediğini, 66. gün ise 1 saat kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı 10 günü aştığından âdet günlerinin mekânına bakmamız gerek.

1.....50.-51-52-53-54-55-**56-67-58-59-60-61-62-63-64-65-66.**¹

Temiz günleri... 51-55 özür kanıdır.....56-60 hayız günleri, sonrası özür kanıdır.

Burada 5 gün kan gördükten sonra 66. güne kadar kan görmediği temiz günleri 15 güne ulaşmış olmadığından 51. günden 66. gün dâhil tamamı kan görmüş sayılacaktır.

Buna göre; 50 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü doldurması için 5 gün daha lazım. Gördüğü 16 günden 5 günü temizliği tamamlaması için geriye verdiğimizde, âdet günlerinin mekânında 5 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisap miktarına ulaşmış olduğundan dolayı, kural gereği bu 5 gün yani âdet günleri olan 5 gün hayız olacaktır. Bu 5 günden önce gördüğü 5 gün ve sonra gördüğü kanlar, özür kanı sayılır.

1) Altı çizili olanlar kan gördüğü günlerdir. Siyah olanlar hayız günleri. Başta bulunan 1- 50 kan görmediği günlerdir. Son 56 ve 60. Gün adet günlerinin mekânıydı. Bu mekânın bütününde kan gördüğü için adet günlerinde bir değişme olmamıştır.

Burada temizlik günlerinin sayısı değişmemiştir. Çünkü âdet günlerinin mekânında âdet miktarı kan olunca âdet, mekân ve sayı cihetinden değişmez. Bu da haliyle temizlik günlerinin sayısının değişmemesini iktiza eder.

Fakat burada dikkate şayan olan, ilk kan gördüğü 5 gün özür kanı yani temizlik günlerinden sayılıyor sonrasında kan görmediği 5 gün, hayız günleri sayılıyor. Hatta 61. gün ve ardından gelen 5 günde de kan görseydi yine hayız günleri arada temiz kaldığı 5 gün olacaktır.

Yani dikkat edilecek şey hayzın mekânıdır.

Bu emsal meselelerin çözümünde en önemlisi, hayzın mekânını tespit etmektir. Bunun için tekrar ediyoruz; ***kadınlar hayız günlerini saydıkları gibi temizlik günlerini de saymalıdırlar.***

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 54 gün temiz kaldıktan sonra 1 gün kan, ardından 14 gün temizlik ve bir gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı hükmen 10 günü aştığından âdet günlerinin mekânına bakmamız gerekir. Burada 10 günü aştığını söyledik; zira gördüğü 14 gün temizlik tam bir temizlik olmadığından tümüyle kan olduğuna hükmedilir. Yani sürekli akan kan hükmündedir.

Bu yüzden meseleyi tasvirde şöyle denebilir; âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 54 gün temiz kaldıktan sonra 16 gün kan gördüğünü varsayalım.

Buna göre;

1.2.3...-54 55-56-67-58-59-60. 61.62.....70¹

Temiz günleri..... 55. özür kanıdır..... 56-60 hayız günleri

1) Altı çizili olanlar kan gördüğü günlerdir. Siyah olanlar hayız günleri. Başta bulunan 1- 54 arası günler kan görmediği günlerdir. 61. gün dâhil sonrasında gördüğü kanlar özür kanıdır.

Burada 54 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü doldurması için 1 gün daha lazım. Gördüğü 16 gün kandan 1 günü temizliği tamamlaması için geriye verdiğimizde, âdet günlerinin mekânında 5 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisap miktarına ulaşmış olduğundan dolayı, kural gereği bu beş gün yani 56-67-58-59-60. Günleri hayız sayılacaktır. Bu 56. günden önce kan gördüğü 55. gün, özür kanı sayılır.

Burada temizlik günlerinin sayısı değişmemiştir. Çünkü âdet günlerinin mekânında âdet miktarı kan olunca adet, mekân ve sayı cihetinden değişmez. Bu da haliyle temizlik günlerinin sayısının değişmemesini iktiza eder.

Burada vurgulanması gereken bir diğer husus, hayız günlerinin temizlikle başlayıp temizlikle bittiğidir.

Görüldüğü gibi 55. gün kan görmüş kan kesilmiş 56-57-58-59-60-... 69. Gün dâhil kan görmemiştir. Yani hayız 56. gün temizlikle başlamış 60. gün temizlikle bitirmiştir.

Burada temizlikle başladı, temizlikle bitirdi derken gerçek bir temizlik kast edilmiyor. Bilakis hüküm açısından kan kabul edilen temiz günler kast ediliyor. Yani kanın karışmadığı 15 gün süren temizlik değildir.

Yine, âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim.

Takip eden ay, bu kadının, 5 gün kan görüp 57 gün temiz kaldıktan sonra 3 gün kan, ardından 14 gün temizlik ve bir gün kan gördüğünü varsayalım. Bu kadının gördüğü kan günlerinin sayısı hükmen 10 günü aştığından âdet günlerinin mekânına bakmamız gerekir. Burada 10 günü aştığını söyledik; zira 3 gün kandan sonra gördüğü 14 gün temizlik, tam bir temizlik değildir. Bir önceki misalde olduğu gibi tümünün kan olduğuna hükmedilir. Yani sürekli akan kan hükmünde olur.

Ve meseleyi şöyle tasvir edebiliriz; âdeti 5 gün hayız gördükten sonra 55 gün temiz kalmak olan bir kadın düşünelim. Takip eden ay,

bu kadının, 5 gün kan görüp 57 gün temiz kaldıktan sonra 18 gün kan gördüğünü varsayalım.

Buna göre

1.2.3...57 -58-59-60. 61.62.....7475¹

Temiz günleri... 58-59-60. âdet kanıdır.....gerisi istihaze

Burada 57 gün temiz kalmış, temizlik âdeti olan 55 günü 2 gün aşmıştır. Temizlik âdetinin mekânında geriye 3 gün kalmıştır. Bu ise hayızın en azı olan 3 gün nisap miktarına ulaşmış olduğundan dolayı, kural gereği bu üç gün yani -58-59-60. günleri hayız sayılacaktır. Bu Kadın 60. günden sonra hayız değildir.

Bu kadının hayız âdeti, sayı açısından değişmiş, 3 güne düşmüştür. Ama mekân açısından değişmemiştir. Zira bu üç gün önceki âdetinde olduğu gibi temizliğinin 58.59.60. günlerinde olduğundan aynı mekânındadır. Temizlik günlerinin âdeti ise 55 günden 57 güne yükselmiştir.

229-SUÂL:

HAYIZ KANI 10. GÜNÜN BİTİMİNDE KESİLİRSE KADIN NELERİ YAPABİLİR? NELERİ YAPAMAZ?

Cevap: Vaktin çıkmasına yakın hayızlı kadının kanı, tam onuncu günün bitiminde kesilecek olursa gusletmeden kocasıyla ilişkiye girebilir fakat yinede ilişkiye girmeyi guslettikten sonra gözetmesi müstehaptır.

Hayız kanı durduktan sonra İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre "Allah", İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre "Allah-u Ekber" diyecek bir vakit kalmışsa o namazı kaza etmesi gerekir. Daha az bir vakit kalmışsa gerekmez.

1) Altı çizili olanlar kan gördüğü günlerdir. Siyah olanlar hayız günleri. Başta bulunan 1- 54 arası günler kan görmediği günlerdir. 61. gün dâhil sonrasında gördüğü kanlar özürlü kanıdır.

Ramazan ayında kanın kesilmesi 10. günün bitimi imsaktan bir an önce dahi olacak olsa, imsak ile başlayan günü, oruç tutması sahihtir.

Fakat kanın kesilmesi 10. günün bitimi imsaktan bir an sonra dahi olacak olsa, o gün tutacağı oruç geçerli olmaz. Zira orucun vakti tam imsak vaktinden akşam namazı vakti girinceye kadardır. Bu vaktin tamamını oruçlu geçirmesi gerekir. Bir an dahi olsa oruçlu olmadığından tutacağı oruç geçerli olmayacaktır.

Bu kadına namazın kazasının vacip olmasında itibar vaktin sonudur. Nitekim kâfirin Müslüman olması, çocuğun buluğa ermesi, delinin aklının başına gelmesi, misafirin mukim, mukimin misafir olması durumunda ki namazın kazasının vacip olmasında da itibar son vaktedir.

Buna göre; vaktin çıkmasına “Allah” diyecek bir vakit kaldığında, kâfir Müslüman olsa, çocuk buluğa erse, delinin aklı başına gelse bu namazı kaza etmeleri gerekir.

Yine mukim sefere çıksa, bu namaz üzerine seferi namazı olarak yani 4 rekâtlık namaz ise kazası 2 rekât olarak vacip olur. Seferde olan kişi vaktin sonunda mukim olacak olsa, namazı tam olarak kaza etmesi gerekir.

230-SUÂL:

HAYZIN EN FAZLA MÜDDETİ OLAN 10 GÜN DOLMADAN KANI KESİLEN KADINA ÂİT HÜKÜMLER NELERDİR?

Cevap: Hayız olan kadının kanı 10 gün dolmadan kesilirse bakarız;

Bu kadın;

a. İlk defa hayız gören kız olur.

b. Âdet sahibi kadın olur. Âdet sahibi kadında; gördüğü 10 günden aşağı kan,

- Âdet günlerinin sayısına müsavidir.
- Âdet günlerinin sayısından fazladır.
- Âdet günlerinin sayısından azdır.

Sonuncusu (Âdet günlerinin sayısından az) hariç diğer kısımlardaki kadın;

Ehl-i kitap (Hıristiyan-Yahudi) ise; kan kesildiği gibi temiz olur. Ayrıca gusletmesine gerek yoktur. Müslüman olan kocası ile gusletmeden ilişkiye girmesi caizdir. Zira ehli kitap gusül emriyle muhatap değildir. Yani gusletmekle mükellef değildir. Öncelikle iman etmekle yükümlüdür.

Müslüman ise; Bu durumdaki Müslüman kadın ile ilgili hükümleri Namaz, oruç ve cinsel ilişki olarak üç başlıkta ele alacağız.

Namaz hakkında:

Kan kesildikten sonra vaktin çıkmasına gusledip “Allah” diyecek bir vakit kalmışsa o vakte ait namazının kazası üzerine vacip olur.

Gusledip “Allah” diyecek vakitle kastedilen: Yıkanabileceği yere ulaştıktan sonra suyu hazır edip elbiselerini çıkardıktan sonra farz miktar yerine gelecek kadar gusletmesidir.

Farz miktarı: Ağza ve burna dolu dolu bir kez su verdikten sonra vücudunun tamamını kaplayacak şekilde bir kere yıkamasıdır. Şayet su yoksa teyemmüm alıp “Allah” diyecek bir zaman takdir olunur.

10 günün bitiminde kan kesildiği durumda ise sadece “Allah” diyecek bir zaman aranması, 10 günden önce kan kesildiğinde ise gusledip “Allah” diyecek bir vakit aranmasının nedeni şudur:

Hayızın en çoğu 10 gündür. 10 gün dolduktan sonra şayet gusledecek bir zaman diliminde bu kadını hayızlı sayacak olursak hayız müddeti 10 günü aşmış olacaktır.

10 günden evvel kan kesildiği zaman bu mahsur lazım gelmez. Bu yüzden 10 günden evvel kan kesildiğinde kadın gusledeceği kadar bir zaman diliminde hala hayızlı kabul edilir. Hatta kanı kesildikten

hemen sonra gusledecek olsa gusül esnasında vücudunun her tarafını yıkamadıkça hayızlıdır. Vaktin çıkmasına bu gusül vaktinden fazla “Allah” diyecek bir vakit kalırsa, o namazı kaza etmesi gerekir. Bu kadar vakit kalmazsa gerekmez. Bu kadar zaman kalması namazın kazasının vacip olması için gereklidir. Namaz kılabilmesi için gusletmesi ise şarttır.

Oruç hakkında:

10 günden önce imsak vaktine; gusledip “Allah” diyecek bir vakit kala kanı kesilecek olursa imsakle başlayan günü oruç tutmaz. Bu kadar bir vakit kalmamışsa imsakle başlayan günü tutmaz.

El-Müctebâ’da sadece “gusledeceği” vakit denmiştir. “Allah” diyecek vakit şart koşulmamıştır. *Ed-Durru’l-Muhtar*’da da el-Haskefî (ö.1088) bunu seçmiştir. *Ez-Zeylâ* (ö.743), İbn Nuceym (ö.970) ve diğerleri ise bunu şart koşmuşlardır.

Esasen ihtilaf edilen bu meselenin pratiğe yansıyan yönü yoktur. Zira gusledebileceği vaktin takdir edilmesi zaten 1, hatta 2 dakika değişebilir.”Allah” diyecek 1, saniyelik vaktin bu takdire tesiri olmaz. Bu sadece meselenin fıkhi ile ilgili bir ihtilaftır.

Cinsel ilişki (cima) hakkında;

10 günden önce kanı kesilen kadınla kocasının ilişkiye girebilmesi için iki şeyden biri gerekir.

a) Temizlenmesi; bu, gusletmek veya su yoksa teyemmüm alıp namaz kılmakla gerçekleşir. Teyemmüm aldıktan sonra namaz kılmasının şart koşulması, İbn Nücem’in de ifade ettiği gibi mezhepte sahih görülen görüştür.

b) Farz bir namazın kazaya kalması; mesela, kan kesildikten sonra sadece gusledip “Allah” diyecek kadar bir vakit kalmışsa, bu namazı vaktine yetiştirebilmesi pek zordur. Yetiştiremediğini düşünecek olursak, kaçırdığı bu namazı kaza etmesi gerekecektir. Üzerine bu şekilde kaza namazı vacip olduktan sonra kadın, gusletmeden kocasıyla ilişkiye girebilir. Zira bu kadın cinsel ilişki hakkında temiz olan kadın hükmündedir.

Namaz vaktinin çıkmasına uzun zaman olduğunu düşünecek olursak, bu kadın gusletmedikçe veya bu sure dolup o vaktin namazının kazası üzerine vacip olmadıkça kocasıyla ilişkiye giremez.¹

İkinci bir misal vererek meseleyi biraz daha açalım; mesela güneş doğmadan 1 dakika önce bu kadının kanının kesildiğini ve gusletmediğini düşünelim.

Bu kadın ikindi vakti girmeden kocasıyla ilişkiye giremez. Zira güneşin doğmasına 1 dakika kala “gusledip “Allah” diyecek” bir vakit kalmadığından o sabah namazının kazası üzerine vacip değildir. Şu halde üzerine bir namazın kazaya kalabilmesi için yeni bir farz namaz vaktinin çıkması gerekir ki o da öğlen vaktidir. İkinci vakti girdiğinde öğlen namazı kazaya kalmış olacağından kocasıyla ilişkiye girebilecektir.

Yine yatsı vaktinin girmesine 1 dakika kala kanı kesilen kadın gusletmedikçe veya imsak vakti girip yatsı namazı kazaya kalmadıkça kocasıyla ilişkiye giremez. Ancak bu durumlarda geçmesi gereken vakit dolmadan hayzın başlangıcından itibaren geçen süre 10 günü yani 240 saati doldurmuşsa kadın hükmen temiz olacağından gusletmeden kocasıyla ilişkiye girebilir.

Mesela yukarıda güneş doğmadan 1 dakika önce kadının kanının kesilmesine göre verilen misalde zeval vaktinde hayzın başlangıcından itibaren geçen süre 10 günü yani 240 saati doldurduğunu düşünecek olursak, bu kadın zeval vaktinde gusletmeden kocasıyla ilişkiye girebilecektir.

Tekrar edelim ki; Bu anlatılanlar ilk defa hayız gören kız veya âdet sahibi olup gördüğü 10 günden aşağı kan, âdet günlerinin sayısına müsavî veya âdet günlerinin sayısından fazla olan kadın hakkındadır.

Kanı âdetinden daha önce kesilen kadının durumuna gelince:

1) Böyle bir durumda gusletmeden bu vaktin geçmesini beklemek kasten namazı terk etmek olduğundan büyük günahıdır. Bundan Allah'a sığınırız. Kastımız; böylesi bir büyük günahı işlemez, ama işlediği takdirde hüküm budur, demektir.

Namaz ve oruç hakkındaki hükümler aynen yukarıdaki kadının durumu gibidir.

Kocasıyla ilişkiye girebilmesi hususunda ise farklıdır. Şöyle ki; bu kadının kocasıyla ilişkiye girebilmesi için kanın kesilmiş olması ve gusletmiş olması yeterli görülmediğinden, âdet günlerini doldurması şart koşulmuştur. Zira âdet günlerini doldurmadıkça kanın avdet etme ihtimali, yüksek ve galiptir.

Kanın avdet ettiğini varsaydığımızda kadının hayızlı olması gerekecektir. Bu durum ilişki hakkında ihtiyatla hareket edilmesini ve âdet günlerinin geçmesini beklemeyi gerekli kılmıştır.

Mesela; âdeti 9 gün olan bir kadının 3 gün kan gördükten sonra kanının kesildiğini ve gusledip 5 gün kan görmeksizin temiz kaldığını varsayacak olursak; bu kadın; 1 gün daha beklemeden yani âdeti olan 9 gününü doldurmadan kocasıyla ilişkiye giremeyecektir.

Buraya kadar anlatılanlar loğusa kadın için de geçerlidir.

231-SUÂL:

BİR MÜDDET KAN GÖRDÜKTEN SONRA KANI KESİLEN KADININ NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: İlk kez hayız gören veya âdet sahibi kadın hayız olabilecek kan görünce namaz kılmayı bırakır. Bu kan 3 gün dolmadan kesilecek olsa namaz kılmak için vaktin sonunu beklemesi vacip olur. Vaktin sonundan maksat; namazın müstehab olduğu son vakittir.

Buna göre ikindinin son vakti akşam vaktine 45 dakika kaladır. İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* **Kitabu'l-Asl'da** şöyle demiştir: Yatsı vakti kanı kesilecek olsa namazı, gecenin yarısına gusledip kılabilceği bir zaman kalana kadar tehir eder. Gecenin yarısından sonrasına tehir etmesi mekruhtur. Tehir ettiği vaktin sonunda kan avdet etmeyecek olsa abdest alıp namazını kılar. Fakat kan avdet edecek olsa, vaktin başından itibaren temiz olmadığı anlaşılmış olacaktır. Haliyle namaz kılmayacaktır.

Kan 3 günden sonra kesilecek olsa hüküm aynıdır. Şu kadar ki; bu durumda abdest yerine gusletmesi gerekir. Yani her ne zaman kan kesilip vaktin sonuna dek avdet etmezse gusledip namazını kılması gerekir. Zira 3 gün kan gördükten sonra hayızlı olmuştur.

Hayızlı olan kadın kanı kesildiğinde namaz kılmak için gusletmesi gerekir.

Ayrıca Kan geceden kesilirse imsakle başlayacak günü oruç tutar. Gün içerisinde kan avdet edecek olsa hayızlı olacaktır. Fakat buna rağmen Ramazan ayma hürmeten oruçlu kişilere benzemek için oruç tutar gibi orucu bozan şeylerden geri durması gerekir. Bu şekilde davranmak sahih olan görüşe göre vaciptir.

Âdet günlerinin sayısına müsavi kan gördükten hemen veya daha sonra kan kesilecek olsa hüküm yine aynıdır. Şu kadar ki; bu durumda namazı son vakte tehir etmesi vacip değil müstehaptır. Yani namazını vaktin başında kılacak olsa sahih olur. Zira âdetine müsavi kan gördükten sonra galip olan kanın avdet etmeyeceğidir.

Âdetten önce kan kesildiğinde böyle değildir. Bu yüzden namazı vaktin sonuna bırakmak âdetten önce kesildiğinde vacip, sonra kesildiğinde müstehap kılınmıştır.

Bu anlatılanların tamamı, kan 10 günden evvel kesildiğinde yani 10 günü geçmediğinde ve kesildiği günden 15 gün geçene kadar kanın avdet etmediği durumla ilgili verilen hükümlerdir. Aksi hal ile ilgili hükümler önceki سوالin cevabında zikredilmiştir. Bakılsın.

Kadın 1 gün kan 1 gün temizlik görecektir; kan gördüğü günlerde namazı bırakır. Oruçluysa kaza eder.

Kan görmediği günlerde 3 gün dolmamışsa abdest alır, dolmuşsa gusleder namazını kılar. Ubeydullah b. Mes'ud Sadru'sh-Şerîa (ö.747), Şerhu'l-Vikaye'de, İbnu'l-Âlâ el-Ensârî (ö.786) de *et-Tâtârhâniyye*'de böyle demiştir.

Loğusa kadının durumu da aynen böyledir. Şu kadar var ki; her ne zaman kanı kesilirse namazını kılması için gusletmesi vaciptir.

232-SUÂL:

**15 GÜN SÜREKLİ TEMİZLİK GÖREMİYEN KADIN,
ÂDET GÜNLERİNİ NASIL HESAPLAMASI GEREKİR?
BİR DİĞER İFADEYLE; SÜREKLİ KAN GÖREN KADIN,
ÂDET GÜNLERİNİ NASIL HESAPLAMASI GEREKİR?**

Cevap: Daha önce de söylemiştik; 15 gün devam edemeyen temizlikler sürekli kan hükmündedir. Dolayısıyla bir kadının sürekli kan görmesinden maksat; en az 15 gün kanın karışmadığı bir sahih temizlik görememesidir. Bu durum fıkıh kitaplarında “*istimrar*” kelimesiyle ifade edilir.

Kanı *istimrar* eden (sürekli kan gören) kadın;

a) Mutâde (âdeti sabit) kadın olur

b) Mübtedee (ilk kez hayız gören veya âdeti olmayan kadın)¹

a. Mutâde (âdeti sabit) kadın ise;

Yani gerek hayızda gerek temizlikte âdeti sabit olan kadın, sürekli kan görmeye başlasa bu kadın sürekli kan görmeye başladığı/*istimrar* anından itibaren âdeti gereği kaç gün hayız var idiyse o kadar gün hayız, kaç gün temizlik âdeti var idiyse o kadar gün temiz sayılır. Şu kadar var ki temizlik günlerinin sayısı 6 aydan fazla olmayacak.

Mesela; âdeti 8 gün hayız gördükten sonra 35 gün temizlik görmek olan bir kadının sürekli kan görmeye başladığını düşünelim.

Bu kadın sürekli kan görmeye başladığı günden itibaren 8 gün hayız 35 gün temiz kabul edilir.

Temizlik günlerinin sayısı 6 aydan fazla olacak olursa; *istimrar* anından itibaren bu kadının hayız 8 gündür. Fakat temizliği kaç gündür?

Bu suâle *Zâhiru'r-Rivâye*'de imamlardan verilmiş bir cevap yoktur. İmamlardan sonra gelen fakihler bu suâle farklı cevaplar vermişlerdir.

¹) Âdeti olmayan demek, âdetini unutan kadın değildir. Âdetini unutan kadınla ilgili ahkâm ilerde gelecektir.

• Ebu İsmet Sa'd bin Muaz el-Mervezî'ye göre; Ne kadar uzun olursa olsun âdet günleri geçerlidir. 6 ay ile sınırlaması yoktur.

Buna göre; âdeti 10 gün hayız gördükten sonra 1 yıl temizlik görmek olan bir kadının sürekli kan görmeye başladığını düşünelim.

Bu kadın sürekli kan görmeye başladığı günden itibaren 10 gün hayız 1 yıl temiz kabul edilir. Yani 10 gün namaz kılmaz ardından 1 yıl kılar.

Bu kadını kocası istimrarın ilk gününde boşayacak olsa iddeti; 3 yıl 40 gün sonra bitmiş olacaktır. Temizlik günlerinin hemen başında boşayacak olursa 3 yıl 30 gün sonra bitecektir. Zira ilk temizlik 1 yıl ardından 10 gün hayız. Ve iki kez tekrar eden 1 yıl temizlik ve 10 gün hayzın toplamı 3 yıl 30 gün eder. İstimrarın ilk gününde talak vaki olduğunu düşünecek olursak ilk 10 gün, talakın vuku bulduğu 10 gün olduğu için hesaba katılmayacaktır.

• Muhammed b. İbrahim el-Meydanî'ye göre; 6 aydan ziyade olan temizlikler kanın sürekli akmaya başladığı anda 6 aydan bir saniye eksik olarak takdir edilir. Zira iki hayız kanı arasındaki temizlik, çoğunlukla hamileliğin en az müddeti olan 6 aydan az olur. Hamilelik müddetiyle, iki kan arasındaki temizliği farklı kılmak için bu müddet 6 aydan 1 saniye olsun eksik olarak takdir edilmelidir. Buna göre; âdeti 10 gün hayız gördükten sonra 1 yıl temizlik görmek olan bir kadının sürekli kan görmeye başladığını düşünelim. Bu kadın sürekli kan görmeye başladığı günden itibaren 10 gün hayız 6 ay (dan bir saniye eksik) temiz kabul edilir. Yani 10 gün namaz kılmaz ardından 6 ay namaz kılar.

Bu kadını kocası istimrarın ilk gününde boşayacak olsa iddeti; 19 ay 10 gün. (3 saniye eksik) sonra bitmiş olacaktır. Temizlik günlerinin hemen başında boşayacak olursa 19 ay sonra bitecektir. Zira ilk temizlik 6 ay ardından 10 gün hayız. Ve iki kez tekrar eden 6 ay temizlik ve 10 gün hayzın toplamı 19 ay eder. İstimrarın ilk gününde talak vaki olduğunu düşünecek olursak ilk 10 gün, talakın vuku bulduğu 10 gün olduğu için hesaba katılmayacaktır.¹

1) Menhelü'l-Vâridîn min Bihârî'l-Feyz. S.94

• Hakimu's-Şehid'e göre; 6 aydan ziyade olan temizlikler kanın sürekli akmaya başladığı anda 2 ay olarak takdir edilir.

Hakimu's-Şehid, İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'in *Kitabu'l-Asl*'ını ihtisar ettiği "*el-Kâfi*" isimli eserinde şöyle der: Âlimlerin çoğu bu durumdaki kadının temizlik günlerinin 20 gün olarak takdir edileceğini söylemişlerdir. Tıpkı hiç âdeti olmayan kadının kanı sürekli akmaya başladığında temizliği 20 gün takdir edildiği gibi. *El-Hulâsâ*'da 1 ay takdir edilmiştir.

Radiyyuddin es-Serahsî (ö.544), *el-Muhit*'inde şöyle demiştir: İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'den gelen bir rivayete göre 2 ay olarak takdir edilir. Hakimu's-Şehid de bunu tercih etmiştir. İbn Abidin bu görüş esah olandır demiştir.

El-Ğaye'de: Fetva bu görüşledir, denmiştir. Fakat rivayet ve dirayet açısından daha kavi olduğu için biz, Muhammed b. İbrahim el-Meydanî'nin kavlini tercih ettik. El-Birgivî (ö.981)'de risalesinde bu görüşü seçmiştir.

İbn Nüceym "*el-Bahru'r-Râik*"te şöyle der: el-Baberti, El-İnaye'de, İbnu'l-Hümmam (ö.861), Fethu'l-Kadîr'de, es-Sıgnakî, en-Nihaye'de, kadınlara ve müftülere kolaylık getireceği de dikkate alınarak fetva verilecek görüşün, Hakimu's-Şehid'in görüşü olduğunu söylemişlerdir. El-Haskefî'de bunu seçmiştir. Allame İbn Abidin bütün bunları anlatarak tercihinin bu yönde kullanmıştır. Bizimde kanaatimiz bu yöndedir.

b. Mübtedee (ilk kez hayız gören veya âdeti olmayan kadın) ise:

Böyle bir kız iki şeyden biriyle buluşa erer. Hayız görmekle, hamile kalmakla

1. Hayız görmekle buluşa eren kızın, sürekli kan gördüğü durumla ilgili hükümleri dört kısımda ele alacağız.

• Hayız görmeye başladığı andan itibaren kanı istimrar eden yani sürekli kan gören kadın.

- Sahih bir kan ve temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadın.
- Fasit bir kan ve temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadın.
- Sahih bir kan ve fasit bir temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadın.

Simdi sırasıyla bunlara ait ahkâmdan bahsedelim.

a) Hayız görmeye başladığı andan itibaren kanı istimrar eden yani sürekli kan gören kadının hayzı istimrar anından itibaren 10 gün hayız, ardından gelen 20 gün temiz kabul edilir. Artık sahih bir temizlik görünceye kadar böyle devam eder.

Nifası; 40 gündür. Ardından gelen 20 gün temizlikten sonra 10 gün hayız 20 gün temizlik şeklinde devam eder.

b) Sahih bir kan ve temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadın, mutade/âdeti sabit kadındır. Bunun hükmü yukarıda geçti.

c) Fasit bir kan ve temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadının görmüş olduğu kan ve temizlik fasit olduklarından muteber değildir. Bunlarla âdet belirlenmez. Buradaki temizlik 15 günden az yani nakıs temizlik olabileceği gibi, 15 günden fazla olup kanın karıştığı fasit temizlik de olabilir.

- 15 günden az yani nakıs temizlik olması nedeniyle fasit olan temizliğin hükmü; a- şıkkında anlatılan yani hayız görmeye başladığı andan itibaren kanı istimrar eden kadının hükmü gibi, hayzı istimrar anından itibaren 10 gün hayız, ardından gelen 20 gün temizliktir.

Mesela; hayız olma çağındaki bir kızın (mürahikanın) 11 gün kan görüp ardından 14 gün temizlik gördükten sonra kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını düşünelim.

Burada ilk gördüğü 11 gün kan 10 günü aşmış olduğundan dolayı fasittir. Temizlik de 14 günden az olduğu için nakıs ve fasittir. Bu

şekildeki kan ve temizlik, âdet belirlemeye elverişli olmadığından bu kadının temiz kaldığı günler de hükmen kan sayılır. Bu yüzden bu kadının istimrarı ilk kan görmeye başladığı andan itibaren.

Buna göre âdeti; 10 gün hayız, ardından gelen 20 gün temizliktir.

- Kan karışması nedeniyle fasit olan temizliğin hükmü;

Şöyle ki; 15 gün veya daha fazla olan bir temizliğe, hayız sayılmayan kan karışacak olsa bu temizlik fasit olur. Her ne kadar zahirde sahih ise de manada fasittir.

Böyle bir temizlik yani zahiren sahih, manen fasit temizlik olduğu için iki durum söz konusudur.

1. Görülen kan ve temizliğin toplamı 30 günü aşmamış olur. Bunun âdeti önceki gibi; 10 gün hayız 20 gün temizlik olacaktır.

Mesela; hayız olma çağındaki kızın 11 gün kan görüp ardından 15 gün temizlik gördükten sonra kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını düşünelim.

Burada ilk gördüğü 11 gün kan 10 günü aşmış olduğundan dolayı fasittir. Temizlik 15 gün olduğu için zahiren sahih olsa da manen fasittir. Zira evveline 1 gün hayız olmayan kan karışmıştır. Bu şekildeki kan ve temizlik, âdet belirlemeye elverişli olmadığından bu kadının âdeti; 10 gün hayız 20 gün temizlik olacaktır.

Bu anlatılan Muhammed b. İbrahim el-Meydanî'nin görüşüdür. Radiyyuddin es-Serahsî (ö.544), *el-Muhit*'inde bunun sahih olan görüş olduğunu söylemiştir.

Ebu Ali ed-Dekkâk ise şöyle der: Bu kadının hayzı 10 gün, temizliği ise 16 gündür. İbn Abidîn, Ed-Dekkâk'ın sözünü şöyle yorumlamıştır: O, temizliğin tam olması yani 15 gün ve daha fazla olması sebebiyle zahire bakmış ve bu temizliğin iki kan arasını fasledebileceğini söylemiştir. Temizliğin manada fasit olduğuna değer vermediğinden, kadını âdet sahibi kabul etmiştir.

Bazı ahkâm itibarıyla bu görüşte kolaylıklar olduğu için bu ihtilafı zikretmeyi uygun gördük. Özellikle hayız günlerini unutup sahih temizlik göremeyenler kadınlar için için.

2. Görülen kan ve temizliğin toplamı 30 günü aşmış olur.

Mesela; hayız olma çağındaki kızın 11 gün kan görüp ardından 20 gün temizlik gördükten sonra kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını düşünelim.

Bu kadının ilk kan gördüğü 11 günün 10 günü hayız sonrasındaki 1 günle birlikte 20 gün temizlik yani toplam 21 gün temizlik kabul edilir. Daha sonra 10 gün hayız, ardından gelen 20 gün temizlik şeklinde devam eder.

d) Sahih bir kan ve fasit bir temizlik gördükten sonra kanı istimrar eden/sürekli kan gören kadının gördüğü sahih kan âdet belirlemek için muteberdir. Fakat gördüğü temizlik muteber olmadığından hayız günlerinden 30 güne kadar olan gün sayısı temizlik günlerinin sayısıdır. Buradaki temizlik mana ve zahirde fasit olabileceği gibi sadece manada fasit de olabilir.

Mesela; hayız olma çağındaki kızın 5 gün kan görüp ardından 14 gün temizlik gördükten sonra kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını düşünelim.

Bu kadının hayızı 5 gündür. Temizliği ise 5 gün hariç, ayın günleri olan 30 günden geriye kalan olan 25 gündür. Şimdi bu kadın 5 gün hayız olduktan sonra 14 gün temizlik görmüş, temizlik âdeti kabul ettiğimiz 25 günü doldurması için 11 gün daha temiz kabul edilir. Ardından düzenli olarak 5 gün hayız 25 gün temizlik olarak devam eder.

Bu, temizliğin mana ve zahirde fesat olduğuna verilen misaldir.

Bir diğer misalle sadece manada fesat olduğu durumdaki hükmünü açıklamaya çalışalım.

Mesela; hayız olma çağındaki kızın 3 gün kan görüp ardından 15 gün temizlik 1 gün kan ve 15 gün temizlik gördükten sonra kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını düşünelim.

Burada ilk üç gün sahih kan ve hayızdır. Sonrası istimrar anına kadar manen fasit temizliktir. Temizliğin arasına girmiş olan 1 günlük kanı hayız saymak mümkün değildir. Yine sonrasında gelen temizlikten 2 gün daha alıp onu hayız yapmak da mümkün değildir. Zira hayzın temizlikle bitmesi caiz olsa da, evvelki 15 gün temizlikten sonra yani ortada olan 1gün kan hükmen de olsa kan sayılması lazımdı. Hâlbuki misalimizde ortada olan 1 gün kandan sonra 15 gün tam temizlik olduğundan 1 gün ve sonrasından 2 günü veya daha fazlasını hayız kabul edemeyiz. Çünkü hayız kabul edilebilmesi için temizliğin 15 günden az olup sürekli akan kan kabul edilmesi gerekiyordu. Böylece ortada olan 1 gün kan, temizlikten sayılacaktır.

Toplamı 31 gün olan temizlik içerisine bir günlük kan karışmış olduğu için tam, fakat fasit temizliktir. Tam olması zahirde fasit olmadığını gösterir. İçerisine kan karışmış olması ise manen fasit olduğunu gösterir. Böyle bir temizlikle âdet belirlenemez.

Misalimizde; ilk üç gün hayızdır. Sonrasında istimrara kadar geçen 31 gün temizliktir. Sonra istimrar anından 3 gün hayız 27 gün temizliktir.

27 günü; bir ay sayılan 30 günden, 3 günü çıktıktan sonra geriye kalan günler olarak tespit etmişlerdir.

2. Hamile kalmakla buluğa eren kadının sürekli kan görmesi.

Mesela; buluğ çağına yaklaşmış bir kızın hamile kaldığını varsayalım.

Doğumdan sonra takip eden 40 gün nifas görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra kanının istimrar ettiğini farz edecek olursak, bu kadının hayzı 10 gün, temizliği ise ardından gelen 15 gün olacaktır. Bu kadının temizliği ne kadar çok olursa olsun temizlik âdeti sayılacaktır. Zira bu temizlik sahih olduğu için adet yapılmaya elverişlidir. Bu Ebu Osman'ın görüşüdür.

Es-Sadru's-Şehid (ö.536): İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un kavline en uygun görüşün bu olduğunu söylemiştir.

Muhammed b. İbrahim el-Meydanî ise şöyle der: 21 gün temizlik görene kadar böyledir. 21 gün temizlik gördüğünde bu kadının hayzı 9 gün, temizliği ise 21 gün kabul edilir. Böylece temizliği 22 güne çıkarsa hayzı 8 gün olur. 23 güne çıkarsa hayzı 7 gün olur. Bu şekilde temizliği 27 gün olunca hayzı 3 gün olur.

Muhammed b. İbrahim el-Meydanî buraya kadar Ebu Osman'dan farklı düşünürken, temizliği 27 günden fazla olduğunda ise onun gibi hükmetmiştir. Yani bahse konu kadının, 28 gün temizlik gördükten sonra kanı istimrar etmiş olduğunu düşünecek olursak; hayzı 10 temizliği ise 28 gün olarak devam edecektir.

Fakat bu durumdaki kadının loğusalık döneminden sonra gördüğü temizlik 15 günden az olursa, sürekli akan kan hükmünde olacaktır. Buna göre 40 gün loğusalık döneminden sonra gelen 20 gün temizliktir. Ardından 10 gün hayız, 20 gün temizlik şeklinde devam eder.

Yine loğusalık dönemi 40 günü aştıktan sonra 15 veya daha fazla gün temiz kalıp ardından kanı istimrar eden bir kadın düşünelim.

Bu kadının temizliği, evveline kan karışmış olduğundan dolayı fassittir. Adet belirlemeye elverişli değildir.

Bu kadının hayzını belirlemek için loğusalık döneminin bitişinden, kanın istimrar ettiği zamana kadar 20 gün olup olmadığına bakmalıyız. Şayet 20 gün varsa, istimrar anından itibaren 10 gün hayız, 20 gün temiz kabul edilir.

Fakat 20 gün yoksa bu durumda istimrar anından itibaren 20 gün dolduruluncaya kadar temiz, 20 gün dolduktan sonra 10 gün hayız kabul edilir.

Ardından 20 gün temiz, 10 gün hayız şeklinde devam eder.

ÂDETİNİ UNUTMUŞ KADIN

233-SUÂL:

ÂDETİNİ UNUTMUŞ OLDUĞU HALDE KANI İSTİMRAR EDEN KADIN (MÜTEHAYYİRE) NASIL DAVRANMALIDIR?

Cevap: Kadınların, yazarak veya ezberleyerek âdet günlerini bir şekilde korumaları vaciptir. Bu konuda gevşeklik göstermeleri günahıdır. En güzeli bu hallerine dair not defteri tutmalarıdır.

Âdetlerini; hayız günlerinin sayısı, mekânı, temizlik günlerinin sayısı ve loğusa olduğu günlerin sayısı olarak her ay düzenli bir şekilde not almalıdırlar.

Bir de şu var; kendilerini temizlik döneminde sanan bazı kadınların, arada gördükleri 1-2 dakika kadar az bir kanı not almamaları, bu konudaki birçok tafsilata ait meselelere farklılık arz edecek şekilde müessirdir. Bu yüzden kadınlar, not defterlerinde hayız oldukları tarihi saatiyle birlikte belirtmelidirler. Arada gördükleri 1-2 dakika kadar az kanları dahi saatiyle birlikte not almalıdırlar. Zira birazdan anlatılacak olan mütehayyire/âdetini unutmuş kadın hakkında verilecek hükümlerin tafsilat ve zorluğunu halletmekte bu notlar etkin rol alacaklardır.

Deliren, bayılan veya dini konuda zafiyet gösteren bir kadının âdet günlerini unuttuğunu ve kanının istimrar ettiğini yani sürekli akan kan hükmünü aldığını farz edelim. Böyle bir kadın, âdet günlerini belirleyebilmek için önce kalbine danışıp hayız günlerine dair kanaatini aramalıdır. Zannı galibine göre âdet ve temizliğinin şu kadar olduğuna dair bir kanaati varsa ona göre hareket eder. Yani hayız ve temizliğini mevcut kanaatine göre düzenler.

Fakat âdet ve temizliğine dair kanaatini belirleyecek galip zannı olmayan bir kadının, hükümlerde ihtiyatlı olanla amel etmesi vaciptir. Böyle bir kadına **mütehayyire**/âdetini şaşırmış kadın denir.

Bu kadının âdeti veya temizliği hakkında herhangi bir rakam verilemez. Ancak kocası onu boşar ve iddet beklemeye başlarsa bu kadının âdet ve temizliğini belirlemek zaruret kesp edecektir. Kocasından boş olan mütehayyire bir kadının iddeti hususunda; hayız 10 gün temizliği ise 6¹ ay kabul edilir.² Buna göre iddeti; 19 ay 10 gün sonra sona erecektir. 6 şar aydan üç temizlik 18 ay yapar. Geriye 1 ay 10 gün yani 40 gün kalır. Bu da 4 hayız müddeti yapar.

Esasen boşanan kadın, üç hayız beklemelidir. Fakat ihtimal ki, talak/boşama hayzın ilk gününe denk gelmiştir. Talakın vuku bulduğu hayız ise hesaba katılamaz. Böylece ilk 10 gün iddetten sayılmayacaktır. Ardından gelen üç hayız (30 gün) ile birlikte 40 gün olacaktır. Hemen şunu da söyleyelim: Bu kadın şayet hamile ise iddetinin bitimi doğumla olacaktır.

234-SUÂL:

MÜTEHAYYİRE OLAN KADINA HARAM OLAN HÜKÜMLER NELERDİR?

Cevap:

- Mescide giremez
- Tavaf yapamaz.

Ancak ziyaret tavafını yapması gerekir. Zira ziyaret tavafı farzdır. Haccın rüknüdür. Mütehayyire olan kadının her an hayızlı olma ihtimali var olduğu gibi, temiz olma ihtimali de vardır. Şu halde hayız halinde olduğu şüphelidir.

Şüphe ile rükün yani farz terk edilemez. Bu yüzden ziyaret tavafını yapmalıdır. Fakat temizliği hususunda da şüphe olduğundan

1) Esasen kitaplarda 6 aydan 1 saniye eksik şeklinde ifade edilmiştir. Fakat pratikte hesaba katılamayacağından dolayı bu saniyeyi zikretmemeyi uygun gördük.

2) Bu konuya dair ihtilaf, yukarda ki suallerin cevabında tafsilatıyla geçmiştir.

ziyaret tavafı geçersiz olabilir. Bu yüzden 10 gün sonra ziyaret tavafını iade etmelidir. “**Sader**” de denilen Veda tavafını da yapması gerekir. Zira bu tavaf Mekke dışından hac yapanlara vaciptir. Ancak bunu iade etmesi gerekmez. Çünkü kadın, Veda tavafını yaptığı esnada ya temizlik veya hayız günlerinde idi.

Bu tavaf, temizlik günlerine denk gelmişse zaten sahihtir. Hayız günlerine denk gelmişse, hayızlı olana zaten vacip olmayacağından iadesine de gerek olmayacaktır.

- Mushaf’a dokunamaz.
- Bu hal üzerinden kalkmadıkça kocasıyla cinsel ilişkiye giremez. Zira cinsel ilişki için sahih hali araştırmak caiz değildir.
- Farz, vacip ve müekked Sünnetlerin dışında, nafil namaz kılmaz.
- Nafil oruç tutamaz.
- Namaz dışında Kur’an okuyamaz. Namazda her rekâta fatiha ve kısa bir sure okur. Vitir namazının üçüncü rekâtında zammı sure okumaz.

Kunut ve sair duaları okumasında ise bir beis yoktur.

235-SUÂL:

MÜTEHAYYİRE KADININ NAMAZIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER NELERDİR?

Cevap: Bulunduğu zamanın temizlik dönemi olmasıyla, hayız dönemi olması arasında kararsız olan mütehayyire kadın için üç durum söz konusudur.

a) Kadın, bulunduğu zamanın temizlik dönemi olmasıyla, hayızın başlangıç dönemi olması arasında kararsız olursa, her namaz vakti için abdest alıp namazını kılması gerekir.

Mesela; daha önce ayda bir kez hayız olduğunu ve kanının ayın son 15’inde kesildiğini hatırlayan fakat hayız günlerinin kaç gün

olduğunu net olarak ayın hangi günlerine tesadüf ettiğini hatırlamayan bir kadın düşünelim.

Bu kadın ayın ilk 15 gününde; temiz olma ihtimaliyle hayzının başlamış olması ihtimali arasında kararsız kalacaktır. Buna göre bu kadın her namaz vakti için abdest alıp namazını kılması gerekir.

b) Kadın, bulunduğu zamanın temizlik dönemi olmasıyla, hayzının bitmiş olması arasında kararsız olursa, her namaz vakti için gusledip namazını kılması gerekir.

Mesela; daha önce ayda bir kez hayız olduğunu ve kanının ayın son 15'inde kesildiğini hatırlayan fakat hayız günlerinin kaç gün olduğunu net olarak ayın hangi günlerine tesadüf ettiğini hatırlamayan bir kadın düşünelim.

Bu kadın Son 15'günde, temiz olma ihtimaliyle hayzının bitmiş olması ihtimali arasında kararsız kalacaktır. Dolayısıyla her namaz vakti için gusledip namazını kılması gerekir.

c) Kadın, bulunduğu zamanın; temizlik dönemi, hayzının başlangıç veya bitiş dönemi olduğuna dair hiçbir şey hatırlamıyor ise bu kadın hakkında daha ihtiyatlı olacağından "b" şıkkına ait olan hüküm verilecektir. Yani her namaz vakti için gusledip namazını kılması gerekir.

Bu üç şıktan her birinde bahse konu kadın, kılmış olduğu namazı kaza etmesi gerekir¹

Yine bu kadın secde ayetini duyar duymaz secde ederse secdesi sahih olup kazası lazım gelmez. Zira ayeti duyduğu esnada temizlik dönemindeyse hemen ardından yapmış olduğu secde geçerlidir. Ayeti duyduğu esnada hayız dönemindeyse ona secde zaten vacip olmamıştır.

Fakat ayeti duyduğu esnada secde etmeyip bir zaman sonra secde edecek olsa secde ettiği günden 10 gün sonra o secdenin kazasını

1) Şayet sahib-i tertib ise kazayı bir sonraki vakit namazından evvel yapmalıdır. Sahib-i tertib; üzerine 1 namaz 6 vakit geçinceye dek kazaya kalmamış kişidir. Allah nasip ederse buna dair ait izahat ileride verilecektir.

yapması vaciptir. Zira ihtimal ki secde ayetini duyduğu esnada temizlik dönemindeydi ve secde ona vacip olmuştu. Secdeyi hemen yapmayıp geciktirince, ihtimal ki hayız olduğu döneme tesadüf etmiştir.

Bu ihtimale göre secde yaptığı esnada hayız halindeyse 10 gün sonra muhakkak temiz olacaktır. Öyleyse secdenin sorumluluğundan kurtulması için 10 gün geçince onu iade etmelidir. 10 gün sonra olmalı ve 15 günü aşmamalıdır. Zira 15 günü aştığında yine hayız olma ihtimali gündeme gelecektir.

236-SUÂL:

MÜTEHAYYİRE KADININ ORUCUYLA İLGİLİ HÜKÜMLER NELERDİR:

Cevap: Mütehayyire olan yani âdetini unutup sürekli kan gören kadının, orucunu kesmeden Ramazan ayının tamamını tutması vaciptir.

Ramazan ayında hangi günler hayız, hangiler temiz olduğunu bilmediğinden dolayı tümünü oruçlu olarak geçirmesi vaciptir. Ramazandan sonra ise hayız olduğu halde oruç tutmuş olduğu günleri kaza etmesi gerekir. Fakat bu kadın mütehayyiredir.

Yani hayız günlerini net bilemeyen bir kadındır. Şu halde Ramazan ayında hayızlı olarak geçirdiği günleri kaç gün ve nasıl kaza etmesi gerektiğine dair son derece müşkil bir izah söz konusu olacaktır.

Bu izahata girişmeden önce bazı noktaların açığa kavuşturulması iyi olacaktır.

- Mütehayyire olan kadın Ramazan ayında hayızlı olarak geçirdiği günlerin kazasına Ramazan bayramının 1. günü geçtikten hemen sonra başlar. Buna “**Ramazana bitişik kaza denir**”.

Fıkıh Kitaplarının ifadesiyle “kaza-i mevsul” denir. İkinci şık olarak mütehayyire kadın, Ramazan ayında hayızlı olarak geçirdiği

günlerin kazasını Ramazan ayından hemen sonra yapmaz. Aksine, bir müddet sonra kaza etmeye başlar. Bu müddet bazı durumlarda bayram günü dâhil en az 15 gün olmalıdır. Buna, Ramazana bitişik olmayan kaza anlamında “**Ramazandan uzak kaza**” denir. Fıkıh Kitaplarının ifadesiyle “kaza-i mefsul” denir.

Biz kitabımızda bundan bahsederken “**Ramazana bitişik kaza**” ve “**Ramazandan uzak kaza**” tabirlerini kullanacağız.

- Ayrıca, mütehayyire olan kadının tamamını oruçla geçirdiği Ramazan ayı ya 29 gün veya 30 gün çekmiştir. Her iki duruma göre farklı hükümler ortaya çıkacaktır.

- Mütehayyire olan kadın yani âdetini unutmuş olduğu halde kanı istimrar etmiş olan kadından maksat; âdet günlerinin sayı ve mekânını bilmeyen kadındır. Sadece âdet günlerinin sayısını bilecek olsa yine mütehayyire olmaktan çıkmayacaktır. Aynı şekilde hayız günlerinin sayısını bildiği gibi, temizlik günlerinin de sayısını bilse fakat âdet günlerinin mekânını unutmuş olsa yani âdet günleri hangi günlerde başlayıp, hangi günlerde bittiğini unutmuş olsa mütehayyire olmaktan çıkmış olmaz.

Buna göre:

- Mütehayyire kadının Ramazan ayında hayızlı olarak geçirdiği oruçlu günlerin kazasını kaç gün ve nasıl yapacağına dair 4 kısım söz konusudur. Her kısma ait dört şık olunca toplam 16 şıktan bahsetmemiz gerekecektir.

Öncelikle bu 16 şıkkı anlatıp sonra teker teker hükümlerinden bahsedeceğiz.

1. KISIM: Mütehayyire kadın hayzının ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamıyor. Bu durumda üç şık söz konusudur. Fakat hüküm açısında son iki şık aynı olduğundan dolayı biz bu iki şıkkı tek şık olarak zikredeceğiz. Zira zaten tafsilatlı olan bu bölümü, hüküm açısından farklı olmayan faydasız kısımlarını da zikretmekle daha bir zor hale sokmak istemiyoruz. Bu iki şık Ramazan ayının 30 veya 29 çekebileceği de dikkate alınarak 4 şık yapılmıştır. Şöyle;

a) (1) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim geceden itibaren hayzının başladığını bilmektedir.

b) (2) Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim geceden itibaren hayzının başladığını bilmektedir.

c) (3) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gündüzden itibaren hayzının başladığını bilmektedir. Veya hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı gibi, geceden veya gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

d) (4) Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gündüzden itibaren hayzının başladığını bilmektedir. Veya hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı gibi, geceden veya gündüzden itibaren başladığını da hatırlamıyordur.

2. KISIM: Mütehayyire kadın hayzının ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin sayısını, mekânını ve temizlik günlerinin sayısını hatırlamıyor. Bu durumda da birinci kısımda anlattığımız gibi 4 şık vardır.

a) (5) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim geceden itibaren başladığını da bilmektedir.

b) (6) Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim geceden itibaren hayzının başladığını hatırlıyordur.

c) (7) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim gündüzden itibaren başladığını da hatırlıyor veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

d) (8) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütéhayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim gündüzden itibaren başladığını da hatırlıyor veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

3. KISIM: Mütéhayyire kadın hayzının ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Yani o ayın içerisinde âdet günleri hangi günlere tesadüf ettiğini hatırlamıyor. Bu durumda da önceki kısımlarda anlattığımız gibi 4 şık vardır.

a) (9) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütéhayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim *geceden* itibaren başladığını da hatırlıyordur.

b) (10) Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütéhayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim *geceden* itibaren başladığını da hatırlıyordur.

c) (11) Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütéhayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim *gündüzden* itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya *gece ya da gündüzden* itibaren başladığını hatırlamıyordur.

d) (12) Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütéhayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim *gündüzden* itibaren başladığını da hatırlıyor veya *gece ya da gündüzden* itibaren başladığını hatırlamıyordur.

4. KISIM: Mütehayyire kadın hayzının âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor.

Bu durumda da önceki kısımlarda anlattığımız gibi 4 şık vardır.

a) (13) Ramazan ayı **30** çekmiştir. Mütehayyire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını hatırlıyordur.

b) (14) Ramazan ayı **29** çekmiştir. Mütehayyire âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını da hatırlıyordur.

c) (15) Ramazan ayı **30** çekmiştir. Mütehayyire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

d) (16) Ramazan ayı **29** çekmiştir. Mütehayyire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise daima gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Tafsilatıyla her bir şıkka ait ahkâma geçmeden önce, toplu bir bakışla hükümlere tesir eden bazı durumları şöyle izah edebiliriz;

- Şıklarda geçen; “hayzının geceden başladığını biliyorsa” tabiri ile “gündüzden başladığını biliyor veya gece ya da gündüzden başladığına dair bir şey hatırlamıyor ise” tabirlerinin hükme yansıdığı nokta şudur:

Biz Ramazan ayında mütehayyire kadının tutmuş olduğu oruçların en fazla kaç gününü hayız geçirme ihtimali olduğunu tespit etmeliyiz. Bunun için geceden hayzının başladığını biliyorsa

Ramazanda hayızla tutmuş olduğu oruç günlerinin sayısı, tüm ihtimaller göz önüne alınarak en fazla 15 gün olur. Fakat gündüzden başladığını biliyor veya gece ya da gündüzden başladığına dair bir şey hatırlamıyor ise tüm ihtimaller göz önüne alınarak Ramazanda hayızla tutmuş olduğu oruç günlerinin sayısı en fazla 16 gün olur. Çünkü geceden hayzının başladığını biliyorsa o gecenin sabahı oruç tuttuğu gün hayzının 1. günü olacaktır.

Hayzının 2, 3, 4. günleri geçip 10. günü olduğunda 240 saat (tam 10 gün) geceden başlamış olduğundan, geceden bitecektir. Ve 11. günün sabahı tuttuğu oruç sahih olacaktır. Şimdi 10'gün kazası vardır. Ardından geçebilecek en az temizlik müddeti olan 15'gün orucu sahih kabul edilip kazası gerekmeyecektir. Sonrasında yani Ramazanın son 5'gününde hayızlı olduğundan bu beş günü de önceki 10'günle birlikte kaza etmesi gerekeceğinden toplam 15'gün kazası olmuştur.

Tabi bu Ramazan 30'kektiği zamandır. Ramazan 29 çektiğinde bu sayı 1'gün azalacaktır.

- Fakat "gündüzden başladığını biliyorsa hüküm farklı olacaktır. Şöyle ki; tüm ihtimalleri değerlendirmemiz gerektiğinden dolayı, ihtimal o ki, hayız Ramazanın 1. günü gündüz başlamıştır. Şimdi bu birinci gün orucu fasit olmuştur. 2.3.4. ...günleri geçip hayzının 240 saat olan 10. günü dolduğunda Ramazanın 11. gününün gündüzü olacaktır. Bu 11. günde tuttuğu oruç da diğerleri gibi fasit olduğundan kazası gerekecektir. Şimdi 11'gün kazası vardır. Ardından geçebilecek en az temizlik müddeti olan 15'gündür. Fakat temizliği hemen hayzının bitiminde başlayacaktır.

Hayzının ise gündüz bittiğini söylemiştik. Şu halde temizliği gündüzden başlayacaktır. Gündüzden başlayan temizliğinin 1. gününde tutacağı oruç sahih olmayacaktır. Zira gündüzün bir kısmında hayızlıydı.

Netice olarak temizlik günlerinden 14'gün orucu sahih kabul edilip kazası gerekmeyecektir. Sonrasında yani Ramazanın son 5'gününde hayızlı olduğundan bu beş günü de önceki 11'günle birlikte kaza etmesi gerektiğinden toplam 16'gün kazası olmuştur. Bu da yukarıda

dediğimiz gibi; Ramazan 30 çektiği zamandır. Ramazan 29 çektiğinde bu sayı 1'gün azalacaktır.

• Yine hayzının gece ya da gündüzden başladığına dair bir şey hatırlamıyor ise ihtiyaten geceden başladığını bilmiyor kabul edilecektir. Dolayısıyla bu kısma, gündüzden başladığını biliyor kısmının hükmü verilecektir. Bu yüzden bu kısmı ayrı bir kısım olarak zikredip 16 olan kısımların sayısını 24'e çıkarmayı uygun görmedik. Zira bu son kısmın yani **“gece ya da gündüzden başladığına dair bir şey hatırlamıyor”** kısmının iki kısımdan hangisine katılması gerektiğine dair kitaplarda ihtilaf vardır.

Yani bazıları bu kısmı **“hayzının geceden başladığını biliyorsa”** kısmına katmayı uygun görmüşlerdir. Biz, el-Birgivi (ö.981)'nin risalesine tabi olarak bu kısmı **“gündüzden başladığını biliyor”** kısmına katmayı uygun gördük. Zira ihtiyatın gereği bu olduğu gibi Âlimlerin ekserisinin görüşü de budur.

Şimdi birer birer 16 kısma ait hükümleri görelim. Bu 16 kısımdan her birinde iki hal söz konusudur. Zira Ramazanda hayızlı olarak oruç tutmuş olduğu günlerin kazasını ya **“Ramazana bitişik kaza”** olarak kaza eder. Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlar. Veya **“Ramazandan uzak kaza”** olarak kaza eder.

Yani bayramın 1. günü dâhil 15 gün geçtikten sonra kaza eder. Bu iki hali her kısmın altında zikredeceğiz.

1. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim geceden itibaren hayzının başladığını bilmektedir.

Şimdi yukarıda izahı geçmiş olduğu üzere bu kadının toplam 15 gün oruç borcu vardır. Bunları kaza edecektir.

a) **“Ramazana bitişik kaza”** yaparsa Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlarsa, toplam 25 gün kaza etmesi gerekir.

Zira bütün ihtimaller içerisinde şöyle bir ihtimal söz konusudur. Ve bu ihtimal ihtiyata en uygun olanıdır. Şöyle ki; bu kadının hayzı,

Ramazan girmeden 5 gün önce başladı. Ramazanın ilk 5 günü hayızlı oruç tuttu sonrasında 15 gün temizlik dönemi olarak sahih oruç tuttu. Şu an 5 gün kazası var. Ramazanın Son 10 gününde hayızlı olacağından kazası toplam 15 gün olmuştur. Şimdi bayramın 1. günü temizdir. Fakat bu günde oruç tutmak caiz değildir. Temizliğinin 2. gününden itibaren 14 gün sahih oruç tutmuştur. Üzerine 1 gün kaza kalmıştır. Fakat diğer bir ihtimale göre tuttuğu 14 günün 10 günü hayza tesadüf edebileceğinden kadın 14 gün tuttuktan sonra 10 gün daha oruç tutar. Ama bu oruçlar 1. ihtimale göre bayram günüyle birlikte 15 gün olan temizlikten sonra gelen 10 gün hayızdır. Yani sahih değildir.

Toplam oruç tuttuğu kaza günlerinin sayısı 24 gün olmuştur. Hala üzerinde 1 gün kaza kalmıştır. 10 gün hayızdan sonra gelen temizliğin evvelinden tutacağı 1 gün oruç ile kazalarını bitirmiş olacaktır. Toplam oruç tuttuğu günlerin sayısı ise 25 olmuştur.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa; ihtimal o ki, kazaya başladığı gün hayız günlerinin ilk gününe tesadüf etmiştir. Bu yüzden oruçla geçirdiği 10 günden hiçbirisi sahih değildir. Hâlâ üzerinde 15 gün kaza vardır. 10 gün hayızdan sonra gelen 15 gün temizlik döneminde tutacağı oruçların tamamı sahih olacağı için kazaları bitecektir. Böylece 25 gün oruç tutmuş oldu.

2. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gecedan itibaren hayzının başladığını bilmektedir.

Bir önceki misalden bir gün eksik olarak, bu kadının toplam 14 gün oruç borcu vardır. Bunları kaza edecektir.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa üç ihtimal söz konusudur.

Birinci ihtimal: Bu kadının hayzı, Ramazan girmeden 5 gün önce başladı. Ramazanın ilk 5 günü hayızlı oruç tuttu sonrasında 15 gün temizlik dönemi olarak sahih oruç tuttu. Şu an 5 gün kazası var. Ramazan 29 çektiği için bitimine 9 gün kalmıştır. Bu Son 9 gününde hayızlı olacağından kazası toplam 14 gün olmuştur.

Bunu kaza etmeye başladığında bayram günü hayzının son günüydü. Bayram ertesi oruca başladı. Yani temizliğinin ilk gününde oruca başladı. 14 gün temizliğinde oruç tutunca kazası bitmiş olur. Yani bu ihtimale göre 14 günde kaza biter.

İkinci ihtimal: Ramazanın hemen başında 10 gün hayız, ardından 15 gün temiz ve sonrasında 4 gün hayız olmuştur. Hayızla oruç tuttuğu toplam günler 14 gündür.

Bayram günü oruç tutmayınca ardından gelen 5 gün hayzının son 5 günüdür. Bu beş günü hayızlı olduğu halde oruç tutmuş olduğu için geçersiz olacaktır. Ardından gelen 15 gün temizlikten 14 günü sahih bir şekilde kaza ederek kazalarını toplam 19 günde bitirmiş olur. Bu şık öncekine nispeten daha ihtiyatlıdır. Zira önceki şıkta anlatıldığı gibi oruç tutarsa bu ihtimalin doğuracağı 19 günü tutamamış olacaktır. Ve 5 gün eksik tutmuş olacaktır.

Oysa tutmadığı bu 5 günün tutulması gereken günlerden olması muhtemeldir.

Üçüncü ihtimal: Ramazanın içerisinde mesela 6 günde hayız başladı, 16'sında sona erdi. Bu durumda hayızla oruç tuttuğu toplam günler 10 gün olacaktır.

Bu durumda 10 günü kaza etmeye başladığı ilk gün, hayzının başladığı ilk gün olabileceği için sırasıyla tutacağı 10 gün oruç geçerli sayılmayacaktır. Ardından gelen 10 günde temiz olacağı için oruçları sahih olacaktır. Böylece kazalarını 20 günde bitirmiş olacaktır.

Bu üç ihtimalin en ihtiyatlısı sonuncusudur. Zira en fazla budur. Öyleyse ihtiyatın gereği bu ihtimal itibara alınarak 20 gün kaza yapılmalıdır.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa; bu durumda en yüksek ihtimalle, bu kadının Ramazan ayında hayızlı olarak tuttuğu oruç günlerinin en çoğu 14 olabilir.

Bu durumda kaza etmeye başladığı ilk gün, hayzının başladığı ilk gün olabileceği için sırasıyla tutacağı 10 gün hayız günlerinde tutulmuş

olacak ve sahih olmayacaktır. Daha sonra gelen 14 gün temizlik döneminde olduğu için tutacağı oruçlar sahih olacaktır. Toplam 24 gün kaza edecektir.

3. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gündüzden itibaren hayzının başladığını bilmektedir. Veya hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı gibi, geceden veya gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Bu kadının Ramazan ayında hayızlı olarak tuttuğu oruç günlerinin en çoğu 16 olabilir.

Bunu yukarıda beyan etmiştik. Şimdi bu 16 günü nasıl ve kaç gün olarak kaza edebileceğini anlatalım.

a) **“Ramazana *bitişik kaza*”** yaparsa Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlarsa, toplam 32 gün kaza etmesi gerekir. Yukarıda anlatıldığı gibi bayram günü hayzının 6. günüdür. Sonrasında tutacağı 5 gün oruç fasit ardından 14 gün sahih olacaktır. Toplam 19 gün oruç tutmuştur. 14^ü sahih olduğuna göre 2 gün daha tutması gerekir. Fakat sonrası hayız dönemi olduğu için tutacağı 11 gün oruç fasit olacaktır. Sonrası temizlik dönemi olup tutacağı 2 gün oruçla kazaları bitmiş olacaktır. Toplam; $5+14+11+2=32$ gün oruç tutmuştur.

b) **“Ramazandan *uzak kaza*”** yaparsa: Yani bayramın 1. günü dâhil 15 gün sonra kazaya başlarsa, toplam 38 gün kaza etmesi gerekir. Zira kaza yapmaya başladığı ilk gün hayzının ilk günü olabilir. Bu yüzden ilk 11 gün fasit oruç olur. Ardından gelen 14 gün sahih oruçtur. Sonrasında 11 gün fasit ve 2 gün sahih oruç tutarak 16 gün sahih oruç tutmuş olur. Fasitleriyle birlikte tuttuğu toplam oruç günlerinin sayısı; $11+14+11+2=38$ gündür.

4. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gündüzden itibaren hayzının başladığını bilmektedir. Veya hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı gibi, geceden veya gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Bu kadının Ramazan ayında hayızlı olarak tuttuğu oruç günlerinin en çoğu 15 olabilir. Bunu yukarıda beyan etmiştik. Şimdi bu 15 günü nasıl ve kaç gün olarak kaza edebileceğini anlatalım.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa: Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlarsa, toplam 32 gün kaza etmesi gerekir. Yukarıda anlatıldığı gibi bayram günü hayzının 5. günüdür. Sonrasında tutacağı 6 gün oruç fasit ardından 14 gün sahih olacaktır. Toplam 20 gün oruç tutmuştur. 14^ü sahih olduğuna göre 1 gün daha tutması gerekir. Fakat sonrası hayız dönemi olduğu için tutacağı 11 gün oruç fasit olacaktır. Sonrası temizlik dönemi olup tutacağı 1 gün oruçla kazaları bitmiş olacaktır. Toplam; $6+14+11+1= 32$ gün oruç tutmuştur.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa: Yani bayramın 1. günü dâhil 15 gün sonra kazaya başlarsa, toplam 37 gün kaza etmesi gerekir. Zira kaza yapmaya başladığı ilk gün hayzının ilk günü olabilir. Bu yüzden ilk 11 gün fasit oruç olur. Ardından gelen 14 gün sahih oruçtur. Sonrasında 11 gün fasit ve 1 gün sahih oruç tutarak 16 gün sahih oruç tutmuş olur. Fasitleriyle birlikte tuttuğu toplam oruç günlerinin sayısı; $11+14+11+2=37$ gündür.

5. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim geceden itibaren başladığını da bilmektedir. Fakat hayız ve temizlik günlerinin sayısını hatırlamıyordur.

Bu kadının Ramazan ayında hayızlı olarak tuttuğu oruç günlerinin en çoğu 10 gün olabilir. Zira ayda bir kez hayız gördüğünü biliyor. Hayzın en çoğu ise 10 gündür. Öyleyse 10 gün kaza edecektir.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa: Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlarsa, toplam 20 gün kaza etmesi gerekir. Zira kaza yapmaya başladığı ilk gün hayzının ilk gününe tesadüf etmiş olabilir. Bu yüzden ilk 10 gün fasit oruç olur. Ardından gelen 10 gün ise mecburen temizlik dönemi olacağı için sahih oruç olacaktır. Böylece toplam 20 günde kazası bitmiş olacaktır.

b) “*Ramazandan uzak kaza*” yaparsa yine 20 gün kaza etmesi gerekir. Gerekçesi “a” şikkıyla aynıdır.

6. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim geceden itibaren başladığını da bilmektedir. Fakat hayız ve temizlik günlerinin sayısını hatırlamıyordur.

Bu durum “5.” şıktan farksızdır. Zira ayda bir kere hayız olduğunu bildiği için Ramazan ayı 30 veya 29 çekse fark etmeyecektir. Hayızlı olarak tutacağı oruç günleri her iki durumda da 10 gün olacaktır.

a) “*Ramazana bitişik kaza*” yaparsa 20 gün kaza etmesi gerekir.

b) “*Ramazandan uzak kaza*” yaparsa 20 gün kaza etmesi gerekir.

7. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim gündüzden itibaren başladığını da hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

a) “*Ramazana bitişik kaza*” yaparsa: Yani bayramın 1. gününden hemen sonra kazaya başlarsa, toplam 22 gün kaza etmesi gerekir. Zira kaza yapmaya başladığı ilk gün hayzının ilk gününe tesadüf etmiş olabilir. Bu yüzden ilk 11 gün fasit oruç olur. 11 gün dememizin gerekçesini yukarıda anlatmıştık.

Hayzm başlangıcı gündüze tesadüf ederse hayız sebebiyle tutamayacağı oruç günlerinin sayısı 11 olur demiştik. Ardından gelen 11 gün ise mecburen temizlik dönemi olacağı için sahih oruç olacaktır. Böylece toplam 22 günde kazası bitmiş olacaktır.

b) “*Ramazandan uzak kaza*” yaparsa yine 22 gün kaza etmesi gerekir. Gerekçesi “a” şikkıyla aynıdır.

8. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim gündüzden itibaren başladığını da hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Bu durum “7.” şıktan farksızdır. Zira ayda bir kere hayız olduğunu bildiği için Ramazan ayı 30 veya 29 çekse fark etmeyecektir. Hayızlı olarak tutacağı oruç günleri her iki durumda da 11 gün olacaktır.

a) “*Ramazana bitişik kaza*” yaparsa 22 gün kaza etmesi gerekir.

b) “*Ramazandan uzak kaza*” yaparsa 22 gün kaza etmesi gerekir.

9. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyor. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını hatırlıyordur.

“*Ramazana bitişik kaza*”da yapsa, “*Ramazandan uzak kaza*”da yapsa, kural şudur: Hayzı kaç günse iki mislini kaza eder. Buna göre;

a) “*Ramazana bitişik kaza*” yaparsa: Hayzının iki mislini kaza etmesi gerekir.

b) “*Ramazandan uzak kaza*” yaparsa: Hayzının iki mislini kaza etmesi gerekir.

10. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyordur. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını hatırlıyordur.

Aynı şekilde bu durum, bir önceki 9. şıktan farksızdır.

11. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyordur. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Gerek “*Ramazana bitişik kaza*” gerek “*Ramazandan uzak kaza*” yapsın bu durumda kural şudur: Hayzı kaç gün ise bir fazlasının iki

mislini kaza eder. Zira gündüzden başlamışsa gündüz içerisinde bitecektir. Velew ki imsakten bir an sonra olsun. hayzı bittiğinde o günün orucu da sahih sayılmayacaktır. Buna göre;

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa: Hayzının bir fazlasının iki mislini kaza etmesi gerekir.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa: Hayzının bir fazlasının iki mislini kaza etmesi gerekir.

12. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi âdet ve temizlik günlerinin sayısını da hatırlıyordur. Fakat âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Bu durum, bir önceki 11. şıktan farksızdır.

13. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütehayyire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin inekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını hatırlıyordur.

a)“**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa mesela; bu kadın, hayız günlerinin sayısını 3 gün olarak hatırlasın. Temizlik günlerinin sayısını zaten hatırlamıyordur. Fakat ihtiyat gereği asgarisi itibara alınarak temizlik günleri 15 gün kabul edilir.

Bu kadın Ramazan ayı içerisinde en fazla hayızlı olarak 6 gün oruç tutmuş olacaktır. Böylece 6 gün oruç kaza etmesi gerekecektir. Zira Ramazanın başında 3 gün hayız görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra tekrar 3 gün hayız olabilir. Ramazandan geriye sadece 9 gün kalmıştır. Ramazan çıkınca temizlik günlerinden 6 gün kalmıştır. 1. günü bayram günü olduğu için ancak 5 gün oruç tutabilecektir. Toplam 6 gün kazası olduğu için 1 gün daha kazası kalmıştır. Fakat temizlik dönemi bittiği için 3 gün hayız olma ihtimali olan dönemde tuttuğu oruçlar fasit olacaktır. Ardından 1 gün kaza ederek toplam $5+3+1=9$ günde kazalarını bitirmiş olacaktır.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa, bu durumda “a” şıkkında örnek verilen kadın kaza etmeye başladığı ilk gün hayzının başladığı ilk güne tesadüf etmiş kabul edilir. Bu yüzden 3 gün fasit oruç sayacak olursak ardından gelen temizlik döneminde 6 gün sahih oruç tutacaktır. Böylece kazalarını 9 günde bitirmiş olacaktır.

14. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütelayire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim geceden itibaren başladığını hatırlıyordur.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa mesela; bu kadın, hayız günlerinin sayısını 3 gün, temizlik günlerini bilmediğinden asgarisi olduğu için ihtiyaten 15 gün farz edelim. Bu kadın Ramazan ayı içerisinde en fazla hayızlı olarak 6 gün oruç tutmuş olacaktır. Böylece 6 gün oruç kaza etmesi gerekir. Zira Ramazanın başında 3 gün hayız görüp 15 gün temiz kaldıktan sonra tekrar 3 gün hayız olabilir. Ramazandan geriye sadece 8 gün kalmıştır. Ramazan çıkınca temizlik günlerinden 7 gün kalmıştır. 1. günü bayram günü olduğu için temizlik günlerinden geriye 6 gün kalmıştır. Bu günlerde tutacağı oruç sahih olduğundan toplam 6 günde kazaları bitmiş olacaktır.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa, bu durumda örnek verilen kadın kaza etmeye başladığı ilk gün hayzının başladığı ilk güne tesadüf etmiş kabul edilir. Bu yüzden 3 gün fasit oruç sayacak olursak ardından gelen temizlik döneminde 6 gün sahih oruç tutacaktır. Böylece kazalarını 9 günde bitirmiş olacaktır.

15. Ramazan ayı 30 çekmiştir. Mütelayire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa mesela; bu kadın, hayız günlerinin sayısını 3 gün olarak hatırlasın. Temizlik günlerinin sayısını zaten hatırlamıyordur. Fakat ihtiyat gereği asgarisi itibara alınarak temizlik günleri 15 gün kabul edilir.

Bu kadın Ramazan ayı içerisinde en fazla hayızlı olarak 8 gün oruç tutmuş olacaktır. Zira Ramazanın başında 3 gün hayız görmüş fakat hayız gündüzden başladığı için 4 günlük orucu fasit olmuştur. Sonra 15 gün temiz kaldıktan sonra tekrar 3 gün hayız olma sebebiyle 4 günlük orucu fasit olabilir. Böylece toplam 8 gün oruç kaza etmesi gerekir.

Ramazandan geriye sadece 8 gün kalmıştır. Ramazan çıkınca temizlik günlerinden 7 gün kalmıştır. 1. günü bayram günü olduğu için ancak 6 gün oruç tutabilecektir. Toplam 8 gün kazası olduğu için 2 gün daha kazası kalmıştır. Fakat temizlik dönemi bittiği için 3 gün hayız olma ihtimali olan dönemde tuttuğu 4 gün oruç fasit olacaktır. Ardından 2 gün kaza ederek toplam $6+4+2=12$ günde kazalarını bitirmiş olacaktır.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa, bu durumda; örnek verilen kadın kaza etmeye başladığı ilk gün hayzının başladığı ilk güne tesadüf etmiş kabul edilir. Bu yüzden 4 gün fasit oruç sayacak olursak ardından gelen temizlik döneminde 8 gün sahih oruç tutacaktır. Böylece kazalarını 12 günde bitirmiş olacaktır.

16. Ramazan ayı 29 çekmiştir. Mütelayire kadın, âdet günlerinin sayısını hatırlıyor. Fakat temizlik günlerinin sayısını ve âdet günlerinin mekânını hatırlamıyor. Hayzının ise her daim gündüzden itibaren başladığını hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

a) “**Ramazana bitişik kaza**” yaparsa: Bu kadın yukarıda anlatıldığı gibi Ramazan ayı içerisinde en fazla hayızlı olarak 8 gün oruç tutmuş olabilir. Zira Ramazanın başında 3 gün hayız görmüş fakat hayız gündüzden başladığı için 4 günlük orucu fasit olmuştur. Sonra, 15 gün temiz kaldıktan sonra tekrar 3 gün hayız olma sebebiyle 4 günlük orucu fasit olabilir. Böylece toplam 8 gün oruç kaza etmesi gerekir.

Ramazandan geriye sadece 7 gün kalmıştır. Ramazan çıkınca temizlik günlerinden 8 gün kalmıştır. 1. günü bayram günü olduğu için ancak 7 gün oruç tutabilecektir. Toplam 8 gün kazası olduğu için 1 gün daha kazası kalmıştır. Fakat temizlik dönemi bittiği için 3 gün

hayız olma ihtimali olan dönemde tuttuğu 4 gün oruç fasit olacaktır. Ardından 1 gün kaza ederek toplam $7+4+1=12$ günde kazalarını bitirmiş olacaktır.

b) “**Ramazandan uzak kaza**” yaparsa, bu durumda örnek olarak verilen kadın, kaza etmeye başladığı ilk gün hayızının başladığı ilk güne tesadüf etmiş kabul edilir. Bu yüzden 4 gün fasit oruç sayacak olursak ardından gelen temizlik döneminde 8 gün sahih oruç tutacaktır. Böylece kazalarını 12 günde bitirmiş olacaktır.

Buraya kadar anlattığımız 16 şıktan birinde bulunan mütehayyire kadının orucunu anlatılan şekillerde kaza eder.

Bazı kısımların şıkları birkaç şık fazlaysa da biz el-Birgivi (ö.981)’nin “Zühri’l-Müteehhiline Ve’n-Nisa Fî Tarifi’l-Ethari ve’d-Dimâ” isimli risalesi ve İbn Abidin’in bu risale üzerine yazmış olduğu “Menhelu’l-Vâridîn Min Bihari’l-Feyz Ala Zühri’l-Müteehhilin Fî Mesaili’l-Hayz” isimli risalesinde zikredilen kısımlarla yetindik.

Ayrıca mütehayyire kadın olan yani âdetini unutmuş olduğu halde kanı istimrar eden bir kadının âdet günlerine ait hükümlerini güzelce anlayabilmesi için bir bilene danışmalıdır. Her ne kadar biz mümkün olduğunca uzun ve gerekçeli izah etmeye çalıştıysak da.

Zira bu kadına fakihlerin hükünlerini bilmekte hayrete düştüğü kadın manasında “mütehayyire” dendiğini de söylemişlerdir. Bu kadına “mudille”/âdetini şaşırان-kaybeden kadın da denir.

237-SUÂL:

**HAYIZ ÂDETİNİ UNUTMUŞ OLUP 15 GÜN SÜREYLE
TEMİZLİK GÖREMİYEN KADINLAR 60 GÜNLÜK
KEFFARETLERİNİ NASIL VE KAÇ GÜN TUTMALIDIRLAR?**

Cevap: Öncelikle şunu ifade etmek isteriz; mütehayyire bir kadın, kasten ramazan orucunu bozacak olsa ona keffaret gerekmez. Bilakis sadece kaza gerekir. Zira orucunu kasten bozduğu günde temiz olma ihtimali vardiysa da hayız olma ihtimali de vardı.

Bu ihtimalden naşı bir şüphe söz konusudur. Şüphe bulunduğunda, keffaret lazım gelmeyeceği ise mukarrer bir kuraldır.

Mütehayyire olmadan kasten bozmuş olduğu oruç sonucu, üzerinde keffaret vacip olsa veya hata sonucu birisinin ölümüne sebep olduğundan üzerine keffaret vacip olsa, iki ay ardı ardına oruç tutması gerekir.

Bu kadın keffaret orucu tutacağı zaman âdetini unutup mütehayyire olacak olsa, oruçlarını nasıl kaza etmesi gerektiğine dair dört durum söz konusudur.

1) Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim geceden itibaren başladığını da bilmektedir. Fakat hayız ve temizlik günlerinin sayısını hatırlamıyordur.

Bu kadın 60 gün keffaretini ara vermeden sürekli olarak 90 gün oruç tutarak bitirir. Zira her 30 günde 10 gün hayız olduğunu varsaysak 20 gün temiz olacaktır. Üç ayda $3 \times 20 = 60$ gün eder.

2) Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırladığı gibi, her daim gündüzden itibaren başladığını da hatırlıyordur. Veya gece ya da gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur.

Bu kadın 60 gün keffaretini ara vermeden sürekli olarak 104 gün oruç tutarak bitirir. Zira ihtimaldir ki oruca başladığı ilk gün hayzının ilk günüdür. Şu halde 11 gün oruç fasit olmuştur. Sonra 19 gün sahih, 11 fasit, 19 sahih, 11 fasit, 19 gün sahih oruç tutar. Toplam oruç tuttuğu günler 90 gün olmuştur. 57 günü sahih olmuştur. 3 gün daha tutması gerekir. Fakat peşi sıra gelen 11 gün fasit olacağından ardından gelen 3 gün sahih oruçla keffaretini tamamlamış olur. Toplam 104 gün oruç tutmuş, 60 günü kuşkusuz olarak sahihtir.

3) Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim geceden itibaren hayzının başladığını bilmektedir.

Bu kadın 60 gün keffaretini ara vermeden sürekli olarak 100 gün oruç tutarak bitirir. Zira böyle bir durumda ihtiyatın gereği olarak hayzı, en çoğu olarak 10 gün, temizliği asgari olarak 15 gün alınır. Şu halde her 25 gün oruç tuttuğunda 15 günü sahih olur. Böylece 100 gün oruç tuttuğunda 60 günlük oruç kesin olarak sahih olacaktır.

4) Mütehayyire kadın, hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı halde her daim gündüzden itibaren hayzının başladığını bilmektedir. Veya hayzının bir ay içerisinde başlayıp bittiğini hatırlamadığı gibi, geceden veya gündüzden itibaren başladığını da hatırlamıyordur.

Bu kadın 60 gün keffaretini ara vermeden sürekli olarak 115 gün oruç tutarak bitirir. Zira böyle bir durumda ihtiyatın gereği olarak oruca başladığı ilk gün hayzının ilk günü kabul edilir. Şu halde 11 gün oruç fasit olmuştur. Sonra 14 gün sahih, 11 fasit, 14 sahih, 11 fasit, 14 sahih, 11 fasit, 14 gün sahih oruç tutar. Şu an 100 gün oruç tutmuştur. İçerisinde 56 günü sahih olarak oruç tutmuştur. 60'a tamamlamak için 4 gün daha sahih oruç gerekmektedir. Fakat peşi sıra gelen 11 gün fasit olduğu için ardından gelen temizlik döneminden tutacağı 4 günle keffaretini tamamlamış olacaktır. Toplam 115 gün oruç tutmuştur. İçerisinde 60 gün sahih oruç olduğunda kuşku yoktur.

238-SUÂL:

**HAYIZ ÂDETİNİ UNUTMUŞ OLUP 15 GÜN SÜREYLE
TEMİZLİK GÖREMİYEN KADINLAR YEMİN
KEFFARETLERİNİ NASIL VE KAÇ GÜN TUTMALIDIRLAR?**

Cevap: “*Yemin-i munakit*” denilen ceza gerektiren yeminini bozan kişi, mali cezaları ödeyemeyecek durumda şer'an fakir bir kimse ise aralıksız üç gün oruç tutması gerekir. Bu kişi mütehayyire olan bir kadın ise tutacağı oruç için iki durum söz konusudur.

1) Mütehayyire kadın, hayzının her daim geceden itibaren başladığını bilmektedir.

Bu kadının üzerine vacip olan üç gün orucu kesin olarak tutmuş olabilmesi için iki seçeneği vardır.

a) 15 gün sürekli oruç tutar. Zira böyle bir durumda ihtiyatın gereği olarak oruca başladığı ilk gün temizlik döneminin 14. günü kabul edilir. Şu halde temizlik döneminden 14. ve 15. günleri sahih olarak oruç tutmuştur. Fakat araya fasıla gireceğinden¹ bu oruçlar yemin keffaretinden sayılmayacak, aksine nafile oruç olacaktırlar. Ardından gelen 10 gün fasit oruçtan sonra 3 gün sahih oruç tutarak keffaretini tamamlamış olur. Toplam 15 gün oruç tutmuştur.

b) Üç gün oruç tutar. Ardından 10 gün oruca ara verir. Hemen sonra 3 gün daha oruç tutarak yemin keffaretini bitirmiş olur. Zira ilk oruç tuttuğu 3 günde hayız kabul edilecek olsa son tuttuğu 3 günde çaresiz temiz kabul edilecektir. Yok, ilk tuttuğu 3 günde temiz kabul edilirse zaten keffaretini tutmuş olacaktır.

2) Mütehayyire kadın, hayzının her daim gündüzden itibaren başladığını bilmektedir. Veya hayzının geceden veya gündüzden itibaren başladığını hatırlamıyordur. Bir önceki meselede olduğu gibi, burada da üzerine vacip olan üç gün orucu kesin olarak tutmuş olabilmesi için iki seçeneği vardır.

a) 16 gün sürekli oruç tutar. Zira böyle bir durumda ihtiyatın gereği olarak oruca başladığı ilk gün temizlik döneminin 14. günü kabul edilir. Şu halde temizlik döneminden 14. ve 15. günleri sahih olarak oruç tutmuştur.

Fakat araya fasıla gireceğinden bu oruçlar yemin keffaretinden sayılmayacak, aksine nafile oruç olacaktırlar. Ardından gelen 11 gün fasit oruç olacaktır.

Zira önceden de izah etmiştik; geceden başladığını bilmiyorsa hayız sebebiyle 11 gün orucu fasit olacaktır. Sonrasında 3 gün sahih

1) Burada hayız orucun aralıksız olmasına mani olmuş, fakat 60 günlük keffarete mani olmamıştır. Zira kadın yemin keffaretini 3 gün ardı ardına tutması mümkündür. Fakat 60 günlük keffareti aralıksız ardı ardına tutması mümkün değildir. Veya şöyle diyelim; kadınların ekserisi 60 günden az temizlik göreceklelerinden dolayı 60 gün, araya hayız girmeden sürekli oruç tutamazlar. İşte bu zaruretten ötürü 60 günlük keffarete araya girecek hayız, ayrırcı görmemişlerdir. Fakat yemin keffaretinde durum böyle değildir. Bu yüzden ayrırcı sayılmıştır.

oruç tutarak keffaretini tamamlamış olur. Toplam 16 gün oruç tutmuştur.

b) Üç gün oruç tutar. Ardından 9 gün oruca ara verir. Hemen sonra 4 gün daha oruç tutarak yemin keffaretini bitirmiş olur. Veya aksini yapar yani dört gün oruç tutar. Ardından 9 gün oruca ara verir. Hemen sonra 3 gün daha oruç tutarak yemin keffaretini bitirmiş olur.

239-SUÂL:

**ÂDETİNİN KAÇ GÜN OLDUĞUNU HATIRLADIĞI
HALDE HANGİ GÜNLERE TESADÜF ETTİĞİNİ
HATIRLAMAYAN KADIN YANİ ADET MEKÂNINI
UNUTMUŞ OLAN KADIN NE YAPMALIDIR?**

Cevap: Konuya girmeden önce, ilgili iki kaideyi bilmek iktiza eder.

1) Kesin olarak hayız günü olduğunu bildiği günlerde namaz kılmaz, oruç tutmaz, kocası ile beraber olmaz.

Hayız ile temizlik arasında tereddütlü olduğu günlerde namaz ve orucunu terk etmez. Bu durumda abdestle mi yoksa gusülle mi namaz kılması gerekir. Bunun için bakılır; şayet tereddüdü temizlik ile hayızın çıkışı arasında ise her namaz vakti için gusül alarak namazını kılar. Tereddüdü temizlik ile hayızın girişi arasında ise abdest alarak namazını kılar.

2) Hayız günlerinin sayısını biliyor, tesadüf ettiği günleri yani hayızının mekânını ise bilmiyor. Bu demektir ki, hayız günlerinin, şu kadar günlerin içerisinde bir kısmında olduğunu biliyor. Ama hangi kısmına tekabül ettiğini kestiremiyor.

Mesela hayızının, ayın son 10 günü içerisinde başlayıp bittiğini biliyor. Hayızının 4 gün olduğunu da biliyor. Ama 10 günün içerisinde hangi dört gün olduğunu yani dört günün nereden başlayıp nerede bittiğini bilemiyor.

Şimdi hayız olabileceğine ihtimal verdiği günler, hayız günlerinin sayısının iki katı veya daha fazlası olduğuna kanaat getiriyorsa; bu kadın, hiçbir gününün hayız günü olduğuna dair kesin kanaat yürütemeyecektir.

Mesela, âdet günlerinin sayısının 5 gün olduğunu ve bunların, ayın son 10 günü içerisinde olduğuna dair kanaatkâr olan bir kadın düşünelim. Bu kadın, hiçbir günü için “bu gün hayız günümüdür” diye bir kanaat taşıyamayacaktır.¹

Fakat hayız olabileceğine ihtimal verdiği günler, hayız günlerinin sayısının iki katından az olduğuna kanaat getiriyorsa; bu durumda bazı günlerinin kesin olarak hayız günleri olduğuna hükmedilecektir.

Buna göre;

- Hayız günlerinin 3 gün olduğunu ve bu üç günün ayın son 10 günü içerisinde bulunduğunu hatırladığı halde, hayız günlerinin tam olarak bu 10 günün içerisinde hangi günlere tesadüf ettiğini hatırlamayan bir kadın farz edelim.

Bu kadın ayın son 10 gününün ilk 3 günü, her namaz vakti girince abdest alıp namazını kılmalıdır. Zira bu üç günde kadın iki ihtimal arasında tereddütlüdür. Bir; hayzı başlamadı yani temizdir. İki; hayzı başladı yani hayızdır. Bu iki ihtimalden hiç biri guslü gerektirmediğinden ihtiyatın gereği abdest alıp namazını kılmak olacaktır.

Kalan 7 günde ise her vakitte gusül alarak namazını kılmalıdır. Zira kalan yedi günde kadın iki ihtimal arasında tereddütlüdür.

Bir; hayzı başlamadı yani temizdir. İki; hayzı bitti yani gusül alması gerekti. Bu durumda ihtiyatın gereği gusledip namazını kılmak olacaktır.

Fakat bu kadın günün belirli bir vaktinde mesela ikindi vaktinde her daim hayzının bittiğini biliyorsa, bu durumda sadece ikindi vakti için gusül alıp namaz kılar. Diğer vakitler için abdest alması kâfidir.

1) El-Mebsût, el-Muhitü'l Burhânî

• Hayız günlerinin 4 gün olduğunu ve bu dört günün ayın son 10 günü içerisinde bulunduğunu hatırladığı halde, hayız günlerinin tam olarak bu 10 günün içerisinde hangi günlere tesadüf ettiğini hatırlamayan bir kadın farz edelim.

Bu kadın ayın son 10 gününün ilk 4 günü, her namaz vakti girince abdest alıp namazını kılmalıdır. Zira bu dört günde kadın iki ihtimal arasında tereddütlüdür. Bir; hayzı başlamadı yani temizdir. İki; hayzı başladı yani hayızdır. Bu iki ihtimalden hiç biri guslü gerektirmediğinden ihtiyatın gereği abdest alıp namazını kılmak olacaktır.

Kalan 6 günde ise her vakitte gusül alarak namazını kılmalıdır. Zira kalan altı günde kadın iki ihtimal arasında tereddütlüdür. Bir; hayzı başlamadı yani temizdir. İki; hayzı bitti yani gusül alması gerekti. Bu durumda ihtiyatın gereği gusledip namazını kılmak olacaktır.

• Yine bu şekilde; hayız günlerinin sayısının 5 gün olduğunu hatırlayan kadın, ilk 5 gününde her namaz vakti için abdest alarak namaz kılar, son 5 gününde ise gusül alarak kılar.

• Hayız günlerinin altı gün olduğunu ve bu altı günün ayın son 10 günü içerisinde bulunduğunu hatırladığı halde, hayız günlerinin tam olarak hangi günlerde olduğunu hatırlamayan bir kadın farz edelim.

Bu kadın ayın son 10 gününün ilk dört günü, her namaz vakti için abdest alarak namazını kılmalıdır. Ardından iki gün namaz kılmaz. Çünkü 5. ve 6. günün hayız olması kaçınılmazdır. Zira 6 gün olan hayız günleri, farz edelim 10 günün ilk 6 günüdür. Bu durumda 5 ve 6. günler hayzın son günleri olarak hayız olacaklardır. Yine farz edelim 6 gün olan hayız günleri 10 günün son 6 günüdür. Bu durumda da 5 ve 6. günler hayzın ilk günleri olarak hayız olacaklardır. Sonrasında gelen dört günde ise gusül alarak namazını kılacaktır.

• Hayız günlerinin yedi gün olduğunu hatırlayan kadın, ilk 3 gün her vakit abdest alarak namazını kılacaktır. Sonrasında 4 gün namaz kılmayacaktır. Zira bu dört günün hayız günleri olduğunda kuşku yoktur. Son 3 günde ise her vakit gusül alarak namazını kılmalıdır.

- Hayız günlerinin sekiz gün olduğunu hatırlayan kadın, ilk 2 gün her vakit abdest alarak namazını kılacaktır. Sonrasında 6 gün namaz kılmayacaktır. Zira bu altı günün hayız günleri olduğunda kuşku yoktur. Son 2 günde ise her vakit gusül alarak namazını kılmalıdır.
- Hayız günlerinin dokuz gün olduğunu hatırlayan kadın, ilk 1 gün her vakit abdest alarak namazını kılacaktır. Sonrasında 8 gün namaz kılmayacaktır. Zira bu sekiz günün hayız günleri olduğunda kuşku yoktur. Son 1 günde ise her vakit gusül alarak namazını kılmalıdır.
- Hayız günlerinin 10 gün olduğunu hatırlayacak olsa mütehayyire olmaz. Zira bu durumda hayız günlerinin mekânını da bilmiş olacaktır.

240-SUÂL:

ÂDETİNİN MEKÂNINI BİLEN FAKAT KAÇ GÜN OLDUĞUNU UNUTMUŞ OLAN KADIN NE YAPMALIDIR?

Cevap: Esasen bu suâlin cevabı daha önce mütehayyire ile alakalı suâllerin cevabında zımnen geçmişti. Yani kuralların işletilmesi sonucu bilinebilirdi. Fakat daha derli toplu olması açısından, bir de el-Birgivî (ö.981)'nin risalesinde bu konuya dair özel bir bölüm ayrılmış olduğundan dolayı müstakil bir سوال olarak ele almayı uygun gördük.

Şimdi, âdetinin mekânını bilen fakat âdet günlerinin kaç gün olduğunu hatırlamayan kadın, farz edelim;

Ayın sonunda hayzının bitip temizlik günlerinin başladığını biliyor. Yani her daim ayın 30'unda hayzı bitiyor, gelecek ayın birinden itibaren temizliğinin başladığını da biliyor. Fakat hayzının kaç gün devam ettiğini bilmiyor. Bu durumda, ayın ilk 20 günü kesinlikle temizlik günleri olacaktır. Zira hayzının ayın 30'unda bittiğine göre, en yüksek ihtimalle hayzı, ayın 21. günü başlamış olabilir. Bunun için ilk 20 günde kesinlikle temiz olduğunu biliyordur. Öyleyse ilk 20

günde her vakit, abdest alarak namazını kılması gerekir. Kocasıyla cinsi münasebette bulunabilir.

Ardından gelen ayın son 10 gününün ilk yedi gününde bulunduğu zamanın, temizlik dönemi olmasıyla, hayız dönemi olması arasında ihtimalli olmasına binaen her vakit namaz için gusül almasına gerek yoktur. Bilakis her vakit girince abdest alıp namazını kılması kâfidir.

Son 3 günde ise namaz kılmaz. Çünkü hayız 3 günden az olamaz. Bu kadın, hayızının, ayın son günlerinde bittiğini ve temizlik döneminin girdiğini bilmesi sebebiyle son 3 günün kesin hayız olacağını bilmektedir. Hayızın 10 günden daha fazla olamayacağından dolayı da, ilk 20 gün çaresiz temizlik olacaktır. Ayın sonunda ise hayızdan çıkmış olduğunu dikkate alarak gusül alır.¹

Fakat kadın, her daim ayın evvelinden 20 gün geçince kanın geldiğini hatırlıyorsa, 20. günden sonra 3 gün namaz kılmaz. Çünkü hayız 3 günden daha az olamaz. Sonra ayın sonuna kadar her vakit gusül alarak namazını kılması gerekir.

Fakat ayın 21. günü kan gördüğünü hatırlıyor, başka bir şey hatırlamıyorsa, ilk 11 gün her vakit abdest alarak namaz kılar. Çünkü o günler -hayız 10 günden fazla olamayacağı için- kesin olarak temizlik günleridir. Kocasıyla cinsel ilişkiye girebilir. Sonrasında gelen 9 günde de her vakit için abdest alarak namazını kılar. Çünkü âdetinin 11 ile 21 arasındaki 10 gün, olma ihtimali vardır.

Bu ihtimale binaen bu günlerde kocası ile beraber olmaz. 21. gün hayız olması kesin olduğu için namaz kılmaz. Ardından gelen 9 günde ise her vakit için guslederek namazını kılmalıdır.

Hayızın her daim ayda bir kere vuku bulduğunu bilen bir kadın, âdet günlerini unuttuğu halde bir kaç ay kanı akmayıp kesildikten sonra, kanı istimrar edecek olsa, istimrar anından itibaren ilk 3 gün kesin hayız günleri olacağından namaz kılmaz.

1) El-Mebsût, el-Muhitü'l Burhânî

Çünkü bundan önceki ayların âdet günlerinde kan görmediğinden dolayı âdeti, istimrar anının evveline intikal etmiştir. Bu da haliyle ilk üç günün hayız olmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Ardından gelen yedi günde her vakit için gusül alarak namazını kılması gerekir. Zira bu yedi günde kadın, tereddütlüdür; temiz miyim veya hayzım bitti mi diye. Temiz kabul etsek, abdest alıp namaz kılması gerekecektir. Hayzı bitti kabul etsek, gusledip namaz kılması gerekecektir. İhtiyatın gereği gusledip namaz kılmasıdır.

Ardı sıra gelen 20 günde, temizlik dönemi olduğuna dair kesin kanaati olacağı için her vakit abdest alarak namazını kılabilir. Kocası ile cinsi münasebette bulunmasında da bir sakınca olmaz.

241-SUÂL:

LOĞUSALIK DÖNEMİNDE ÂDETİNİ UNUTAN KADIN NE YAPMALIDIR?

Cevap: Loğusalık dönemine ait âdetini unutan kadın, doğumun ardından 40 günden fazla kan görmez ve sonrasında 15 gün veya daha fazla temizlik göreceksin olsa, görmüş olduğu kanın tamamı nifas sayılacaktır.

Yine; 40 günden fazla kan görmüş ise veya 40 görüp ardından 15 gün temizlik görmezse bu durumda kanaatine bakar. Şayet âdeti şu kadar gündür diye ağır kanaati varsa ona göre hareket eder.

Bu durumda kanaatine göre belirlediği âdet günlerinin dışında terk etmiş olduğu namazları kaza eder.¹

Fakat âdeti şu kadar gündür diye ağır kanaati yoksa aksine önceki loğusalık günlerinin sayısına dair herhangi bir şey hatırlamıyorsa; ihtiyatın gereği olarak 40 günün tamamını kaza eder. Çünkü ihtimal o ki, bu kadın doğum yaptıktan hemen sonra loğusalık döneminden çıkmıştır.

1) Çünkü bu kadın 40 günden fazla kan gördüğü için eski âdetine geri çevrilecektir.

242-SUÂL:

ÖZÜRLÜ OLAN KİŞİ ABDEST VE NAMAZI İÇİN
NELERE DİKKAT ETMELİDİR?

Cevap: Fıkıh kitaplarımız genellikle istihaze kanına ait hükümleri abdest bahsinde özürlü kişiyle birlikte ele alırlar.

Esasen burada sadece istihaze olan yani özür kanı gören kadınla ilgili hükümleri anlatmamız gerekir. Fakat daha düzenli olacağını düşündüğümüzden burada genel manada özür lüden bahsedeceğiz. Öncelikle bilinmelidir ki özürlü kişiye verilecek hükümler büsbütün kural dışı olacaktır. Yani zorluğu kaldırmaya yönelik olacaktır.

Bu ahkâm cümlesinden olarak istihaze kanının abdesti bozacağı aşikârdır. Fakat kadın istihaze/özür kanı görür görmez özürlü olmaz. Hatta kan, tam bir namaz vakti akmazsa özürlü olmaz. Yani abdest alıp namaz kılacak bir vakit bulunmayacak şekilde devamlı akmazsa özürlü olmaz. Kan, abdest alıp namaz kılacak kadar bir müddet durmadan tam bir namaz vakti akacak olursa kadın özür sahibi olmuş olur.¹ Burnu devamlı kanayan, yarasından devamlı kan gelen veya devamlı idrar sızıntısı olan kimse de böyledir.

- Özürlü olan bu kadının abdesti, herhangi bir farz namaz vakti çıkmadığı müddetçe özüne sebep olan kanın akmasından dolayı bozulmaz. Vakit içerisinde, o abdest ile dilediği kadar farz ve nafil namaz kılabilir. Vele ki o kan, namaz kılarken akmaya devam etsin.²

Mesela, özürlü olan bir kimse, ikinci vakti içerisinde kanı aktığı halde abdest alıp ikinci namazını kıldıktan sonra kan avdet edecek olsa abdesti bozulmaz.

- Bayram namazı için abdest alan bu özürlü kimse bu abdest ile öğle namazını kılabilir. Çünkü henüz bir farz namaz vakti çıkmamıştır, bilakis girmiştir. Girmesi ise abdesti bozmaz. Sahih olan da budur.³

1) Abdest alıp namaz kılacak kadar bir vakitten daha aşağı bir müddet kanın kesilmesi özürün sabit olmasına engel teşkil etmez.

2) Bedâiu's-Sanâi'

3) El-Muhîtu'l-Burhânî

• Henüz özürlü sabit olmamış kadın, özür kanı görmeye başlar başlamaz namazını kılmaz. Aksine kesilme ihtimalini dikkate alarak namazı vaktin sonuna kadar tehir eder. Vaktin sonundan kasıt; namazın kerahete düşmeden kılınabileceği son vakittir. Vaktin sonu gelirse kan kesilmemiş olursa abdest alır, namazını kılar. Ardından giren vakit çıkmadan kanı kesilecek olursa önceki vakitte özürlü olmadığı anlaşılır. Kıldığı namazı, abdesti bozucu bir şeyin bulunmasına rağmen kılmış olduğu anlaşılmış olur. Bu da namazın kaza edilmesini iktiza eder. Çünkü özürlü sabit olması için aranan şart burada bulunmamıştır. Fakat kan diğer vakit çıkana dek akacak olursa yani abdest alıp namaz kılabilen bir vakit kesilmeden akacak olursa özürlü olduğundan dolayı namazı iade etmez.¹

Mesela, öğle vakti içerisinde devamlı kan gören kadın veya yarısı sürekli kanayan kişi, kanın durma ihtimalini dikkate alarak vaktin sonunu beklemelidir. Vaktin sonuna yakın kan kesilmez devam ederse abdest alıp namazını kılar. İkinci vakti girdikten bir iki saat sonra henüz vakit çıkmadan kanı kesilecek olsa, kılmış olduğu öğlen namazını iade etmesi gerekir. Çünkü kan, öğle ile ikinci arası veya ikinci ile akşam arası gibi tam bir farz namaz vakti akmamıştır. Fakat ikinci ile akşam vakti arasında kan, abdest alıp namaz kılabilen bir süre kesilmezse özürlü sabit olur. Öğlen namazını kaza etmez.

• Özürlü olduğu sabit olduktan sonra, özürlü olma halinin devam etmesi için vakit içerisinde bir sefer kanın gelmesi yeterlidir. Her daim akması gerekli değildir.

Mesela, özürlü olan bir kimse, ikinci vakti girdiğinde kanı aktığı halde abdest alıp namaz kıldıktan sonra ikinci vakti çıkıncaya kadar kanı kesilse kılmış olduğu namaz sahih olur. Çünkü vakit içerisinde bir sefer kanı akmış olduğu için özürlü olma hali devam ederken namazı kılmıştır.

• Tam bir farz namaz vakti içerisinde kanı hiç akmayacak olsa özürlü, kanın kesildiği ilk andan itibaren bitmiş kabul edilir. Ve ona göre ahkâmı düzenlenir.

1) El-Muhîtu'l-Burhâni, Bedâiyu's-Sanâyi'

Mesela; özürlü olan bir kimse öğle vakti içerisinde abdest alma veya namaz kılma esnasında kanı kesilecek olsa ve ikinci vakti çıkıncaya kadar akmasa öğle namazını iade eder. Çünkü tam bir namaz vakti kanı kesilmiş olacağından dolayı özürlü olmaktan çıkmış olacaktır. Özürlü olma hali kanın kesildiği ilk anda -ki bu abdest alma veya namaz kılma esnasıdır- düşeceğinden dolayı almış olduğu abdest ve kılmış olduğu namaz sahih olmayacaktır.

Zira o vakitte özürsüz olarak kanı aktığı halde abdest almış ve namaz kılmış olacaktır. Şayet ikinci vakti kan bir sefer dahi akmış olsaydı öğlen namazını kaza etmesi gerekmeyecekti. Çünkü henüz özürlü olmaktan çıkmamış olacaktı.¹

Kısacası, özrün sabit olması da, kalkması da kanın aktığı veya kesildiği ilk andan itibaren dir.²

- Özürlü kimsenin abdestinin bozulması için vaktin çıkması sebep değil şarttır. Bu yüzden vakit çıkınca bakılır; abdest anından vaktin çıkışına kadar kanı akmamışsa vaktin çıkması abdestini bozmaz. Bilakis bu müddet zarfında kanı akmışsa abdesti bozulmuş olur. Bu durumda abdestini bozan kanının akmasıdır. Vaktin çıkması değil.

Mesela; özürlü bir kimsenin öğle vaktinde kanı kesildiği halde abdest alıp namaz kıldığını düşünelim.

Şimdi kan öğle vakti çıkıncaya kadar akmayacak olursa henüz abdestini bozucu bir durum söz konusu olmayacaktır. Bu durumda vaktin çıkması da abdesti bozmuş olmaz. Öyleyse bahse konu özürlü kişi öğlen namazı için almış olduğu abdest ile ikinci namazını kılabilecektir.

- Özürlü bir kimsenin özrü, mesela kadının gördüğü özür kanı esasen abdestini bozar. Fakat her ne zaman abdest alırsa akabinde gelen kan sebebiyle abdesti bozulmuş olacağından vaktin çıkışına kadar abdestinin bozulmayacağına hükmedilmiştir. Fakat abdestinin bozulmayacağına dair verilen bu hüküm sadece özrünü gerekli kı-

1) El-Muhîtu'l-Burhânî

2) Menhelü'l-Vâridin min Bihâri'l-Feyz

lan sebep içindir. Abdestini bozacak başka bir sebep bulunduğunda abdesti bozulmuş olacaktır. Mesela yarasından kan akması sebebiyle özürlü olan bir kimsenin vakit içerisinde burnu kanayacak olsa abdesti bozulur. Çünkü bu kişi burun kanamasından dolayı özürlü olmamıştır ki, burnu kanadığı zaman abdestinin vakit çıkana dek bozulmayacağına hükmedilsin. Yine aynı şekilde burnunun sağ deliğinden kanın sürekli akmasından dolayı özürlü olan bir kimsenin vakit içerisinde sol deliğinden kan akacak olsa abdesti bozulacaktır.¹

Kanı kesilmiş olan özürlü kadın vakit içerisinde abdest alsın ardından vakit çıkıp diğer vakit girse ve nedensiz olarak abdest tazeledikten sonra özür kanı akacak olsa abdesti bozulur. Tekrar abdest alması icab eder. Çünkü aldığı abdesti ihtiyacı olmadan almıştır. Fakat kanı aktığı halde başka bir sebepten dolayı abdesti bozulduğu için abdest alacak olsa vakit içerisinde kanın akmasından dolayı abdesti bozulmuş olmayacaktır. Zira bu durumda aldığı abdesti her iki nedenden dolayı almış sayılacaktır.

- Mesela öğle vaktinde kanı akmadığı bir halde abdest alıp namaz kıldıktan sonra ikindi vakti girene kadar kanı akmayan bir özürlü düşünelim. İkindi vakti içerisinde abdest aldıktan sonra özrüne sebep olan kan avdet etse abdesti bozulur. Çünkü ikindi vaktinde abdestli olduğu halde ihtiyacı olmaksızın yeniden abdest almıştır. Bu abdest özürden dolayı alınmış olmadığından vaktin sonuna dek itibar edilemez.

- Mesela ikindi vakti içerisinde kanı sürekli akıyorken vaktin sonunda kanın kesilmesiyle birlikte abdest alıp ikindi namazına durup iki rekât kıldıktan sonra güneş batacak olsa namazına devam eder. Namazına devam etmesi için abdestini iade etmesine gerek yoktur.²

- Özürlü olan bir kadın, mesela öğle namazını kıldıktan sonra kanı akmadığı halde abdesti gerektiren başka bir şeyden ötürü abdest alsın ve öğlen vaktinin çıkışına kadar da kanı akmayacak olsa öğlen vaktinin çıkmasıyla abdesti bozulmuş olmayacaktır.³

1) Bedâiu's-Sanâyi'

2) El-Muhîtu'l-Burhânî

3) El-Muhîtu'l-Burhânî

Mühimme: Burada özürlüler için dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Şöyle ki; özür sahibi kişiler her daim vakit çıktığında abdestinin bozulduğunu sanıp abdest alırlar ve bu abdestin gelecek vakte kadar özrünü gerektiren sebepten ötürü bozulmadığını sanırlar. Hâlbuki yukarıdan anlaşılmış olmalıdır. Bu durum vakit çıkmadan alınmış olan abdestten sonra özür sebebi tekrar etmemişse vakitin çıkmasıyla abdesti bozulmuş olmayacaktır. Girmiş veya girecek olan yeni vakit için abdest alsın veya almasın özrünü gerektiren sebep avdet ettiğinde abdesti bozulmuş olacaktır. Dikkat edilsin. Aynı şekilde, ikinci vakti içerisinde kanın akmasından farklı bir nedenden ötürü abdest aldıktan sonra vakit içerisinde özürlü olmasını gerektiren kan avdet edecek olsa abdesti bozulmuş olur. Yeniden abdest alması gerekir.¹

- Özür kanı gören kadın, kanı aktığı halde mesela, öğle vakti henüz çıkmadan ikinci namazını kılmak niyetiyle abdest alacak olsa sahih olan görüş, bu abdest ile ikinci namazını kılamayacağıdır.²

- Özür kanı gören kadın, bağlamak gibi her hangi bir yolla kanın akmasını engelleyebilecekse bunu yapması gerekir. Yani vaciptir. Bu durumda şartlar gerçekleşecek olursa özür sahibi olmaktan çıkacaktır.

Mesela boğazından kan akması sebebiyle özürlü olan bir kimse, namaz kılarken secdeye gitmesi durumunda kanı akıyor, gitmediği takdirde akıyorsa ayakta ima ile veya oturarak namazını kılmalıdır.

Aynı şekilde ayakta durduğunda yarası akan, oturduğunda akmayan özür sahibi, namazını oturarak kılmalıdır. Fakat yatarken yarası akmayan, otururken veya ayakta dururken akan özür sahibi kişi namazını yatarak kılmaz. Aksine tüm rükünlerini yerine getirerek kılar. Zira özürlü olarak kılmak nasıllı zarureten caizdir.

Aynı şekilde yatarak namaz kılmak da ancak zarureten caizdir. Buraya kadar iki hal eşittir. Fakat oturak veya ayakta kılmakta ayrıca namaz rükünlerini yerine getirtmek vardır. Bu ise daha önceliklidir.³

1) El-Muhitu'l-Burhâni

2) Menhelü'l-Vâridîn min Bihâri'l-Feyz.

3) Zuhru'l-Müteehhilîn

EZAN

243-SUÂL:

EZAN VE KAMETİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Ezan ve kamet cuma ve beş vakit farz namazın edası için müekket sünnet olup tevatürle sabittir.¹ Fakihlerin çoğuna göre ezan ve kamet sünnettir. Fakat bazıları İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'in “ezanın terk edildiği beldeye savaş açılır” sözünden hareketle vacip olduğu kanaatine varmışlardır.²

Kadınların ezan okumaları ve kamet getirmeleri sünnet değil, tahrimen mekruhtur.³

244-SUÂL:

TÜRKÇE EZAN OKUMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Velev ki insanlar okunan şeyin ezan olduğunu bilseler bile Arapça dışındaki lisanlarla ezan okumak caiz değildir.⁴

245-SUÂL:

EZAN OKUNMAYA BAŞLADIĞI ANDA KİŞİ NAMAZA DURABİLİR Mİ?

Cevap: Ezan okunurken namaza durmak ezansız kılınan bir namaz olacağından kerahetten hali değildir. Bu yüzden ezan-ı şerif'in bitmesini beklemesi gerekir. Namaz vaktinin girmesiyle ezan vakti

1) El-Hidâye

2) Feth'ul-Kadir

3) Tuhfetu'l-Fukaha

4) EL-Muhitu'l-Burhânî

de girmiş olur. Bundan dolayı fukaha sabah namazları dışındaki namazların ezanlarının vaktinden evvel okunmasının caiz olmadığını söylemişlerdir.

İmam Azam ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)¹ e göre sabah namazı ezanının da vaktinden evvel okunması caiz olmayıp okunması durumunda iadesi gerekir. Fetvada buna göredir.¹

246-SUÂL:

ÇOCUĞUN EZAN OKUMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: *El-Fetevâ'l-Hindiyye*, *el-Kadıhan*'dan şöyle nakleder: Ezanın sünnetlerini bilmesi durumunda temyiz yaşına ulaşmış her Müslüman erkek ezan okuyabilir.

Buna binaen temyiz çağına ulaşmış, ezanın sünnetlerini bilen çocukların okudukları ezan sahih ve caizdir. Ancak buluşa ermiş birinin okuması daha faziletlidir.²

Kadının,³ bunağın, cünübun ve sarhoşun ezan okumaları veya kamet getirmeleri mekruhtur. Bunların kametleri değilse de okudukları ezanlar iade edilir. Çünkü ezanın tekrarı meşrudur. Tıpkı cuma gününde olduğu gibi⁴

Fasıkın ezanı mekruhtur. Fakat iadesi gerekmez. Veled-i zina ile kör bir kimsenin ezanında herhangi bir kerahet yoktur.⁵

Uygun olan, ezanı sâlih takva sahibi birinin okumasıdır. Efdal olan ezanı okuyanın kameti de yapmasıdır.⁶ Ancak ezan okuyan kişi cemaat içerisindeyken rızası olmadan başkasının kamet yapması kerahetten hali değildir.⁷

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) Tuhfetu'l-Fukaha, Bahru'r-Râik.

3) Her ne kadar Zahir-i Rivaye'de: "kadının okuduğu ezan kerahetle birlikte caizdir. İade edilmesi şart değildir" denmiş olsa da Ebu Yusuf'un, Ebu Hanife'den (Allah onlara rahmet etsin) yaptığı rivayette kadının okuduğu ezan iade edilmesi gerekir. Bu son rivayet fetvaya daha uygun bulunmuştur.

4) Tuhfetu'l-Fukaha

5) El-muhitu'l-Burbâni

6) Tuhfetu'l-Fukaha

7) El-Fetâvâ'l-Hindiyye.

247-SUÂL:

MERKEZİ SİSTEMLE OKUNAN EZANLAR
YETERLİ MİDİR?

Cevap: Öncelikle şunu vurgulamak gerekir ki dinin şiarı olan ezanın her bir cami ve mescitte okunması asıldır. Bu yüzyıllardır böyle devam etmiştir.

Ezan, ister cemaatle kılınsın ister tek başına kılınsın namazın sünnetidir. Buna binaen her mescitte kılınacak namaza ait müstakil ezan okunmalıdır. Bir mescitte okunan ezan o mescitle alakalı olup diğer mescitler için geçerli değildir.

Merkezden okunan ezan sahihtir. Ancak sadece okunduğu merkez camisi için sünnettir. Diğer mescitler bu ezanı işitiyor olsalar da tekrar kendi cemaatlerine ait ezan okumaları sünnet olduğundan terki mekruh olacaktır.¹

Merkezi sistem uygulanması için gösterilen önemli sebeplerden biri de; ezanların güzel şekilde okunamadığıdır. Bunun önlenmesi için bazı merkez camilerden hoparlör ile yüksek sesle ezan okunup diğer mescit ve camiler kendi cemaatlerine duyuracak şekilde hoparlörsüz ezan okurlar. Böylece hem merkezi ezanın güzelliği sağlanır, hem de sünnet olan her mescitte ezan okunması da terk edilmiş olmaz.

Tarla, bağ, bahçe de çalışırken yakındaki camiden ezan sesi duyuluyorsa ezan okumak müstehaptır. Terk edilmesi mekruh değildir. Fakat ezan sesinin duyulmadığı yerde ezanı terk etmek mekruhtur.

Seferde olan kişinin her halde ezanı terk etmesi mekruhtur²

Orman, çöl gibi insanların yaşamadığı yerlerde cemaatle namaz kılacakları zaman ezanı terk etmeleri mekruh olmayıp belki kameti terk etmeleri mekruhtur.³

1) Tuhfetu'l-Fukaha, el-Fetâvâ'l-Hindiyye.

2) El- Fetâvâ'l-Hindiyye

3) El- Fetâvâ'l-Hindiyye

248-SUÂL:

KAZA NAMAZLARIN DA
EZAN VE KAMET YAPMAK GEREKİR Mİ?

Cevap: Kazaya kalan namazların tek başına veya cemaatle kaza edilmesi durumunda ezan ve kametin tekrarı gerekir.¹

İmam et-Tahavî, *Me'anî'l-Asâr* isimli eserinde zikrettiği Hadis-i Şerifte;

عن أبي هريرة قال عرس بنا رسول الله صلى الله عليه وسلم
مرجعه من خيبر فقال من يحفظ علينا صلاتنا فقال بلال أنا فناموا
فما استيقظوا إلا بالشمس فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
تحولوا عن هذا المكان الذي أصابتكم فيه الغفلة ثم قال يا بلال
أنمت قال أخذ بنفسي الذي أخذ بأفسك ثم أمر بلالا فأذن وأقام
وصلى ثم قال من نسي صلاة فليصلها إذا ذكرها ثم قال إن الله عز
وجل قال! (أقم الصلاة لذكركي)

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) rivayet etmiştir ki: Hayber dönüşün-
de Rasulullah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Efendimizle beraber konakladık,
Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem):

- *Kim sabah namazına uyandırmak için bizi bekleyecek.*

Bilal: ben, diyerek nöbeti aldı. (ilerleyen saatlerde) Bilal uyuya kalmıştı. Güneşin doğmaya başlamasıyla uyandı (ki namaz geçmiş-
ti). Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem):

- *Size şu gafletin (namazı geçirme gafletinin) isabet ettiği bu mekândan gidin dedikten sonra Bilal'a dönerek “ey Bilal sen de mi uyudun?” buyurdular. Bilal “sizi uyutan beni de uyuttu (ey Allahın Resulü) dedi.*

1) Mebsûtu's-Serahsî

Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) **emredince Bilal ezan okudu ve kamet getirdi. Namazı kıldırdıktan sonra Efendimiz** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): **“kim bir namazı unutursa (veya uyurda namaz geçerse) onu hatırladığında kaza etsin” buyurdular. Ardından şu ayeti okudular: “Beni hatırladığında namazı kıl”** ¹

Bu hadis-i şerifi zikretmişken şunu da söyleyelim:

Bazılarının kaza namazı diye bir şey yoktur. Namazın kazası olmaz emsali sözlerinin hiçbir dayanağı olmadığı gibi aksine kaza namazının gerekli olduğunu ispat eden çokca delil vardır. Bu hadiste o cümledendir. Şayet kaza edilecek namazlar birden fazla ise kaza edeceği ilk namaz için ezan okur ve kamet getirir. Daha sonra kaza edeceği namazlar için sadece kamet getirir. Ezan okuması da güzeldir. Bununla birlikte ezanı terk edebilir. Çünkü ezan insanları toplamak içindir. Hâlbuki kaza kılacak olanlar zaten hazır dırlar yani oradadırlar.²

249-SUÂL:

FARZ NAMAZLAR İADE EDİLİRKEN EZAN VE KAMETİN DE İADESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: *El-Fetevâ'l-Hindiyye*'de, *Ez'zahidi* (ö.658)'den şöyle nakledilmiştir:

Cemaatle kıldıkları namazın fasit olduğunu öğrenseler, vakit çıkmadan o namazı cemaatle kılacak olsalar ezan ve kameti tekrar etmeleri gerekmez. Fakat vakit çıktıktan sonra kaza edecek olsalar ezan ve kametin tekrarı gerekir.³

Tek başına veya cemaatle eda veya kaza edilen namazlarda ezan ve kamet getirilmesi sünnet, terk edilmesi mekruhtur. Ancak şehirde cuma günü cuma namazını kılamayıp öğlen namazını kılacak olan kişinin ezan ve kamet yapması mekruhtur.⁴

1) Me'ânî'l-Asâr

2) El-Hidâye

3) El- Fetâvâ'l-Hindiyye

4) Tebyinü'l-Hakaik

250-SUÂL:

**EZAN VEYA KAMET EDERKEN
ABDESTİ BOZULAN NE YAPAR?**

Cevap: Ezan verirken abdesti bozulan kişi ezana devam edeceği gibi kamet getirirken abdesti bozulan kişi de kameti tamamlar. Bitirdikten sonra abdest alır ve namaza kavuşabildiği yerden katılır. Zira abdestsiz ezan okumak bazı ulemaya göre mekruh ise de diğer ulemaya göre mekruh değildir.

Abdestsiz kamet etmek ise mekruh olsa bile sahihtir. Fakat ezan ve kamet esnasında abdesti bozulanın bir çeşit mecburiyeti olduğundan devam etmesinde kerahet yoktur.¹

1) El-Mebsût, El-Muhitu'l-Burhâni.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
FIKİH TARİHİ ve HANEFİ MEZHEBİ.....	10
AKAİD	57
1-Suâl: Akaid ilmi neden bahseder?	58
2-Suâl: İslam akidesinin temeli neye dayanır?	58
3-Suâl: Kelam ilminin gerekliliği ve tarihi gelişimi hakkında bilgi verir misiniz?	60
4-Suâl: İslam akidesinde inanılması zorunlu olan ana maddeler nelerdir?	70
5-Suâl: Akaid ilmini oluşturan ana bölümler nelerdir?	70
6-Suâl: Ehl-i sünnet akidesi denilince ne anlamalıyız?.....	71
7-Suâl: Ehl-i sünnet imamaları arasında ihtilaf var mıdır, varsa onları nasıl anlamalıyız?	72
İLAHİYYAT	75
8-Suâl: Allah Teâlâ'nın sıfatları kaç kısımdır?	75
9-Suâl: Vücut sıfatını nasıl anlamalıyız?	78
10-Suâl: Kıdem sıfatını nasıl anlamalıyız?	78
11-Suâl: Beka sıfatını nasıl anlamalıyız?	79
12-Suâl: Muhalefetü'n-li'l-havadis sıfatını nasıl anlamalıyız?	79
13-Suâl: Kıyam bi-nefsihi sıfatını nasıl anlamalıyız?	80
14-Suâl: Vahdaniyet sıfatını nasıl anlamalıyız?	81
15-Suâl: Hayat sıfatını nasıl anlamalıyız?.....	81
16-Suâl: İlim sıfatını nasıl anlamalıyız?	82
17-Suâl: İrade sıfatını nasıl anlamalıyız?.....	83
18-Suâl: Kudret sıfatını nasıl anlamalıyız?.....	84

19-Suâl: Sem' (işitme) sıfatını nasıl anlamalıyız?	85
20-Suâl: Basar (görme) sıfatını nasıl anlamalıyız?	86
21-Suâl: Kelam sıfatını nasıl anlamalıyız?	87
22-Suâl: Allah Teâlâ'nın kelim-ı nefsi'si işitilebilir mi?	88
23-Suâl: Allah Teâlâ'nın kelamı zatiyla kaim yani kadim olduğuna göre, olacak olayları oldu sığısıyla haber vermesi, yalan olmaz mı? Bu Allah Teâlâ için muhal olduğuna göre neyle açıklanabilir?	89
24-Suâl: Tekvin sıfatını nasıl anlamalıyız?	89
25-Suâl: Allah Teâlâ'nın yapamayacağı şeyler var mıdır?	90
26-Suâl: Allah Teâlâ kul için en uygun olanını yaratmak zorunda mıdır?	92
27-Suâl: Allah Teâlâ'nın isimleri zât ve sıfatları gibi kadim midir? İsimlerinin kadim olmasının manası nedir?	92
28-Suâl: Bazılarının kur'an ve sünnette olmayan isimleri Allah Teâlâ'ya kullandıklarını görüyoruz bu caiz midir?	93
29-Suâl: Kaza ve kader nedir?	93
30-Suâl: Günümüzde din adına konuşan bazı kimseler; kadere iman konusunun, tartışmalı bir fazlalık olduğunu iddia etmektedirler. Buhari'deki cibril hadisinde, kadere inanmak maddesinin olmadığını da bu görüşlerine gerekçe yapmaktadırlar. Bunlara nasıl cevap vermeliyiz?	94
31-Suâl: Allah Teâlâ zaman ve mekân ötesi midir?	103
32-Suâl: Allah Teâlâ mekândan münezzehe ise, ayette ki "rahman arşı istiva etti"den maksat nedir? Ayrıca mekândan ve zamandan münezzehe olan rabbimiz için ayet ve hadislerde geçen el, ayak, kalp vs.leri nasıl anlamak gerekir?	104
33-Suâl: Allah Teâlâ'nın görülmesi mümkün müdür?	106
34-Suâl: Allah Teâlâ'ya "şey" denir mi?	108
SEM'İYYAT	110
35-Suâl: Kabirde hesaba çekilmek var mıdır?	110
36-Suâl: Kabir azabı var mıdır? Delili nedir?	111
37-Suâl: Öldükten sonra nasıl diriltileceğiz?	115
38-Suâl: Kıyamet gününden maksat nedir?	117
39-Suâl: Mahşerdeki hesaptan maksat nedir?	118
40-Suâl: Amellerin tartılmasını nasıl anlamalıyız?	118
41-Suâl: Sırat köprüsünü nasıl anlamalıyız?	119

42-Suâl: Şu anda cennet ve cehennem mevcut mudur?	120
43-Suâl: Cehennem ebedi midir?	121
44-Suâl: Havz ve kevser nedir?	137
45-Suâl: Hesap gününde bazı insanların bazılarına şefaet edeceği doğru mudur?	138
46-Suâl: Kâfirler için şefaet var mıdır?	139
47-Suâl: Büyük günah işleyen kâfir olur mu?	139
48-Suâl: Kıyamet alametleri nelerdir? Bunlara inanmak gerekli midir?..	140
49-Suâl: İsa (Aleyhisselam)’ın tekrar yeryüzüne inmesi haberi sahih midir?...	142
50-Suâl: Rızkı veren allah teâlâ olduğuna göre haram rızkı veren de o mudur?	144
51-Suâl: İmamet nedir? Hak olan imamlar kimlerdir?	145
52-Suâl: Halifede aranan şartlar nelerdir?	146
NÜBÜVVET ve İMAN MESELELERİ.....	147
53-Suâl: Günümüzde bazı insanların Allah Teâlâ’ya inandıklarını fakat peygambere veya şeriatına inanmadıklarını duyuyoruz. Bu insanlar için iman ehlidir, denilebilir mi?.....	147
54-Suâl: Peygamberlerde bulunması vacip olan sıfatlar nelerdir?	148
55-Suâl: Peygamberler için caiz olan sıfatlar nelerdir?	150
56-Suâl: Peygamberlerin en faziletlisi hangisidir?	150
57-Suâl: Peygamberler arasında fazilet farkı var mıdır?	151
58-Suâl: Hızır (Aleyhisselâm) şuan hayatta mıdır?	152
59-Suâl: Hazreti Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) en üstün insan olunca, ashabı da insanların en üstünü olur mu?	153
60-Suâl: Peygamber olmadığı halde peygamberlik iddiasında bulunan kişinin yalancı olduğunun delili nedir?	154
61-Suâl: Peygamber efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in mucizeleri arasında en önde geleni hangisidir?	155
62-Suâl: Sahabe-i kiram’ın en faziletlisi kimdir?.....	155
63-Suâl: Nebi ile resul arasındaki fark nedir?	157
64-Suâl: Mucize ile keramet arasındaki fark nedir?.....	157
65-Suâl: Mucize ve kerametlere inanmak şart mıdır?	157

66-Suâl: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şeriatımn daha önceki şeriatları nesh ettiğinin yani kaldırdığının delili nedir?	158
67-Suâl: Meleklerle inanmaktan maksat nedir?	159
68-Suâl: İnsanlar mı yoksa melekler mi daha üstündür?.....	161
69-Suâl: Kiramen kâtibin (hafaze/koruyucu) meleklerinin görevleri nelerdir?	161
70-Suâl: İman nedir?	162
71-Suâl: Şer'i delillere inanmak imanın gereği midir?.....	164
72-Suâl: İmanda artma eksilme olur mu?	166
73-Suâl: İman ile islam arasında fark var mıdır?	168
FIKH'IN MEVZUU	170
74-Suâl: Fıkıh ilminin mevzuu ve sahihtir sözü ile caizdir sözü arasında fark nedir?.....	170
İBADET.....	176
TAHARET-ABDEST	177
75-Suâl: Abdestin farz oluşu şer-i delillerden hangisiyle sabittir?	177
76-Suâl: Abdest ayetinde geçen yıkamak ve mesh etmeyi nasıl anlamalıyız?	178
77-Suâl: Niyet etmeden abdest azalarını yıkayan kişinin abdesti olur mu?	178
78-Suâl: Abdest niyeti dil ile mi, yoksa kalp ile mi olmalı?.....	180
79-Suâl: Abdest bu ümmetin özelliği midir?	180
80-Suâl: Abdeste yıkanması ve mesh edilmesi farz olan uzuvlar nelerdir?	182
81-Suâl: Abdestte yıkanması farz olan uzuvları üç kere yıkamanın hükmü nedir, nasıl yapılır?.....	183
82-Suâl: Başa yapılan kaplama meshin hükmü nedir, nasıl yapılır?.....	185
83-Suâl: Dövme, abdest ve gusle mani midir?.....	185
Dövme ve tarihi seyri	186
İslam fıkhında dövme.....	187
Dövme abdest ve gusle mani midir?	189
Dövmeyi sildirmek dinen gerekli midir?.....	189
84-Suâl: Günümüzde göz içine takılan lenslerin abdest ve gusülde çıkarılması gerekli midir?.....	190

85-Suâl: Eli veya ayağı kesilen bir kimseye protez/takma el veya ayak takılsa abdest ve gusûlde ne yapar?.....	191
86-Suâl: Uzunlarından herhangi biri hissedilmeyecek şekilde felçli olan kişinin, abdeste bu uzvu yıkaması gerekli midir?	191
87-Suâl: Abdest alırken başını mesh etmeyi unutan kimse daha sonradan sakalındaki suyu alıp onunla başını mesh edebilir mi?	191
88-Suâl: Peruk üzerine mesh etmek caiz midir?	192
89-Suâl: Ayaklardaki çatlaklara sürülen merhem üzerinden suyu akıtarak abdest almak caiz midir?	192
90-Suâl: Abdest veya gusûlden sonra kişi tırnaklarını, saçını veya sakalını kesse yıkama veya meshi iade etmesi gerekir mi?	192
91-Suâl: Fazladan uzvu olan kişi abdest ve gusûlde ne yapmalıdır?	193
92-Suâl: Abdestte veya gusûlde yıkanması farz olan yerlere her hangi bir sebepten dolayı suyun ulaşmaması durumunda ne yapılmalıdır?	193
93-Suâl: Abdest ve gusûlde parmaktaki yüzük hareket ettirilmeli midir?	194
94-Suâl: Günümüzde kullanılan saç boyaları abdest ve gusle mani midir?	194
95-Suâl: Yüzle beraber başı yıkamak, başı mesh etme yerine geçer mi? ..	195
96-Suâl: Alın ve enseye sarkan saç üzerine mesh etmek caiz midir?	195
97-Suâl: Abdestte besmelenin durumu nedir?	195
98-Suâl: Sakalları hilallemenin hükmü nedir, nasıl yapılmalıdır?	197
99-Suâl: Abdeste el ve ayak parmaklarını hilallemenin hükmü nedir, nasıl yapılır?	197
100-Suâl: Boya veya yapışkan gibi bir nedenle, abdest azalarından herhangi bir yere su ulaşmadığını fark eden kişinin ne yapması gerekir?	198
101-Suâl: Abdest esnasında konuşmanın hükmü nedir?	199
102-Suâl: Kişinin evinde abdest almasıyla, vakıf yerlerinden abdest alması arasında bir fark var mıdır?	200
103-Suâl: Abdest için bir başkasından yardım istemek doğru mudur?	200
MİSVAK	202
104-Suâl: Misvak abdestin mi yoksa namazın mı sünnetidir?	202
105-Suâl: Misvak kullanmanın hükmü nedir, ne zaman kullanılır?	204
106-Suâl: Misvak hangi boyutta olmalı ve nasıl kullanılmalıdır?	206
107-Suâl: Misvak hangi ağaçlardan elde edilir, faydaları nelerdir?	206
108-Suâl: Günümüzde kullanılan diş fırçaları misvak yerini tutar mı?	208

ABDEST DUALARI	210
109-Suâl: Abdest dualarını okumaksızın alman abdestin durumu ne olur?	210
ABDESTİ BOZAN ŞEYLER.....	213
110-Suâl: Erkeğin cinsel organından çıkan idrarın abdesti bozduğunu, meninin ise guslü gerektirdiğini biliyoruz. Bu organdan idrar ve meni dışında gelen başka sıvıların hükmü nedir?	213
111-Suâl: Bir kimse ağız dolusundan çok olan suyu içtikten hemen sonra onu kusacak olsa abdesti bozulur mu?	214
112-Suâl: Tükürüğünde kan gören bir kimsenin abdesti bozulur mu?	217
113-Suâl: Uyku abdesti bozar mı?	217
114-Suâl: Abdestli olan bir kimse, sinli-kafli konuşursa yani söverse abdesti bozulur mu?	220
115-Suâl: Namazda gülmek abdesti bozar mı?	221
116-Suâl: Arka yoldan çıkan kurtçuk abdesti bozar mı?	225
117-Suâl: Ön ve arka yolu bir olan yani küçük ve büyük abdestini bir yoldan yapan kadının ön yolundan gelen yel abdestini bozar mı?	226
118-Suâl: Gözdeki kabarcıkların soyulması sonucu çıkan sarı su veya göz nezlesi olanın gözünden akan gözyaşından daha kalın su abdesti bozar mı?	226
119-Suâl: Yaradaki kan, temizlenmesi vacip olan yere taşmadan bir bez parçasıyla veya pamukla her zuhur ettiğinde çekilip alınsa abdest bozulur mu?	227
120-Suâl: Cinsel organından idrar sızıntısı olacağından korkan kişinin idrar yoluna pamuk tıkamasının hükmü nedir?	227
121-Suâl: Kadının cinsel uzvundaki rutubet (yaşlık) temiz midir, pis midir? Abdesti bozar mı, bozmaz mı?	228
122-Suâl: Kan aldırma abdesti bozar mı?	229
GUSÜL.....	231
123-Suâl: Sünnete uygun gusül nasıl alınır?	231
124-Suâl: Gusülde diş aralarını yıkamanın hükmü nedir?	232
125-Suâl: Boya emsali vücutta tabaka oluşturan maddeler gusle mani midir?	233
126-Suâl: Deniz veya akarsuya girmekle gusledilmiş olur mu?	233
127-Suâl: Guslederken besmele çekmek ve dua okumak doğru mudur?	233
128-Suâl: Kocasıyla ilişkiye girdikten sonra gusleden kadından kocasının menisi gelse guslü tekrarlaması gerekir mi?	234

129-Suâl: Uyandıktan sonra yatağında ıslaklık gören kişi ne yapmalıdır?	235
130-Suâl: Cinlerle cinsel ilişkiye girmek guslü gerektirir mi?	236
131-Suâl: Prezervatifle ilişkiye giren kişiye gusül gerekir mi?	236
132-Suâl: Doğum esnasında kan görmeyen kadına gusül gerekir mi?	236
133-Suâl: Cünüp olan kişinin guslü geciktirmesinin hükmü nedir?	237
134-Suâl: Cünüp olan kişi neleri yapamaz?	237
135-Suâl: Cünüp bir kimse sarhoşken yıkansa ayıldığı zaman tekrar yıkanması gerekir mi?	238
136-Suâl: Kişinin cünüp olarak uyuması veya hanımıyla cinsi münasebete girmesi doğru mudur?	239
137-Suâl: Cünüpken yenilip içilir mi?	241
SULAR	242
138-Suâl: Şer'i temizliğin yapılabileceği sular nelerdir?	242
139-Suâl: Su, temizleyicilik vasfını nasıl kaybeder?	242
140-Suâl: Suyun akarsu sayılabilmesi için aranan şart nedir? böyle bir suya necaset düşse hükmü ne olur?	244
141-Suâl: Musluklardan akan klorlu suyla abdest ve gusül almanın hükmü nedir?	245
142-Suâl: Hangi su ma-i müstameldir? Hükmü nedir?	246
a) suyun ma-i müstamele dönüşmesi	246
b) ma-i müstamellin hükmü	249
143-Suâl: Buluş çağına gelmemiş çocuğun ibadet niyetiyle kullandığı su ma-i müstamel olur mu?	250
144-Suâl: Hayız halinde olan kadın, cünüp veya abdestsiz kişi, su tasını almak veya suyun sıcaklığına bakmak için ellerini yıkamadan su dolu kaba girdirse, bu su ma-i müstamel olur mu?	251
145-Suâl: Elbise veya beden üzerindeki hakiki necaset, ma-i müstamelle temizlenebilir mi?	253
146-Suâl: Abdest veya gusül aldığı su kabına, kullandığı sudan sıçrayacak olsa, o kaptaki su müstamel olur mu?	255
147-Suâl: Ölüyü gaslederken sıçrayan sular temiz midir?	256
KUYULAR VE SU DEPOLARI	257
148-Suâl: İçerisine necaset düşen depolardaki suyun hükmü nedir?	257
149-Suâl: İçine ölü insan düşen suyun hükmü nedir?	258

150-Suâl: İçine necaset düşen kuyularda ne yapılmalıdır?	259
151-Suâl: İçerisine insan veya hayvan teri düşen suyun hükmü nedir?	260
152-Suâl: İçerisine fare düşmüş kuyudan abdest alıp namaz kılmış olan kişi kaç günlük namazını kaza etmesi gerekir?.....	262
MESTLER ÜZERİNE MESH.....	263
153-Suâl: Mestler üzerine meshin caiz olmadığını savunmak, iman noktasında kişiye zarar verir mi?.....	263
154-Suâl: Abdestte ayakları yıkamak mı, yoksa mestler üzerine mesh etmek mi azimettir?.....	264
155-Suâl: Hac veya Umre'ye gittiğimizde bazı kimselerin çorap üzerine mesh ettiklerini görüyoruz. Bu doğru mudur? Ve bu konuda mezhepler arasında ihtilaf var mıdır?	265
156-Suâl: Mestlerin, piyasada satıldığı gibi deriden yapılmış boğazlı patik şeklinde olması şart mıdır? çizme, potin gibi ayakkabıları mest olarak kullanabilir miyiz?	267
157-Suâl: Mestin, alt kısmı kirlendiği halde üst kısmı mesh ediliyor. akıl, alt kısmının mesh edilmesini gerektirmez mi?	268
158-Suâl: Yara bandı üzerine mesh yapmak caiz midir?	271
159-Suâl: Mestler üzerindeki mesh ile sargı üzerindeki meshin arasındaki farklar nelerdir?	272
ÖZÜRLÜNÜN ABDESTİ	274
160-Suâl: Bir kimsenin abdest hususunda özürlü kabul edilmesi hangi durumda gerçekleşir?.....	274
161-Suâl: Öğlen vakti esnasında henüz namazı kılmamışken, burnu vaktin sonuna kadar kanayan kişi ne yapmalıdır?	275
162-Suâl: Bir kimse özür sahibi olmaktan ne zaman çıkar?.....	276
163-Suâl: Özürlü bir kimse aldığı abdestle hangi ibadetleri ne kadar yapabilir ve abdesti ne zaman bozulur?.....	276
164-Suâl: Vaktin çıkmasıyla özürlünün abdesti bozulur demek, aynı zamanda vaktin çıkması abdesti bozar demek değil midir?	279
TEYEMMÜM	281
165-Suâl: Teyemmüm Nedir?	281
166-Suâl: Teyemmüm sadece ümmet-i Muhammed'de mi vardır, yoksa önceki ümmetlerde de var mıydı?.....	282

167-Sual: Banyoda başka bir arkadaşı bulunan kişi, sabah namazını gusletmeden teyemmüm alarak kılabilir mi?	283
168-Sual: Şehirde bulunan kişinin teyemmüm alması caiz midir?	284
169-Suâl: Niyet abdestte vacip değilken teyemmümde neden vaciptir? ..	285
170-Suâl: Teyemmüm alan kişi niyeti nasıl yapmalıdır?	285
171-Suâl: Teyemmüm nasıl yapılır?	286
172-Suâl: Boyalı duvardan teyemmüm alınabilir mi?	286
173-Suâl: Elleri kesik, olan biri nasıl teyemmüm yapar?	287
174-Suâl: Kimlerin teyemmüm alması sahihtir?	288
175-Suâl: Suyu kullanmak kendisine zarar vermeyen fakat onu kullanmaya gücü yetmeyen kimse ne yapar?	289
ENCAS	290
NECASETLE İLGİLİ MESELELER	290
176-Suâl: Süt emen çocuğun kusmuğu necis midir, izale edilmesi gerekir mi?	290
177-Suâl: Necaset-i galize ve necaset-i hafife neye denir?	292
178-Suâl: Necis olan ıslak zemine düşen mendil ve takke emsali şeyler necis olur mu?	293
179-Suâl: Fildişinden yapılmış tarak emsali şeyleri kullanmak caiz midir? ..	294
180-Suâl: Köpek balığı gibi büyük balıkların kanı neces (pis) midir?	295
181-Suâl: Koyun, sığır gibi eti yenen hayvanların idrarlarının tedavi maksadıyla içilmesi caiz midir?	297
182-Suâl: Akrep, yengeç, sinek emsali hayvanlardan biri, yemeğe düşer ve ölürse bu yemeği yemek caiz midir?	300
183-Suâl: Usulüne göre boğazlanmadan ölen koyun, keçi, sığır gibi eti yenen hayvanların sütleri neces olur mu?	301
184-Suâl: Koyuna, şarap gibi neces olan bir şey içirilecek olsa, sütünün temiz olması için kaç gün bekletilmesi gerekir?	302
185-Suâl: Şeker hastasının domuz ensülünü kullanması caiz midir?	303
186-Suâl: Domuz kılından yapılmış fırçaların, unlu mamullerde kullanılması caiz midir?	306
187-Suâl: Müstamel su nedir?	310
188-Suâl: Cünüp olan bir kimsenin artığı necis midir?	311
189-Suâl: İçki içen bir kimsenin artığı necis midir?	312

190-Suâl: Erkeğin, hanımı veya mahremi olmayan bir kadının artığını içmesi caiz midir?	314
191-Suâl: Kedinin artığı necis midir?	314
192-Suâl: Yağ dolu bir kaba fare düşüp ölecek olsa bu yağ kullanılır mı?	316
193-Suâl: Abdest uzuvlarını kuruladığı mendili üzerinde bulunduran kişinin kıldığı namazda kerahat var mıdır?	317
194-Suâl: Gayrimüslimler tarafından kullanılmış elbiselerle namaz kılmak caiz midir?	318
195-Suâl: Kolonya kullanmak caiz midir?	319
196-Suâl: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in idrar ve kanı necis midir?	322
SULU YOLMA TAVUK.....	323
197-Suâl: Yolmak için sıcak suya atılan tavuğun necaseti etine sirayet eder mi?	323
İslam fıkhnına göre kesim nasıl yapılmalı	327
NECASETLERİN TEMİZLİĞİ	342
198-Suâl: Elbiseye veya bedene isabet eden meni, nasıl temizlenmeli?...342	
199-Suâl: İçine tuz atılan şarap, belli bir müddet beklemekle sirkeye dönüş- tükten sonra temiz oluyor. buna göre şarabın döküldüğü elbiseyi, tuz dök- rek temizlemek mümkün olur mu?	344
200-Suâl: Sert ve pürüzsüz olan bıçak veya ayna emsali nesnelerin, üzerin- deki necasetin giderilmesinde suyun kullanılması şart mıdır?	345
201-Suâl: Kan ve idrar emsali necaset bulaşmış bir elbise meyve suyu ile yı- kanacak olsa temiz olur mu?	346
202-Suâl: Necasetin isabet ettiği toprak, kuruduktan sonra temiz olur mu?	347
203-Suâl: Tuvalet kâğıdı kullanmak caiz midir?.....	348
HAYIZ.....	350
204-Suâl: Hayızh veya loğusa bir kadın neleri yapabilir, neleri yapamaz? 350	
205-Suâl: Kocanın hayız halindeki hanımıyla ilişkiye girmesinin hükmü ne- dir?	353
206-Suâl: Kadının gördüğü kan renklerinin hükmü nedir?	354
207-Suâl: Kadının gördüğü kan kaç çeşittir?	355

208-Suâl: Kadının gördüğü kanların hangisi istihaze/özür kanıdır.	355
209-Suâl: Peş peşe iki çocuk doğuran kadının nifası ne zaman başlar? ...	357
210-Suâl: Sahih ve fasit kan nedir?	357
211-Suâl: Sahih ve fasit, tam ve nakıs temizlik nedir?	358
212-Suâl: Mu'tade (âdet sahibi) kadın kime denir?	360
213-Suâl: Mübtedie kadın kime denir?	360
214-Suâl: Mudille ve mütehayyire kadın kime denir?	360
215-Suâl: Kadın, fercine koymuş olduğu pamukta kan görmediği halde kanın rahmine sızdığını hissederse ne olur?.....	361
216-Suâl: Hayız ve nifasın müddeti ne kadardır?	361
217-Suâl: İki hayız veya iki nifas veya bir nifas ve bir hayız arasındaki temizliğin en az müddeti ne kadardır?	363
218-Suâl: İlk defa hayız gören kız 1 gün kan 14 gün temiz ve ardından 1 gün kan görse ne olur?	363
219-Suâl: Âdet nasıl sabit olur?	364
220-Suâl: Bir gün kan gördükten sonra kanı kesilen kadının ne yapması gerekir?	365
221-Suâl: 1 gün kan gördükten sonra 14 gün temiz kalıp ardından 1 gün kan gören kadının hayız günleri nedir?	366
222-Suâl: Loğusalık döneminde 15 gün temiz kaldıktan sonra kan gören kadının durumu nedir?	367
223-Suâl: Düşük yapan kadın loğusa mıdır?	369
224-Suâl: İlk defa hayız gören bir kızın hangi günlerde özür kanı görmüş sayılır?	374
225-Suâl: Doğum yapan kadın nifasını nasıl belirler?	375
226-Suâl: Nifas veya hayız âdeti olan bir kadın, adet günlerinin tamamını kan görerek tamamladıktan sonra kanının devam ettiğini görse ne yapması gerekir?.....	376
227-Suâl: Her ay düzensiz hayız gören bir kadının hayız ve temizlik günleri nasıl belirlenmelidir?	377
228-Suâl: Âdet sahibi bir kadın hayzını nasıl hesaplar?	379
229-Suâl: Hayız kanı 10. günün bitiminde kesilirse kadın neleri yapabilir? Neleri yapamaz?	387

230-Suâl: Hayzın en fazla müddeti olan 10 gün dolmadan kanı kesilen kadına ait hükümler nelerdir?.....	388
231-Suâl: Bir müddet kan gördükten sonra kanı kesilen kadının ne yapması gerekir?.....	392
232-Suâl: 15 gün sürekli temizlik göremeyen kadın, âdet günlerini nasıl hesaplaması gerekir? Bir diğer ifadeyle; sürekli kan gören kadın, âdet günlerini nasıl hesaplaması gerekir?	394
ÂDETİNİ UNUTMUŞ KADIN	402
233-Suâl: Âdetini unutmuş olduğu halde kanı istimrar eden kadın (mütehayyire) nasıl davranmalıdır?	402
234-Suâl: Mütehayyire olan kadına haram olan hükümler nelerdir?.....	403
235-Suâl: Mütehayyire kadının namazıyla ilgili hükümler nelerdir?.....	404
236-Suâl: Mütehayyire kadının orucuyla ilgili hükümler nelerdir:	406
237-Suâl: Hayız âdetini unutmuş olup 15 gün süreyle temizlik göremeyen kadınlar 60 günlük keffaretlerini nasıl ve kaç gün tutmalıdırlar?	422
238-Suâl: Hayız âdetini unutmuş olup 15 gün süreyle temizlik göremeyen kadınlar yemin keffaretlerini nasıl ve kaç gün tutmalıdırlar?	424
239-Suâl: Âdetinin kaç gün olduğunu hatırladığı halde hangi günlere tesadüf ettiğini hatırlamayan kadın yani adet mekânını unutmuş olan kadın ne yapmalıdır?	426
240-Suâl: Âdetinin mekânını bilen fakat kaç gün olduğunu unutmuş olan kadın ne yapmalıdır?.....	429
241-Suâl: Loğusalık döneminde âdetini unutan kadın ne yapmalıdır?	431
242-Suâl: Özürlü olan kişi abdest ve namazı için nelere dikkat etmelidir?.	432
EZAN	437
243-Suâl: Ezan ve kametin hükmü nedir?.....	437
244-Suâl: Türkçe ezan okumak caiz midir?.....	437
245-Suâl: Ezan okunmaya başladığı anda kişi namaza durabilir mi?	437
246-Suâl: Çocuğun ezan okuması caiz midir?	438
247-Suâl: Merkezi sistemle okunan ezanlar yeterli midir?	439
248-Suâl: Kaza namazların da ezan ve kamet yapmak gerekir mi?	440
249-Suâl: Farz namazlar iade edilirken ezan ve kametin de iadesi gerekir mi?	441
250-Suâl: Ezan veya kamet ederken abdesti bozulan ne yapar?.....	442